Ion Gavrilă Ogoranu

brazii se frâng, dar nu se îndoiesc

vol. II

MARINEASA

Condamnat la moarte în contumacie de comuniști, dl. Ion Gavrilă este mai viu ca oricând.

Nicolae Prelipceanu

Un neam nu e învins atunci când forțe din afara lui îl strivesc; un neam e învins atunci când, renunțând la afirmarea demnității lui, se consideră el, în forul lui intim, învins. Or, rezistența armată la care mă refer, împotrivirea aceasta fără speranță, împotrivirea aceasta fără șanse, semnifică atât afirmarea acestei demnități, cât și refuzul lăuntric al capitulării.

În cazul memoriilor lui Ion Gavrilă, ele capătă un plus de pregnanță, întrucât el, autorul, a reușit o performanță unică în istoria rezistenței anticomuniste de la noi, aceea de condamnat la moarte care nu s-a lăsat prins timp de 30 de ani.

Viorel Gheorghiță

ISBN 973-9185-11-8

5000 lei

Coperta - Cornel Pituț

ISBN 973-9185-11-8

Ion Gavrilă-Ogoranu

BRAZII SE FRÂNG, DAR NU SE ÎNDOIESC

Rezistența anticomunistă în Munții Făgărașului

Volumul al II-lea

Editura MARINEASA
Timișoara, 1995

© 1995, Editura Marineasa
Str. Mureș nr.34, Timișoara - România

Redactori - Viorel Marineasa, Gabriel Marineasa
Tehnoredactare computerizată - Daniel Iordan, Dana Marineasa
Imprimat la Tipografia Marineasa
Str. Mureș nr.34 - Timișoara

1953

A fost anul în care, fără să vrem anume, am purtat Securitatea cel mai mult după noi și am ieșit cu bine din toate. Întâlnirea de primăvară - cu Brâncoveanu, Ilioi și Gelu Novac - o aveam în "Pădurice", la Drăguș, pe ziua de 1 mai. Dar ne-am întâlnit încă pe drum. Înaintam tăcuți pe la poalele pădurii, când, la nici cincizeci de metri alături, auzirăm zgomotul unor prăbușiri pe teren accidentat. Am făcut și noi cam același lucru: ne-am trântit la pământ, cu arma pregătită și cu degetul pe trăgaci. Ne așteptat să auzim rafale de pistol, și nu veneau. Trecuserăm un șanț; în șoaptă, le-am cerut celorlalți să ne retragem acolo. Am scos semnalul de recunoaștere și ni s-a răspuns la fel. Pentru mai multă siguranță, am strigat: Brâncoveanu! și acesta a răspuns: Moșu!

Ne-am îndreptat unii spre alții și ne-am îmbrățișat. I-am speriat cu bărbile noastre, nu se așteptau la astfel de extravaganțe. Împreună ne-am dus la întâlnirea cu ceilalți, "la lupi", la Copăcel. Doamne, ce bucurie era fiecare regăsire a tuturor! Pentru o vreme, deveneam copii, se făceau glume, de data asta - pe seama bărbilor noastre, ori rememoram întâmplări hazlii din timpul iernii. Am devenit dintr-o dată gravi, cât ce-am început să discutăm situația noastră. Ce drumuri ni se deschideau în viitor și ce trebuia să facem în vară. Iernasem bine. În nici o primăvară nu ieșisem ca acum. Făcând mișcare iarna, am devenit rezistenți, urcușul unei coaste era un fleac. Deși de cinci ani în munți, stăteam cum trebuie cu moralul.

Perspective? Desigur, moartea lui Stalin va aduce schimbări în Rusia. După buna tradiție bolșevică, era de așteptat o luptă

pentru putere între urmașii lui Stalin, ceea ce putea aduce ceva asemănător și la noi. Schimbările din Rusia i-ar putea tenta și pe americani să fie mai activi în partea aceasta a Europei.

În iarnă se vorbea la Vocea Americii (și toți am avut radio cu galenă) că iugoslavii înapoiau pe toți românii trecuți la ei. Pentru fiecare român predat, sârbii primeau un vagon de sare. Trecerea peste graniță n-a mai susținut-o nici unul în acest an. Rostul nostru îl vedeam tot în a-i purta pe securiști după noi. Să mai existe un colț de țară liber de comunism. Trebuia însă să nu mai fim atât de temerari în a ne angaja în acțiuni periculoase, ca bunăoară cea de la Agnita. Profesorul se întreba și acuma cum a fost posibil ca, oameni cu cap ce ne socotea, să ne jucăm viața pe muchia cuțitului pentru mai nimic. Pentru iarna viitoare am făcut următorul plan: trei inși, cei mai cuminți și mai prudenți, să ducă alimente într-un loc pe valea Sebeșului, unde să iernăm toți. Era vorba de Profesorul, de Ghiță și de Nelu Novac. Grija principală: să nu lase nici o urmă. Ceilalți să facă ce-or crede de cuviință și ce-or putea în munți, cât mai departe de Valea Sebeșului. Va fi bine să facă și ei depozite de alimente în altă parte. Restul mișcărilor vor depinde de acțiunile Securității. Trebuia să ne abținem de a mai intra în sate, cel puțin în cele de sub munte. Să ne folosim numai de sistemul de informații pe care-l aveam bine pus la punct în afara așezărilor.

Dar ce făcea Securitatea de nu da nici un semn de viață? Într-adevăr, nici unii n-am simțit vreo mișcare de-a lor, iar informațiile din sate arătau același lucru. Doar la câteva posturi de miliție se aflau grupe de securiști. Era deci liniște și tocmai această liniște ne punea pe gânduri mai mult decât prezența lor în vreun fel.

O PROPUNERE DE NECREZUT

Într-o seară Gelu a intrat în satul Mărgineni la niște rude de-ale lui și s-a întors la noi tare agitat.

- Măi fraților, eu acum visez sau sunt treaz? Ascultați ce propunere ne face Securitatea: să ne predăm că nu ne vor face nimic. Că până acum a fost ce-a fost, dar a sosit vremea să se ierte toate.

A urmat un hohot general de râs, dar ne-am oprit repede, îngrijorați.

- Cine ți-a făcut propunerea?

- Unchiul meu.

- Asta înseamnă că Securitatea știe că unchiul tău are legătură cu noi.

- Știe, și încă știe de mult. Unchiul cunoaște un ofițer de Securitate care-i este rudenie. Pe vremuri l-am cunoscut și eu. Acesta a aflat de mine că m-aș afla la unchiul și l-a prevenit, fără să-l aresteze. Cică ar fi dorit chiar să stea de vorbă cu mine. Atât de naivi n-am fost nici eu, nici unchiul meu. De altfdel, unchiul a observat că de atunci Securitatea pândește în șură să vadă dacă mă duc la el.

- Și cu unchiul tău unde te-ai întâlnit?

- Nu m-am dus la el, ci la alt om, în celălalt cap de sat, unde a venit și unchiul.

Unii erau de părere că totul ar fi o inițiativă a acestui ofițer de Securitate.

- Nu cred că un ofițer de Securitate are îndrăzneala să ia inițiative pe cont propriu. Unchiul să nu spună că a mai avut legătură cu noi, cel mult ar putea spune de la sine: ''Cum credeți

că ar avea încredere că-i lăsați liberi pe ei și nu-i eliberați pe cei de tot nevinovați, ca Gema și tatăl ei și pe alții, singura vină a lor fiind numai faptul că erau rudenii cu cei fugiți?"

N-aș fi povestit acest episod dacă la Securitate, în 1976, colonelul Nagy nu mi-ar fi spus: ''Ați fost niște fanatici. V-am propus în două rânduri să vă predați și n-ați primit''. ''Și v-ați fi ținut de cuvânt?'', l-am întrebat. A tăcut, răspunzând într-un târziu: ''Poate vă ușurați în parte situația''. ''Ne omorați prin spânzurare și nu prin împușcare'', am răspuns eu.

VĂ ORDON: FUGIȚI!

Nu-mi mai amintesc exact cum ne-am împărțit și pe unde am umblat în mai și iunie. Desigur, ca în fiecare an, am trecut Oltul și am dat de știre oamenilor noștri de acolo că am ieșit cu bine în primăvară. Tot așa, am făcut câteva ''vârtejuri'' prin munți. Pare-se că am ajuns până spre cabanele Plaiul-Foii, Voinea și Cumpăna. Am observat repede că la toate cabanele, atât de pe versantul nordic, cât și pe cel sudic, s-au instalat unități de Securitate de mărimea unui pluton, cu misiunea de a ''apăra'' cabanele. Aprovizionarea acestora o făceau cu efective de aceeași mărime.

De asemenea, am fost informați că la posturile de miliție de sub munte erau cazați securiști, între 10 și 20 de inși. Ziua dormeau, iar noaptea stăteau la pândă în apropiere de sat. Pentru control, fluierau din sfert în sfert de oră, unul după altul. La început, ne-am întâlnit de câteva ori cu ei, dar n-au deschis focul. Mai târziu, au înaintat cu pânda până spre pădure. Într-o seară, Ghiță și nu mai țin minte care așteptau în marginea pădurii să se

înnopteze, când, iacătă, vine o grupă de ostași neatenți, cu armele în bandulieră și Ghiță le-a strigat:

- Măi băieți, mergeți de-aici, că nu vrem să tragem în voi!

Și băieții și-au luat drumul în altă parte.

Ca să evităm totuși întâlnirile cu ei, am luat obiceiul ca atunci când călătoream pe distanțe mai mari, să mergem pe sub primele sate de sub munte și nu pe din sus de ele. Pentru a ține Securitatea în alertă, am folosit următoarea diversiune: să apărem pe potecile cabanelor, întâlnindu-ne cu turiști, de la care să ne informăm ce se întâmplă la cabane, lăsând impresia că intenționăm să le atacăm.

Nu aveam intenția să facem acest lucru, nu-l făcusem niciodată până cu un an în urmă la Bîlea, dar urmăream să le blocăm cât mai multe efective în aceste puncte, care pentru noi erau inofensive. Tot pentru asta plănuiserăm să speriem odată un convoi ce transporta alimente celor de la cabană, trăgând pe deasupra lor, ceea ce i-ar fi obligat să-și mărească efectivele convoaielor. Deci alte forțe blocate. O întâmplare a făcut ca această misiune să o execute Fileru de unul singur.

Într-o duminică ne aflam câte doi-trei pe potecile câtorva cabane, unde la o anumită oră urma să acostăm turiștii ce coborau spre poale. Împreună cu Ilioi, eram postați în spatele unei stânci, așteptându-l pe Fileru, care vroia să inspecteze o ladă de-a lui. Era pe la orele amiezii. Pe drumul de sub noi a trecut spre munte un camion cu soldați, care, după câtva timp, s-a întors gol înapoi. Curând am auzit pe vale, în sus, rafale de pistol mitralieră. Am rămas nedumeriți. Ce-ar putea fi? Fileru n-avea ce căuta acolo. Noi îl așteptam să vină din jos. Ne-am apropiat mai mult de potecă, gândindu-ne să atacăm unitatea de Securitate dacă l-ar fi adus pe Fileru prins.

Pe cărare și-au făcut apariția doi turiști: un bărbat și o femeie, amândoi tineri. Le-am ieșit în față și i-am rugat să stea de vorbă

cu noi. I-am întrebat ce-au întâlnit pe drum. Ne-au spus că, venind pe potecă, au auzit întâi o bubuitură de armă și, ceva mai târziu, rafale de pistol mitralieră. Apoi au întâlnit vreo treizeci de ostași cu bagaje, uitându-se înspăimântați în dreapta și în stânga pe coastă. Am rămas mai mult cu acești doi turiști. Era o familie de medici din Sibiu, cu numele de Gorski sau Bronski, originari din Cetatea-Albă, care ne-au povestit tragedia neamului lor, cum a venit armata roșie și au fost ocupați. Ne-am despărțit de ei ca de doi prieteni. Între timp a sosit Fileru. Era singurul care mai purta barbă. Ne-a povestit întâmplarea: Venise la întâlnire, dar, necunoscând bine locul, a ajuns mai sus de cât trebuia, așa încât cobora liniștit pe potecă, să ajungă la noi. La o cotitură s-a trezit cu unitatea militară drept în față. A făcut ce i-a venit atunci în minte să facă: Întinzând arma spre ei, a strigat cu o voce puternică și aspră: "Ascultă comanda la mine, fugiți!" Înspăimântată de călugărul cu barbă ce le-a ieșit în cale cu arma întinsă, toată trupa, cu ofițer cu tot, a rupt-o la fugă, lăsându-și bagajele. Fileru a tras un cartuș în vânt după ei, apoi și-a pierdut urma pe coastă, în pădure. Ofițerul a reușit să facă ordine departe în jos, apoi a dat ordin soldaților să se culce și să tragă. Cu toate că Fileru se afla în raza pistoalelor, nici un glonte nu l-a lovit, deși pădurea era rară și, cum îi vedea el pe ei, și ei l-ar fi putut ochi, dar au tras toți în vânt. N-am mai stat locului și ne-am îndepărtat în pădure. La prima haltă, Fileru îl întreabă pe Ilioi:

- Mai ai foarfecele la tine? Hai și taie-mi barba și pletele.

Pe o lespede Ilioi așeza șuvițe de păr roșu și alb.

- Pe astea albe nu le-aveai anul trecut, Filere!

Am repetat figura cu turiștii în săptămânile următoare și la alte cabane depărtate cu același scop: de a bloca cât mai multe forțe în apărarea cabanelor, pe care nu aveam de gând să le atacăm. Între timp, cei trei, cărora li s-a alăturat și Victor, au transportat din satele răsăritene grâu, porumb, sare, fasole,

arpacaș, așezându-le în lăzi prin grohotișuri în Țiganul și Buzduganul. Aceasta era cea mai bună metodă de depozitare. Curenții de aer ce circulă printre pietre opresc mucegăirea; operația nu necesită multă muncă, putându-se face și noaptea; ursii nu prea au ce umbla pe aici, și, dacă Securitatea ar descoperi sistemul, sunt atâtea grohotișuri în munți, încât altă treabă n-ar mai putea face decât să mute bolovani dintr-un loc într-altul. Important era că operația s-a făcut fără să se lase vreo urmă. O singură dată s-au întâlnit cu o echipă de geologi, alcătuită din cinci persoane, dar ranițele erau goale și în discuții au lăsat să se înțeleagă că erau în trecere pe acolo. Pentru a întări presupunerea, au făcut ocol pe la o stână, dând și acolo aceeași impresie. Au dus în apropiere unelte de construit adăpost (topor, joagăr, târnăcop, lopată), o plită, hoarne, o fereastră, precum și moara cu valțuri, care scăpase negăsită de Securitate și nestricată mai bine de trei ani. Mai era nevoie spre toamnă de carne, brânză, cartofi și legume. Odată terminate pregătirile, au venit și ei alături de noi.

ROȘU-ROȘU, NEGRU-NEGRU, VERDE-VERDE

Nu știu de la cine, Profesorul și Ghiță aduseră un aparat de radio-recepție, micuț, ușor, cu baterii, ceea ce i-a făcut pe toți să fie entuziasmați. Omul ce ni-l dase îl avea încă din toamnă, primit de la un prieten, care-l cumpărase de la un altul. Destul că oamenii se gândiseră imediat că ne-ar putea fi de folos și așteptară prima ocazie să ni-l dăruiască, convinși că ne fac o mare bucurie. Ce

mare lucru să asculți un radio adevărat! Până atunci am mai avut încă două aparate de radio. Unul îl zdrobise ursul, când l-a găsit în peșteră, pe celălalt îl ''reparaseră'' specialiștii casei, Gheorghe și Gelu până n-a mai funcționat deloc. Rămăsese ca piesă de muzeu și-l capturase Securitatea cu un an în urmă, când cu răgăliile și brăduleții roșii.

- Vedeți de-l stricați și pe ăsta, le zise Profesorul.

Dar nu i-ai fi putut opri să se uite în măruntaiele lui. Îl așezară la soare, și amândoi aplecați asupra jucăriei, puteau fi auziți urmărind firele de legătură: roșu-roșu, negru-negru, verde-verde. Îi vedem că îi scot bateriile și că se ridică îngrijorați:

- Ne-au băgat cățelul în casă. Aparatul ne e trimis de Securitate. În realitate sunt două aparate complet separate: unul de emisie, altul de recepție. Când nu recepționează, emite. Cineva în apropierea noastră recepționează prezența noastră, ne determină locul și...

În noaptea următoare l-am dus înapoi. Se mirase omul de la care îl primisem (omul era de necontestată bună credință) - al doilea - la fel, dar mai departe... cine știe până unde era lemn verde și unde începea lemnul uscat. Omul trebuia să țină aparatul mereu la el, să-l înscrie pe numele lui și să-l folosească, semn pentru agenții Securității că nu avea legătură cu noi. După o vreme a venit un control de la poștă și a confiscat ustensila, alte urmări neavând întâmplarea, decât că noi am rămas tot cu bătrânul și credinciosul radio cu galenă: ușor, simplu, ieftin și practic. Ziua și noaptea, la orice oră, prin radio Bod și Vocea Americii, aveam legătură cu lumea, nu eram chiar izolați în ''găoacea'' în care ne învârteam.

NU-I DRACUL AȘA DE NEGRU CUM NE SPERIEM NOI DE EL

Era, cred, prin 10 iulie 1953. Împreună cu Profesorul și cu Ilioi, am coborât. Ilioi l-a căutat pe Olimpiu Borzea, rugându-l să ne dea un Z.B. din depozitul ce-l avea. Armei Profesorului îi crăpase gheara extractoare. Până se putea obține arma, ce urma să fie remisă de profesorul Remus Budac, noi ne gândisem să stăm undeva pe Ardeal. Ne pregăteam să trecem Oltul prin vad, în dreptul satului Arpaș, apoi să poposim pe pârâul Golbavului. Era pe la miezul nopții, când dinspre munte am auzit zgomotul unui avion ce nu semnaliza. Avionul a înaintat în lungul munților, cam până în dreptul Arpașului de Sus, apoi a făcut un unghi drept și, trecând peste noi, s-a îndreptat și s-a pierdut spre nord. Noaptea era liniștită și zgomotul ni se părea foarte puternic. Să fi venit cineva cu acest avion? Am rămas câteva zile pe Golbav, apoi, nu mai țin minte pentru care pricină, am trecut în pădurile Hosmanului și Cornățelului. Am ajuns noaptea și ne-am culcat. Trezindu-ne dimineața am rămas uimiți de cum arătau pădurile de aici. Tot pământul, la suprafață, era răscolit, ai zice cu grebla. De cât se umblase, se făcuseră cărări. La izvoare erau munți de conserve goale și învelișuri de țigări. Era limpede cine a fost. Întrebarea era pe cine și ce căutau, căci noi n-am fost nici măcar prin apropierea acestor păduri. Și-apoi pentru a căuta oameni nu era nevoie să greblezi pământul din pădure. Profesorul Budac ne-a informat că pe podul de peste Olt de la Arpaș trecuseră camioane cu Securitate, precum și o companie de miliție călare. Și mai interesant era că acest lucru s-a făcut cu o zi înainte de venirea avionului. Oricât ne-am bătut capul, n-am putut b[illegible] nui

ce însemnau toate aceste mistere.

Spre toamnă, Olimpiu Borzea ne-a anunțat că la Arpașul de Sus s-ar fi găsit o parașută într-un șopru cu fân. De asemenea, la Sâmbăta de Sus, în pădure, un pădurar s-a întâlnit cu un tânăr strein locului, blond, potrivit de înalt, bine făcut, care a căutat să afle dacă în aceste păduri se mai află partizani. I-a dat și o țigară străină. Ce-i va fi răspuns pădurarul nu se știe, destul că s-a dus la Securitate și a raportat. Urmarea a fost că Securitatea a cășunat vreo săptămână pe pădurile de la Sâmbăta.

Analizând cu Profesorul situația, am ajuns la concluzia că tânărul semnalat în pădure la Sâmbăta ar fi putut fi căpitanul Sabin Mare, care s-a întors din străinătate. Cu un an înainte, când Securitatea a ridicat sute de oameni din sate, au fost luați și cei trei la care urma să vină Mare pentru a lua legătura cu noi. Profesorul a trecut prin satele cu pricina, întrebând la familiile celor arestați, pentru a afla dacă a trecut căpitanul Mare pe acolo. Nu a putut descoperi nici o urmă.

Mai spre toamnă, ajungând prin satul Cincu și vorbind cu inginerul Dumitru Comșa, acesta ne-a relatat o întâmplare de-a dreptul fantastică.

"Închipuiește-ți că a fost Ion Golea pe la părinții mei, acum vreo lună de zile. Ziua în amiaza mare a venit prin sat, călare pe-un cal negru, numai în cămașă, cu pletele în vânt. A oprit la poartă la noi, a descălecat, a deschis portița și a intrat în curte. Când l-au văzut ai mei, să leșine, nu alta.

- Pe unde ai venit, Ioane?

- Pe drum.

- Păi, măi copile, dacă ai venit pe drum, ai trecut pe la poarta Securității.

- Știu, ei cu ale lor, eu cu ale mele.

- Să nu spuneți nimănui că am întrebat de Mitu și sus inima, că nu-i dracul așa de negru cum ne speriem noi de el!

Mama voia să-i dea de mâncare. N-a acceptat.

- la măcar o lipie, că-i caldă, din cuptor.

- O lipie iau, că de lipie mi-e dor.

A ieșit pe poartă, a încălecat și a plecat, cu pletele în vânt, pe hulă în sus, pe drumul Bruiului.

De când mi-au spus ai mei de Golea, am căutat să fiu mereu pe acasă, să mă găsească, dar n-a venit nimeni până acum."

Am convenit ca, îndată ce-l va întâlni, să-i spună lui Golea despre noi.

DE SFÂNTUL ILIE

Îndată ce Profesorul a obținut Z.B.-ul nou de la profesorul Budac, am revenit la munte, trecând Oltul prin vad. Profesorul și Ilioi s-au dus înainte, eu rămânând încă o zi, urmând să ne întâlnim la bordeiul de pe Laița. În seara următoare am pornit și eu spre munte. M-a prins însă pe drum o ploaie cu trăznete și fulgere care te orbeau, încât a trebuit să rămân pe loc până s-a mai potolit furtuna. Spre capătul de sus al satului Sărata parcă am auzit vorbă și mi-a venit miros de benzină, dar mi-am zis că-i de la ceva tractoare ce au rămas noaptea în câmp. La fel, la intrarea în pădure, am zărit o luminiță, ce părea a fi electrică și iar mi-am zis că o fi felinarul vreunui păstor cu vitele. Pătrunzând în pădure, m-a întâmpinat lătratul huhurezului. Trăia pe atunci în acel colț de pădure o bufniță mare, care, oricât de fără zgomot ai fi intrat în ea, te simțea și lătra de câteva ori: ham-ham, ham-ham, tot dublu. Lătrau și în alte locuri bufnițe, dar nicăieri atât de limpede și de asemănător câinelui. La început, cu un an în urmă, chiar așa l-am și luat, dar când am auzit lătrat pe sus, ne-

am dat seama că era bufniță. Ca să nu orbecăiesc prin pădurea udă, am ațipit până le revărsatul zorilor, când mi-am continuat drumul pe o potecă îngustă cu frunzișul ud și rece. Înainte ca poteca să urce pieptiș muntele, într-un loc unde era mai largă, am dat de un foc cu tăciuni încă fumegând, cu multă cenușă. Era urma de un foc ce a ars după ploaie. Lângă el erau aruncate câteva învelișuri de țigări, și ele uscate. Mă gândeam a fi fost popasul unor băieși, care or fi înnoptat în pădure. Mi-am continuat drumul și am ajuns spre amiazi la bordei, unde m-am întâlnit cu cei doi. Le-am povestit și lor cele observate, dar n-au dat nici ei vreo importanță semnelor întâlnite de mine.

Pe cei doi i-am găsit la bordeiul din Laița, unde se instalaseră ca acasă. Ziua am petrecut-o camuflând mai bine bordeiul și atârnând în podul lui mănunchiuri de flori de soc pentru ceai. Așa cum se prezenta, vedeam posibil să mai iernăm o dată în el. Spre seară am pus semne pentru când vom reveni, să știm dacă ar fi trecut cineva pe acolo, ne-am făcut cruce și am plecat la vale pe muchia muntelui. A doua zi urma să ne-o petrecem în higiul Scoreiului, o limbă de pădure lungă de vreo trei kilometri și lată de unul, așezată între rîul Laița și pârâul Sărata. În partea de jos, pădurea era formată din fagi și stejari bătrâni, cu desiș sub ei, iar în partea de sus, higiul era alcătuit din pădure tânără și, în unele locuri, din tufăriș și lăstăriș. Limba de pădure era înconjurată aproape în întregime de câmp deschis și se prindea de munte doar prin două sfori de pădure rară. Deși recunoșteam că nu era prudent să poposim în acest loc, totuși am făcut-o în multe rânduri: Pădurea era (este și astăzi) mărginită la răsărit de un iaz cu apă din Laița; într-un singur loc iazul tăia calea pădurii. Peste iaz era așezată o punte.

Înainte de a ne culca, eu am luat vasele, oala și bidoanele și am plecat pe o cale veche din pădure, ca să aduc apă. Intenționam să iau apa chiar de la punte, căci de-acolo se lua mai ușor. Cu

cât mă apropiam, a început să mi se facă frică. Nu prudență, ci teamă curată, inexplicabilă rațional, căci nu aveam nici un motiv să mă tem de ceva, într-un loc unde trecusem de zeci de ori fără probleme. Îmi era rușine de mine că nu-mi puteam înfrânge teama. Am ocolit locul și am luat apă din iaz mai jos, apoi m-am întors la frați. Le-am spus și lor de frica mea nejustificată și au râs de mine. Am zis rugăciunile și ne-am culcat.

A doua zi era Sfntul Ilie. Obișnuiam ca în duminici și la sărbători să citim Sfânta Liturghie. Ne-am rugat acestui sfânt a cărui viață, prigonită pentru Dumnezeu și dreptate, se asemăna cu soarta noastră. Am făcut focul și am fript un pește. Tocmai mâncam când în desiș am auzit mișcare și în față a apărut o turmă de mistreți. Înaintau fără grabă prin pădure. Mai văzusem și altă dată acest cârd, dar atunci n-am putut trage. Trebuia să ne gândim că mistreții nu umblă niciodată ziua în amiaza mare decât dacă au fost izgoniți de cineva, dar niște vânători pasionați nu se mai gândesc la prudență. Profesorul, cu pușca cea nouă, și Ilioi cu cea veche, au tras. Eu, cu pistolul rusesc, am rămas ca simplu spectator: gloanțele de pistol se opresc în carnea mistrețului și acesta își vede de drum.

Două împușcături au spart liniștea cuprinsului. Era o imprudență să faci acest lucru într-o limbă de pădure înconjurată de câmp liber, la ora dimineții, când mai erau încă atâtea ceasuri de moarte posibilă până seara. Dar era atât de frumos în acea dimineață de Sf. Ilie, atâta liniște și pace deasupra poalelor de pădure, încât nu ne puteam imagina un pericol, măcar că erau atâtea semne care ar fi trebuit să ne pună pe gânduri.

A căzut numai un misteț, de unde au urmat discuții contradictorii între vânători. L-am adus în tabără, i-am luat pielea și acum ne întrebam ce facem cu atâta carne, căci aici nu eram pregătiți deloc pentru asemenea eventualitate. Am hotărât să luăm carnea de pe oase, cât puteam duce doi inși, în două ranițe, să ne

întoarcem la bordei și să o frigem în bidonul în care am fript porcii în crângul de lângă Securitatea din Cincu. Restul urma să o frig spre seară, căci eu trebuia să rămân pe loc, la bagaje, deoarece la opt seara aveam întâlnire la marginea higiului cu profesorul Budac. Toată ziua am întreținut focul și am fript carne. Era atâta mâncare îngrămădită lângă noi; încât Profesorul a exclamat:

- Doamne, nu ne mai da, că nu mai avem loc unde o pune!

Ocupați cu tăiatul cărnii, am scăpat din grijă focul, adică să nu facă fum, ceea ce s-ar fi văzut de pe culmile din jur. Pe la chindie, totul era gata. Profesorul și Ilioi și-au luat ranițele, rămas bun și au plecat. Urma să ne întâlnim a doua zi seara, în același loc.

Pentru a fi mai ușori, nu și-au luat cojoacele.

După plecarea lor, am stins focul, am adunat hainele grămadă, am îndepărtat oasele și le-am îngropat cu frunze uscate. Am luat o cantitate de carne, ca s-o dăruiesc profesorului Budac, am pus-o în raniță împreună cu vasele de apă și m-am îndreptat spre iaz. Toată ziua simțisem nevoia să fac o baie, așa că primul gând a fost să mă dezbrac și să mă arunc în apa rece și limpede. Eram în iaz când am auzit niște împușcături îndepărtate. Din cauza clipocitului apei, n-am putut distinge ce fel de împușcături erau. Nu știu cum eram uneori! Ni se arăta pericolul cu evidență, și nu-l credeam. Astfel, m-am gândit că cei doi au întâlnit ceva vânat și au tras iar. Am ieșit la țărm. Nu mă îmbrăcasem bine, că am auzit alte bubuituri, de Z.B.-uri și apoi de pistol mitralieră. S-a făcut din nou liniște. Nu după mult timp am auzit limpede rafale de pistol automat, dar și de Z.B.-uri. Apoi iar liniște. Acum eram sigur: nu mirosea a bine. Mă pregăteam să mă întorc la bagaje, ca să fiu acolo dacă vin cei doi urmăriți de Securitate. Trebuia să traversez calea de pădure puțin mai sus de puntea amintită. A trecut la vale o căruță (probabil de la stână); în urma

ei am zărit un câine mops. Câinele s-a oprit un moment, mirosind în direcția mea, dar îndată, de pe cale, cineva l-a chemat și câinele s-a întors. Nici acum nu-mi explic cum puteam judeca cu atâta ușurință situația. M-am întrebat dacă nu cumva câinele era al unor turiști, cei pe care-i zărisem la stână cu o zi înainte. Totuși am renunțat să trec calea. M-am așezat într-un desiș din apropiere, ca să pot supraveghea orice mișcare și să prind orice zgomot din pădure. Nu se auzea, decât slab, clipocitul apei în iaz. Cam după o oră de așteptare, s-au auzit departe, spre apus, alte rafale de pistol și bubuituri de Z.B.-uri. În felul acesta am așteptat până la opt, când profesorul Budac trebuia să vină să-și ia bicicleta ascunsă în desiș dimineața. Ziua fusese la pescuit pe Laița cu alți pescari amatori. A fost punctual. L-am întrebat dacă a observat ceva suspect. Pe Laița în sus, de dimineață, au putut fi zărite urme multe de bocanci, dar altceva nimic. L-am anunțat ce se întâmplă aici și ne-am despărțit, el grăbindu-se să ajungă pe ceilalți pescari. Am mai rămas încă până a început să se înserezе și, neauzind nimic suspect, am traversat drumul, continuând să păsesc prin desiș cu cea mai mare grijă. S-a întâmplat să-mi fie a doua oară teamă ca în seara trecută. M-am oprit cu mâna pe armă, într-un genunchi. Deodată am auzit cam la cincizeci de metri în față un fluierat scurt, apoi altul ceva mai departe și încă altele în adâncul desișului. Era sigur că aveam în față o linie de securiști.

Dar veneau sau stăteau pe loc? Încercam să deslușesc vreun indiciu. Știam că urechea nu mă ajuta în mod deosebit, dar mă socoteam un bun văzător. M-am convins că era o linie de pândari, când, după un sfert de ceas, au fluierat din nou. Ce greu trece timpul în astfel de împrejurări! Și ce greu se lăsa înserarea!

Să stea ăștia aici toată noaptea? Eu bănuiam că au găsit cojoacele și acum pândeau să ne întoarcem la ele. În sfârșit s-a auzit o comandă: "Haideți la cale, măi!". Am auzit cum se

retrăgeau prin desiș spre cale, încolonându-se și îndepărtându-se. Se înserase bine. Să încerc să mă mai duc la cojoace, socoteam o nebunie. Fluierăturile într-acolo duceau. M-am hotărât să mă îndrept spre locul unde eram înțeleși să ne întâlnim în caz că ne pierdem unul de altul. Acesta era într-un desiș, dincolo de Olt, în dreptul satului Cârța. Era o liniște în pădure de se auzea copleșitor și fâșâitul șoarecilor și al gândacilor ce mișcau frunzele uscate de pe jos. Mi-am pus bidoanele de apă în raniță, m-am descălțat și am pornit spre Olt prin desiș, oprindu-mă des și ascultând. Între higiul în care eram și pădurea bătrână era o cale largă. Aici mă așteptam să fie un cordon de pândari securiști. Ce zgomot teribil face un vreasc uscat pe care-l calci în asemenea situație! Am stat locului mai mult timp ascultând. N-am simțit nimic suspect. Odată scăpat, m-am încălțat și am înaintat mai cu spor, până spre capătul de jos al pădurii. De-acuma urma câmp deschis, fără copaci, până la Olt. Am așteptat mult, până m-am convins că pădurea nu era înconjurată și păzită. Mai ieșise și o lună plină de se vedea ca ziua. Singurul mod de a merge cât de cât camuflat era de a însoți iazul morii ce ieșea și el din pădure, însoțit de tufe rare. Mă apropiam cu grijă, voind să intru în iaz, când am auzit spre apus, cam la trei kilometri, spre satul Sărata, iarăși, rafale de pistol mitralieră și, printre ele, și bubuituri de Z.B. Nu știam ce să mai cred. Rafalele au ținut destul de mult. Apoi s-a făcut liniște. N-am mai stat pe gânduri și am pătruns în iaz încălțat, pornind pe apă în jos. Pericolul era să întâlnesc vreo patrulă ce ar fi urmat cursul iazului. Am mers destul de bine până aproape de Scorei, unde iazul intră în sat ca să mâne o moară. Eu, neputându-l însoți, am fost nevoit să ies în câmp, ca să traversez șoseaua națională și să însoțesc un pârâu cu salcâmi ce coboară până la Olt. Se lumina de ziuă când am ajuns acolo. Mai exista pericolul ca Oltul să fie păzit. Am zărit un viezure ce bâjbâia prin tufișurile de pe malul celălalt și am intrat în apă. Ce

caldă și potolită era apa! O ceață subțire se ridica deasupra. Obosit, căci nu dormisem câteva nopți, m-aș fi lăsat bucuros să mă ducă apa tot lin și să mă tot ducă... Am urcat prin niște livezi bătrâne și-am ajuns la locul întâlnirii. Profesorul și Ilioi tocmai își storceau hainele de apă. Ne-am îmbrățișat de parcă nu ne văzuserăm de ani.

Cu ei lucrurile se petrecuseră astfel: Au plecat liniștiți cu ranițele doldora de carne. Erau aproape de locul unde limba de pădure se leagă de munte, când s-au întâlnit cu un lanț de securiști. Crezând că n-au fost observați, s-au întors din drum, dar s-au pornit după ei rafale de pistol. Au răspuns și ei scurt, apoi au grăbit pasul. La un moment dat s-au trezit cu doi mopși mârâind și dându-le ocol. Și-au aruncat ranițele și s-au așezat spate la spate, rezemați de un fag. Au vârât potăilor țeava în gură și au tras. Abia scăpați de aceștia, au apărut alți doi câini, care s-au aruncat asupra lor. I-au împușcat în același fel. Și-au luat ranițele și și-au continuat fuga. S-au trezit iar cu rafale după ei și au răspuns iar cu focuri de armă.

- Trebuie să aruncăm carnea. Nu putem alerga cu ea.

Și-au deșertat ranițele, neoprindu-și nimic (și-acum, când povesteau, le părea rău). Au încercat să iasă din pădure spre apus. Au dat din nou de o linie de trăgători, care, de astă dată, n-au tras. După cum bănuiau ei, Securitatea voia să măture limba de pădure începând de sus în jos, făcând năvod.

- Am mai încercat o dată să ieșim și de data asta am reușit. Am ajuns la marginea pădurii, dar aici am rămas îngroziți, văzând terenul descoperit din fața noastră. La vreo două sute de metri păștea ciurda satului: bivoli și cai. N-am stat pe gânduri și ne-am repezit în ciurdă. Am dat peste ciurdar și l-am întrebat ce cai pot fi călăriți. Ne-a arătat două gloabe, pe care le-am prins ușor și ne-am săltat pe ele. Nu prea fugeau, dar tot ne-am depărtat, mai mult decât am fi putut s-o facem pe jos. Răul era că nu

cunoșteam deloc locul. Eram la marginea râului Porumbacu, când am auzit împușcături depărtate în urma noastră. I-am și zărit, dar erau departe, cu câinii în lănțug. Pădurea dintre râuri nu era departe. Am dat drumul cailor și ne-am sfătuit. Fără mâncare și fără cojoace n-aveam cum rămâne în pădure. Începuse să se înșereze. Am coborât în satul Porumbacu și am intrat la un necunoscut. ''Bade dragă, nu ne întreba nimic, dar dă-ne ceva de mâncare și plecăm.''

Ne-a dat omul o pâine și slănină într-o traistă. Noi ieșeam din sat, iar Securitatea, în mașini, urca spre munte.

- Nu înțeleg de ce n-ați venit înapoi spre mine, am întrebat eu.

- Tocmai asta nu voiam s-o facem. De tine voiam să ne îndepărtăm. De tine și de cojoace. Dar vedem că tot degeaba a fost. Cu trăistuța în mână, voiam să venim aici și-am făcut greșeala să ocolim Sărata și Scoreiul pe din sus de sate. Era pe deasupra Sărății, acolo unde se adună mai multe viroage adânci, când am zărit mai multe negrețe, credeam că-s copaci, dar am simțit miros de benzină și ne-am adus aminte de vorba ta. Ar fi trebuit să ne întoarcem, însă am grăbit pasul. Ne-au simțit tocmai când urcam râpa văii Sărății și au început să tragă. Eram aproape sus, dar ne-am încurcat în niște mărăcini, i-auzeam cum aleargă după noi și a trebuit să răspundem cu foc, ca să se potolească. Am fost siliți să aruncăm traista, ca să avem mâinile libere. Odată ajunși sus, am rupt-o la fugă din toate puterile. Am dat peste un hors și am înaintat pe el până în apropierea satului Scorei. Ne-am hotărât să ne pierdem urmele în sat. Ne-am învârtit pe câteva uliți lăturalnice, am dat de iaz în jos de moară și am ieșit din sat pe apă. Ce părere și-o fi făcut cel ce ne-o fi zărit, el știe! Asta-i tot.

Ne-am așezat la loc potrivit, urmărind drumul străbătut, preocupați să nu ne vină cu câinii pe urmă, asta până la amiazi.

Apoi ne-am văzut de treabă. Ne-am uitat unul la altul. Ieri stăpâneam prea multe, de nu aveam unde le mai pune, azi n-aveam decât zdrențele de pe noi.

Ne trebuiau cojoace, haine de schimb, oală de mămăligă și alte fleacuri absolut necesare pentru o viață ca a noastră. Am dat iar o raită pe la oamenii noștri și-am făcut rost de piei de oaie și de altele. De mare noroc ne-au fost frații Ion și Nicolae Grecu din Șoarș. Nu știu de unde ne mai puteau face rost de câte aveam lipsă. Și-au luat de pe foc propria lor oală de mămăligă pentru a ne-o da nouă. Ne-am odihnit câteva zile într-o pădure de acolo, apoi ne-am întors la munte.

N-am putut găsi o explicație plauzibilă la acțiunea Securității de Sfântul Ilie. Am lăsat noi vreun semn fără să știm, ne va fi văzut cineva și ne-a pârât? Au căutat altceva și am nimerit noi pe neprevăzutelea? Atunci am rămas cu convingerea că, în realitate, îi căutau pe părintele unit Ion David și pe cumnatul său, Bărdaș, din Scorei, care prin acele locuri își duceau viața de fugari de cinci ani de zile. Tot cu ocazia asta ne-am întâlnit pentru prima dată cu câini dresați în a ataca oameni. De-acum înainte nu va fi acțiune împotriva noastră fără participarea câinilor. De obicei procedau așa: Înconjurau o porțiune de pădure și apoi dădeau drumul haitelor. Nu ni s-a întâmplat niciodată să fim atacați de mai mult de doi câini deodată. Au căzut însă victime mulți "băieși", care, după obiceiul lor, umblau prin păduri după smicele de alun și de mesteacăn pentru confecționarea măturilor și corfelor.

IERMOLAIE

Nu știu dacă îl chema chiar Iermolaie, în tot cazul avea un nume rar și șod, dar între noi, de la întâmplare a rămas cu numele acesta. Era de loc din satul Corbi și ce fel de rumân era, voi descrie mai la vale. Întâi să fac ceva geografie a țării Oltului.

Între munte, care pornește dintr-o dată, și Olt se află câteva zeci de sate, 18 râuri și o mulțime de iazuri, pâraie și pârâuțe ce se tot unesc până la Olt. Râurile și mai ales pâraiele erau însoțite de copaci și de tufe. Din loc în loc, la vreo cotitură, în zone neumblate, dădea câte un desiș mai mare sau mai mic. Ca oameni practici, le-am găsit repede întrebuințare. Aici poposeam de multe ori când coboram sau urcam la munte sau când ne deplasam în lungul Țării Oltului. Voiai să intri de cu seară în sat? Oricum ai fi venit de repede de la munte, nu reușeai să ajungi în sat decât noaptea târziu, când tot satul dormea și câinii te lătrau ca pe urs. Rămânând însă în aceste crânguri, intrai inainte ca Securitatea să se așeze la pândă, când satul era plin de zgomote și câinii erau încă legați. De două crânguri am pomenit până acum. Erau însă multe altele. Noi le ziceam "higioace". Între ele, poate cel mai important, era higioaca de lângă Orașul Victoria. La răsărit de oraș curgea atunci un iaz cu apă limpede, pe o vale ce-i zicea Valea Hoțului. Ori chiar în dreptul așezării, lângă apă, era un desiș nu mai mare de un hectar, cu tufe de arine, sălghiș, sălcii, aluni și alți copăcei. Deși se afla în apropierea orașului, de se auzeau cântecele la radio când erau ferestrele deschise la blocuri, și era ocolit de cărări, în el nu întâlneai umblătură de om. Prima dată am rămas în el de nevoie, că se făcea ziuă și trebuia să ne adăpostim undeva, dar apoi ne-am legat de acest loc și veneam

minune să rămânem în el. Într-un desiș am îngropat o ladă mică în care țineam unelte: ciocan, clește, sfoară, petece de piele, talpă și încălțăminte ce ne prisosea.

Aici am poposit, prin august 1953, cu Fileru și Leu. Am scos din ladă ciocanul și cleștele, ne-am reparat bocancii, după amiazi am pornit un foc și de-acum mămăliga fierbea, când într-un colț al higiului cineva a început să taie tufe. Tăia și cânta "creşti pădure și te-ndeasă" cu voce tare și atât de dogită, de-ți venea să pleci numai din motivul ăsta. Pe cărări treceau femei spre și de la oraș și toate dădeau binețe lui Iermolaie, care-și lăsa lucrul să stea de vorbă ieșind din higioacă și iar venea să taie nuiele cântând. Nuiele se taie primăvara, dar cine îl putea opri pe Iermolaie să facă acest lucru și vara? Leu a mestecat mămăliga, am stins focul, am camuflat vatra cu pământ și lemne uscate și ne-am retras cu ranițele în partea opusă locului unde tăia Iermolaie. Pe la chindie, omul nostru grăbindu-se, a ajuns până la tufa unde a fost focul și a găsit, uitate de noi pe iarbă, ciocanul și cleștele. Așa minune nu i se întâmplase lui niciodată, să găsească și el ceva și, ca să se minuneze în voie, s-a așezat jos, dar a sărit repede ca ars când a simțit pământul cald sub fundul lui. Minunea trebuia povestită și a ieșit cu cleștele și ciocanul înaintea trecătorilor, arătându-le ce-a găsit el pe-un pământ cald. Lumea râdea, dar Iermolaie nu se supăra. A trecut pe cărare și un paznic de la uzină. Acesta n-a râs, i-a luat uneltele lui Iermolaie și s-a dus cu ele, cu toate protestele lui Iermolaie, care s-a întors bombănind la adresa paznicului. Bănuiam pericolul și de aceea am hotărât să vorbim cu Iermolaie. Omul avea o inimă tare bună. "Al dumneavoastră era ciocanul? Vai prostu-s, știe-mă tăria calului, de nu m-am gândit eu. Și-acum cum să fac, fraților?" "Stai aici liniștit și taie. Dacă vine cineva și te întreabă de ciocan și cleşte zi că le-ai găsit uite aici, în marginea tufelor. Dar altfel să nu faci."

Noi, pentru orice eventualitate, ne-am îndepărtat cât am putut prin higioacă. Într-adevăr, spre seară a venit paznicul cu alți doi într-o mașină de teren. Iermolaie le-a arătat locul indicat de noi. Pentru moment, aceștia s-au mulțumit cu relatarea lui Iermolaie. În zilele următoare, superiorii lor din Securitatea orașului au preluat cercetarea higiului cu mai multă atenție și au dat peste lada noastră. S-a făcut ceva zvon că "bandiții" îndrăznesc să vină până în marginea orașului, câțiva oameni ce locuiau în apropiere au fost anchetați și amenințați după tipicul de atunci.

Din toată întâmplarea, nu știu dacă Iermolaie a avut ceva de pătimit la Securitate, dar noi am pierdut niște puncte foarte prețioase în deplasările noastre, căci Securitatea și-a extins bănuiala asupra tuturor crângurilor existente în Țara Oltului, ținându-le sub supraveghere. Astfel, puțin după aceea, berivenii: Profesorul, Gheorghe și Nelu Novac - au fost găsiți de doi agenți securiști din Berivoi, care, în calitate de vânători, făcuseră mult rău oamenilor din regiune. E vorba de Fiiu și Fifu (numele nu-l știu), două lepădături, de care satele noastre, din păcate, nu duc lipsă. Pentru un "fif" de rachiu (de aici îi venea porecla de Fifu) erau în stare să vândă și pe tatăl lor. Ei purtau Securitatea prin locuri știute de ei ca vânători și tot lor li se dăruia ce se găsea în lăzile noastre în munte. Astfel, chiar în momentul în care relatez, Fifu era încălțat cu cizmele Profesorului, lăsate de acesta cu un an în urmă în lăzile din Runcu. Profesorul i-a somat să arunce armele și i-a ținut până seara.

- Mă prăpădiților, vedeți cum v-a dat Dumnezeu în mâinile noastre. După câte ați făcut, ați merita să vă săpați singuri groapa aici, dar nu vrem să vă luăm noi păcatele. Nu vi-i rușine, oameni din sat, să vă purtați așa cu frații voștri! Nu vă gândiți că veți răspunde odată? Aveți copii. Ce nume vreți să lăsați copiilor voștri? Și așa, până seara, le-a ținut lecții de creștinism și de patriotism. Nici măcar nu i-a descălțat de cizme. Tremurau ca

varga și se jurau că mai mult nu vor face rău. Rezultatul predicii? Peste patru ani în actul de acuzare a Profesorului se afla și crima de sechestrare de persoane, a lui Fiiu și Fifu, care s-au dus imediat la stăpânii lor să raporteze.

Ne-au rămas însă, pentru ascunzătoare, cucuruzele. Pe atunci pământul satelor era împărțit în hotare, fiecare hotar corespunzând unei singure culturi: secări, cartof și porumb, cucuruz, cum i se spunea la noi. Se creau astfel, începând din iulie până în octombrie, adevărate desișuri în lanurile de porumb, unde te puteai ruina ascunde și, de când dădea păstaia mazării, la nevoie nu mureai de foame. Toți oamenii aveau la capătul locului o grădină de legume și nu ne-ar fi ținut de rău chiar știind că ne serveam fără învoire. O salată o pregăteam în așa fel că ar putea face cinste și la masa unui om liber. Căutam un bostan mare, îl tăiam în două, scoteam miezul din el și-l curățam, și-n el tăiam castraveți, ceapă, ardei, ridichi și roșii. Bostanul îi dădea un gust aparte. De obicei prin hotare erau izvoare sau pâraie limpezi. Făceam și foc, foc fără fum, din tulpini de cânepă din anii trecuți, pe care le găseam pe răzoare, și făceam mămăligă sau vreo fiertură cu verdețuri. Adunând zilele petrecute în acești ani în cucuruze, cred că s-ar aduna luni. Ne-am întâlnit de multe ori cu barbați și femei, dar n-am avut de suferit cu nimic din pricina asta. Unii ca Gheorghe și Victor se specializaseră în astfel de viață, ba alcătuiseră și un marș, numit al cucuruzelor.

BLESTEME

Nu mai știu în ce an s-au petrecut aceste scurte episoade, dar iată că îmi vin acum în minte și le simt tot atât de vii și de dureroase ca atunci. Era pe vremea coasei la fânețele de sub pădure. Am ajuns noaptea și am intrat în desiș la vreo cincizeci de metri. Ne-am culcat. Dimineața am auzit oameni cu cară, ce veneau la fân, chiar sub noi. Cunoșteam lazul acela. Era al unui om harnic, ce avea o femeie pe potrivă. Adunau vara fân și din piatră seacă, ca să dea iarna la vite, ca vitele să facă bălegar, pe care să-l împrăștie pe fânețe, ca să se facă fân, pe care să-l cosească și să-l dea la vite. Dacă i-ar fi iertat moartea așa i-ar fi prins sfârșitul lumii, cosind sau dând mâncare la vite. N-aveau cu nimeni nimic, încuiau poarta și-și vedeau de treaba lor. Mergeau la biserică și se rugau seara și dimineața să le ție Dumnezeu vitele, iar femeia da de pomană la țigani cu același scop.

Eram destul de naiv dacă pe acest om m-am gândit să-l întreb ce mai era pe acasă la mine. M-am apropiat de marginea pădurii. Omul se preumbla prin iarbă și cu vârful coasei ridica o cutie de conserve goală și o arunca tot în iarbă și nu zicea nimic. Într-adevăr, iarba era tăvălită rău. O unitate de Securitate poposise aici, ostașii au mâncat și au aruncat cutiile de conserve prin iarbă, au stat jos și iarba arăta cum se vedea. Dacă bărbatul nu zicea nimic, în schimb femeia lui venea ocărând urât. Deocamdată nu înțelegeam pe cine blastămă. Îmi închipuiam că pe cei ce-i făcuseră paguba, dar am auzit-o zicând: "... dacă n-a stat și ăla să-și vadă de treabă, ca toți oamenii...". Ajungând mai sus, unde tăvăleala era mai mare, a izbucnit: "... da nu le-

ajuta, Doamne, nici lui, nici la aia din închisoare (era vorba de mama), că pentru ei am eu atâta pagubă!'' Nu-mi venea să cred urechilor. M-am întors înapoi la fraţi cu întrebarea chinuitoare careia de atâtea ori trebuia să-i fac faţă: Oare pentru astfel de oameni luptam şi eram gata să mor? ''Ce-i gălăgia asta?'' a întrebat Brâncoveanu? ''Nu-i nimic, haideţi să ne îndepărtăm de aici, să nu ne ajungă blestemele.''

Am purtat mult povara acelor blesteme şi încerc şi acum aceeaşi durere de câte ori mi-aduc aminte de ele. Simţeam nevoia să stau de vorbă cu cel mai mare Blestemat al omenirii: ''Doamne, îi ziceam, eu ştiu de ce te-au pironit pe cruce. Te-au ajuns blestemele zarafilor când le-ai răsturnat mesele şi nu şi-au mai găsit arginţii risipiţi pe jos, şi ale stăpânului lanului din care ucenicii tăi au rupt spice să mănânce, şi ale Gherghesenenilor, că li s-au prăpădit porcii şi ale propietarilor din grădinile din Ghetsemani, că atunci când slugile au venit să Te prindă, au stricat gardurile şi s-au înarmat cu parii din ele, făcându-le pagubă!''

PRIETENII MILIŢIEI

Un tânăr a vrut să ştie când ne-a fost mai greu în aceşti ani. Atunci ne-a fost mai greu când ne ajungea vreo întâmplare precum cea povestită mai sus. Şi ca să rămân în aceeaşi lume care ne servea cu spini şi cu otravă, iată o întâmplare ivită nu mai ţin minte în care an. Urcam încet pe plaiul muchii din Colţii Brezii. Ne-am oprit un moment la ruinele cetăţii lui Radu-Negru, care, deşi i se spunea astfel, poartă vestigii din vremea dacilor, apoi ne-am continuat drumul. Deodată ne-am întâlnit cu trei copii între 11 şi 13 ani, îmbrăcaţi în haine de pionieri. ''De unde veniţi,

măi copii?'' O fetiță mai înaltă, cu părul despletit, lăsat pe spate, după moda locală pentru fetițe, care se vedea a fi purtătoarea lor de cuvânt, căci avea și ceva trese pe uniformă, ne-a răspuns: ''Noi suntem într-o misiune a detașamentului. Am avut misiunea de a înmâna tovarășei instructor, la cabană, un mesaj foarte important.'' ''Dar voi învățați bine la școală?'' ''Noi suntem numai pionieri de nota nouă și zece'', răspunse fata cu mândrie în glas. ''Dar insigna ce o ai la piept ce înseamnă?'' ''Această insignă este a *Prietenilor Miliției*'', răspunse fata ca un automat. ''Și ce trebuie să facă un prieten de-al miliției?'' ''Un prieten al miliției trebuie să ajute organele de stat, miliția și securitatea, în respectarea legilor Republicii, să demaște pe dușmanii poporului și să ajute la prinderea lor.'' ''Măi să fie'', se minună Ghiță, care conducea dialogul, ''sunt și la voi în Breaza dușmani de-ai poporului?'' ''Se află și la noi dușmani de-ai poporului, care nu-și dau cotele și ascund produsele agricole. Și sunt și bandiți ce se ascund în munți.'' ''Așa, și de ăștia sunt la voi?'' ''Da, ne-a spus tovarășul milițian că este unul Laurian Hașiu, foarte periculos, care jefuiește și ucide oameni și copii și pe care organele de stat îl vor prinde și-l vor pedepsi''. Interesant era că acești copii nu făceau nici o legătură între noi, cei din fața lor cu armele în mână și ''banditii'' urmăriți de organele de stat. Pesemne, în imaginația lor, niște dușmani de-ai poporului trebuiau să arate ceva groaznic, cu colți, cu coarne, fără ochi, ceva înspăimântător, fioroși, neavând nimic omenesc în ei.

Copiii și-au continuat drumul pe potecă la vale după ce ne-au salutat cu : ''Salut voios de pionier!'' ''O cunoști pe fetiță?'' l-am întrebat pe Leu. ''Da, o cunosc, mi-e nepoată, e fiica unei verișoare!''

OAMENI CARE RÂD

Despre studentul medicinist Mihai Maga am spus că a fost arestat în 1949, arestarea întâmplându-se în asemenea condiții că nu s-a putut face vreo legătură între el și noi. Prin ce-a trecut la Securitate până aceasta s-a convins că nu a avut relații cu noi, nu știu dacă a povestit cuiva în afara Profesorului. A fost condamnat la patru ani închisoare, dacă-mi aduc bine aminte. Nu știu dacă asta s-a petrecut în 1953, dar, la o întâlnire, Profesorul mi-a povestit că Mihai a venit din închisoare. "E schimbat mult. La orice lucru râde și le ia toate, viață și moarte, în râs, cu un calm desăvârșit."

Mihai ne-a fost amândurora coleg de clasă la "Radu-Negru" și în Frăție. Era de-o intransigență morală desăvârșită, nu admitea compromisurile, nici pentru el, nici pentru alții. Îl iubeam, deși uneori ne temeam de el. Era cel care a impus și a vegheat la o disciplină de fier, atât în clasă, cât și în afară. Chiulangiii, fumătorii, purtătorii unor tare morale îi duceau frica mai mult decât directorului și dirigintelui. Mic de stat, arăta o rezistență puțin obișnuită. Era singurul elev de liceu care juca la echipa locală de fotbal. Când am mers într-o excursie la Bîlea, a fost singurul care a traversat lacul înot în apa rece ca gheața. După terminarea liceului, în 1942, a intrat la școala militară de ofițeri și, ca sublocotenent, a luptat pe frontul din Moldova și apoi în Apus. S-a înscris la Medicină la Cluj, și a scăpat la arestările din 1948.

Profesorul voia să știe ce se petrecea în închisori și se mira că Mihai evita să povestească. Și râdea. "Ce să-ți spun? Tot n-ai putea înțelege. Închisoarea n-are logică. Mulțumiți lui Dumnezeu că vă puteți apăra libertatea cu arma. Voi nu știți că sunteți fericiți. Dar să vă feriți să nu cădeți vii în mâna lor." "Ce

știi de ceilalți? De Pavel Mârza, Petru Săbăduș, Iancu Morar, Victor Florea, Moise Bărcuțean, Leonte Nuțiu ?'' Nu, nu știa nimic de soarta lor. ''Nu-ți cunoști nici vecinul de celulă.'' ''Nici de Ghiță Toader?'' ''În închisoare viața nu valorează nimic.''

- Și închipuiește-ți că toate le spunea râzând.

- Știți că ăștia mi-au cerut să-i ajut să vă prindă. Dacă vă pot ajuta, spuneți-mi cum. Dacă refuz, mă arestează iar.

Împreună cu Profesorul, au alcătuit o întreagă echilibristică de inducere în eroare a Securității. Securitatea voise să-l trimită la noi. ''Îi credeți atât de proști pe Chiujdea și Gavrilă să mă creadă că nu m-ați trimis? Lăsați-i că se vor interesa ei de mine prin alții și vă dau de veste.'' A rămas că Profesorul să se ocupe de problema asta. Exact nu știu cum au procedat. Am aflat că trimitea vorbă lui Mihai printr-un ins ce-l știam de agent, dar și agentul și Mihai raportau Securității, iar Profesorul nu se ducea după răspuns decât atunci când problema nu mai era actuală, motivând că nu s-a putut apropia tocmai din cauza Securității. În felul acesta a lucrat Mihai, pe muchie de cuțit, în anii următori.

Între timp ne aproviziona cu ce aveam nevoie și, lucru atât de important, ne servea cu informații, pe care fratele său le punea într-un anume loc, la poalele pădurii, de unde le luam noaptea.

Între timp, Mihai se căsătorise cu Mili, fata gazdei din timpul liceului, pe care nu o rețineam decât ca fetiță mai mică decât cutia vioarei ce o purta la orele de muzică. Nimeni nu știa însă că inima care a trecut înot lacul Bâlea, care a făcut frontul și închisoarea, e totuși o inimă de carne și are o limită peste care nu o poți încorda fără să cedeze. Nu știu dacă s-a plâns cuiva de boala lui. Nouă nu ne-a spus nimic.

''Mie nu mi-a transmis nimic?'' am întrebat eu. ''Ba da, a spus să fii mai chibzuit în ceea ce faci și te sărută și pe tine.'' L-am întrebat anume, căci el mi-a fost prietenul care mi-a arătat defectele pe care le aveam și m-a certat pentru ele.

CINE NU ÎNVAȚĂ DINTR-O GREȘEALĂ, CU SIGURANȚĂ CĂ O VA REPETA

Nu pierderea cărnii de mistreț ni s-a părut atunci, de Sfântul Ilie, paguba cea mai mare, ci a cojoacelor și a celorlalte lucruri, fără de care nu se putea trăi în munți. Ne făceam imputări că am fost atât de neprevăzători să nu ne luăm tot timpul cojocul la noi. Am arătat cum oamenii noștri de sprijin ne-au ajutat să ne completăm inventarul. Normal era să învățăm ceva din întâmplare și să nu mai repetăm greșeala. Dar, după două luni, am uitat și iar am greșit.

Pe valea râului Arpășel erau atunci câteva case în care oamenii din sat locuiau vara, având fânețe pe acolo. Dar nimeni nu mai îndrăznea să rămână seara în afară de sat, de frica Securității. Pe stânga râului se afla o cale de pădure, largă și o luncă întinsă, fără copaci. Pe partea dreaptă a apei era numai o limbă de luncă, îngustă, ce se termina și ea după vreun kilometru cu un pieptiș, pe care urca o altă cale de pădure. Pe luncă creșteau atunci meri și peri bătrâni. În august și la începutul lui septembrie, în munții de pe acestă vale, am făcut câteva depozite de alimente: grâu, fasole, ceapă și brânză. Le așezaserăm, însă, provizoriu. Era bine să nu ne bazăm numai pe pregătirile din Valea Sebeșului. Dimineața sosiserăm cu un transport de cartofi, pe care i-am îngropat într-un loc potrivit. Ziua am făcut foc, am fiert o oală de cartofi în coajă, am mâncat o parte cu ceapă. Seara am hotărât să coborâm toți trei în sat, eu să mă duc la profesorul Budac, Brâncoveanu și Ilioi să mai urce vreo două ranițe de cartofi și, în plus, să aducă niște scânduri de la vreun gard să facem o ladă de alimente ca lumea. Ca să nu-și mai ducă și cojoacele cu ei

(doar în câteva ceasuri trebuiau să fie înapoi), le-au așezat peste oala cu cartofi, să fie calzi până când se întorc, și, făcându-ne cruce, am plecat tustrei. Se amesteca ziua cu noaptea când am coborât lunca înțesată de pomi și am ajuns în dreptul caselor, unde aceasta se îngusta. L-am văzut pe Brâncoveanu tresărind și ochind printre arinii de dincolo de apă. "A fugit! Voi nu l-ați văzut că a fugit?" Nici eu, nici Ilioi nu văzuserăm nimic. El susținea întruna că un om cu o armă a fugit printre arinii de dincolo de apă. Ne-am uitat atent în jur. Sub un tufiș iarba era tăvălită, semn că cineva a șezut acolo. Ar fi putu fi și un vânător, ne-am zis.

Am trecut râul pe pietre și ne-am continuat discuția. "Ți s-a părut, Brâncovene." "Mă, eu am mai avut iluzii vizuale, toți am avut când eram obosiți, dar acum nu-s obosit deloc." Într-adevăr, ni s-a întâmplat așa ceva tuturor. Fiecare avea câte o întâmplare tragi-comică în amintirea lui. Într-o dimineață, luasem un rând de floarea-soarelui drept un șir de ostași. Altădată, spre seară, am tras într-o tufă bătută de vânt, confundând-o cu doi căprioi ce se împungeau. Ne controlam oboseala în felul următor: ne așezam jos, rezemați de ranițe și ne uitam la o stea. Dacă steaua juca pe cer, era semn de oboseală. Am lăsat întâmplarea moartă și ne-am despărțit, urmând să ne întâlnim a doua seară într-un loc din jos de satul Cârțișoara.

Am ajuns cam târziu. Se făcuse frig, căci dase bruma. Apropiindu-mă de locul întâlnirii, văd două namile preumblându-se. Cine să fie? M-au zărit și au semnalat. "Ce-i cu voi?" "Am pierdut cojoacele și oala și schimburile, tot ce-am lăsat la cartofi. Ai adus ceva de mâncare?" Am desfăcut desaga și, cinând, mi-au povestit ce-a fost: "Ne-am întors destul de repede, cu scânduri și cu cartofi, am ocolit locul unde i s-a nălucit lui Brâncoveanu că a văzut un om cu armă și am intrat din nou în luncă. Am ajuns aproape de pieptiș, știi, sunt acolo doi meri bătrâni. Când

ne-am apropiat de ei, am auzit în tufele din stânga un mârâit de câine ce se zbătea în lănțug. Am lăsat scândurile jos (au cam făcut zgomot căzând), am pus mâna pe arme și ne-am tras înapoi, apropiindu-ne de tufe. Ne așteptam să ni se pună farul în ochi și să se tragă, dar n-a urmat nimic. Cred că nu era nimeni lângă câine, iar ei pândeau la pieptiș, câinele având rolul să-i facă atenți. Am intrat încet în tufe, am golit cartofii din ranițe, i-am acoperit cu frunze (la nevoie îi puteam găsi) și ne-am hotărât ce să facem. Ne părea rău după cojoace și-am pornit să ne târâm încet prin tufe, ocolind pe departe, cu planul de a ajunge la ele pe cealaltă parte. Înaintam și ascultam. Și nu bătea măcar o boare de vânt. Cred că am ajuns cam la treizeci-patruzeci de metri de cojoace și ne-am oprit ascultând. Am stat mult așa și după o vreme am auzit pe cale, pe calea de lângă cojoace, zgomote de pași și șoapte. Sigur cojoacele au fost găsite (nici noi nu le-am camuflat). Ne-am părut rău c-am mai pierdut vremea. Ne-a tras încet înapoi, am ocolit locul, am trecut râul și am urcat în coasta opusă, ieșind la poale departe de case. Ne-am dus în cucuruze, la Arpașu de Jos, am înghețat azi dimineață și tremurăm de aseară aici și tu nu mai veneai. Ca să nu ne fie frig, am îndesat otavă sub haine și pantaloni și-arătăm așa cum vezi, ca iia Ciumii și tot frig ne este. Vorba-i de unde ne facem rost de cojoace?"

La munte nu mai erau oi. Oamenii de pe Ardeal ne-au dat trei cojoace de curând, nu mai aveau piei pregătite. Am lăsat scrisori lui Olimpiu Borzea și Remus Budac, rugându-i să ne ajute și am trecut Oltul cu un plan bine fixat: Ne deplasăm în poligonul militar de la Cincu, acolo-s multe stâni de oi, și-i rugăm pe ciobani să ne dea câte-o piele de stână. Poate găsim și ciobani cunoscuți. După încă o noapte, eram la stâna lui Feri, care ne-a promis că ne aduce și el de-acasă o piele tăbăcită.

CUM TUNETUL AJUNGE ÎNAINTEA FULGERULUI

Feri ne-a primit bine, ca de obicei, și ne-a dat de mâncare pe drum. Ca să înaintăm repede, am hotărât să mergem și ziua, din pădure în pădure. Am mers toată ziua și n-am întâlnit (vremea era urâtă) decât un fecior de sas, înalt și cam sărac cu duhul. L-am lăudat cât îi de ''voinic'', l-am rugat să nu spună că ne-a văzut, și băiatul a făgăduit. Am traversat noaptea poligonul militar Cincu și dimineața eram în pădure la Șoarș. Dac-am venit până aici, ne-am zis, să trecem și pe la frații Grecu, Am intrat seara la Ion Grecu, în capul satului, care, cât ne-a văzut, ne-a întrebat: ''Unde-ați lăsat căruța?'' ''Ce căruță?'' ne-am mirat. ''Măi, aseară, când să mă culc, a venit șeful de post să-i împrumut lanterna. Nu puteam zice că n-am, știe că am, dar i-am înlocuit bateria cu una veche! «Dar ce-i baiul?» l-am întrebat. «Acum am primit ordinul să pândesc cu ajutorii mei drumul ce taie pădurea, că trece Gavrilă cu o căruță cu doi cai albi.» Azi dimineață mi-au adus lanterna. «Nu l-ați prins?» «Prins pe dracu... Am înghețat așteptând toată noaptea.»''

Ne-am făcut cruce. Noi nu știam de nici o căruță, l-am liniștit pe Grecu. Nu înțelegeam însă de unde această alarmă falsă. I-am spus și lui că am rămas din nou fără cojoace și ne-a promis că ne va face rost, dar prea repede nu. S-ar putea întreba unul și altul ce se întâmplă cu atâtea piei.

Am mai rămas în pădurea Șoarșului câteva zile, ca să se mai potolească zarva cu căruța, apoi ne-am întors în poligon. Seara am văzut cu ochii noștri cum au fost lăsate dintr-un camion grupe-grupe de securiști pe drumul Cincu-Bărcut, dar noi eram

deja trecuți de acest loc.

Decuseară am ochit trei stâne și ne-am apropiat de una. A ieșit, cât ne-au bătut câinii, un mut înaintea noastră. La tot ce-l întrebam, el nu răspundea decât prin semne. L-am lăsat în plata Domnului și am dat să intrăm în stână. În văzul nostru, mutul a luat-o la fugă răcnind. În stână mai era un bătrân ce ni se părea cunoscut. "Bine era de nu era acolo", a răspuns bătrânul. I-am explicat bătrânului de ce venisem. "Luați-i cojocul, că ăsta drept la Securitate se duce, îi agentul lor băgat între noi și, ca să nu dau și eu de necaz, luați-l și pe-al meu. Să vă dau ceva de mâncare, luați asta, și depărtați-vă, măi copii, că numai că nu-i vedeți, îs destui pe-aici pe-aproape." I-am mulțumit bătrânului și-am plecat. Am luat direcția nord, convinși că Securitatea va căuta spre sud, presupunând că ne-am retrage spre munte. Aveam o noapte înaintea noastră și trebuia să ne îndepărtăm cât mai mult. Am ajuns în pădurile de la nord de Agnita. Darul făcut de bătrân a fost cel mai bun produs de stână ce l-am mâncat în viața noastră: ceva amestec între caș dulce, urdă, jintiță, iaurt. Am oprit o parte, ca să le arătăm și celorlalți noua minune alimentară. După câteva zile eram iar la stâna lui Feri. Din vorbă în vorbă îl auzim pe Feri că le zice oamenilor din Toarcla afumați. "Feri, zice cineva, ce ciudă ai tu pe oamenii din Toarcla?" "Eu ca eu, dar ce-aveți dumneavoastră mai mult ca mine. Nu le-ați luat dumneavoastră toată brânza de la stână și nu știu câte oi ?" Ne-am făcut cruce. "Dar nici n-am trecut pe-acolo, necum să luăm ceva." Din ce-a spus Feri, din ce-am aflat mai târziu, lucrurile s-au petrecut astfel: Băiatul de sas s-a dus la stână și a povestit stăpânului său (responsabilul cooperativei) că s-a întâlnit cu noi și cum arătam. Insul s-a gândit imediat că ar putea trage ceva profit din asta. A încărcat în căruță brânza datorată sătenilor, proprietari de oi, și-a pus-o la adăpost; a dus căruța goală într-o pădure, a dat drumul cailor, apoi a chemat Securitatea să se plângă că noi i-am ieșit în

cale, i-am luat căruța cu brânză cu tot și că el nu va mai avea de unde să le dea brânza oamenilor. Securitatea, neavând efective mari la dispoziție, a blocat toate drumurile din regiune ca să prindă căruța, care, în cele din urmă, a fost găsită în pădure, abandonată. În toamna aceea s-au mai întâmplat câteva cazuri asemănătoare: la o colectivă, tot așa, au venit partizanții noaptea, au încărcat vitele într-un camion și duși au fost. La o stână, la Rucăr, au luat un clătău de oi legând ciobanii. Unele voci șopteau că Securitatea nu era străină de aceste jafuri. Fie că era amestecată, fie că nu, am judecat că trebuie să dezmințim amestecul nostru în asemenea tâlhării, care, dacă ar fi fost crezute, ne puteau face mare rău. Am scris câteva scrisori la primării și am afișat câteva manifeste prin care arătam că noi nu ne atingem de munca oamenilor și de averea lor. Noi aveam treabă numai cu statul comunist. Dar și fără aceste dezvinovățiri, oamenii tot de partea noastră erau și ne-ar fi iertat chiar dacă poveștile ar fi fost adevărate. Celălalt echipament pierdut, l-am înlocuit cu ajutorul lui Olimpiu. Având inventarul din nou pus la punct, puteam să fim din nou optimiști.

ION CRISTIAN ȘI NENEA TRANDAFIR

Cum ne îmbrăcam și ne încălțam în acești ani? Destul de rău. Mai întâi am plecat îmbrăcați de-acasă. Bietele noastre familii au făcut atâtea sacrificii, au plătit cu chinuri, cu torturi la Securitate și chiar cu închisoarea vina de a fi de un sânge cu noi. Ne-au ajutat apoi ofițerii activi și deblocați Mare, Monea, Cosma și Ostecioaia, ultimul din Miliția Capitalei. Am găsit sprijin în oamenii noștri și în familiile lor, ne-au dat uneori căciula de pe

cap și cămașa din spate. Ne-au ajutat turiștii de pe potecile munților, oferindu-ne bocancii din picioare. De asemenea ne-au ajutat ciobanii, dându-ne piei de oaie, pe care le tăbăceam și ne coseam cojoace.

Dar, stând permanent îmbrăcați, umblând pe pietre și peste crengi, hainele s-au rupt repede; în lăzi păstram toate hainele vechi pentru petice și-n timpul liber ne coseam noi petice la petice. De la o vreme am găsit o metodă de a ne primeni hainele. Din păturile ce le-am "luat", "furat" sau "jefuit" de la cabane și I.A.S.-uri (ziceți cum vreți, că noi nu ne-am făcut procese de conștiință din asta) ne coseam veste și pantaloni. Desfăceam un veston vechi și, cu un briceag ascuțit, croiam pe o scândură unul nou; apoi îl coseam repede. Nu foloseam căptușeală. Cu buzunarele era mai greu, că de buzunare aveam nevoie.

Iată însă că, din 1952, cu îmbrăcămintea am rezolvat-o bine. Olimpiu Borzea ne-a făcut legătura cu croitorul Ion Cristian. De loc din Ucea de Sus, orfan de ambii părinți, tatăl murind în război și mama de gripă spaniolă tot atunci, a crescut pe la ușile altora, așa cum cresc toți copiii de seama lui, dintr-un loc alungat și în alt loc nedorit. Când s-a mai ridicat, s-a dus în București, slugărind pe unde a putut. Cum-necum, l-au făcut păcatele legionar. Prin martie 1941, s-a găsit la el (sau i le-a pus Siguranța) niște manifeste legionare și Curtea Marțială îl condamnă la moarte, împreună cu un alt copil al nimănui venit din munții Pindului, din Grecia, unul Zotu. Așteptau de-o lună să fie executați, dar scapă ca prin minune, cu ajutorul soției comandantului legionar Vasile Marin, cel care, voluntar, a murit în Spania, luptând contra comuniștilor. Doamna Anamaria Marin, condamnată și ea la moarte de Curtea Marțială, deoarece păstrase ca amintire armele soțului ei, este salvată datorită lui Franco, care intervenise la Antonescu pentru grațiere. Doamna refuză favorul, condiționând să fie eliberați și vecinii dânsei de celulă,

ceea ce se și întâmplă. Condamnat la muncă silnică pe viață, Ion Cristian face doi ani la Aiud și, în 1943, la cererea lui, este trimis pe front, așa militar neinstruit cum era. Îi mor mai toți camarazii în luptele pentru Basarabia, instruiți și neinstruiți, el scapă doar rănit și se întoarce... era să zic acasă, dar casă nu avea și nu-l aștepta nimeni. Din ce a învățat pe ici, pe colo, s-a făcut croitor pentru oamenii de starea lui, trecând din sat în sat și cosând mai mult pe mulțam decât pe plată. După experiența celor povestite, a devenit religios, așa că-și petrecea viața între Mănăstirea Sâmbăta și mașina de cusut. L-am întâlnit în 1952, și am stat de vorbă o noapte întreagă în câmp, la Ucea de Sus. Îi dădeam păturile și ne cosea vestoane și pantaloni, folosind orice bucățică de material. Se-nțelege că nici nu se gândea să-i plătim ceva pentru lucru. Și astfel am ajuns îmbrăcați într-un fel de uniformă, diferența constând numai în culoarea fostei pături. Peste doi ani, vândut și el ca și alții, cade în mâna Securității și e bătut rău la cap. În urma procesului și închisorii a rămas cu repetarea unei fraze stereotipice: "Domnule colonel, Iisus mi-a poruncit să îmbrac pe cel gol și eu așa am făcut. Faceți cu mine ce vreți." Era socotit nebun. Și totuși n-a murit în închisoare. A venit iară "acasă", în 1964, a mai cusut câțiva ani, alungat dintr-un loc și neprimit într-altul, până s-a îndurat pământul să-l primească pentru totdeauna. A fost îngropat într-un colț din cimitirul Vișteа de Jos. A avut chiar o cruce la cap, din două scândurele de brad. Cineva nu a încăput de crucea aceea și de atunci nu se mai știe unde îi este groapa. Nu-i nici o pagubă, că și așa n-avea cine veni să-l plângă și să-i pună vreo lumânare la mormânt.

Cu nenea Nicolae Trandafir.lucrurile au fost un pic altfel. Era țigan din țigănia Arpașului de Jos, cum ieși din sat spre Făgăraș, pe mâna dreaptă. Avea o căsuță sub o râpă. Avea darul să se lege cu credință de oamenii care-l prețuiau. Așa s-a legat de Vasile Dobrin, primarul legionar din 1940, el fiind omul care

batea doba în sat. Când primarul a fost arestat și condamnat, l-a urmat în închisoare și Trandafir. Împreună au fost trimiși pe front și în brațele lui a murit în Basarabia Vasile Dobrin. El n-a murit, dar s-a întors acasă schilod rău. Avea un singur băiat, pe care îl luaseră la marină pe patru ani. Muritor de foame nu era, că, împreună cu femeia lui, făceau cărămidă. L-am cunoscut prin Cristian. Ne era folositor, căci, fiind și paznic de câmp, el vedea toate mișcările Securității pe timp de noapte. Știa mai ales vadurile Oltului pe care le păzeau securiștii. Ne-a fost foarte credincios. Dacă l-am fi lăsat, ne-ar fi dat și cămașa de pe el. Părât de un vecin, intră pe mâna Securității, care nu-l arestează, dar îl amenință să ne dea pe mâna lor. I-au promis că-i vor aduce băiatul acasă, că-i vor da bani și trebuiau crezuți, că pentru cine îi servea se țineau de cuvânt. Acum ne-a fost nenea Trandafir și mai folositor. Mai întâi, Securitatea ne-a întins o cursă cusută, nu cu ață, ci cu funie. I-au spus să ne propună să atacăm un saivan de oi, unde l-au pus pe nenea Trandafir paznic de noapte, el să-i informeze cât ce-am plecat noi cu oile. După o lună i-am spus să le spună că am fi proști să venim după oi la Olt când le puteam avea în vârful muntelui. Acum, toamna, i-au propus o altă mostră de tactică securistă: el să sape în râpă o pivniță încăpătoare și să ne propună să venim și să iernăm acolo. L-am sfătuit să le transmită că eram încântați de această propunere și că i-am adus grâu și porumb ca rezerve pentru iarnă. La rândul ei, Securitatea nu s-a lăsat mai prejos și, ca să avem încredere în nenea Trandafir, ne-a dăruit trei perechi de bocanci. Ne întrebam dacă n-au pus în ei ceva otravă, dar nenea Trandafir ne-a liniștit, căci îi cumpărase cu mâna lui, numai banii îi dase Securitatea. Nu se întrebau că era la mintea cocoșului să ne gândim de unde avea atâția bani Trandafir pentru construcții subpământene, când abia-și ducea zilele. Ultima dată când l-am întâlnit, l-am îndemnat să le spună că în pivniță vom veni dacă nu vom putea ierna în

altă parte sau dacă vom fi izgoniți în decursul iernii. Nu l-au ispitit pe nenea Trandafir nici favorurile făcute de Securitate, nici amenințările nu l-au speriat. Nu mai țin minte când și-a pierdut Securitatea răbdarea cu nenea Trandafir și nu știu câți ani a primit pentru noi. În închisoare, povestește Gheorghe Ostecioaia, nenea Trandafir era prietenul lui Mircea Vulcănescu. Nu-i de mirare că, trecând prin ce-a trecut, viața l-a făcut înțelept. A murit fără să-l mai pot întâlni. Amintirii lui i se cuvine o lacrimă de recunoștință.

VAI DE MINE, OAMENI BUNI, CĂ EU AM VĂZUT DE-ĂIA

A plouat toată ziua, a plouat și noaptea, am fi rămas o zi pe loc dacă n-ar fi trebuit să ne întâlnim cu ceilalți. Am trecut Oltul dezbrăcându-ne. ''Nu știu la ce ne mai dezbrăcăm, că mai multă apă tot nu putem lua pe noi'', zise Brâncoveanu, pe bună dreptate. La întâlnire veniseră toți, afară de Profesorul, Ghiță și Leu. Ei trei făcuseră ultimele pregătiri în Buzduganul, pe valea Sebeșului, unde aveam de gând să iernăm și ne cereau să ne ținem cât mai departe de acest loc, lăsând semne că am intenționa să iernăm în jurul Negoiului. Scrisorile lui Borzea și Remus Budac arătau liniște în toți munții dintre Victoria și Mârșa. Pentru asta am hotărât să ne urcăm pe Arpășel, să adunăm alimentele puse provizoriu cu o lună înainte și să le mutăm la un loc mai sigur. Am intrat în pădure și ne-am culcat. Toată noaptea a plouat mărunt. La golul muntelui, sigur ningea. Dimineața se lăsase și ceață cu vânt. Ne-am trezit cam târziu. Am împachetat și am

pornit să urcăm prin pădure, toți opt, unul după altul. Dăm, fără să putem evita, peste un car cu bivolii desprinși și peste o femeie vreo cincizeci de ani, îmbrobodită în haine, care, cât ne-a zărit, a început să strige speriată: "Lisandre, mă Lisandre, mă, hai mă că or venit de-ăia!" Zadarnic o rugam să tacă, spunându-i că nu avem nimic cu ea. În sfârșit, a venit și Lisandru, care era feciorul ei. "Taci, mamă, că-s oameni cumsecade, n-au treabă cu noi." Am început să vorbim cu amândoi. "Bărbatul dumitale unde-i?" "Îl dus", răspunse femeia. "Îl dus la Canal", lămuri mai bine Lisandru, "de-aia numai acum pe ploaie ne-a dat bon de lemne." Am căutat să-i facem să înțeleagă ce-i cu noi, dar femeia nu era în stare să facă vreo legătură între soțul ei de la Canal și prezența noastră în munți. Femeia se închise în sine, își făcu gura pungă, fără să perceapă vorbele noastre. Întâmplarea părea de neînțeles, dar ce să zic că azi, un an după Revoluție, o femeie, al cărui tată a stat tot ascuns, căutat de Securitate și care a murit și a fost îngropat în ascuns, nu vrea să accepte că părintele ei a fost urmărit politic. "Nu, tata n-a făcut politică, el a stat ascuns numai așa." Am mai vorbit cu Lisandru să o potolească pe mamă-sa și mai ales să nu vorbească în sat că ne face un mare rău. Gândiți-vă că și tatăl lui Lisandru, dacă ar fi fugit, ar fi fost cu noi. Ne-am depărtat și ne-am văzut de treabă. Bănuind că femeia nu va tăcea, spre seară, ne-am dus să aflăm despre comportamentul femeii. Când am intrat la omul de sprijin, acesta ne-a spus că tot satul știa de întâlnirea din pădure. Femeia cea tăcută, cât ce-a ajuns în sat, a început să strige: "Vai de mine, oameni buni, că eu am văzut de-ăia și era să moriu." Și astfel, din pricina unei femei negândite, am pierdut alimentele de la Arpășel, căci la ele n-am mai putut urca. În noaptea aceea am trecut Oltul înapoi, găsindu-ne adăpost în pădurile de la Chirpăr.

AM FOST, AM LUAT, AM PLECAT. LA REVEDERE ÎN MUNȚI

Mai aveam un plan pentru toamna aceea: să mergem iar la un G.A.S., să luăm ceva de acolo, să îngropăm ce nu era valoros într-o pădure apropiată, în așa fel ca să fie găsit și să ne aștepte zadarnic acolo și în aceeași noapte să trecem Oltul și să ne îndepărtăm cât mai mult. Cititorul se poate mira de ușurința cu care puneam, cu bună știință, Securitatea pe urmele noastre. Nu era un pericol deosebit ca Securitatea să știe exact unde trebuie să fii? Nu ne temeam de asta. Și totul are o logică matematică. Să zicem că Secutitatea află dimineața că tu seara erai într-un anumit punct și că te așteptai ca ea să afle acest lucru. Ori, noaptea tu puteai să te îndepărtezi de acel punct cel puțin 15 kilometri în orice direcție. A doua zi Securitatea, ca să fie sigură că te are în plasă, are de înconjurat și de căutat o suprafață de 70-75 kilometri pătrați, ceea ce ar fi presuspus să aibă la dispoziție forțe mari, gata de drum. La început chiar așa încercau să facă, dar s-au convins de zădărnicia operației și se limitau la interceptarea drumurilor de hotar și de pădure sau renunțau să ia vreo măsură, mai ales când faptul se întâmpla în munte. Dar într-o noapte de toamnă puteam face mai mult de 15 kilometri; de asemenea, alegeam și locul și vremea când pământul era tare și în situația când noi eram odihniți și buni de drum. Altceva era când ei erau convinși că noi nu știm că suntem localizați. Pentru lucrul acesta ne-am ales numai trei inși: Ilioi, Brâncoveanu și cu mine. Ceilalți au trecut Oltul cu o seară înainte și ne așteptau la un pod între Cârța și Scorei. Ziua am petrecut-o lângă o stupină a fermei Șomartin, căci la acea fermă voiam să ajungem. Toată ziua am

supravegheat ferma și am ascultat muzică, căci o fată a cântat câte melodii săsești a știut. Nu am observat nimic suspect. Seara, încă pe lumină, am coborât la stupină ca s-o vedem pe cântăreață, dar plecase. Era, în schimb, un tânăr cam de 18 ani, paznic de noapte, care a tresărit când ne-a văzut. După vorbă și după săbaș nu arăta din partea locului. ''De unde ești, băiete?'' ''Dintr-un sat din Sălaj.'' ''Din care?'' ''Din Gălpuia.'' ''Al cui ești din Gălpuia?'' Tânărul a rămas mirat. După cum am povestit înainte, în vremea studenției mele, și în acel sat negustorisem drojdie de bere (Ilejd, cum i se zicea acolo). ''Ești de-al lui cutare, ori de-al lui cutare?'' și i-am amintit oamenii de care-mi aduceam aminte. Tânărul s-a luminat la față, mi-a spus al cui era, dar și-a schimbat atitudinea față de noi, recunoscând că a fost pus aici de Securitate, cu misiunea să ne dăruiască un borcan cu miere. ''Borcanul era aici și când a fost fata?'' ''Nu, îl aduc eu în fiecare seară și dimineața îl dau la Miliția din Brui. După ce l-ați fi luat, eu trebuia să încalec calul de sub șopron și să mă duc la miliție să spun.'' Deci Securitatea se aștepta să venim pe-aici. Într-o ladă se aflau multe rame cu miere de rezervă și am luat două din ele. Tânărul ne-a informat că la fermă nu era decât un paznic bătrân . Îl întrebarăm pe băiat ce mai era pe la Gălpuia. Ne-a spus că era rău, că s-a făcut colectiv și că el de aceea a plecat, că mureau de foame. ''Vezi ce fac comuniștii cu ai tăi și tu te pui în slujba lor, că de nu eram și eu de pe acolo, ne-ai fi dat borcanul cu otravă, ori cu ce dracu-i în el.'' Băiatul a plecat capul, roșindu-se. ''Și-apoi Bădăcinul nu-i departe de Gălpuia, știi cine-i din Bădăcin, nu?'' ''Știu'', răspunse băiatul. ''Atunci de ce uiți?'' Ne-am luat rămas bun și am plecat, tare întristați: ''Ce-s în stare să facă ăștia din copiii noștri curați de la sate, după ce-i înfometează și-i scot din mediul lor!''

La fermă, în adevăr, nu era decât un paznic bătrân și bolnav, un sas venit din Rusia, cam sclerozat, care, fără să-l întrebăm,

ne-a spus că în grajd nu sunt cai, nici porci, că ei țin căruțele în sat și de acolo aduc mâncare și aici îi numa așa... În magazia descuiată, mai rău ca la Agnita, pe rafturi era sărăcie lucie. N-am găsit decât câteva cutii de cicoare și două-trei kilograme de zahăr. Totuși am lăsat un bilet prin care ne-am semnalat prezența: "Am fost, am luat, am plecat. La revedere în munți!" Nu se prea potrivea formula față de cât am luat, dar ne bucuram că nu am găsit nimic, deoarece nu mai trebuia să pierdem timp prețios cu îngropatul în pădure. L-am rugat pe bătrân să nu-l anunțe decât dimineață pe inginer și tot atunci să-i dea biletul, dar el susținea că de vreme ce noi am fost seara nu-și poate permite să meargă numai dimineața să spună și că pe el îl omoară Securitatea, dacă nu se duce, așa că mai bine ar fi fost să-l legăm. L-am așezat în pat, învelit în cojoc, am petrecut o sfoară dată chiar de el, de două ori peste pat și am plecat. Așa a stat liniștit până dimineață.

Nemaiavând ce îngropa, am pornit repede printr-un câmp de trifoi și am ajuns la drumul Vărd-Săsăuș. De fapt nu era decât o cale neumblată, ce trecea pe mari porțiuni numai prin pădure. Eu mai umblasem pe ea, dar ceilalți doi nu. După vreo oră de mers, lui Ilioi i s-a părut că mergem spre sud. Ori, noi trebuia să ne deplasăm spre apus. "Așa merge calea, lasă că știu drumul." A mai trecut o vreme. Ilioi, cu busola în mână, voia să-mi arate că mergeam spre răsărit și că deci nu mergem bine. Intenționam să scot harta pentru a-i demonstra că știu unde ne aflăm. "Curând dăm peste o poieniță și virăm spre apus." Ne ciondăneam încă între noi când, în urma noastră, în pădure, foarte aproape, am auzit limpede un nechezat. Am tăcut, ascultând atenți. Cal în pădure? Calul nu stă singur și dezlegat în pădure. Ne-am ridicat și ne-am continuat calea fără să mai vorbim. N-am mers mult și, în adevăr, am dat peste poienița ce o știam. Acolo se întretaie trei drumuri: spre Săsăuș, Vărd și Șomartin. Am străbătut o bucată

din poieniță, când, de pe marginea acesteia au pornit sforăituri de cal și bătăi de copită. Caii erau legați în acel loc. În jos, în pădure, ardea un foc la lumina căruia se vedeau siluete de soldați ce se încălzeau, strânși ciorchine în jurul lui. Am fi putut trage în plin. Vedeam cum sosește unul în fugă și le spune ceva, toți tresar și se ridică de la foc. Se dă alarma. Lanterne au început să măture poienița cu conuri puternice de lumină. Dar noi eram deja intrați din nou în pădure. De aici, pe o potecă ce coboară la un pod peste apa ce vine din Chirpăr spre Săsăuș, ne-am slobozit în drumul ce ducea la Săsăuș, pe care l-am traversat urcând un pășunat cu tufe rare, având în dreapta noastră permanent flacăra de gaz metan de la Chirpăr. Aceasta, noaptea ne era un punct de reper de la zeci de kilometri. Ne-au însoțit, o bucată de vreme, o haită de lupi ținându-se la distanță. Urlau întruna. Spre dimineață am poposit în niște porumbiști. Am aflat unde eram, când, pe o cărare apropiată, ne-a zărit un copil de 12-13 ani, ce s-a apropiat de noi. Era din Marpod și se ducea la oi. Era desculț și gol. Bătea un vânt rece, noaptea dase brumă și de-acum începuse să plouă. Stătea zgribulit și se uita prostește la noi, neștiind ce să creadă. I-am vorbit frumos, l-am întrebat cum îl cheamă, dacă merge la școală, de ce se duce așa de mic la oi, pe deasupra și singur. Ne-a spus că la școală merge numai când ninge și la oi se duce că l-a trimis tatăl său, dar că acesta nu-i tată bun, că tatăl lui a murit pe front și că trebuie să se ducă, altfel îl bate tatăl de-acuma și pe el, și pe mama lui. I-am spus că și noi eram copii necăjiți și că ne alungase din împărăția lui Împăratul Roșu (Tu ai auzit de Împăratul Roșu? Vezi bine că ai auzit.) și că ne ducem unde se bat munții în capete. Copilul ne privea cu ochi mari, mirați și, înduioșat, a vrut să ne dăruiască un călcâi de pâine uscată ce-o avea în traistuță. I-am mulțumit pentru bunăvoință și i-am dăruit noi un pachet cu zahăr, rugându-l să nu povestească nimănui că ne-a întâlnit ca să nu afle Împăratul

Roșu. Ne-a impresionat mult întâlnirea cu acest copil și ne-a mângâiat că nu eram singurii oropsiți pe lumea asta.

Escadronul de Securitate călări s-a învârtit toată vara pe Ardeal, dar numai în acea noaptea ne-am întâlnit o clipă cu el. Pe comandantul lui aveam să-l cunosc, tot numai câteva clipe, în târg la Miercurea-Sibiului.

CĂTRE VOI, NEVLEGILOR

Securitatea trebuia să știe că n-avem alimente în prezent, că n-avem depozite pentru iarnă, că ne zbatem să le procurăm, făcând chiar și mișcări nechibzuite. Astfel am intrat seara în satele Arpașul de Sus și Cârțișoara, la ce oameni s-a nimerit și am cerut de mâncare. La fel, am cerut un târnăcop, chibrituri. Trebuia să se creadă că avem de gând să iernăm undeva prin acești munți. Aflasem că au descoperit bordeiul din Laița, dar ei nu știau că noi știm acest lucru. Întâmplarea cu scândurile, ca și întâlnirea cu mama lui Lisandru le putea da această bănuială. Cu alimentele câștigate ne-am deplasat în pădure, la Avrig, mai stând câteva zile liniștiți. Eram hotărâți să ne ducem la cabana Negoiu, să luăm ce alimente s-ar găsi și apoi, cu ele, în câteva nopți, să ne apropiem de Buzduganul, în valea Sebeșului. Eram șapte inși, toți, afară de Profesorul, Leu, Fileru și Ghiță.

Într-o zi, pe la amiazi, am ajuns la cabana Negoiu. Acolo se afla numai o fată din Cârțișoara pe post de bucătăreasă și un băiat de la Bran ce trebăluia pe afară. Nu s-au speriat. Securitatea a părăsit cabana numai cu o săptămână înainte. Ne-au arătat unde păzeau. Fata ne-a pregătit de mâncare; apoi am cumpănit pe trei măgari o seamă de alimente: un sac de orez, unul de zahăr, macaroane, marmeladă, ulei și o sticlă de rom. Am adăugat câteva pături. Am dat un bon de mână pentru tot ce-am luat, ba încă le-

am scris și o scrisoare din care reținː Către voi, nevlegilor! Tremurați degeaba pe malul Oltului și prădați mâncarea partidului degeaba. V-am dat întâlnire în munți și voi nu v-ați ținut de cuvânt. Nu-i lucru frumos. Către voi, ostași români! Comuniștii și străinii vă trimit să ne ucidem unii pe alții pentru interesele lor. Măi băieți, noi nu tragem în voi! Faceți și voi la fel. Și noi și voi suntem tineri români! Trăiască România liberă, fără comuniști (Semnat) Armata Națională Română.

Chiar când eram gata de plecare au apărut singurii turiști ce se aflau la cabană: doi tineri ce susțineau că sunt studenți și că au venit pe creastă; unul din ei ar fi fost fiul profesorului Papacostea sau Caracostea (nu mai reținː exact). Nu i-am legitimat, socotind lucru inutil. Dacă erau agenți de-ai Securității, numai de acte n-ar fi dus lipsă. Am căutat prin camere eventualele aparate de emisie, dar n-am găsit nimic.

Pe la ora două am pornit cu măgarii la vale pe plai. Când s-a înserat bine, eram la poale. Aveam de gând să îngropăm ce nu puteam duce în spate, iar măgarii să-i închidem într-un grajd părăsit, să nu-i mânce lupii. Ne opriserăm în prundul râului, chibzuind, când dinspre Porumbacul de Sus, a început să se audă zgomotul surd al camioanelor ce înaintau încet, fără faruri. Nu trebuia să ne-ntrebăm cine-s. Am săpat la repezeală o groapă în prundul râului și-am depus o parte din alimente, am acoperit totul cu pietriș, am îngropat și uneltele, ceilalți au pregătit ranițele, am pornit măgarii spre pădure, am trecut râul prin vad și ne-am îndreptat spre răsărit. Ne-am ridicat pe podeiul dinspre Sărata, imediat sub pădure. Mașinile s-au oprit ceva mai jos, în lunca râului. Se auzeau zgomote înfundate, de coborât din camioane, comenzi scurte, mai mult șoptite, un vuiet ca de mulțime de oameni ce vorbesc încet, și nici o lumină. Era un întuneric de nepătruns, abia ne vedeam noi, și o liniște ca dinainte de ploaie. N-a început ploaia, ci ninsoarea, cu fulgi mari, lipicioși. Am stat

un minut să chibzuim.

Dacă n-ar fi nins, am fi ocolit satele de sub munte, pe sub ele, evitând zona dintre sate și munte. Doar numai cu o săptămână înainte intraserăm în aceste sate sub pretextul că n-aveam de mâncare. Careva și-a dat cu părerea să ne ducem la Scorei, la șanțuri. Între satul Scorei și Cârța, la răsărit de fosta haltă se afla un pod și, dincolo de el, pe dreapta, o râpă cu tufe dese. În tufe, din primul război mondial , au rămas niște gropi, resturi ale unor tranșee. Aici poposeam deseori. Locul a rămas și azi la fel ca atunci, se vede bine când treci cu trenul. Ne-am zis că era prea riscant. Dacă erai descoperit pe zăpadă acolo, te puteai socoti pierdut. Aici, de bine de rău, ne găseam în pădure, adică acasă, în mediul nostru.

Odată hotărât pe unde să mergem, ne-am făcut cruce și am pornit bărbătește. Mergeam anevoie, că aveam greutăți mari în ranițe. Zăpada s-a depus repede și o dată cu ea a început să crească și vizibilitatea, din cauza fluorescenței acesteia. Lăsam urme. Ca să le evităm, alegeam terenul cel mai accidentat. Ba ni se părea că-i bine să mergem risipiți, ba, altă dată, unul după altul. Curând, însă, ne-am dat seama că nu numai noi făceam urme. Erau dintr-acelea ce duceau de la sate spre munte și invers, și erau multe. Erau urme pe toate căile și pe marginea râurilor. Am trecut râurile prin vad, încălțați. Ne aflam pe prundul râului Bâlea din sus de Cârțișoara, când am zărit o patrulă mergând în șir indian. Am rămas nemișcați, cu mâinile pe arme. Înaintau, din cauza ninsorii, cu capul înfundat în glugă, altfel ne-ar fi putut zări.

După ce-am trecut râul, ninsoarea a început să se potolească, lucru de care ne temeam cel mai mult. Am luat hotărârea să ne retragem la pădure, și asta cât mai repede. Ne-am îndreptat spre pădurea cea mai apropiată, așezată în unghiul format între râurile Arpaș și Arpășel. Pe marginea ei curgea o vâlcică, iar din această

vălcică ieșea din pădure un pârâu. Am intrat în vălcică, având să ne pierdem urmele, din vălcică am apucat pe pârâu în pădure și am poposit în unghiul dintre pârâu și vălcică, într-un lăstăriș destul de rar. Am descoperit două troace, adică două locuri mai joase, cu frunze uscate, am dat zăpada la o parte, ne-am descălțat și am schimbat ciorapii, am luat cojoacele pe noi, ne-am făcut cruce și ne-am culcat. În urma noastră a sosit o haită de lupi. Ne-au dat ocol și-au început să urle. Ninsoarea contenise, norii de pe cer se spărgeau și până dimineața s-a înseninat de tot. S-a făcut ger.

Faptul că Securitatea a venit numai pe râul Porumbac cu camioanele, că au venit noaptea când nu-și puteau face tabăra, și în tăcere, și fără faruri, ne-a dat bănuiala că am fost semnalați de la cabană. Bănuiala a căzut pe cei doi ''turiști'' și pe tânărul de la Bran. În arhivele Securității, se află, de bună seamă, adevărul.

CIOCNIREA DE PE ARPĂȘEL

M-am trezit când era ziuă. Am observat lipsa lui Brâncoveanu de lângă noi. M-am sculat și m-am dus, pe urme, după el. Cu binoclul la ochi, privea câmpul deschis din față, pe unde venisem noaptea. Acum strălucea în bătaia soarelui. Se vedea ca-n palmă până în Arpașul de Sus și Cârțișoara. Pe zăpadă proaspătă se cunoșteau urmele noastre, dar erau două cărări, nu una, ce veneau spre noi. ''Cum de-s două?'' m-am mirat eu. ''Cea îngustă îi a lupilor, cealaltă, mai neclară, îi a noastră și se termină în vălcică. Ia binoclul și te uită.'' Pe drumurile de la sate, la munte, se vedeau jeepuri americane, precum și grupe de ostași pe jos. Unul din automobile, ce se îndrepta spre munte, avea

remorcată o bucătărie fumegândă. Cu câtă tristețe n-am privit noi cum Securitatea ne urmărea folosindu-se de jeepuri americane, dăruite guvernului Groza! Toate treceau peste urmele noastre, fără să le dea importanță. Un singur jeep s-a oprit, din el s-au dat jos câțiva inși, s-au uitat la urme, apoi s-au urcat în mașină și au plecat. L-am trimis pe Brâncoveanu să le spună celorlalți să se încalțe și să aibă ranițele gata de drum. Am continuat să observ câmpul. În timp ce mă uitam în depărtare, pe lângă vălcică, sub mine, a trecut o patrulă de zece ostași. Dacă ar fi avut câine, m-ar fi simțit. Așa am rămas în așteptare până când, spre amiazi, zăpada a început să se topească, rămânând doar petece în pădure; o dată cu topirea ei, am răsuflat ușurați. Am continuat să observăm câmpul cât a fost ziua de lungă, rânduindu-ne.

Ne-am odihnit până spre seară. Ne era foame și ne-a fost poftă să mâncăm orez cu zahăr: lemne, furci, băț, apă din pârâu, foc și, cât ai bate din palme, aveam în față mâncarea dorită. L-am chemat și pe cel de la pază. Dar ce-a însemnat o oală de orez pentru șapte oameni flămânzi? "Mai facem una", își dădu unul cu părerea și, din nou, apă, lemne, foc. Între timp am început să ne echipăm de plecare. Unii își uscau obiectele la foc. La troaca din jos, cam la douăzeci de metri de cea cu focul, eram eu, Ilioi și Gelu Novac. Cei doi tocmai se încălțau.

Deodată, dinspre vălcică, din tufiș, zăresc întâi o siluetă, apoi mai multe care strigă: "Stai!" și totodată se pornesc rafale de pistol mitralieră. Nu noi eram cei somați, ci cei din troaca unde era focul. Voiam să trag, când îl zăresc lângă mine pe Gelu luptându-se cu un câine-lup, ce-i sărise în spate. Noroc cu gluga de la pelerina kaki ce l-a împiedicat să-i implânte colții în ceafă. Am tras o rafală în câine, care și-a dat drumul, moale, alta după alt câine ce venise între timp și căuta să se arunce tot în spinarea lui Gelu. Sus, în cealaltă troacă, se auzeau explodând grenadă

după grenadă. Tragem câte o rafală spre vălcică. Mă simt tras de mânecă de Gelu, facem câțiva pași înapoi și ne aflăm față-n față cu trei ostași năuciți, uitându-se speriați la noi, cu armele în mână. Le strig; "Fugiți! mama cui v-o făcut..." Cred că arătam tare fioroși, că soldații o iau la fugă. După altă tufă, alți trei, zărindu-i pe ceilalți fugind, o tulesc și ei. Răcnesc și la ăștia cu o voce pe care nu mi-o recunosc, înjură de mamă și Gelu, cel pentru care trupul omenesc avea părți pe care nu le pronunța niciodată, urlă și Ilioi. Ne îndreptăm în ajutorul celorlalți, care la rându-le veneau spre noi.

Așa cum arătam, eram de plâns; Gheorghe desculț, Brâncoveanu la fel, Victor încălțat numai pe-un picior, Nelu Novac numai în cămașă. Toți fără raniție și cojoace. Într-un singur glas au spus: "Contraatacăm!" Așezându-ne într-o linie largă de trăgători, din mers, răcneam, înjuram și trăgeam focuri de armă. Focul lor încetase.

Trecem, trăgând până la vălcică. Auzim pietrele din vălcică, lovite. Ne întoarcem la bagaje. Nu mai simțim nici frică, nu vrem să-știm de prudență. "Echiparea repede!" Ne ajutăm la împachetat, cei desculți se încalță fără obiele, mai tragem câte un cartuș spre desișul în care se aude un fluierat insistent. Careva dintre noi strigă: "Haideți aicea, mă, mama cui v-o făcut..." "Nu lăsați nimic, le zic, luați subsuoară ce nu încape în raniță." "Ia-ți cojocul, Nelule, ce mai aștepți?" "Ce să mai iau, Moșule?"... Și-mi înalță cojocul făcut ferfeniță de schijele grenadelor. Careva a luat oala ciuruită de gloanțe și de schije; mai avea pe fund niște orez prins și, cu toată panarama, ne-am îndreptat spre desiș, atenți în jur, cu degetul pe trăgaci. Gelu Novac ducea incomod o pătură veche și un săculeț de macaroane. La un loc între tufe îmi dă în gând: "Ascunde-o aici, Gelule!" "Mâine, asta o găsesc, Moșule!" "Chiar asta și trebuie. S-o găsească și s-o păzească aici până venim noi s-o luăm." În urma noastră, cineva împungea

văzduhul cu rachete roșii.

Ne-am oprit în tufele de pe râpa râului Arpaș și ne-am împachetat mai bine. O lădiță de marmeladă nu mai încăpea în ranițe, așa că Victor căuta un loc s-o ascundă. Gelu îl vede. "Dă-o aici." Și, cu cuțitul, o desface și taie marmelada în șapte bucăți. "Suntem șapte, măi fraților." Și, cât ai clipi, n-a mai fost marmeladă. Careva vrea să arunce oala de mămăligă ciuruită de schije. "Las-o la mine, că o fac ca nouă", o luă sub protecție Gheorghe. Nu pierdusem decât cojocul lui Nelu Novac, cojocul lui din piei negre de mioare, ce-l avea primit de curând. Îl mângâiam: "Lasă, nu-ți pară rău, două piei avem, mai facem rost de una și completăm inventarul." Când s-a înserat am trecut râul, și la miezul nopții eram în pădurice la Drăguș, în crângul unde poposeam de doi ani încoace.

Ciocnirea cu Securitatea s-a produs astfel: Am fost descoperiți de o patrulă cu câini, care tocmai trecea pe lângă vălcică. Erau vreo douăzeci de ostași, ori s-au unit cu altă grupă, pe care probabil că voiau s-o schimbe. Noi ar fi trebuit să nu ne așezăm atât de aproape de vălcică, pentru că ne-au simțit câinii, sau trebuia să ne fi mutat mai târziu. Poate că au văzut și flacăra focului, sau chiar fum, căci spre seară n-am mai fost atenți. Ofițerul, vrând să-și câștige glorie numai pentru sine, nu a mai apelat la ajutoare. Și-a împărțit ostașii după toate regulile artei: în mici grupe, practic înconjurându-ne. La semnalul lui, trebuia dat drumul la câini. Nu s-a întâmplat ca toți să atace deodată. Asta a fost și cauza nereușitei lor. Activi nu s-au arătat decât cei șase, șapte din jurul lui, pe care îi avea sub ochi. Ceilalți, risipiți prin pădure, din diferite pricini, n-au avut chef să ajungă eroi de dragul tovarășului ofițer. Au stat pe loc, ori s-au prefăcut că acționează, asta fiind valabil și pentru ostașii de lângă el. Când au dat peste bagaje, s-au oprit din atac și s-au războit cu ele, aducându-le în situația în care le-am găsit. Nu numai oala și

cojocul lui Nelu au avut de suferit, ci tot ce se afla în bătaia grenadelor: ranițe, haine, bocanci.

Contraatacul fulgerător i-a descumpănit și i-a pus pe fugă. Ne simțeam bine, căci ne simțeam biruitori.

ÎNAPOI ÎN ZONA DE FOC

Am stat câteva zile în pădurice, la Drăguș, unde ne-am întâlnit cu ceilalți. Aici ne simțeam ca acasă, convinși că suntem la adăpost. Eram convinși că, în cel puțin o săptămână, Securitatea va termina de controlat zona Porumbacului și Arpașului și se vor duce la bazele lor. E drept că și aici erau întinse telefoane pe cărarea Vistișoara-Mănăstirea Sâmbăta, și treceau din oră în oră, ziua și noaptea, patrule de Securitate, dar la atâta lucru, nu-i mai dădeam importanță. Aveam aici o ladă bună, bine ascunsă, în care am depozitat alimentele aduse, oprind pentru consumul curent, din păcate, prea puține. Zăpada s-a dus, prea mult nu trebuia să băciuim aici. Se punea problema să mai pierdem timpul vreo două săptămâni, până prin 15 noiembrie, înainte de a ne duce în Buzduganul. Dacă și așa trebuie să rămânem, de ce n-am rămânea cu folos? Ne-am înțeles așa: Ne ducem în pădurile Avrigului, pe acolo n-am mai fost, să aibă motiv Securitatea să vină, deci stăm liniștiți și, când ne întoarcem, luăm și alimentele îngropate la Porumbac, în prundul râului. Ideea ni s-a părut bună. Leu s-a hotărât să vină și el cu noi, sub motiv că s-a săturat să stea numai la partea sedentară.

Am ocolit satele până aproape de Olt, luând biletele puse de Olimpiu Borzea și Remus Budac. Le-am citit la lumina chibriturilor: 30 de camioane pe Valea Arpășelului, 30 de camioane la Cârțișoara, 30 de camioane la Porumbac, 30 de

camioane la Avrig . Egal pentru toți, să nu se supere vreunii. Mai adăugau biletele că nici un localnic nu are voie să se apropie de pădure, nici ziua, nici noaptea. Nimănui nu-i este permis să iasă din sat. Situația era un pic mai complicată de cum o vedeam noi. Deci s-au extins și la Avrig. Ce era de făcut? ''Ne ducem mai departe. Între Avrig și Mârșa sunt cam patru kilometri. Găsim noi vreun loc într-un desiș.'' S-a pus și problema trecerii Oltului. ''După ce-am trecut în vara asta de-atâtea ori Oltul (și ei știu asta) și ne-am și bătut joc de ei în scris, eu nu mă mai încumet să trec Oltul'', zise Brâncoveanu. Deci ne ducem la Mârșa. Nu știu de ce nu ne-a dat în cap să trecem dincolo de Mârșa, spre Racovița și Turnu Roșu...

În adevăr, pe șosea sunt cam patru kilometri între Avrig și Mârșa, dar spre munte, sârma ghimpată ce înconjură uzina de armament se apropie foarte mult de râul Avrig, chiar la câteva sute de metri. În lungul gardului de sârmă ghimpată, acesta e însoțit (era pe atunci) de o fâșie de tufe dese, lungă de kilometri și lată în unele locuri de o sută de metri. Rău era că nici unul dintre noi nu fusese vreodată pe aici să cunoască terenul. În această parte de tufe am fost siliți să stăm mai bine de o săptămână. Înapoi nu ne mai puteam retrage, că din sus de Avrig și-a făcut apariția a doua zi o tabără securistă, cu camioane și cu antene, ce ne-a barat drumul. Deci sus - nu, jos - nu, ci numai pe loc. De altfel lângă gardul de sârmă ghimpată al Uzinelor de Armament Mârșa nimeni nu se gândea să ne caute. Dar și de ne-ar fi căutat n-am mai fi avut nici o scăpare. Am găsit și aici niște șanțuri, desigur foste tranșee din primul război mondial. Ședeam în cojoace și mai mult dormeam. Și cine doarme nu mănâncă. Ziua urmăream ''țânțarul'', avionul ce patrula în suveică versantul nordic al munților, începând de la poale. De asemenea ne uitam cum urcau și coborau camioane și jeepuri pe drumul Avrig - munte, sau cum se desfășura programul în tabăra de din sus de

oraș. Rău era cu mâncarea. Ne dăduse D-na Elisabeta Malene un vas să fierbem orez. Apă aduceam noaptea din râu. Noroc că mai tot timpul era ceață, vânt și ploua mărunt. Se terminase și orezul. Când luase de mâncare, Gheorghe calculase porția zilnică la un pumn de orez de om (așa știa el că mănâncă chinezii), dar noi nu eram chinezi, iar pumnul lui Gheorghe - cam mic. Și Securitatea tot nu pleca. Mi-amintesc și acum și mă întreb cum a fost posibil ca în condițiile acestea, într-o noapte urâtă cu ceață și vânt, Nelu Novac și cred că Gheorghe au ocolit tabăra securistă și au adus dintr-o pivniță din Avrig o raniță de cartofi. Ce-au simțit și ce-au făcut ei în acest drum, numai ei ar fi putut să povestească azi, dacă ar fi trăit.

În sfârșit, într-o bună zi, n-am mai văzut "țânțarul", în tabără au dispărut corturile, iar, spre seară, treizeci de camioane cu securiști și câini au coborât de la munte. Pe tot câmpul ce-l aveam în față se făcuse liniște. Am înviat și noi din șanțuri, întinzându-ne oasele de atâta stat și flămânzit.

NOAPTEA CEA MAI LUNGĂ

Ne-am deplasat pe câmp până în Braniștea Porumbacului și n-am simțit să mai fi rămas securitatea pe teren. Am rămas ziua pe loc. Pădurea era răscolită metru cu metru. Găsind măgarii, și știind că atâta greutate n-am putut lua cu noi, concluzia logică era că le-am îngropat pe undeva pe aici și deci puteau fi găsite. Pe drumurile pădurii se auzeau scârțâituri de cară și mânat de bivoli, semn că s-a permis oamenilor să iasă la pădure. Spre seară ne-am apropiat de locul unde aveam îngropate alimentele luate de la cabana Negoiu. Ne temeam să nu fi fost descoperite

și păzite. N-am găsit însă nici un semn că s-ar fi pândit pe-aici. Careva a ieșit și s-a uitat la locul unde erau îngropate în prundul râului. Totul era nemișcat. Zăpada a acoperit totul, apoi s-a topit învechind orice urmă. Numai sticla de rom se dezvelise și lucea roșu acum în nisip. De asemenea am uitat pe loc streangurile cu care legasem bagajele pe măgari. Între timp soseau carăle cu lemne pe calea dinspre Branișteă. Ne-am gândit să lăsăm ceva semne înainte de a pleca și am ieșit în calea oamenilor. Nu s-au speriat, dar se uitau la noi ca la o minune. ''Unde-ați stat, fraților, în zilele acestea?'' ''Aici, am răspuns noi.''. ''Nu se poate, dumneavoastră nu știți ce-a fost pe-aici.'' ''Ba știm, le-am răspuns, la Glăjărie a fost tabăra, iar în poiana de sus au fost camioanele. Pe aici au căutat potcoave de măgar. În sat nu știm ce-a fost. Asta ne spuneți dumneavoastră.'' Oamenii ne-au povestit că s-a locuit și la școală. I-am lăsat năuci, neștiind ce să mai creadă. Între ei era și un invalid de război cu un picior de lemn, care ne-a povestit că a fost bătut la Securitate cu propriul lui picior de lemn. Ne-a bucurat mult această întâlnire cu oamenii din Porumbacu de Sus, văzând că ne privesc cu atâta dragoste. Ne-au dat din traiste călcâiele de pâine, neagră de secară (pită ostenită, cum i se spunea la noi) și au plecat luându-și ''Doamne-ajută'' de la noi. Știam ce se va întâmpla în sat: șapte oameni vor vorbi la șapte neveste, la vecini și prieteni ce-au văzut ei în pădure și asta cât vor ajunge în sat, aceștia vor vorbi cu alți șapte, vor mai înflori întâmplarea și până seara va ști tot satul și Securitatea va afla în timpul nopții sau dimineața. Dar noi trăgeam speranța ca dimineața să fim ''acasă'', în ''pădurice'', la Drăguș, lângă telefoanele Securității.

Ne-am împachetat alimentele în ranițe. Am mâncat pe loc o lădiță de marmeladă cu pâinea dăruită de oameni și, făcându-ne cruce, am pornit spre răsărit. Seara era nor, ne temeam chiar că va ninge, dar norii s-au spart, a apărut luna, însă, dacă s-a

retras Securitatea, n-avea cine ne vedea. Până la râul Bîlea, am mers destul de repede. Ca să nu ne mai descălțăm toți, Victor, care avea cizme, ne-a trecut în spate apa. Nu eram la mai mult de trei-patru sute de metri de Cârțișoara. Când urcam râpa râului am zărit spre sat o grupă de Securitate cu câini ce se îndrepta spre sat. Cunoscând locul, știam că vom da de un "horș", o cale adâncită de ape, ce traversa păşunatul satului Cârțișoara. După un kilometru horșul tăia o cale de pădure ce merge pe lângă o vale seacă în sus. Eram chiar în cale, când dinspre sat auzim zgomot de mașină și eu cu Brâncoveanu, care eram înainte, de-abia avem timp să ne aruncăm în șanțul drumului. Ceilalți s-au întors spre horș. Trec două automobile, fără faruri. Am pus mâna pe piedica armei, convinși fiind că am fost zăriți, dar mașinile nu opresc și-și continuă drumul spre munte. Vin și cei rămași pe horș și ne hotărâm să ne tragem și noi spre munte, convinși că Securitatea era la locul ei aici. Terenul era tare accidentat. Am mers cam o sută de metri și în față auzim un vuiet ca de lume multă. M-am ridicat pe un dâmb și am privit. Pe păşunat, cam la vreo sută de metri, era un furnicar de oameni, ce se foiau de colo colo și tropăiau, vorbind încet. Am schimbat sensul mersului spre răsărit. Simțeam nevoia să ne îndepărtăm cât mai repede. Am intrat pe niște semănături de toamnă. Făcusem vreo două sute de metri, când văd în față, în lumina lunii, niște negrețe, care, de la distanță, păreau copaci. "Mă, Leu, zic, eu nu-mi amintesc să fie copaci pe-aici." "Nici eu." Brâncoveanu desfăcu binoclul să se uite, dar n-a mai fost nevoie, căci copacii au început să bârâie. Credeam că vor pleca și de aceea am dat ranițele din spate și ne-am așezat pe ele cu armele în mâini. Dar bârâitul s-a oprit, semn că numai voiau să încălzească motorul, să nu înghețe apa din radiator. Ce era de făcut? Spre sat se auzea gălăgie, spre munte erau alții, în față un șir de camioane fără prelată cu ostașii urcați în ele. Înapoi, ne tăiasem craca de sub picioare, noi, cu

mâna noastră, arătându-ne porumbăcenilor... Și noi ședeam între ei pe ranițe. Puteam fi văzuți din toate părțile.

Sunt multe feluri de frică: frică naturală, pe care o ai atunci când te lupți cu un dușman, ca aceea pe care o simțisem în timpul ciocnirii de pe Arpășel; frica irațională, ce te cuprinde fără un motiv anume, dată de simțul primejdiei, ca aceea pe care o simțisem când m-am dus să iau apă din iazul Scoreiului și frica rațională, când îți dai seama unde te afli și te aștepți ca nenorocirea să se întâmple dintr-un moment în altul, fără să poți face nimic să o împiedici. Secundele îți par ceasuri și minutele veacuri. Nu vorbeam nimic, dar cred că simțeam toți același lucru. Singurul calm între noi cred că era Gelu Novac. Așteptam ca mașinile din față să plece, având doar ostașii suiți în ele, care se auzeau tropăind de frig. De altfel, tremuram și noi.

Stăteam încă pe ranițe când, pe drum, tocmai trecea o grupă de ostași. Ajungând în dreptul nostru, șeful grupei, desigur, a strigat către noi: "Unde se adună a douâ?" Am răspuns fără să șovăi: "În marginea satului!" Au grăbit pasul într-acolo. Desigur ne-au luat drept unii de-ai lor. Urmărindu-i, am văzut că nu era departe calea pe unde trebuiau să vină camioanele. Nu mai puteam suporta presiunea și-am hotărât să plecăm alegând un punct egal depărtat de sat și de camioane. Mai era un bai pe care-l știam, dar de care nu ne puteam feri: în stânga drumului ce duce din Cârțișoara spre Arpășel era o mlaștină, o roghină, cum i se spune pe aici. Din Sâmbăta până la Avrig altă mlaștină nu se găsea, decât asta de aici, exact pe unde trebuia să trecem noi. Am trecut drumul și am intrat în ea ferindu-ne să călcăm în ochiurile de apă. Greoi cum eram, ne-am înfundat picioarele în apa ruginoasă și, ajutându-ne unii pe alții, ne apropiam de marginea ei. Eram cam la cincizeci de metri de cale când am auzit motoarele camioanelor pornind și camioanele au pornit spre sat, Am mai făcut câțiva pași și ne-am așezat iar jos. Camioanele treceau unul

după altul pe cale. Desigur, ne vedeau, dar speram să creadă că suntem de-ai lor. Era gata să răsuflăm uşuraţi când camioanele se opresc. Credeam că pentru noi şi ne aşteptam din moment în moment să sară jos din camioane. Eram cu mâinile pe arme şi cu degetul pe trăgaci, dar s-au pornit iar la drum. Ne-am ridicat şi am plecat. Vrând să ocolim Arpaşul de Sus pe sub el, ne-am îndreptat spre nord, spre un pâlc de salcâmi, singurii copaci ce se află pe drumul Cârţişoara-Arpaşul de Sus. Ne pregăteam să traversăm acest drum, când, dinspre Cârţişoara a apărut coloana de camioane, trecând pe lângă noi. Am traversat drumul fiind la vreo sută de metri când am auzit camioane venind dinspre Arpaşul de Sus. Am grăbit pasul şi iar am stat jos când s-au apropiat. Desigur, ne-ar fi văzut, căci roua îngheţată de pe semănături făcea să se vadă distinct orice s-ar fi aflat pe câmp. Am mai asistat, de astă dată, de departe, la o nouă defilare a camioanelor pe drumul Arpaşul de Sus-Arpaşul de Jos. Era semn că şi de aici se retrăgeau. Spre dimineaţă eram din nou "acasă" în păduricea Drăguşului.

BORDEIUL DIN MUNTELE BUZDUGANUL

În 17 noiembrie 1953 vremea se învolburase de tot. Eram toţi unsprezece, pe Râuleţ, la Berivoi. Mirosea a zăpadă. Bătea vântul şi se întunecase. Gaiţele cârâiau prin pădure, negăsindu-şi locul. Unul după altul, cu ultimele bagaje, ne-am ridicat la munte, la locul de iernat.Nu eram trişti. Niciodată când eram toţi, nu eram trişti. Eram aproape de golul muntelui când a început

să ningă viscolit și puternic. Am ajuns seara târziu la locul ales pentru bordei și ne-am adăpostit sub niște molizi cu crengile până la pământ. Am făcut un foc mare, așezându-ne în jurul lui. Gheorghe, că el îl luase de la cabana Negoiu, a ținut să ne cinstească cu rom, trecând sticla din mână în mână. Cred că e singura băutură alcoolică pe care am băut-o în acești ani. Țin minte urarea Profesorului: ''Să trăim că trebuim''. Am povestit ultimele întâmplări, am râs, ne-am întunecat când se aminteau lucruri triste, am făcut de mâncare, am cinat. Târziu, după miezul nopții, am îngenunchiat și ne-am zis rugăciunile: "Doamne, norii grei ai nenorocirilor se grămădesc asupra capetelor noastre..." Am dat zăpada la o parte de sub crengile molidului, am luat cojoacele pe noi și ne-am culcat cu foile de cort deasupra. A doua zi am stat liniștiți. Ninsoarea încetase și se înseninase. Dacă avea vreo bănuială, Securitatea ar fi venit acum, pe prima zăpadă, așa cum făcuseră în Trăznita cu doi ani în urmă.

Dacă mergi pe valea Sebeșului făgărășan și urci spre izvoarele lui, nu dai de o poiană mare până sus. Aici îți apare dintr-o dată cea mai mare și poate cea mai frumoasă poiană din toți Munții Făgărașului. Va fi fost cândva o căldare glaciară. Aici se adună, din trei puncte cardinale, vreo cinci-șase pârâie gălăgioase din munții din jur. În poiană se unesc și pornesc spre nord, formând râul Sebeș. Pe coastele de jos cresc paltini cu frunze mari, care, după căderea brumei, împodobesc coastele cu toate nuanțele, de la galben la roșu aprins și de la cărămiziu până la brun. Deasupra paltinilor se întindea pădurea de argint a brazilor, apoi a molizilor, a molizilor rari, de vârf de munte, încrestați cu pâlcuri de jnepi și de ienuperi, urmate apoi de golul muntelui. Ne gândeam că frumusețea acestei poieni va atrage un vad turistic și, în prostia lor, vor umple poiana de construcții, cum mi se pare că s-a și întâmplat. Clădirile puteau fi construite pe coastele din jur, cu fața către soare, iar poiana să fie lăsată

așa cum a făcut-o Dumnezeu și au păstrat-o veacuri de-a rândul păcurarii cu oile, ce și-au așezat stâna cât mai la o parte, să nu umbrească frumusețea poienii. Dar ca să faci acest lucru, trebuie să iubești acești munți.

Cât ce ajungi în poiană, treci peste primul pârâu ce-l întâlnești și dacă o iei pe firul apei, mergând spre apus, urcând spre izvor, după câteva sute de metri pârâul se desparte în două. Te ții pe ramura din dreapta, cum urci, dar nu mai poți sui pe firul apei, că-i prea pieptiș și trebuie să ocolești pe coastă până te poți iar apropia de pârâu. Cam la o sută de metri de bifurcație era, pe atunci, o pădure deasă de grosimea căpriorilor, ce ținea până la limita molizilor buhaci până în vârf de munte. La un loc se făcea o adâncitură. Acolo ne-am apucat să construim bordeiul. Se pornise un vânt puternic, așa că puteam lucra în voie, fără să ne temem că ni se pot auzi zgomotele ce le făceam. Am pornit un bordei mare, lung de opt metri, lat de cinci, împărțit în două camere (tindă și dormitor), pereți dubli cu pământ în interior, două ferestre, două uși, pod cu grinzi și scânduri groase, acoperiș cu alte scânduri, arse pe dinafară pentru camuflaj. În față - o alee lungă, ce se termina la un capăt în pârâu și la celălalt - cu grupul sanitar. Doi molizi răsturnați cu meșteșug împiedicau cu ramurile lor ca bordeiul să fie văzut de departe. Două sobe erau așezate la locul lor pe pietre mari, lampa cu petrol la grindă, priciul acoperea doi pereți, rastel pentru arme - la îndemână, cuiere pentru cojoace și ranițe, stelaje pentru vasele cu apă. Pe o policioară lângă fereastră - Biblia, cărți aduse de toți, cursuri universitare de matematică și fizică, cărți în franceză și germană. Deasupra ferestrei - o cruce și o iconiță. Aveam planuri mari pentru iarnă. De mult doream să iernăm odată toți. Cu ajutorul cărților aduse, din ceea ce știam fiecare, voiam să creăm o viață intelectuală de mare ținută. Câteva caiete goale așteptau să fie scrise. Voiam să scriem și o istorie a grupului nostru și un tes-

tament iscălit de toți. Fileru era preocupat de baia cu aburi și-avea nevoie de un butuc de paltin. Ghiță potrivea moara cât mai solid și-i părea rău că era prea puțină apă pe pârâu pentru a o putea porni. Treaba a mers repede, căci în cinci ani devenisem toți meșteri de nevoie la toate. Mâncare nu am adus multă din depozite, rămânând să aducem iarna, pe măsură ce se termina.

Toate erau bune, numai unul rău și era destul să ne pună pe gânduri: vântul cald a subțiat zăpada și în două săptămâni a dus-o de tot. Patru inși au plecat după vești jos: Ilioi, Brâncoveanu, Ghiță și Profesorul. S-au întors după câteva zile. După ultima noastră apariție la Porumbac, securitatea a băgat atâtea unități militare ca niciodată. Când a venit zăpada s-au retras, dar au revenit din nou cu și mai multe forțe. Erau masați în munții Porumbacului și Avrigului, unde cercetau coastă cu coastă. Era ceea ce dorisem noi să facă: să ne caute pe unde nu eram. N-am primit informații dacă se aflau și pe versantul sudic al munților. A fost campania când s-au rănit și s-au prăpădit mulți ostași. Zăpada se topise, dar pe dosuri se transforma în gheață. Apa pâraielor înghețase și ea. Ostașii primeau ordin să se urce de la niște ofițeri necunoscători ai muntelui. Era destul ca unul să alunece, pentru ca toți să se rostogolească cu pietre cu tot, claie peste grămadă. Dacă nu era zăpadă, nu însemna că nu era și ger. La dispensarele medicale, care deveniseră posturi de prim ajutor, erau aduși zilnic morți, răniți, degerați. Ofițerii erau furioși pe soldați, politrucii și ofițerii de securitate pe ofițerii de campanie, comitetul central turba la adresa Securității că nu lichidează odată cu ''banda'' din Munții Făgărașului.

CÂNTEC PENTRU 13 FRAȚI CĂZUȚI

După o altă săptămână, au venit ceilalți doi: Ghiță și Profesorul, aducând vești și mai rele. Securitatea se mutase cu cercetările între Arpaș și Victoria. Dar nu acesta era motivul supărării. Aduseră ziare în care era relatat procesul a doisprezece parașutiști legionari, condamnați la moarte, între care noi cunoșteam pe doi: Ion Golea și pe Samoilă. Tot în acest proces era amintit că ofițerul Sabin Mare fusese ucis în casa elevului Iuhas, parcă în Baia-Mare. Despre cele scrise te puteai îndoi de unele relatări, dar de un lucru nu ne îndoiam: că dintre ei va rămâne vreunul viu. Am îngenunchiat și ne-am rugat pentru sufletele celor doisprezece (cu Sabin Mare treisprezece) frați: "Adu-ți aminte, Doamne, de camarazii noștri, care în speranța vieții eterne au adormit și în credință și evlavie s-au săvârșit și le iartă lor toată greșeala cea de voie sau cea fără de voie, ce cu cuvântul, cu gândul sau cu fapta au greșit Ție. Că Tu ești Învierea și odihna adormiților, robilor Tăi, Hristoase Dumnezeule și Ție mărire îți înălțăm: Tatălui, Fiului și Sfântului Duh. Amin." Le-am invocat sufletul alături de noi, citindu-i din lista dată în ziar: Buda Ion, Corlan Aurel, Dincă Gheorghe, Golea Ion, Iuhas Ion, Pop Gavrilă, Popovici Mircea, Samoilă Ion, Tănase Alexandru, Tartler Erich, Tolan Ion, Vlad Mihai, Mare Sabin.

În liniștea serii, în zvonul zbaterii neostoite a cetinii brazilor de vârf de munte, le-am fredonat cântecul fratelui de cruce căzut:

"Bate vântul printre ramuri, trece timpul greu,
Noi mereu te plângem, frate, iar tu dormi mereu."

Cunoșteam dintre ei pe trei: Mare Sabin; Golea Ion; Samoilă Ion.

În minte îmi apărea, așa cum mi-l închipui pentru totdeauna

pe studentul Ion Golea: înalt și drept, cu ochii de foc, cu pletele în vânt, călare pe un cal negru, galopând spre un țel numai de el știut. În urechi îmi răsunau cuvintele căpitanului Sabin Mare, pe care ni le-a spus cu trei ani în urmă, la despărțire: "Îmi socotesc calitatea de ofițer al armatei române ca o pecete de care nu te poți șterge toată viața, oriunde te-ai duce și orice-ai face. Întocmai ca preoția. Ai jurat că vei lupta cu prețul vieții pentru apărarea patriei și așa va trebui să faci cât vei trăi. Fiți sigur că, de voi trece granița, voi veni înapoi." Și a venit.

După 38 de ani aveam să aflu că de fapt ei erau vânduți comuniștilor încă de la plecarea spre țară. Câteva iude din serviciul anglo-american (Philby și alții) anunțau pe stăpânii lor de la Moscova și cine, și când, și unde și cu ce scop veneau luptătorii parașutați. Și, bun înțeles, Moscova anunța securitatea românească. De mirare e că au rezistat atât cât au rezistat. Cum a putut Golea, în timp ce era căutat cu lumânarea, să ridice balonul cu manifeste în zilele Festivalului de la București?

Philby și ceilalți, când au fost desconspirați, au fugit la Moscova, unde și-au rontăit arginții vânzării, iar când corabia a început să se scufunde și aici, s-au întors acasă la Londra, faptele le erau prescrise, i-a văzut toată lumea la televizor, având de gând să-și scrie memoriile. Vor câștiga bani și faimă. Și voi, Golea și Mare și câte sute de luptători, ați fost vânduți, zăceți în șanțuri, fără cruce, uitați și ponegriți.

Ceva mai grav. În America există o întreagă literatură despre acest caz. Sunt voci, și nu puține, care susțin că se urmărea anume, de către unele cercuri apusene, distrugerea rezistenței anticomuniste, pentru a se respecta înțelegerea de la Yalta. Nu am putut crede. Ar fi prea trist ca, după ce am fost vânduți fără preț Molohului comunist, unui popor cu vechi și sincere simpatii față de Anglia și America, să i se stingă și ultima luminiță de speranță și demnitate. Nu, nu se poate!

GRUPUL SĂPLĂCAN

Nu mai țin minte în ce vreme a anului 1953, odată când am coborât din munți, de la Remus Budac și Elisabeta Malene, am primit o veste tristă: în satul Sărata ar fi fost adăpostiți un grup de parașutiști la niște săteni. Într-o noapte satul a fost înconjurat de Securitate, sătenii arestați cu familiile lor, despre parașutiști neștiind nimeni ce s-au făcut. Tot pe vremea aceea, nu mai reținde la cine am aflat că s-au găsit într-o șură de lângă pădure, ascunse în fân, niște parașute. Fânul răscolit și scos afară l-am văzut și noi și ne-am mirat ce putea fi. De asemenea, se spunea că, pe trenul de la Sibiu, un tânăr s-ar fi otrăvit când a fost somat de miliție să se predea. În zilele următoare, în ziarul Scânteia a apărut un comunicat, în care se anunța prinderea unui spion periculos al imperialismului american, cu numele Săplăcan.

Despre moartea lui își amintește o învățătoare, Eugenia Mitrofan: ''Eram tânără învățătoare, în primul an, în satul Noul-Român. Călătoream cu trenul de la Sibiu. Încă de la plecare, garnitura a fost împânzită de securiști civili și în uniformă, care cercetau cu privirea călătorii. Trenul era plin de lume. La trecerea patrulelor, prin toți se strecura un fior de spaimă. «Oare pe cine mai vor să aresteze?» De la urcarea în tren mi-a atras atenția un tânăr necunoscut, care, cu cel mai mare calm, își citea ziarul, cu totul absent la ce se întâmpla în jur. Când ne-am apropiat de Avrig, o patrulă s-a oprit în fața tânărului. Doi inși în civil se uitau când la o fotografie ce o aveau în mână, când la tânărul ce continua nepăsător să-și citească ziarul. Cei doi civili s-au apropiat de el:

- Tovarășe, vii cu noi!

- Daa? răspunse tânărul, bine, am să vin. Și s-a ridicat. Înainte ca securiștii să pună mâna pe el, și-a introdus ceva mic în gură, a mai făcut doi pași, apoi s-a prăbușit în vagon."

Cine va fi fost acest tânăr Săplăcan? Care a fost misiunea cu care a venit din străinătate? Cine și ce soartă au avut cei veniți cu el? Tânărul din tren a fost el sau unul dintre ai lui? Bănuiesc că dacă a venit într-o zonă unde acționam, a avut și misiunea de a lua legătura cu noi.

Desigur, ca toți parașutiștii ce veneau în țările comuniste, veneau vânduți gata N.K.V.D.-ului de spioni infiltrați în serviciile apusene de informații. Securitatea știa și cine, și unde, și când și cu ce scop a venit grupul. Trebuia doar să-l distrugă.

Venind vorba de satul Sărata, mai trebuie amintită o întâmplare din 1950. Din acest sat se urcaseră la munte cu armele notarul Ion Cândea și țăranul Bărdaș din Scorei. Își făcuseră bordei. Am luat legătura cu ei prin părintele David, dar n-am reușit să-i întâlnesc. Ion Cândea a coborât odată acasă. Vreo iudă locală, de care n-au dus lipsă satele noastre, l-a pârât. Casa a fost înconjurată, el a încercat să-și facă loc printre securiști, dar a fost împușcat și a murit chiar în grădina casei lui. Despre Bărdaș nu mai țin minte dac-am aflat cumva care a fost sfârșitul lui.

ÎNZĂPEZIȚI ÎN COMISUL MIC

Observam mișcările Securității întruna. Ilioi și Brâncoveanu erau mai mult jos la scrisorile lui Olimpiu Borzea, dormind nu știu la cine, în satele de lângă Olt. Pe la 20 decembrie au adus vestea că trupe numeroase de securitate se mutaseră pentru control în munții dintre Victoria și Valea Sâmbetii. Era limpede că

intenționau să cerceteze toți Munții Făgărașului. Vremea le era prielnică. Deși era frig, munții fără zăpadă le ușurau misiunea. Și cine da ordinele nu răbda de frig și de oboseală. Socoteam că în 7 - 10 zile vor termina și aici. Apoi se vor muta între Sâmbăta și Valea Dejanilor, dar tot așa de ușor ar putea ajunge până în Valea Sebeșului. Ne părea rău că ne grăbisem cu construirea Bordeiului. Fără el ne-am fi deplasat undeva înspre Câmpulung și-am fi venit la alimente după ce pleca Securitatea. Gropile cu alimente erau foarte bine făcute. Nu exista riscul să poată fi găsite. Trebuia să luăm o hotărâre urgentă. O soluție era să luăm câte alimente puteam duce, să trecem peste creastă în câteva nopți și să ne facem acolo alt adăpost. ''Dacă dau peste bordeiul de aici, oricât de departe ne-am duce, tot în raza pericolului am fi. Doar să ne întoarcem iar la Porumbacu.'' Am luat în considerare și varianta asta, dar era prea hazardată și nu mai aveam nici resursele fizice și sufletești de a întreprinde o astfel de acțiune. Întâmplările din ultima lună ne-au măcinat, fără să ne dăm seama, nervii. Primii care au rupt nodul au fost Brâncoveanu, Ilioi și Nelu Novac :

- Moșule, ne pare rău că nu putem ierna împreună. Ar fi fost frumos, dar nu-i bine să punem toate ouăle într-un coș. Când am fost la Retiș, nenea Bârsan ne-a spus că la dumnealui avem ușa deschisă, oricând, vara și iarna. Noi ne-am gândit să ne ducem acolo. Nu ne luăm decât mâncare de drum. Tu ce zici?

Ce era să le spun? Cine putea spune cum era mai bine? Am zis o rugăciune, ne-am sărutat și ne-am despărțit.

- Moșule, îmi ziseră Victor și Gheorghe, știi că noi avem un depozit de alimente departe de aici, în Munții Perșanilor. Mai luăm cât putem duce și, până în primăvară, ieșim noi cumva.

Altă despărțire și au plecat și ei. Profesorul și Ghiță, venind cu ultimele vești rele, au spus că vor ierna ca și în iarna trecută.

- Păcat, am fi redactat în iarna asta lucrarea plănuită:

''Observații neobișnuite asupra plantelor și animalelor din Munții Făgărașului.''

Mai rămâneam patru: Leu, Fileru, Gelu Novac și eu. Rămași singuri, am hotărât la rândul nostru, să trecem peste creastă alimente, dar nu în văile imediat sudice, Berevoiescu și Luțe, ci mai spre răsărit. Am încărcat în ranițe primul transport și, o dată cu înserarea, am urcat creasta peste Buzduganul și Groape și am mers spre răsărit, în plaiul Hoțului, în Muntele Comisului Mic. Ziua am rămas acolo, îngropând alimentele și în noaptea următoare ne-am întors înapoi. Am făcut acest lucru de trei ori, cu ultimul transport ducând și uneltele de săpat. Făceam acest lucru fără tragere de inimă, mai mult ca o justificare că ceva tot facem. Ca să putem urmări iminenta invadare aveam două obiective de observat. Pe Valea Sebeșului era o exploatare forestieră. Îi auzeam ziua tăind pădurea și strigând ''atenție'' la căderea brazilor, iar noaptea le vedeam lumina de la lampa de petrol în cabana unde dormeau. Dacă vine Securitatea, ei vor fi alungați, iar lampa nu va mai lumina sau vor lumina mai multe, în toate camerele din cabană. De asemenea jos, în Valea Dâmboviței, cam în dreptul Muntelui Pecineagu, erau mai multe cabane la care nu se vedea cu binoclul nici o mișcare. Dacă veneau, sigur acestea le ocupau.

Nu ne duceam la un loc necunoscut. Dacă din creastă cobori pe Plaiul Hoțului pe potecă și ajungi la primii brazi, lași poteca și, pe un unghi drept, cobori pe coastă la vale, spre apus. La nici două sute de metri dai de un izvor cald, vreau să zic mai cald decât celelalte obișnuite, care îngheață iarna cât ies din piatră. "Ce loc bun de iernat ar fi aici, am zis odată când am trecut pe acolo. Păcat că-i prea departe." Și iată, am ajuns să ni se pară că nu-i atât de departe pe cât am fi dorit noi.

A treia zi de Crăciun a început să ningă. "Doamne, dă-o mare", ne rugam noi. Și, într-adevăr, a nins întruna câteva zile,

ridicând stratul de zăpadă până la genunchi.

Am stat câteva zile liniștiți, și apoi, convinși că a venit iarna definitiv, ne-am suflecat mânecile, am dat zăpada la o parte, am croit un bordei potrivit și ne-am apucat de săpat. Am săpat până am dat de un colț de stâncă, pe care l-am destinat drept vatră pentru sobă. În apropiere se afla o răsturnătură de molizi de grosimea grinzilor, ușoare, de uscate ce erau. Am făcut un bordei după aceeași tehnică, cu pereți din bârne și acoperiș la fel, din lemne unul lângă altul, peste ele - cetină, peste cetină - pământ, ușă din scânduri crepate și în ușă încastrat un ochi de geam adus. Și iar prici, cuier, rastel. Lampă n-aveam, dar făcând focul cu molid uscat, aveam lumină destulă. Din stânca găsită, am întemeiat o sobă deosebită, cea mai bună sobă de care am avut parte în acești ani. Drept horn am folosit cutiile de conserve goale, aruncate de Securitate la izvor. Era atât de cald și de uscat în bordei că dormeam dezbrăcați. Am întins antena galenei și eram iar acasă. Ziua observam noutățile ce apăreau la izvor. Cum am spus, izvorul era cald și nu îngheța decât la patru-cinci metri de la ieșirea din pământ. Zilnic, venea aici un stol de păsări mici de culoare vernil, care ciuguleau nisipul fin de lângă izvor, și care, când era soare, se și scăldau. A venit, un timp, o mierlă sură, patru corbi, un jder, veverițe, găini de munte și, într-o noapte, a venit și un urs care, după urme, îndrăznise să vină aproape de bordei. Aveam doar Noul Testament și un dicționar român-francez. Drept joc era să ne întrebăm cuvintele din dicționar. Am ajuns până la litera "P" (potârniche-perdrix). Ne-am învățat și la baie. Alergam dezbrăcați la izvor, dădeam repede cu apă și fugeam la bordei și ne îmbrăcam.

S-ar fi putut ierna aici dacă am fi avut de mâncare, dar măsurate, alimentele ce le aveam nu ajungeau mai mult de mijlocul lunii februarie. Atunci plănuiam să ne întoarcem la vechiul bordei și, dacă cumva acolo nu ar fi fost bine, să ne

deplasăm la o ladă cu brânză și orez îngropată mai departe de bordei. Mai speram la vreun noroc de vânat, dar ziua pe liniște nu puteam trage, iar când puteam trage, nu venea vânatul. O singură dată Fileru a lovit o găină de munte pe care am mâncat-o cu oase cu tot. Cei trei de pe Laița ne reluasem cât de cât tabieturile de acolo. Numai Gelu, învelit și pe cap cu pelerina lui kaki, stătea ceasuri nemișcat, meditând sau rugându-se. Odată, când l-am deranjat și l-am întrebat "Gelu, te rogi?", ne-a răspuns: "Acum, nu." "Dar ce faci?" "Ai o foaie de hârtie? Scrie ce-ți dictez." Am umplut-o cu o demonstrație matematică. "Mai ai hârtie?" "Nu" "Atunci nici nu-i nevoie, pot continua și așa" și, citind de pe o tablă nevăzută, continuă să înșire cifre și simboluri. "Am în memorie o adevărată bibliotecă de demonstrații." "Și nu le uiți?" "Nu, că le repet." "Păcat că nu-i și Brâncoveanu și ceilalți..." După ce se înnopta, la lumina și căldura sobei, deveneam iar fericiți. Începeam depănarea amintirilor din altă lume, de care începeam să ne îndoim că a fost realitate sau numai vis.

Am mai sperat că în 28 ianuarie, la Conferința Marilor Puteri de la Berlin, să se miște ceva în lume, dar când am auzit la radio discursul împăciuitor al secretarului de stat (nu mai știu care era) și obrăznicia lui Vâșinski, nu ne-am mai făcut nici o iluzie. Ne-am simțit întrucâtva răzbunați când am auzit că o furtună a distrus rețeaua electrică a Berlinului, lăsând fără lumină și căldură participanții la conferință. Peste două zile furtuna a venit și peste noi. A început cu un front de nori de ploaie, cu trăznete, și s-a continuat cu un vânt de peste 200 de kilometri la oră, cu frig și volbură de zăpadă. Am fost martori la cum se rup molizii ca bețele de chibrit. Făcusem greșeala să rezemăm bordeiul pe trunchiurile a trei brazi și-acum pereții trosneau ca o corabie pe furtună. Ne uitam cu groază la brazii din jur să nu se rupă să cadă pe bordei, neluând în seamă zăpada, care, spulberată de

vânt, ne îngropa. La început am încercat să o dăm la o parte cu lopeți improvizate, dar am renunțat repede găsind o altă metodă: am luat ușa casei, am așezat-o în față, ne urcam pe ea și îndesam, apoi o mutam mai departe și tot așa.

După trei zile ninsoarea a contenit, dar vântul continua să bată năpraznic, spulberând zăpada. Mai aveam câte două coci coapte-n spuză, merinde de drum; trebuia să plecăm. Cu aceste merinde ne-am ridicat pe zidul de zăpadă de patru metri, cu hârzobii legați de picior, dar ne-am scufundat. Ne-am întors și, sacrificând o cămașă, am rupt-o în fâșii și ne-am îndesit plasa hârzobilor. Nici așa nu mergea. Am scos iar ușa casei și am ridicat-o sus pe zăpadă. Cu ușa se putea înainta ceva mai bine. Făceam un șanț adânc pe unde mergeam. Până seara de-abia am făcut cam o sută de metri, apropiindu-ne de muchie. Vântul bătea tot atât de puternic, spulberând zăpada care te orbea. Nu puteam sta în picioare nici toți patru ținându-ne unul de altul. "Dacă sub muchie se întâmplă astfel, ce putea fi pe creastă?!" Am coborât la bordei frânți de oboseală. Viscolul astupa cu zăpadă poteca făcută de noi. Atunci am avut teama că vom muri de foame aici. Istoviți de lupta cu troienele, am adormit buștean, fără să mâncăm nimic.

A doua zi, dis-de-dimineață, am reluat lupta cu zăpada, reușind să facem poteca până în vârf. Mergea mai bine, aici zăpada era mai mică și vântul slăbise în intensitate. N-am mâncat nimic, din nou, toată ziua, cocile fiind destinate drumului. Vântul s-a oprit în ziua următoare. Am mâncat o cocă, ne-am făcut cruce și am plecat.

Pe la 11-12 eram pe creastă. Pe creastă nu era fir de zăpadă, cel mult în spatele stâncilor și aceasta era îndesată de te ținea pe ea. Ne-am dat jos hârzobii. Era o zi frumoasă și liniștită de iarnă. Norii erau lăsați până la limita brazilor și pe creastă ardea un soare strălucitor. De jos nu ne vedeau, avioanele nu puteau decola

(Bucureștiul era înzăpezit), țara întreagă fiind îngropată în zăpadă. Ne simțeam în deplină siguranță.

Ne-am oprit chiar câteva minute să ne mângâie soarele fețele. Am putut rezolva pentru Profesor o enigmă a zoologiei. La întretăierea potecii de pe Berivoiescu cu creasta, se afla un colț de stâncă mic, în așa fel scobit că pare o cușcă de câine. De câte ori treceam noaptea pe aici, sărea un iepure. Ceea ce trebuia știut: era iepure de câmp sau de pădure, specii total deosebite. Or, l-am zărit de aproape și am constatat că era iepure de câmp. Departe, pe creastă, spre Ludișor, se zărea un cârd de capre negre. Gândul, însă, ne era la bordeiul spre care mergeam. Am ținut cât am putut să mergem numai pe muchia muntelui, îndată ce am început coborâșul spre muntele Țiganul. Un singur accident am avut pe drum. Fileru, care mergea în frunte, a călcat într-o crăpătură de stâncă și s-a prăvălit o dată cu zăpada de nu s-a mai văzut. S-a oprit pe un colț de stâncă, dar nu putea să se urce. Am scos toate sforile ce le aveam, am înnădit și curelele de la pantaloni și am reușit să-l scoatem. Tremuram să nu se rupă sfoara.

Ne-am zis să nu coborâm chiar pe muchia cu bordeiul, ci pe una apropiată, să stăm mult timp la pândă, ascultând vreun zgomot dinspre bordei, ca nu cumva să fi fost găsit și păzit de Securitate. Nu s-a auzit nimic. Am trecut cu greu un șanț adânc cu zăpadă, din care am ieșit trași de Fileru, care reușise să-l treacă și ne-am apropiat tiptil de bordei. Am găsit intacte semnele puse la plecare, ne-am găsit și biletul lăsat pe masă pentru cazul în care ar fi ajuns aici Securitatea: "Către voi, nevlegilor, care ne-ați alungat de-aici. Acum stați voi și păziți-l până veți albi!" Am scris aceste cuvinte tocmai pentru a nu-l păzi, dacă ar fi ajuns la bordei.

CA LA NOI ACASĂ

După o jumătate de oră, când focul duduia în soba de piatră ca într-o locomotivă și pe masă aburea oala cu orez fiert, toate oboselile și necazurile erau uitate. Întrucâtva, avea dreptate Gelu, când îl cita pe Bismark, zicând că moralul trupei începe de la stomac. Cu zăpada din iarna aceea, nu mai era de așteptat o incursiune a Securității. Am reluat programul din Laița de acum un an. Aveam cărți, între stânci se putea face plajă mai bine ca oriunde. Dimineața mâncam ceva repede gătit: mămăligă, orez sau fidea cu brânză. Tot dimineața spălam o oală de grâu în pârâu și-l lăsam să se înmoaie până seara, când îl puneam la foc. Când începea să înflorească, ne trăgeam lângă sobă cu scaunele și, mâncând grâu, povesteam verzi și uscate. Moara am folosit-o o dată sau de două ori și am renunțat. Prea mare zgomot făcea. Alt lucru rău era că din cauza altitudinii mari, deși fierbea apa, grâul rămânea crud. Am ameliorat situația, introducând în oală câteva cuie de fier. Cel puțin, așa ni se părea nouă că fierbea mai bine.

Am rămas, însă, fără lampă de petrol și încă din prima seară. Crăpând un butuc în casă și ridicând securea, Fileru a lovit lampa spărgând-o. Cioburile cu petrol au fost izbite de sacul cu grâu, așezat la loc uscat. Urmarea a fost că atunci când mâncam grâu, mai unul, mai altul găseam câte un bob sau mai multe cu gust de petrol, situație nu prea plăcută. De obicei, ziua o petreceam afară, la soare, la adăpostul unor stânci mici, dincolo de pârâu. De aici puteai fi cu ochii pe vârfurile de munte si cu urechea la tot ce se întâmpla în pădure. Eu am terminat în săptămâna mare romanul

religios "Iuda" și am continuat să trec pe hârtie toate frământările sufletești care mă munceau atunci, despre situația noastră, a țării, despre comunism, credință. Am alcătuit un al doilea "Testament" făcut cu consimțământul celor patru, pentru cei ce se vor ocupa de noi, după ce noi nu vom mai fi. Am umplut vreo patru caiete. În 1976 se mai aflau ca piese în dosarul meu, la Securitate. Toate manuscrisele erau bătute la mașină. Colonelul Nagy mi-a arătat o fotografie a unui mesaj criptic pe care-l trecusem pe hârtie și pe care nu-l putuseră descifra. Deci ce-am scris atunci a căzut în mâna Securității. Nu le putea servi la nimic, căci nu conținea nici nume, nici date, nici locuri de care să se poată în vreun fel folosi. Cel mult să mă cunoască mai bine pe mine, în felul de a gândi și de a acționa. Să mă bucur că peste 50 de ani, când voi avea 120 de ani, voi avea acces la dosar și-mi voi putea publica lucrările scrise atunci, proaspete, la fața locului, în munți! Tot atunci, același colonel prevedea că peste 15-20 de ani, când lucrurile se vor învechi, "securitatea vă va pune la dispoziție dosarele dumitale să scrii o carte despre întâmplările prin care ai trecut." Câtă naivitate și la un colonel de securitate, care urmărise să mă lichideze 30 de ani în șir! Nu putea bănui că vor apărea oameni mai securiști decât securiștii!

Am continuat să observ mai atent flora și fauna din jur, pentru Profesorul. Astfel, am descoperit că și cocoșul de munte se afundă iarna în zăpadă în nopțile geroase. Am observat chiar și cum procedează: se așează pe o creangă potrivită, își adună aripile, picioarele și gâtul, formând o minge grea din corpul său, apoi își dă drumul să cadă în zăpadă de la înălțimea bradului. Ajunge la o jumătate de metru adâncime, unde își face culcuș, comunicând cu exteriorul printr-un horn. Iese însă din adăpost, cât ce aude zgomote suspecte în jur. O întâlnire foarte interesantă, cu un urs, m-a făcut să o consemnez. Uneori citeam sau scriam șezând pe cioata unui brad, aproape de bordei. Am tresărit auzind

și văzând cum, din vale, urca prin zăpadă, un urs bătrân, cu destulă agilitate, fără să mă observe. L-am făcut atent cu un țâțâit scurt de buze. S-a oprit mirosind, apoi m-a zărit. Nu s-a sinchisit că aveam o armă în mână. A continuat să mă privească nemișcat mai bine de un sfert de oră. Eram curios ce atitudine va lua în cele din urmă, dar a venit Leu și nu înțelegea de ce-i fac semn să tacă. Ursul a făcut un salt înapoi și și-a continuat drumul prin zăpadă spre o destinație cunoscută numai de el. Pe pante abrupte soarele muia zăpada, care curgea și lăsa descoperită ''târsa'', iarba de munte aspră și bogată. La această târsă vine ursul în toate lunile iernii, așa că hibernatul ursului de la Sf. Nicolae până la Dragobete e numai o poveste. Tot în legătură cu scurgerea zăpezii am observat un lucru. Acolo unde zona prealpină e acoperită cu buhaci de molid, jnepeni, ienuperi, sălcii pitice, arini de munte, scorușI, acolo nu se formează avalanșe și pădurea se ridică frumoasă până sus. Așa cum era coasta deasupra stâncilor unde stam noi ziua, zăpada curge la vale, fie în avalanșe, fie încet, pe rând. Acest adevăr a fost spus înainte de alți oameni cuminți, dar noi l-am văzut la fața locului.

Pe la sfârșitul lunii martie au venit vânturi calde și zăpada s-a așezat. Am fost martorii unei avalanșe enorme. Eram la stânci, la soare, când am auzit un zgomot, ca de ape mari, și trozniturI. Ne-am dat seama ce poate fi și am fugit pe cărare spre pădure. O stâncă a trecut vuind și săltând pe pârâu. În urmă venea muntele de zăpadă, amestecată cu pietre și lemne uscate. O aripă a valului s-a abătut asupra pădurii tinere de molid de deasupra bordeiului, smulgând și rupând trunchiurile ca pe niște vreascuri. Am crezut că se îndreaptă asupra bordeiului, dar, micșorându-și viteza din cauza pădurii și pârâul rămânând liber, s-a îndreptat și această aripă spre pârâu, înfundându-se la vale cu vuiet, trezind ecoul în coastele opuse. Locul unde stăteam înainte era de nerecunoscut. Asta în timp ce deasupra pădurii noastre era liniște. Aici, zăpada

a bătut locului până după luna mai. Tăierea jnepenilor deasupra pădurii, începută imediat după distrugerea grupului nostru, și mai ales arderea lor, a fost cea mai mare crimă făcută la adresă munților de regimul comunist.

O dată cu apropierea primăverii am început să fim neliniștiți. Securitatea putea să continue controlul munților de unde îl lăsase în toamnă. Ziua eram atenți și aproape nu vorbeam. Ne aveam toată ziua ranița pregătită, și în ranită - hrană și echipament de strictă necesitate. N-am auzit decât o singură detunătură de armă în vale. Ne-am pregătit de drum, dar a fost o alarmă falsă. Întâlnirea cu ceilalți o aveam pe 3 mai, în pădure la Șercăița. Zăpada, pe cât vedeam noi, mai zăcea numai în pete în pădure. Aveam de ales două căi pentru coborât: una mai scurtă și mai ușoară, pe unde veniserăm și alta - mai lungă, cu ocolișuri și mai grea. Am ales varianta întâi și rău am făcut. Bordeiul l-am lăsat așa cum era, ascunzând numai uneltele. Aveam de gând să revenim. Voiam să le propunem celorlalți să ne întoarcem și să mutăm alimentele, care au rămas în majoritate neconsumate, cât mai departe de Buzduganul. Am zis o rugăciune, ne-am uitat o dată la locurile unde ne lăsam o parte de suflet și am plecat la vale. Un alt an ne aștepta.

1954

ÎNTRE RÂU ȘI RÂULEȚ

Îndata ce am trecut muchia în "Vârful de amiazi" ne-am dat seama că am greșit. Zăpada, aici, în dos, era nemișcată. Am fi putut să ne întoarcem, căci până aici nu lăsasem urme, dar n-am făcut-o și am tăiat poiana stânii în curmeziș. Nu se vedea nici o urmă pe zăpadă. Sub poiană însă era o cărare adâncă, în nămeți, de-a lungul pădurii. Ar fi putut fi și de vânători, ne-am zis. "La ce, la vremea asta?" "La lupi", zise Fileru. Zăpada a ținut mult, până am dat de pământ negru. Pe hățașul din pădure nu se vedea decât o singură urmă de bocanci cu potcoave militare, ceea ce însemna că urmele pe care le-am observat pe zăpadă s-au format când și pe hățaș era zăpadă, deci cu mult timp în urmă. Spre seară am ajuns în unghiul ce-l fac cele două brațe ale râului Berivoi, între Rîu și Rîuleț. Coborând pe plai, în stânga era o pădure rară de fag, dar în dreapta creștea atunci un lăstăriș de brad, molid, fag, alun, numai bun de stat în el. Ne-am găsit loc de mas și am dat după foc și mâncare.

A doua zi, Fileru, cercetând împrejurimile, s-a întors cu o presupunere. "Am dat de urme. Careva din ai noștri sunt pe aici." A plecat cu Leu. Au găsit o vatră de foc, proaspăt camuflată, și o unealtă de vârfuleț de brad, pe care numai Ghiță o folosea când făcea urzici sau sălățică de mâncare. Curând au dat peste Profesorul și Ghiță și s-au întors împreună la noi. Ei veniseră cu două zile în urmă și aduceau vești din sate. Era vorba de alte arestări și de alte necazuri. Nici ei nu văzuseră pe plai alte urme decât cele de bocanc militar cu potcoave. Altceva suspect nu se

vedea. Cu vreo două săptămâni în urmă a fost o mare vânătoare până sus, la limita brazilor, fiind mobilizați vânătorii locali, gărzile patriotice din Făgăraș, pădurari și mulți vânători streini cu pistoale.

A doua zi am făcut foc de două ori și n-am observat nimic suspect. Toată ziua, cu binoclul, am măturat câmpul de-abia la o jumătate de kilometru sub noi. Oamenii din Berivoi puneau cartofi după plug. Se auzeau strigăte la vite, glasuri de femei și de copii. Ne uitam și ne întrebam dacă am fost și noi vreodată ca acei oameni, fiindcă nici în vis nu ne mai visam decât cu arma în mână.

În lunca de sub noi, un tânăr în salopetă nouă și în cizme de cauciuc abătea apa pe fânețe, așa cum fac toți oamenii din partea locului toamna și primăvara. Parcă lucra și nu prea, ba parcă nu ținea bine nici lopata nouă în mână, dar ziceam că leneși sunt destui pe lume. Se așeza pe o piatră, se descălța și-și pierdea scumpa vreme uitându-se pe coaste.

Spre seară, a trecut spre pădure o căruță încărcată cu ceva greu. Alături de căruță, vreo douăzeci de tineri în salopete, parcă prea uniform îmbrăcați, se urcau spre munte, unii ținându-se de căruță, parcă să nu se vadă ce-i în ea; desigur, muncitori de pădure. Ne și miram că nu veniseră mai demult, ca în alți ani. Aveau și un câine negru, mare, bine hrănit. Am dat și o explicație diferitelor fapte: era 1 mai și totul trebuia să fie nou. Și tânărul avea de ce să fie leneș și să stea, gândindu-se că cei de seama lui îs la bufet, numai el era trimis de tatăl său la muncă. Căruța s-a întors destul de repede, târând după ea un trunchi de brad, desigur, drept plată muncitorilor forestieri pentru serviciul făcut.

Ne hotărâsem ca seara Leu, Fileru și Ghiță să se ducă spre Lisa nu mai știu cu ce scop. Mergeau înainte cu armele în bandulieră, în mâini având bețe cu care să poată să sară pâraiele și râurile umflate de topirea zăpezii. În urmă, înaintam cam la

treizeci de metri, Profesorul și cu mine, amândoi având mâinile ocupate, eu cu o traistă cu ghete rele, el cu o gamelă cu cuie de bocanci. Voiam să le ducem la o ladă, ce o aveam îngropată mai jos, apoi să ne întoarcem la Gelu, care rămăsese la bagaje. Mergeam fără grijă. Cărarea făcea un cot, și chiar la cot, se aflau niște tufe din care au început să răsune niște rafale de pistol mitralieră. Auzeam pârâind gloanțele în copăceii de lângă cărare, simt că ceva m-a lovit puternic în catarama de la jambiere, sunând sec, în timp ce amândoi ne-am aruncat în lături în lăstăriș, aruncând ce-aveam în mână și scoțându-ne armele. Auzeam mai sus, de unde venisem, alte rafale de pistol și jos, sub noi, două împușcături de Z.B. urmate de o detunătură de grenadă. Se aude cineva fugind pe pietre și o înjurătură de mamă a lui Leu. Ne întoarcem înapoi cu grijă și-l aud pe Profesor că-mi spune: "M-au lovit în coapsă, dar nu doare și nu curge sânge." "Cred că și pe mine, în pulpă, dar la mine curge." Simțeam ceva cald în bocanci. Mai sus de noi continuau să tragă.

Am ajuns la Gelu, întâi noi și apoi ceilalți. Aceștia au observat de unde se trăgea în noi; pe ei nu-i văzuseră, dar până și-au scos armele a trecut timp. Cine-au fost în tufe, când și-au dat seama că suntem lângă ei, au fugit speriați de focurile noastre și de grenadă. Gelu auzise cel puțin patru locuri de unde se trăgea, unul foarte aproape de el. Ne-am făcut bagajul și ne-am uitat la răni. La mine nu era decât o ștersătură în pulpă, dar curgea sânge, la Profesor, glonțul i-a traversat coapsa pe lângă os, dar sânge nu curgea. I-am împărțit bagajele și în câteva minute eram gata de drum. Nu mai încăpea îndoială că eram înconjurați. Pe unde să ieșim? Orice securitate cuminte știe că, în asemenea caz, spre munte își caută "banditii" scăparea și, deci, drumul spre munte ni-e barat mai tare. Dar era seară și noi puteam ieși în câmpie. Și-apoi Profesorul trebuia tratat undeva în liniște.

Am coborât coasta în diagonală, în jos, în marginea apei,

am observat cu grijă tufele de dincolo de apă și-am cercetat țărmul pe care stam. N-am observat nimic suspect. Am trecut râulețul prin vad, ținându-ne să nu ne ia apa și am ieșit într-un pășunat cu tufe rare. Gelu susținea că a observat sub o tufă doi inși, dar Leu a zis că erau bolovani, oricum nimeni n-a tras în noi la trecerea apei. La vreo două sute de metri, în stânga, cineva trăgea întruna la rachete roșii, galbene, verzi, desigur cereau ajutoare prin semnale luminoase. Se auzeau și vorbe destul de aproape. Am mers cu grijă vreo sută de metri, apoi am grăbit pasul. Ne-am ținut de poalele pădurii, căutând mai mult pajiștea, ca să nu lăsăm urme până ajungem la râul Sebeș. După cum ne așteptam, era umflat și vuia. Căutam un vad mai lat de trecere, când, din vale, dinspre satul Sebeș se auzi huruitul surd al camioanelor. N-am mai stat pe gânduri și am intrat în apă, ținându-ne unii de alții, în linie, pe cursul apei, să nu ne răstoarne. Abia ieșisem din apă că, pe drumul pădurii au trecut cu fază scurtă nu mai știu câte camioane care s-au oprit la vreo sută de metri mai sus.

Am grăbit pasul spre răsărit, fără să observăm ceva suspect. Ne-am oprit undeva la Șercăița, aproape de locul de întâlnire. A doua zi am cercetat cu binoclul poalele pădurii și pășunatul din sus de Sebeș și de Copăcel. Pășunatul era plin de unități militare. Așteptau cu armele puse în piramide. Ne-am văzut de treabă, uitându-ne din când în când la ei. Leu și Fileru s-au dus la locul întâlnirii și au venit și cu ceilalți. Erau îngrijorați, căci văzuseră de cu seară ploaia de rachete multicolore.

Eram din nou toți unsprezece, povestindu-ne întâmplările iernii. Eram necăjiți că am putea pierde atâtea alimente ce se aflau în bordei și în jurul lui. Chiar dacă erau mai departe, puteau fi găsite. Ne-am hotărât ca eu și cu Profesorul să rămânem pe loc, iar ceilalți să se ducă înapoi la bordei și să ia toate alimentele ce se vor putea lua, să le ducă departe și să le îngroape. Pe după-amiază toate unitățile de securiști de pe pășunat s-au pornit în

direcția Rîului și a Rîuleților. Ne-am explicat că au dat peste urmele noastre pe zăpadă când am coborât, le-au luat drept urme suite și acum ne vor căuta acolo. Să se ducă pe ele până la bordei nu se putea, căci urmele se pierdeau dincolo de Poiana Vârfului de Amiazi.

Am rămas cu Profesorul la un izvor. Nu-l durea, rănile erau frumoase, nu curgea sânge. Cu o batistă curată le spălam des și mențineam pansamentul mereu umed. Purtam cu noi permanent o seringă. Am sterilizat-o fierbând-o într-un blid de tablă și din șase în șase ore i-am dat cele patru peniciline ce le purtam cu noi de mult timp. Ne simțeam, deocamdată, în siguranță aici. Ne-am așezat între crengile unui fag uriaș, doborât de vânt. De mult n-am mai avut prilejul să povestim liniștiți despre toate. Ne-am depănat amintirile de la Liceul "Radu Negru", din clasa care avea acum șase oameni în pușcărie: Moise Bărcuțean, Petru Săbăduș, Gheorghe Toader, Pavel Mârza, Ioan Bălan, Radu Literat, ne-am oprit la Mihai Maga, pe care îl fericeam că se căsătorise cu Mili, fetița gazdei de altă-dată, ne-am amintit de profesorii noștri bătrâni, care numai dacă au murit au scăpat de închisoare, de Frăția noastră, "Negoiul", unde ne-am format ca oameni și ne-am legat într-o sfântă unitate mai tare decât temnițele, chinurile și moartea, hotărâți de a înfăptui datoria cea mai de seamă a vieții noastre: de a iubi din tot sufletul neamul nostru românesc, de a munci, de a lupta și de a ne jertfi pentru el. Și pentru care legământ ne mai aflam acum în munte. În iarnă, el a scris parte din lucrarea plănuită, rugându-mă să nu uit că de va muri, să i-o dau lui Nicu Bocicai. Desigur, ni-au scăpat amintirii fetele cunoscute în scurta și trista noastră tinerețe; bun înțeles, am rămas la eleva de acum șase ani de la Cluj. Măi, cum au trecut șase ani!

Am văzut și ceva nou: lângă noi a coborât o barză neagră, specie foarte rară; toată ziua a umblat prin pădure. În altă zi a

trecut încet o familie de cerbi carpatini. Am stat liniștiți și ne-am uitat la ei, dar a venit la noi "pasărea vânătorului" și-a dat alarma. Încă de la primele piuituri, cerbul a ridicat capul cu nările în vânt și au pornit în salturi, înfundându-se în pădure.

Frații s-au întors după trei zile. Au ajuns la bordei, au luat un prim transport pe care l-au dus departe, erau gata să se întoarcă înapoi, când au auzit împușcături acolo, ce-au ținut mult timp. Au urmat apoi multe explozii de grenade, până s-au convins că bordeiul era gol. Ne-am deplasat spre răsărit, în pădurile de la Șinca, să fim liniștiți măcar până stăm de vorbă.

ULTIMA CONSFĂTUIRE A TUTUROR

Eram din nou toți împreună. Scăpaserăm, iată, erau mai bine de doi ani de când nu mai murise nimeni dintre noi. Ce era de făcut de acum înainte? Am luat în discuție toate variantele posibile de acțiune, așa cum le vedeam atunci:

1) Încercarea de a trece frontiera. Nici unul din noi, nici cei mai în vârstă nu manifestaseră în viața lor nostalgia străinătății. În afară de asta, lucrul nici nu-l vedeam posibil pentru oameni ca noi. Putea încerca cineva care avea o cunoștință pe un vapor, vreun prieten grănicer sau cu locuință pe graniță. Și trebuia să fii om liber pentru ca să te deplasezi fără să bați la ochi. N-am fi reușit să ne apropiem de graniță fără a fi semnalați. Știam că fotografiile noastre au fost arătate tuturor milițienilor, conductorilor de tren, pădurarilor, ospătarilor, etc. Ce puteai face în fața unei granițe cu sârmă ghimpată? Puteai să distrugi gardul de sârmă cu grenade și să treci, dar ce făceai după aceea? Comuniștii sârbi te vindeau înapoi. Posturile de radio străine îi

avertizau pe români în acest sens. Să fi fost în situația cehilor, ungurilor sau germanilor de răsărit, atunci ar fi fost altceva. Dincolo de sârmă era libertatea. Sau să avem vreo garanție americană, că, odată trecuți, sârbii nu ne vor preda. În acest caz nu era o problemă de forțat granița. Mai rău ca astă toamnă la Arpășel n-ar putea fi. Doi dintre noi, Gelu și Gheorghe, vedeau totuși o posibilitate: construirea unei bărci-submarin lăsată pe Mureș, cu care să treci granița româno-maghiară și apoi cea maghiaro-iugoslavă. Și-apoi? Să treversezi clandestin Iugoslavia până la granița austriacă. Mi-au arătat chiar planurile unui astfel de vehicol. Le-am spus că nu mă îndoiesc de exactitatea tehnică a proiectului, dar unde construim ambarcațiunea? Gheorghe susținea că într-un sat pe Târnava, are un coleg, bun prieten, al cărui tată poseda un atelier mecanic, unde s-ar fi construit și bărci cu motor. "Dacă ți-a fost prieten bun înseamnă că va fi și el pe la vreun canal, iar tatăl său va fi fost chiabur sau burghez și a avut aceeași soartă. Și chiar de-o mai avea atelierul, cum puteai construi ceva fără ca Securitatea să nu știe, ei, care știu cât lapte dă capra omului? Și pe Mureș nu se poate merge, că pe el sunt plasate vreo trei sau patru greble, puse să oprească oamenii înecați. Dacă aveți oameni de nădejde în afara regiunii noastre, poate trebuie să vă gândiți la o eventuală iernare acolo, Târnava nu-i atât de departe."

2) Să ne ascundem pe la diferiți oameni, măcar vreun an. Aici, în zona Făgărașului, n-ar mai fi posibil. Ar căuta sat cu sat, casă cu casă și te-ar găsi. Și cui i-am mai face bucuria de-a muri alături de noi? În afara regiunii n-aveam oameni de încredere. Mi-aduc aminte că Profesorul a spus atunci că, de-ar fi să aleagă o graniță, mai convins ar fi să treacă în Ungaria sau Bulgaria decât în Serbia. Oricum, primele sunt mai puțin păzite.

3) Cea mai simplă cale era de a continua lupta ca și până acum. Măcar cu asta suntem obișnuiți. "Din păcate sunt obișnuiți

și ei. I-am înșelat doi ani la rând cu iernarea, acum ce să mai inventăm să ne creadă?'' ''Să ne mutăm în alți munți'', glumi careva. ''Dacă ar mai fi munți ca ai noștri... ori măcar să-i mutăm pe oamenii noștri de sprijin.''

N-am putut rămâne mult timp împreună, cred că numai trei zile (și bine ar fi fost dacă mai chibzuiam). În urma găsirii bordeiului din Buzduganul, și probabil a celui din Comisul Mic, a urmat o întreagă avalanșă de convoaie de Securitate spre munte. Într-o seară i-am văzut urcând și pe Valea Șercăiței.

Ne-am despărțit cu următoarea înțelegere: Ghiță și Profesorul să intre în sat și să rămână până ce ultimul se va vindeca la picior; Gheorghe, Victor și Gelu să se refugieze în Munții Perșani, pe unde au mai fost; Brâncoveanu, Ilioi, Leu, Fileru, Nelu Novac și eu trebuia să ne deplasăm între munții dintre Mârșa și Olt. Erau munți mai puțin călcați de noi. Până în toamnă, dacă mai trăim, vom mai vedea. Ne-am fixat punct de întâlnire prin septembrie. Am stabilit locuri pentru scrisori între noi, pentru orice eventualitate. Am zis o rugăciune, ne-am sărutat și ne-am despărțit.

NU NE PLĂCEAU MUNȚII DE AICI

Noi, cei șase, am făcut destul de greu cei vreo 60 de kilometri ce-i aveam de străbătut. Am coborât cât mai aproape de Olt, poposind ziua în secările de-abia date în spic sau în tufărișurile din lunca râului. Am trecut pe la biletele lui Olimpiu Borzea și Remuș Budac, care ne anunțau că munții de aici nu erau păziți la vedere, dar că la Mârșa, Victoria, Sâmbăta și Dejani au fost cantonate unități de Securitate. La Dejani și-au construit un

cantonament în pământ.

În sfârșit, am ajuns în pădure la Racovița. Încă din prima seară am văzut cu ochii noștri un pădurar punând semne pe o cărare ce urca la munte. Cunoșteam aceste procedee: bețigașe așezate într-un anumit fel, ca, trecând, să le lovești noaptea, o porțiune cu nisip fin, unde urma se imprima, fire subțiri de ață la înălțimea omului, întinse la intrările în pădure și alte multe "boscoane", cum le ziceam noi, și pe care dimineața le controlau, ca să vadă dacă a trecut cineva pe acolo. De obicei nu intram direct pe căile și potecile de pădure, nu numai pentru semne, dar și pentru că aici puteau avea posturi fixe de pândă. Drept urmare, intram de la poale în pădure, mergeam cât puteam prin ea și apoi reveneam la potecă. Cel puțin făceam asta când aveam timp și locul ni se părea periculos.

În primele zile am făcut o ladă pentru alimente și lucruri de prisos, la loc potrivit. Ca început, am îngropat lângă ladă un bidon cu 10 litri de ulei, ce-l lăsasem la Porumbac în toamnă. Va fi acolo și acum. În zilele și nopțile următoare, am călătorit ca să ne vedem de aproape moșia. Și nu ne-a plăcut. Cu excepția Racoviței, toate cele trei sate (Sebeșul de Jos și de Sus, precum și Turnu Roșu) erau înconjurate de câmp deschis. Pădurea se termina, de asemenea în câmp. Golul muntelui cobora mult în jos, pădure de brad mai nu era și cea de foioase mai tot nimic. De altfel toți munții erau puțini față de cât aveam nevoie noi ca să ne putem desfășura. Dacă Securitatea păzea Oltul, Mârșa și creasta, erai prins ca într-o oală. Am urcat munții pe la Turnu Roșu și am ținut creasta spre Suru, Scara Mâții și am coborât în valea Topologului, deasupra stânii, chiar sub Negoiu. În trecere am atins la repezeală câteva stâni și am adunat o cantitate de brânză, pe care am îngropat-o la izvoarele Topologelului. Ciobanii erau la fel de binevoitori ca peste tot.

Am bușnit apoi pe valea Cumpenii, am trecut Argeșul, peste

Căpățâna, ajungând iar până spre Dobroneagu. Am zăbovit câteva zile să ne odihnim, căci din Topolog nu lăsasem semne, ne-am arătat la plecare la câteva stâni și am ieșit în Frunți și Ghițu, de unde se vedea spre sud până în Curtea-de-Argeș. Aici am dat, la o stână, de o rudenie de-a lui Nicu Diaconescu (omul semăna mult cu el) și care mi-a dat trista veste că Nicu ar fi mort. De mirare era să mai aflăm de cineva că este viu. Am auzit de-atâția morți în acești ani, că ne uitam unii la alții și ne întrebam în sinea noastră dacă nu suntem numai niște umbre și nu oameni adevărați. Am îngropat ceva brânză la izvoarele Bâscelor. Aici am ochit un loc bun pentru iernat. Dintr-o cabană părăsită de pe Topolog am luat o fereastră, o plită, un horn, o lopată rea si o secure la fel și le-am pus bine. Nu ne-a supărat Securitatea prin nimic și ne miram. Îi văzuserăm însă la cabana Cumpăna, și la dus, și la întors. Erau cantonați la cabană, cu posturi fixe de pândă, cu mitraliere pe trepied.

Nu mai țin minte când am venit la Racovița și cum am mai pierdut din vreme, destul că ne-a prins seceratul grâului. Rău era că în satele de aici nu aveam nici un om de sprijin și nu vedeam cum să luăm legătura cu vreunul. Cel mai apropiat punct de sprijin era învățătoarea Elisabeta Malene în Porumbacu de Jos și fratele ei, profesorul Remus Budac din Cârța. Pe părintele Gheorghe Malene îl cunoscuserăm toți dintre cei mai în vârstă. Știam și ce sfârșit a avut. În 1946, o mașină a Armatei Roșii a călcat un preot pe stradă. Martorii oculari au susținut că mașina l-a călcat cu intenție, nici nu s-a oprit, acest preot fiind părintele Malene. Soția l-a plâns, și ni s-a alăturat din tot sufletul, împreună cu fratele ei, Remus, care avea o altă amintire de la tovarășii de la Răsărit. În 1945, când au fost deportați sașii în Rusia, profesorul a încercat să salveze o fată din vecini. A urmărit trenul cu deportați până la Iași și a organizat o evadare a deportatelor dintr-un vagon. A reușit să le salveze, dar cu ce preț: fata a căzut

sub roțile trenului care i-a retezat picioarele! Și s-a vindecat așa. Profesorul a luat-o de soție. Coșmarul acelor vremi, și din vina cui, n-a putut să-l uite (amândoi frații erau nepoții haiducului Andrei Budac), și nici ai cui nepoți erau n-au uitat. Pe lângă ajutor material, ei adunau toate informațiile de care aveam nevoie și ni le transmiteau prin scrisori puse în afară de sate. Ca și Olimpiu Borzea, profesorul Budac nu funcționa în sat, anume ca să aibă motiv de a se putea deplasa fără a bate la ochi. În plus, a devenit un pescar amator pasionat atât la Olt, cât și pe râurile de munte.

Neavând cine ne dărui aici alimente, am recurs la alt mijloc de aprovizionare. Cu un an în urmă, trecând pe câmp pe Ardeal, câmp cu clăile de grâu încă netransportate, am surprins o familie care-și fura propriul lor grâu, înainte să-l transporte la arie, de unde n-ar mai fi primit nimic. Procedau în felul următor: așezau o prelată lângă claie, luau snopul și-i frecau spicele ca să cadă boabele, apoi puneau snopul la loc. Operațiunea chiar s-a perfecționat: se treierau spicele cu ajutorul unei biciclete. Am încercat și noi și-am constatat că lucrul era posibil. Într-o noapte puteam obține 3-4 duble de grâu. Desigur, era cu multă pleavă, de care îl separam vânturându-l într-o zi cu vânt și soare. Am făcut astfel trei saci de grâu. Unul l-am dus învățătoarei Malene, ca să-l macine, iar pe ceilalți doi i-am depozitat provizoriu undeva la limita brazilor. Era pe la mijlocul lunii august 1954. Făceam toate aceste lucruri, dar fără tragere de inimă. Anii începeau să-și spună cuvântul.

CIOCNIRE LA IZVOARELE TOPOLOGULUI

Am spus că intenția noastră era ca Securitatea să nu tragă deloc concluzia că am intenționa să ne stabilim între munții dintre Mârșa Olt. Și ne feream să fim văzuți de oameni. Umblasem destul de mult, dar n-am fost văzuți. Asta până ne-am fi pregătit deplin pentru iarnă. S-a întâmplat, însă, ca, într-o seară, la o încrucișare de drumuri, Nelu Novac și Fileru să se întâlnească cu șase vânători. Au crezut la început că-s securiști și i-au somat să arunce armele, lucru pe care aceștia l-au făcut cu o iuțeală uimitoare. Văzând că-s vânători, au stat de vorbă cu ei. "Parc-ați știut o lecție", le-a spus Nelu. "Chiar o lecție am învățat acum trei ani", a răspuns unul, "și tot pe aici. Ne-au somat o fată și un bărbat și-am aruncat armele." A povestit cum unul dintre ei, care era agent al Securității, s-a repezit la bărbat să-l doboare și bărbatul l-a împușcat, rănindu-l. Ei au fost martori la procesul acelei fete, care se numea Lenuța Faina. Desigur, ei îl țineau de vină pe cel mort, care pentru bani ar fi făcut orice, dar cine știe cine erau și cei șase, căci nu da Securitatea pușcă de vânătoare pe mâna oricui. Noi îi știam pe vânătorii noștri cine erau. Nelu Novac a purtat discuția în așa fel ca vânătorii să creadă că erau în trecere pe aici și că nu cunosc locurile, în speranța că și Securitatea va crede același lucru când aceștia vor raporta întâmplarea.

Și ca să le dăm chiar dovada acestui lucru, am hotărât să trecem iarăși creasta pe unde am mai umblat. De data asta am urcat pe la Avrig, știu că ne-am întâlnit cu un cioban bătrân, pe nume Loghin, din Porumbacu de Sus și iar prin căldarea

Avrigului, pe sub Scara Mății, deasupra primei stâni de pe apa Topologului, stână unde data trecută nu intrasem. Dimineața, era 18 august, a pornit o vreme urâtă, cu vânt, lapoviță și ninsoare. Nu aveam nimic de mâncare, dar, ca să nu fim siliți să plecăm, cum ar fi trebuit să facem dacă intram în stână, ne-am hotărât să răbdăm încă o zi, să se facă vreme frumoasă. De sus observam stâna. Era o stână oltenească de pe la Novaci, cu femei, fete și copii. Bărbații pasc numai oile și le dau la strungă. Femeile și fetele își sumecă poalele și își înfășoară picioarele până sus cu pânză de sac, să nu se murdărească și așa stau la comarnic și mulg. După muls, cară laptele strecurat în stână, se duc la Topolog, își desfășoară sacul de pe picioare, îl spală, își clătesc apoi picioarele în apa rece ca gheața și-și văd de treabă.

A doua zi spre seară am zis că-s destule trei zile de când nu mâncasem și ne-am hotărât să ne ducem la stână. L-am luat pe Brâncoveanu cu mine și am plecat, cu vechea noastră oală de aluminiu în mână. Ca să nu se sperie copiii, n-am mai luat pistoalele-mitralieră, ci numai pe cele de buzunar. Fiind o așa vreme urâtă, n-am mai socotit necesar să păzim stâna. Am intrat în stână dând bineți. Aici se aflau mai multe femei, copii de toate mărimile și o fată. Se miraseră de noi și nu prea. Fata a rămas ca hipnotizată, cu ochii, bineînțeles, la Brâncoveanu. Și avea la cine se uita: cu mustăcioara abia mijită în furculiță, ochi verzi și fața albă, înalt și subțire. Anume îl alesesem pe el. Numai că voinicul ce nu se temea de regimente de Securitate era destul de stingherit în fața fetelor, dovadă că se roșise ca racul.

La foc, în vârful cujbei, ceaunul fierbea de mămăligă și lângă foc, spre mirarea mea, am recunoscut pe bătrânul care cu un an în urmă ne-a dat cojoacele în poligonul militar al Cincului. I-am adus aminte unde ne-am văzut și l-am rugat pentru ceva "legumă". "Vă dau, dar stați să vă dau și mămăliga." Zicând, s-a apucat să o mestece. Fata intrase în vorbă cu Brâncoveanu, eu

stăteam de vorbă cu bacul, când două detunături ca un tunet au răsunat pe deasupra stânii. Am înmărmurit toți. Ne-am revenit repede, am luat de pe culme două cojoace pe noi și am ieșit afară cu pistoalele în mână. Aici era o învălmășeală de nedescris. Ostași peste tot, dincolo de apă, în râu și dincoace de apă, pe malul râului. Am alergat spre pădure, care se afla în spatele stânii cam la vreo 30-40 de metri. Am auzit o comandă: ''Culcați!'' Soldații se repezeau la mal și se culcau. ''Trageți, mă!'' Pe drum, calc peste țevile pistoalelor soldaților, întinși pe râpa țărmului, înainte de a intra în pădure arunc cojocul pe o cioată și intru între brazi. Se produce un vacarm de nedescris. Trag toți. Observ flăcările de la gura țevilor, dar nu-l văd pe Brâncoveanu. Fac ce pot, trăgând cu pistolul mic în ceață, unde vedeam foc, dar mă simt prins de mânecă: ''Hai, moșule, ce faci? Și eu am tras că nu te-am văzut''. Auzim cetina brazilor pârâind deasupra noastră, ne îndepărtăm prin semiîntunericul pădurii și ne întâlnim cu frații, ce veneau în calea noastră. Le iau pistolul din mână, îl sărut - bagajul era făcut - și ne îndepărtăm în sus prin pădure. Împușcăturile au continuat încă mult timp, încetând dintr-o dată. Auzim de departe plâns de femei și de copii. Eram necăjiți. Ne gândeam la ce se va întâmpla cu bieții oameni, ce nu erau vinovați cu nimic.

Pe drum, am aflat cum se întâmplaseră lucrurile. După plecarea noastră, Fileru, mai înțelept decât noi, zise: ''Mă, ăștia au plecat, și nimeni nu supraveghează stâna. Mă duc eu.'' Ilioi l-a însoțit. S-au așezat deasupra stânii, la pândă. Au observat cu groază, prin ceață, o coloană de militari, cam trei plutoane, ce înaintau, cu foile de cort pe ei, pe poteca de dincolo de apă. Trei ofițeri s-au desprins din coloană și s-au urcat pe punte, cu intenția de a veni la stână, unde eram noi, practic dezarmați. Atunci au tras cele două focuri de armă pe deasupra ofițerilor, pe care le-am auzit noi în stână, mirându-ne de unde pot fi, că noi nu

lasasem pe nimeni de pază. Ofițerii au fugit înapoi între ostași și-au comandat: ''Înconjurați stâna'' și ''culcați!'', lucru pe care ostașii nu-l puteau face în apă, așa că s-au repezit spre mal. Fileru și Ilioi au mai rămas până ne-au văzut intrând în pădure și s-au retras la bagaje, ieșindu-ne înainte.

Am urcat prin ceață Scara Mății și am intrat în căldarea Avrigului, oprindu-ne la lac. Bătea vântul fața apei și valurile se spărgeau de țărm. Dacă am fi avut mâncare, am fi urcat la creastă și ne-am fi depărtat pe ea cât mai mult. Unitatea întâlnită putea fi avangarda unei noi campanii împotriva noastră și primul lucru ce-l vor face e să ne împiedice să ne apropiem de stâni. (Se pare că aveau misiunea să arboreze drapelul partidului pe Negoiu). După trei zile de post negru, era cazul să ajungem cât mai repede undeva la mâncare. Deci am hotărât să coborâm pe valea Avrigului. Cât voi regreta această hotărâre, căci mi-aduc aminte că eu am avut ultimul cuvânt! Desfășurarea ulterioară a evenimentelor a arătat că ar fi fost mai bună îndepărtarea de acest punct fierbinte.

Răul era că nu cunoșteam nici unul locul, nu-l văzusem măcar o dată ziua. Acum se făcuse noapte, se lăsase ceața, ne bătea ploaia, vântul și lapovița. Ne-am condus după instinct și după bățul lui Fileru, căci numai lui îi venise în minte să ia un băț din pădure. Am coborât pieptul căldării pipăind cu bățul și aruncând pietricele să descoperim prăpăstiile. Când am auzit apa că formează cascada, am cotit spre dreapta, până am dat de coastă și am luat-o în jos, ajungând la un loc neted. Undeva prin apropiere trebuia să fie stâna; trebuia să o ocolim ca să nu ne latre câinii. Dacă ne lătrau, era rău, că ciobanii ar fi putut relata că în noapte au bătut câinii a om; dacă nu lătrau câinii era și mai rău. Însemna că aici se afla Securitatea, deci câinii ciobanilor se aflau închiși. Din observație, știam că toate stânile cunoscute se aflau pe partea apuseană a văilor, deci noi ne-am dus pe partea

răsăriteană și nu ne-a lătrat nici un câine. Am găsit cu greutate poteca ducând la vale și am mers pe ea o bucată de vreme. Am simțit la un loc miros de fum și am auzit lătrat de câine. Nu ne-am mai continuat coborârea, ci am început să urcăm pe coastă, prin pădure, cu intenția de-a ajunge, pe poteca de muchie, până dimineața la poale. Locul fiind stâncos, înaintam greu. Eram epuizați. Am ajuns sub un pieptiș pe care nu am mai putut urca și a trebuit să ne oprim. Fiindcă nici atâta spațiu cât să ne întindem nu era, am rămas fiecare pe loc, călărind tulpina unui brad. Am scos cojocul și așa am ațipit până dimineața. Ne mai odihnisem și altădată astfel.

20 AUGUST 1954

Ne-am sculat amorțiți de frig și de poziția în care am stat, uitându-ne în jur. Se-înseninase, se arăta o zi plină de soare. În coasta opusă, în Șerbota, deasupra brazilor, se vedea un foc și fum. Într-un ''șesc'' se afla o tabără militară. Erau de cel puțin aseară. Unii se sculaseră, alții mai dormeau, cu păturile și foile de cort pe ei. Deci acțiunea era concentrată de-o parte și de alta a crestei. Am hotărât să urcăm spre muchie. În drum, am găsit un zmeuriș, mai bine nu-l găseam, că, mâncând, ni s-a făcut rău, luându-ne dureri de cap și greață. Poteca de aici nu avea nici o urmă de bocanci, ceea ce ne-a făcut să îndrăznim să mergem pe ea mai cu spor. Făcusem vreun kilometru, când Nelu Novac ne opri și ne trase în afara potecii. ''Un securist vine pe potecă.'' Ceilalți nu văzuserăm pe nimeni. ''Ar putea fi și un pădurar, sigur nu-s, dar cineva a fost.'' Îl așteptam să treacă, luând poziție mai jos, în spatele unei dungi de jgheab. ''Auziți?'' spuse de data

asta Brâncoveanu, se aud pași prin frunzișul din fața noastră. "Aud și șoapte." Ceilalți n-auzeam.

Am socotit că-i mai cuminte lucru să coborâm, să ocolim pe sub cei care, poate, erau în fața noastră, și să ne continuăm drumul spre poale. Coboram cu grijă pe-o coastă cu lăstăriș mare, țin minte și amănuntul că am dat peste o găinușă de mesteacăn. Am mai făcut vreo sută de metri, când, în față, la vreo cincizeci de metri am zărit o bonetă militară. Le fac celorlalți semn să ne întoarcem, crezând că nu ne-au văzut, dar acela trage o rafală după noi. Am vrut să trecem un pârâu ce se afla sub noi, dar aici erau vreo douăzeci de ostași cu o hartă desfășurată pe jos. Se uitau înfricoșați în toate părțile. Trebuia să tragem și-apoi să fugim. N-am făcut asta crezând că-i putem depăși. În cale am întâlnit o dungă înaltă de stânci și, cu Fileru și Nelu Novac, am trecut-o pe deasupra, Brâncoveanu și Ilioi urmând s-o ocolească pe dedesubt. Atent la ce-aveam în față, n-am luat seama că cei doi n-au apărut de după stânci. Ne oprim să-i așteptăm, dar se aud rafale în spatele stâncilor. Deasupra noastră observ că se strânge cercul de securiști. Tragem înspre ei, un timp să-i ținem pe loc și să așteptăm să apară cei doi. Îl zărim pe Brâncoveanu alergând dincolo de pârâu prin desiș. Coborâm și noi în pârâu, dar nu putem urca stânca și suntem nevoiți să mai fugim pe apă. În acest timp se trăgea de peste tot, de era un zgomot de iad. Urcam greu coasta opusă, uneori auzeam gloanțele lovind frunzișul și crengile. Cu chiu, cu vai, înaintăm, pădurea se rărea, ne uitam să-i vedem pe cei doi sau dacă nu apar securiști în cale. Am trecut pe sub poiana stânii lui Loghin, oile erau în poiană, câinii, pesemne, închiși. Ne așteptam să se tragă de undeva, și, apucând pe-un picior de munte, coborârăm acum trei pe unde, cu câteva zile în urmă, am urcat cinci. Am ajuns, zdrobiți de oboseală și foame, în cucuruzele dintre satele Sebeș și Racovița și adormim imediat. Spre seară, am vrut să coborâm înspre Olt

și eram gata să traversăm drumul Racovița-Sebeș, când, de după deal, încep să apară camioane cu Securitate. Am intrat într-o porumbiște. Camioanele s-au oprit și au stat pe loc până s-a înnoptat bine, apoi și-au continuat drumul spre Sebeș. Ne temeam să ne ducem la Olt să nu fie păzit. N-am găsit altă soluție, decât să intrăm în satul Racovița. Aria nu era departe și se treiera și la lumina electrică. Umblau care pe drum. Când n-am mai zărit pe nimeni am intrat în grădini, de aici în șura unui necunoscut și ne-am suit în podul cu fân. Împreună cu Fileru, am coborât, numai în cămașă, după ceva de mâncare. În grădină am găsit un coș cu pere păsătoase. La un vecin erau câțiva stupi ce bâzâiau intens, semn că aveau miere. Am desfăcut capacul și am sustras o ramă. Ne-au cam înțepat albinele, dar ce mai conta? În curtea omului, în crepul cu apă, am găsit o oală cu lapte prins. Am încercat ușa bucătăriei de vară, dar era încuiată. Era, însă, fereastra deschisă. Am intrat pe fereastră. Pe masă, învelită, o jumătate de mămăligă, semn că așteptau pe cineva să vină. Sub masă era lădița cu pâine. Nu era decât un călcâiu. Am luat călcâiul și jumătate din mămăligă și am plecat. În camera vecină dormea cineva. Cu captura făcută, m-am suit în șopul de fân. Am mâncat laptele și mămăliga, apoi oala am coborât-o jos și am așezat-o lângă crepul cu apă, ca și când un câine ar fi tras-o și mâncat-o. Am umplut din crep bidoanele cu apă și m-am întors.

Începând cu acest caz, vom mai fi siliți de împrejurări să furăm uneori de mâncare în satele unde nu cunoșteam pe nimeni și nu voiam să semnalizăm prezența noastră. Ar fi fost mai ușor să intri la un om și să apelezi la bunătatea lui, dar puteai știi la cine apelai? Sigur, în orice sat ar fi fost destui care ne-ar fi ajutat, dar unde erau aceia? Nu era lucru ușor să furi (cel puțin în condițiile acestea). De obicei, procedam în felul următor: intram de cu seara în grădini (în satele de la noi, toate casele au grădini cu pomi) și ne așezam, așteptând și observând. Trebuia găsită o

casă fără câine sau cu un câine prieten cu toată lumea. Trebuia așteptat ca lumea să se culce, apoi intrai în șură, de aici în curte și-ți încercai norocul în pivniță (în pivniță, pe la noi, țineau pâinea, cartofii) și într-o bucătărie de vară, unde era mâncarea curentă și unde se ținea mălaiul, uneori - făina de secară. Întâmplător mai găseai vreo bucată de slănină. Dar pivnița putea fi încuiată și în bucătărie să nu se găsească nimic, trebuind să-ți încerci norocul la altă casă. Dacă găseai ceva, mai trebuia să furi, în așa fel ca să nu se cunoască. Altmiteri, femeia ar fi povestit la vecine că cineva i-a furat mâncarea noaptea și Securitatea, prin agenții ei, ar fi aflat și luat măsurile corespunzătoare.

Uneori poposeam în șopul unui om o zi-două, fără ca el să știe. Dacă te urcai în fundul șopului, lângă streașină, acoperindute cu fân, puteai sta liniștit chiar dacă omul s-ar fi urcat în pod pentru ceva. Bunăoară acum, puteam sta ascunși în liniște dacă am fi avut mâncare. Am rămas două zile aici. Ziua și noaptea, de undeva din sat, se auzeau la vreun megafon cântece de joc și voie bună, prin care țăranii întovărășiți sau colectivizați se bucurau de fericirea ce le-a adus-o 23 august, "ziua eliberării de sub jugul fascist."

DRAGĂ MOȘULE,

Încerc să-mi țin promisiunea ce ți-am făcut-o, să scriu cele ce ți le-am povestit, deși îmi e atât de greu să-mi amintesc toate și să le retrăiesc toate, și vei vedea de ce.

În ziua de 19 august ne-am ciocnit cu ei la izvoarele Topologului. În 20 august am căzut eu rănit. Îmi amintesc cum am ajuns aproape încercuiți la Avrig. Mai era o mică fâșie neocupată de securiști. Tu ai luat hotărârea să ieșim pe-acolo,

evitând ciocnirea. Ne-a ieșit în cale dunga aceea de stânci. Tu cu Fileru și Nelu Novac ați trecut-o ceva mai sus. Eu și Brâncoveanu ne pregăteam să trecem, dar, înainte de a urca, a început vacarmul acela de rafale de pistol mitralieră și de explozii de grenade. Ne-am culcat trăgând în toate părțile, ținându-i pe securiști la distanță și silindu-i să se culce. Nu știu cât am tras. I-am strigat lui Brâncoveanu să ne ridicăm și să fugim. Erau acolo niște soci, ce creșteau pe lespezi de piatră acoperite cu mușchi și ferigi. Le văd și acum. Ridicându-mă, am simțit o izbitură puternică, ce mi-a tresărit tot corpul. O fracțiune de secundă, pădurea s-a învârtit cu mine. M-am prăbușit cu capul pe lespezile de jos, arma mi-a scăpat din mână, apoi n-am mai știut nimic. M-am trezit nu știu după cât timp și mi-am întins mâna spre tocul pistolului mic pentru ultimul act ce-l mai puteam face, să termin eu totul, dar tocul pistolului era năclăit de sânge și mâna la fel și nu mă mai asculta. Am auzit o voce: "Este unul aici căzut!" Apoi un ordin: "aruncați grenadele!" Au urmat bubuiturile a câteva grenade lângă mine și n-am mai știut nimic.

M-am trezit în izbiturile pumnilor unui ofițer, care îmi pusese piciorul în piept, mă izbea în față și mă întreba cine sunt. "Tu ești Gavrilă?" N-am răspuns nimic. Nici nu puteam răspunde. Doream din tot sufletul să mor.

M-au lăsat acolo (cred că era ora 14) până seara, păzit de câțiva, ceilalți plecând după voi. Îmi reveneam și iar îmi pierdeam cunoștința. Când m-au târât de picioare până în vale, pe pietrele acelea, am avut dureri groaznice, apoi n-am mai simțit nimic.

M-am trezit în spital la Sibiu, după cum am aflat mai târziu. Doctorul Spătaru mi-a făcut operația. Glontele mi-a perforat ficatul, plămânul drept, a lovit coloana vertebrală și a ieșit în dreptul inimii. Personalul medical s-a purtat cu multă afecțiune, dar eu doream să mor. Tot timpul, doi securiști ședeau lângă mine, urmărindu-mă pe mine și pe cei ce mă îngrijeau. După

câte am aflat mai târziu, am fost fotografiat pe masa de operație și fotografia arătată mamei, surorii și la cunoscuți, să recunoască cadavrul, desigur să aflați și voi că sunt mort. De altfel, și ai mei așa au știut zece ani: că eram mort.

După o săptămână, am fost dus la București la spitalul "Victor Babeș". Încă a doua zi după operație, am fost anchetat de colonelul Crăciun. Câtă ură putea încăpea în omul acesta! ură ce-i emana din priviri, din întrebări, din amenințări. La început nu i-am răspuns nimic. Nici nu puteam, căci leșinam des. Am început apoi să declar așa cum eram înțeleși pentru astfel de eventualitate, susținând că nu mai aveam legătură cu nimeni și trăiam cu ce puteam fura, jefui de la ferme de stat și cabane, precum și din vânat. Încercam să-i abat pe poteci false, ducându-i cât mai departe de voi. Nu mă credeau. Crăciun și alții se înfuriau și mă amenințau: ''Nu te vom lăsa să mori, banditule, și vei vedea atunci.'' ''Îmi închipui'' ziceam eu. ''Nu-ți poți închipui, banditule.''

După o lună, am fost dus, încă nevindecat, la Securitatea din Orașul Stalin (Brașov). Despre torturile fizice și psihice, obișnuite la toate securitățile (bătăi, foame, nesomn, amenințări) nu mai vorbesc. Mă îngrozesc amintirile psihice. Într-o bună zi am încăput pe mâna unui hipnotizor. Nu-mi mai dădeam seama ce-i cu mine, dar eram torturat îngrozitor - frică, spaimă, neliniște și excitație nervoasă maximă - urmate de apatie în care nu gândeam la nimic. Așa am fost anchetat un an.

Am fost dus apoi la Malmaison, la București. Aici, m-am îngrozit într-una din zile când am constatat că ce gândesc eu este strigat cu voce tare și lugubră de se auzea pe tot coridorul. Cred că aveau un aparat de înregistrat, care imprima tot ce spunea acela care îmi asculta gândul. Tu susții că, din cauza drogurilor, totul se petrecea numai în închipuirea mea. Nu. Și azi sunt convins că era trăire reală.

Am încercat să nu mă mai gândesc la ce voia el, dar eram întors înapoi la gând. Îmi dădea, de exemplu, un nume: Olimpiu Borzea, și-l repeta întruna cu voce lugubră, până nemaiputând suporta, începeam să repet, strigând ca să acopăr gândul, dar vocea îl pronunța întruna, ca un ciocan în creier. Apoi începea cu alt nume și tot așa, ca o mașină infernală. Cred că noua metodă de chinuit a început o dată cu prinderea prin vânzare a celorlalți, în 1955.

Îmi îndrepta apoi gândul asupra secretelor familiale, ca o obsesie, și nu-mi dădeau pace până nu le strigam cu glas tare, și, de asemenea, asupra vieții mele intime, atât ce-a putut fi până la 17 ani. Am rămas impresionat când am aflat că acestea erau domenii care interesau și la reeducările din închisoarea Pitești.

Mă arunca apoi în niște coșmaruri îngrozitoare, ce le trăiam și în somn și cu ochii deschiși, aceleași și aceleași: mă duceam pe un pod ce se prăbușea, sub mine deschizându-se o prăpastie cu un râu tulbure învolburat și eu nu puteam să fac un pas înainte sau înapoi. Mă vedeam cimentat cu tot trupul și nu puteam mișca nici ochii și un animal hidos era pe pieptul meu. Mă bătea vântul într-un copac mare și nu puteam coborî. Alunecam pe o pantă de munte și nu mă puteam prinde de nimic și coasta muntelui nu avea sfârșit. Mă pomeneam pe un fânaț, unde îmi ieșea înainte un leu și eu eram încremenit și nu puteam face o mișcare. Încercam să raționez că totul era numai vis și nu realitate, dar rațiunea se îndepărta ca o lumină tot mai slabă până dispărea.

Auzeam în urechi cum mi se spune: "Banditule, am să te chinuiesc cât voiesc." Plângeam și-i ceream să mă omoare și să nu mă mai chinuie. Îi spuneam: "Dacă ai o fărâmă de omenie în tine, oricine-ai fi, recunoaște că, dacă am greșit în fața legilor voastre, n-am greșit cu nimic în fața lui Dumnezeu și a neamului meu, că din dragoste pentru el am făcut ce-am făcut. Am vrut numai binele pentru toți oamenii, oricine ar fi ei."

Câteodată, probabil după injecții - acul seringii mă înfioară și acum, îmi crea o enervare de-mi venea să mă sfâșiu. Îmi arăta că îmi putea pune orice durere sau plăcere la comandă, orice gând, să mă oblige să mi-l însușesc. Uneori vedeam atât de puternic ca la microscop, pentru a urma perioade când eram orb. Să vorbesc curent o limbă străină sau să nu mai știu cum îi cheamă pe părinții mei. Rezolvam pe o tablă imaginară probleme de matematică și fizică fantastice, și altădată nu mai știam cât fac doi și cu doi.

Mă rugam fierbinte lui Dumnezeu: "Ia-mă Doamne la Tine. Scapă-mă din iadul acesta." O putere nevăzută, un fel de scrâșnet, îmi tulbura rugăciunea.

Patru ani m-au ținut într-o izolare completă, în celulă umedă și întunecoasă. Scos la anchetă (poate și în stare de hipnoză), cu lămpile orbitoare îndreptate spre mine, mi-au distrus aproape total vederea. Ura diavolească a anchetatorilor mă făcea să mă întreb dacă era coșmar sau realitate. A urmat, în 1958, procesul, tot în secret, cred, ca să nu aflați voi că sunt viu. Am fost condamnat la muncă silnică pe viață, și nu la moarte. (Probabil, mai aveau nevoie de mine, în speranța că-i pot ajuta să te prindă pe tine.) Am fost aruncat apoi în Zarca Aiudului, ținut tot izolat, urmărit de aceleași coșmaruri. Odată ieșit din izolare, în ultimii ani de detenție, prin dragostea camarazilor, prin duioșia lor, prin rugăciune, am revenit încetul cu încetul. Și apoi, după eliberare, aceeași dragoste, alor mei, pentru care eram un înviat din morți, m-a așezat din nou pe linia de plutire. Intrasem în această luptă aproape copil și mă întorceam în lume parcă din adâncul iadului, cu povara unei experiențe îngrozitoare.

Iată, Moșule, de ce mi-e atât de greu să mă întorc cu amintirile și să retrăiesc acel infern. Căci, retrăind, sufăr la fel ca atunci. Încă o dată îți spun că nu am exagerat cât de puțin. Cred că ochiul lui Dumnezeu este peste tot și El ne va judeca pe

toți. Cu bine, al tău frate de luptă și suferință, Ilioi.

P.S.

Retrăind, sînt că acele coșmaruri stau la pândă, la poarta conștientului. Am încercat și ai încercat zadarnic, și după Revoluție, la medici cu și fără frontiere, să ajung în fața unui psihiatru, căci am siguranța că acel hipnotizor m-a lăsat sub influența lui, încă sub hipnoză, deși tu susții că lucrul nu e cu putință. Singura condiție ce o puneam era să nu fie de aici din țară, ca să nu risc de a mă afla din nou în fața unui fost torționar. În lipsa lui, ne vom vindeca rănile sufletești cu credința în Dumnezeu și în idealurile noastre, cu speranța într-o lume mai bună și cu dragostea dintre noi, cei ce am supraviețuit infernului de atunci. Cu dragoste,

Același.

CIOCNIRE LA RUCĂR ȘI ÎNTÂLNIRE LA VOIVODENI

Am ieșit din Racovița seara și am trecut Oltul. Ce ușor e acum de spus acest lucru! Dar cât a trebuit să ocolim aria de treier, luminată și cât a trebuit să ascultăm la malul Oltului pentru a ne convinge că nu-i păzit! L-am trecut în dreptul insulei de la Sebeșul de Jos. Încă o zi am petrecut-o în porumbiști și seara am intrat în satul Brad. Am avut norocul să găsim, la o casă, o oală potrivită, și, fiindcă pierdusem lingura, am furat una de aici. E unul din puținele obiecte ce mi-au rămas de atunci. Ținând mult la acest obiect, nepoții se băteau care să mănânce cu ea. Când s-au făcut mai mari, le-am spus povestea lingurii, dar n-au prea rămas încântați că aveau în față o lingură furată.

Altă mâncare n-am găsit, decât pe o poliță un borcan cu unsoare. Cunosc și acum casa de unde am furat atunci și mă uit cu drag la ea, de câte ori trec pe șosea prin Brad. E prima casă din sus de biserica săsească. Am găsit o varză pe câmp, ne-am dus în pădure și ziua am călit varza în unsoarea furată. Flămânzi cum eram, am început să mâncăm, am mâncat ceva, dar cu toată foamea n-am putut continua. Am început să vomăm, aveam dureri de cap, amețeli. Ne-a fost atât de rău că abia ne-am mai târât prin pădure. Unsoarea, la un examen mai atent, nu era decât un amestec de untură de porc cu vaselină, probabil pentru uns carul. Toți trei ne-am îmbolnăvit de gălbenare. De greață nu mai mâncam decât fructele ce le găseam în drum. Într-o seară am fost martorii convoiului de camioane cu securiști ce se deplasau pe drumul Brad-Sibiu. Deci se întorceau. Ne-am târât așa, ajungând la Rucăr. Aici Fileru avea un om de sprijin, la care am mai fost cu el (al cărui nume l-am uitat). Am coborât din pădure prin vii și am intrat în sat pe un pârâu. Ședeam ascunși în niște buruieni, într-o grădină pustie, peste drum de casa omului, observând ulița pe care veneau trei oameni tineri, povestind încet. S-au oprit în dreptul nostru, unul s-a despărțit, a intrat în grădina în care eram și s-a depărtat spre vii. Ceilalți continuau să se preumble pe uliță. Am renunțat să mai intrăm la om și ne-am întors spre vii. Vedeam că ceva nu-i bine. La coborârea din pădure zărisem un alt ins, dar ne-am zis că poate fi paznic la vii. Mai ieșise și luna, iar răcoarea nopții ridica un văl de ceață. Eram în marginea viilor, când dăm peste tânărul ce se despărțise de ceilalți în uliță. Încercăm să intrăm în vorbă cu el, dar acesta fuge ca disperat și, după ce se îndepărtează, începe să fluiere cu degetele la gură. Era limpede că dădea semnale. Pe calea de sub vii am auzit tropăituri de bocanci venind spre noi. Am intrat în vii, căutând să ne îndepărtăm, dar am fost văzuți sau auziți și au început să tragă după noi. Am răspuns cu focuri de armă, ca să

le trecă avântul de a ne urmări. Am ocolit satul prin viile de deasupra lui și am coborât spre Olt prin niște râpi prăpăstioase. Am trecut Oltul prin vad. Fost-a cineva să-l păzească? Destul că n-a tras nimeni.

Bănuind că vor încerca a doua zi să ne ia urmele cu câini, ne-am îndepărtat cât am putut mai mult, așa că dimineață eram în porumbiștile dintre satele Sâmbăta de Sus și Voivodeni. Tot din pricina câinilor, am mers o bucată prin apa iazurilor întâlnite. Era 29 august, sărbătoare, Ziua Tăierii Capului Sfântului Ioan Botezătorul. Pe la amiazi, Fileru, umblând prin porumbiști, a dat de niște urme, trăgând concluzia că cineva dintr-ai noștri a trecut proaspăt pe acolo sau că se află chiar pe aproape. I-am găsit destul de ușor. Profesorul, Victor și Leu își spălaseră hainele și le întinseseră pe marginea unui pârâu, la soare. Și unii, și alții socoteam o minune întâlnirea.''Ceilalți?'' ''Ghiță n-a venit azi, dar Gelu și Gheorghe îs duși pe Târnave, cu problema lor. Îs plecați de vreo două săptămâni. După întâmplările din urmă, n-am mai fost împotriva plecării lor.'' Le-am spus și noi întâmplarea ce face să fim doar trei. ''Avem întâlnire cu ei în seara asta, la Drăguș, în Pădurice. ''Așa era înțelesul,ca, în caz că ne pierdem, să ne întâlnim peste zece zile într-un loc convenit.

Profesorul ne-a povestit ce li se întâmplase de când ne-am despărțit. Rana i se vindecase bine. S-au întâlnit cu ceilalți patru și s-au urcat la munte. Vroiau să se pregătească pentru iernat în Colții lui Andrei. ''Am luat alimentele ce le-am salvat din Buzduganul, le-am trecut creasta, le-am coborât și-am trecut cu ele Dâmbovița. Le-am îngropat într-un loc potrivit. Am fost la câteva stâni și-am primit ceva brânză, pe care am pus-o bine. Am fost atrași la un depozit de alimente, la poalele Pocineagului și-acum începe răul, că am fost numai bine înconjurați cam ca în Valea-Rea, în 52, fără să bănuim acest lucru. Apucasem să îngropăm alimentele, dar am ieșit greu dintre ei. Am trecut peste

amândouă Bârsele,am ocolit Văcarea (pe aici părea liniște) și voiam să ne îndreptăm spre pădurile de la Șinca-Nouă. Mergeam pe plai de la Văcarea la Țagu. Știi că nu ne potrivim cu Ghiță la mers. El mai bucuros merge repede o bucată și apoi se odihnește, decât să tot descânte pe drum. De la un loc a plecat înainte, spunându-ne: «Vă aștept la cotitura Țagului.» S-a dus înainte, ușor cum merge el, a ajuns la cotitură, s-a lăsat jos cu ranița în spinare și cu picioarele în cărare, ca să dăm peste el dacă adoarme și a început să moțăie. După vreo jumătate de oră am ajuns și noi, mai mulți și mai cu zgomot. Bănuiam că ne apropiem de cotitură, când dintr-acolo a început să clănțăne o mitralieră. Ca noroc că a tras deasupra noastră. Am sărit din cărare în pădure și ne pregăteam să răspundem, dar ne gândeam la Ghiță, când am auzit două împușcături de Z.B.-eu. Am bănuit că a fost el. Câtva timp am așteptat, am sâsâit, dar nu ne-a răspuns nimeni. Auzeam cum vin și alții pe poteca de pe muchie și-atunci ne-am depărtat. În urma noastră trăgeau orbește în pădure. Am mers fără spor toată noaptea și dimineața peste toate văile și ne-am înfundat într-un tufiș în Fața lui Ilie. Ziua am făcut mămăligă. Leu tocmai îndesa bulzele când pe coasta de sub noi urca o grupă de ostași. Am pus mâinile pe arme. Nu ne-au observat decât la 15 metri. Vedeam cum șeful grupei îl ia de mânecă pe al doilea și toți fac stânga-mprejur. Ultimul ostaș a pus mâna pâlnie la gură și ne-a șoptit: «Suntem prahoveni!» Le-am făcut și noi semn cu mâna. Ne-a mângâiat gestul lor. Am trecut tot printre ei până dincolo de Șinca-Nouă. Ne-am întâlnit apoi cu Ghiță. El se așezase cu picioarele în potecă și a ațipit, răzimat de raniță, când s-a trezit în clănțănitul unei mitraliere la 20 de metri de el. S-a desfăcut greu din brațele raniței și a tras spre mitralieră până a tăcut, apoi a sărit în pădure.

Am mai încercat o dată să ne mai apropiem de pădure, dar nu s-a putut. Din câte știm, îi ocupată și creasta, și plaiurile la

fel. Mai încercam o dată, dar n-am speranțe. Părerea mea e că în munți is hotărâți să nu ne mai lase. În munți cred că nu se poate ierna. Cel puțin în munții de aici. După ultima încercare, Gelu și Gheorghe s-au hotărât să plece. Nu le-am putut da nici un sfat. Cine poate spune cum este mai bine? Avem un sistem de întâlniri dacă vin înapoi."

Am rămas cu frații până seara. După plecarea lui Gheorghe și a lui Gelu, la ei se stabilise o atmosferă apăsătoare, de parcă aveau mort în casă. Se purtau cu gingășie unul față de altul, și-acum față de noi, neștiind cum să ne îmbie cu mâncare. Mi-au dat vești de acasă. Mama era încă în închisoare, pe surori nu le vedea nimeni. Îmi închipuiam cum putea fi. De altfel, nici unul din ostatecii luați din familiile noastre nu a fost eliberat și despre ei nu se știa nimic. Mi-au dat și o veste bună: lui Mihai Maga i-au aprobat să-și termine facultatea, astfel că din toamnă va pleca la Cluj.

Întâlnirea tuturor o aveam la stejarul din marginea pădurii Șoarș, în septembrie. Am amânat-o pentru 8 noiembrie în același loc. Până atunci vom ști cum vom fi pregătiți pentru iarnă. Am fixat încă două puncte pentru pus scrisori, pe lângă cel vechi de la izvorul de la Fântânele, la Gura Văii: unul la Voivodeni, unde eram acum, lângă un arin și altul la un stâlp electric la Sâmbăta de Sus. Leu urma să vină cu noi să știe și ceilalți dacă ne întâlnim cu Ilioi și cu Brâncoveanu. Am zis o rugăciune, ne-am îmbrățișat lăcrimând și ne-am despărțit. Eu nu-i voi mai vedea niciodată. "Profesore, de ce ești așa slab?" "Îs bolnav, nu știu ce am, nu le-am spus celorlalți și nu le spune nici tu."

ALTE DRUMURI ÎNCHISE

Ziua întâlnirii am petrecut-o la Drăguș, în ''Pădurice''. Telefoanele erau la locul lor; pe potecă, toată ziua au trecut patrule; aveam un loc de unde le puteam observa de departe. Aici am dibuit o capcană, pe care, poate, o foloseau și în altă parte. În marginea pădurii se afla o poiană înconjurată din toate părțile de desiș. Fileru, umblând prin jur, a observat în mijlocul poienii doi berbeci priponiți. Ori pe la noi, nimeni nu ține oi în locuri izolate. Când ne-a spus Fileru noutatea, ne-am adus aminte că în cărțile nemțești, date nouă de căpitanul Mare, una din cursele recomandate, aceasta era; Partizanii, văzând animalele, se vor repezi la ele ca să le captureze, în timp ce de la un loc ascuns se trage asupra lor. Pesemne că aveau și ei aceste cărți. Eram, însă, prea vulpi bătrâne să ne prindem astfel. În acest higiu aveam o ladă și în ea, încă alimente. Spre seară am umblat în ea, dar se vedea că cineva o cercetase proaspăt și camuflase locul. Ne-am bucurat.

O dată cu întunericul ne aflam la locul întâlnirii. Cu câtă nerăbdare am făcut primul ''psâât'' și cât ne-am bucurat auzind răspunsul! Am exclamat toți: Brâncoveanu! El era, dar singur. ''Ilioi?'' ''Ilioi nu mai este. În timp ce ne căzneam să trecem stâncile acelea din cale, am observat că deasupra veneau securiști. Ilioi a tras, dar pușca a făcut doar: pac! cartușul n-a luat foc, iar el a încărcat din nou arma. De sus a prins să se tragă, ca și de-alăturea, am tras și noi în cei de sus. Ion s-a ridicat și-a zis: 'Remus, vino după mine!' voiam să trecem spinarea de stânci, însă numai ce-l văd că se prăbușește în cap, arma îi sare din mână, și din coaste, din stânga, îi gâlgâie sângele. Îl pipăi. Nu

mai mișca. Mai trag o rafală și mă reped în desișul din față, cu pușcăturile după mine. Am urcat coasta opusă tot în fugă, în pușcăturile ce nu știai de unde veneau. M-am pipăit dacă mai sunt viu. Am trecut Oltul, am rătăcit prin cucuruze, până am ajuns la Rucăr. Voind să intru în sat, m-am întâlnit, însă, cu un om pe sub vii. Agent sau nu, n-am avut încredere în el și am plecat în altă parte.'' Desigur, a fost agent, dovadă măsurile ce le-au luat, de era să cădem și noi victime.

Ne-am despărțit și de Leu și ne-am urmat drumul spre munții ce ni i-am ales. În drum, am schimbat mesaje cu Olimpiu Borzea și cu Remus Budac, anunțându-i și pe ei de cele întâmplate. Nici veștile lăsate de ei nu erau îmbucurătoare. Începuseră să circule efective de câte douăzeci de securiști pe câmp, putând să-i întâlnești oriunde. Brâncoveanu îi văzuse la Vișlea.

Am ajuns în cucuruze la Sebeșul de Jos. Ziua am întâlnit o femeie ce venise cu fata ei la cules de fasole. După ce s-au convins ce fel de oameni suntem, ne-a descris cum acționează Securitatea în regiune. Intrarea în pădure era păzită ca pe frontieră. Oamenii din sat n-aveau voie să părăsească seara satul. Femeia ne-a dat și două informații importante: Securitatea a găsit în pădure saci cu grâu, iar prin munții Avrigului, se vorbea prin oameni, că ar fi coborât, legat pe măgar, un rănit.

ÎN AVRIG, DUPĂ VEȘTI

Ne-am întors. Nelu Novac și Fileru au trecut Oltul, cu scopul de a îngropa cartofi pe la Săcădate și Nucet. Eu am plănuit să intru în Avrig la medicul circumscripției, Creangă. A fost cu un an mai mic la liceul din Făgăraș, și fusesem în bune relații chiar și în timpul studenției, la Cluj. Deși nu făcea parte din organizația

de rezistență, se afla în cercul de prieteni din jurul ei. Când am mers a doua oară la Cluj, la el și la colegul lui, Fleșeriu, m-am ascuns o zi. Desigur, dacă Securitatea l-a coborât la Vale pe Ilioi, mort sau numai în comă, trebuia să treacă pe la dispensarul uman din Avrig. Deci medicul de aici trebuia să știe dacă era viu sau mort. Atât să-mi spună.

Seara, îmbrăcat cu ce aveam mai bun amândoi, am intrat în Avrig, având la mine numai pistolul mic de buzunar. Brancoveanu mă aștepta în câmp, aproape de linia ferată. Am întrebat de dispensar și am intrat. Momentan nu era decât o soră medicală ce vorbea rău românește. Am întrebat de medic. Curând a venit o doamnă în halat alb. "Îl caut pe domnul doctor Creangă", am zis. "E plecat în satul vecin la o urgență, dar spuneți-mi ce aveți, că și eu sunt medic." Ce era să zic? "Vă mulțumesc, voi veni când este domnul doctor acasă. Lucrez în Mârșa."Am zis sărumâna și am plecat, nu înainte de a observa parcă un rânjet pe fața surorii medicale. Îl pusesem pe seama disprețului ce-l afișează femeile din categoria ei față de oamenii rău îmbrăcați. Dar nu era doar atât. Trăind numai în pădure, în cojoace și pe câmp, oricât te-ai fi spălat, îți intra mirosul în piele și-n haine. Noi nu ne dădeam seama, dar cei din jurul nostru - da. Când, în anii trecuți, coboram unde mă chema inima, o auzeam: miroși a cetină de brad sau a frunză de fag, a câmp plouat, a roghină, a fân. Aș fi putut inventa o boală oarecare, dar nu cu hainele ce le aveam și cu mirosul tuturor locurilor pe unde umblasem.

În seara următoare am intrat din nou în Avrig, o dată cu navetiștii ce veneau de la tren. Era cam frig, dar asta nu-i împiedica pe doi tineri să stea pe marginea podului pe unde trecea iazul, pe șoseaua națională. Reținusem că îi zărisem și în seara trecută, dar la plecare nu mai erau. Când am ajuns în dreptul dispensarului, acesta era în întuneric. Am continuat să înaintez, laolaltă cu navetiștii, spre oraș, gândindu-mă să renunț la planul

meu, care și-așa n-avea prea multă importanță practică: pe Ion Ilioi tot nu-l mai puteam ajuta. Am rămas în urma celorlalți, când am zărit pe trotuar, la lumina becurilor de pe stradă, pe medicul Creangă, la brat cu soția, doctorița din seara precedentă. L-am oprit și i-am spus respectuos: ''Sunt cel care v-a căutat aseară, domnule doctor...'' ''Eu nu știu să mă fi căutat cineva.'' Era speriat. ''Domnule doctor, vocea poate vă amintește de cineva...'' ''Nu, nu-mi amintesc...'' ''Mă interesează, dacă în seara de 20 august a venit o urgență la dumneavoastră...'' ''Nu. N-a venit, nici un rănit n-a venit la dispensarul din Avrig. Dar eu nu vă cunosc pe dumneavoastră.'' ''Nici nu trebuie să mă cunoașteți, căci nici eu nu vă cunosc.'' A înțeles sau nu doctorul Creangă, dar ceea ce mă interesa aflasem. A fost dus sau nu la dispensar, nu interesa. Important era că Ion Ilioi era rănit și nu mort. M-am înapoiat. Spre mirarea mea, cei doi tineri erau tot pe bordurile podului. Am trecut printre ei cu o mână în buzunarul hainei. S-au uitat foarte atent la mine, n-am cotit spre drumul spre gară, ci mi l-am continuat pe șoseaua națională, spre marginea orașului, care nu era departe. Mă aflam cam la vreo 50-60 de metri de ei, când aud că aleargă după mine. Am intrat pe prima portiță ce s-a deschis, am încuiat-o cu zarul, am trecut prin curtea omului (recunosc și azi curtea aceea, când trec prin Avrig). Am pătruns în grădină, de aici în altă grădină, pe o uliță cu case rare, apoi în câmp, am trecut linia ferată și am ajuns la Brâncoveanu. Am răscolit și eu și ei câinii din acel ciocrac al orașului. Ne-am luat ranițele și am pornit spre Olt, care era cam la doi kilometri de oraș. Eram aproape de Olt, pe cale, când am zărit farurile unei mașini trecând linia ferată. Nu vedeam ce rost ar fi avut o mașină, chiar pe acel drum pe care ne aflam noi la acea oră. În câteva momente, ne-ar fi ajuns. Nu aveam nici unde ne ascunde, fiind câmp deschis. Am făcut singurul lucru ce-l mai puteam face: să ne aruncăm în apă, așa îmbrăcați. O mai făcusem și altă dată.

Legi bine ranița la gură, care, umflată cu cojocul, servește ca un burduf, nu te lasă să te scufunzi. Până la urmă tot intră apă în raniță, nu înainte de a ajunge cu picioarele pe fundul apei. De aceea e bine să te arunci la țărmul cu apa mai adâncă. Am ieșit la celălalt mal. Am mers o bucată, depărtându-ne; ne-am oprit și ne-am golit apa din raniță, ne-am stors hainele, lucru făcut zadarnic, că a început să plouă, și tot acolo am ajuns. I-am întâlnit pe Fileru și pe Nelu Novac la locul stabilit, în pădurea Nucetului. Am luat o muchie de deal și ne-am depărtat până spre Colun.

Fileru a venit cu o idee, pe care când a enunțat-o, părea de domeniul imposibilului. Să umbli iarna prin păduri tela-lela, ne-o dovediseră Victor și Gheorghe că se poate, dar să-ți sapi bordei aici nu ne-a trecut prin cap. Brâncoveanu și Nelu Novac au ajuns la concluzia de a merge iar la Retiș, la nenea Bârsan, să vadă dacă nu pot ierna acolo. Am fixat trei puncte de întâlnire: la un păr la Colun, la o groapă de cartofi la Glâmboaca și la o ladă cu alimente pe râul Golbavului. Acolo trebuiau să pună bilete, dacă urmau să vină până la 8 noiembrie, când trebuia să ne întâlnim și cu ceilalți, la stejarul de la Șoarș.

Cât privește pe Ilioi, speram să se mențină la înțelegerea ce o aveam pentru o astfel de eventualitate. Ne dădusem seama că, ajuns viu în mâinile lor, nu aveai altă scăpare. Nici să te sinucizi n-ai fi putut. Trebuia să te menții pe hotărârea noastră de a nu mai apela la oameni, dovadă fiind faptul că furam grâu din câmp și cartofi, că trăiam din ce furam de la cabane, stâni și cantine, și din vânat. Și hainele? Le furam și pe ele de unde puteam sau le jefuiam de la turiști. Unde va ierna "banda"? Ne înțelesesem în ce munți să spunem că ar putea ierna. Dar acestea erau planuri făcute de acasă. Cum s-ar putea întâmpla la fața locului, numai Dumnezeu știa ce va fi.

BORDEIUL DE LA DUMBRĂVIȚA

Mergând prin pădure, Fileru a găsit un loc ideal (cel puțin nouă ni s-a părut așa) pentru bordei. Depărtat de căile din pădure, chiar la marginea unui pârâu cu apă bună de băut, o pădure deasă în jur cu fagi rari și desiș cu frunză uscată, încă necăzută. Odată fixat locul, am început să adunăm cele necesare.

În regiune aveam un singur om de nădejde: era pădurarul Vasile Banciu, fostul meu coleg din primele clase de liceu. Câte amintiri nu ne lega de acei ani! Orfan de tată, trebuise să renunțe la școală, și ce element strălucit era! S-a întors în sat, făcuse frontul, unde fusese rănit, devenise pădurar, se însurase și avea doi copii. Acum era bolnav de reumatism și dat afară din slujbă. Pe deasupra, în satul acesta sărac s-a înființat colectiva. Ducea o mizerie cruntă, trăind (cinci inși cu mama lui) din ceea ce câștiga soția lui la colectivă. Mai lipsea să le venim și noi cu cereri pe cap. Vorbisem cu el cu trei ani în urmă. Ne primise cu multă dragoste, dar l-am ocolit, să nu se simtă dator să ne ajute. L-am rugat să ne usuce în cuptor niște porumb furat de noi de la G.A.C. Hosman și să-l macine. De pe câmp am cules două duble de fasole boabe, pe care am uscat-o la soare. Într-o scorbură am descoperit un stup cu multă miere. Am adus câteva ranițe cu cartofi. Doi inși am fi ieșit din iarnă, și la nevoie chiar mai mulți. Am luat legătura cu profesorul Remus Budac, care preda în Noul-Român, și ne-a dat un felinar, petrol, untură și cărți. În tot acest timp intram în satele din jur la oameni complet necunoscuți, adăpostindu-ne în podurile cu fân și având grija să nu ne simtă.

Cu o astfel de ocazie ne-am împrietenit cu un om tare de omenie din Colun - bătrânul Toader. Locuia în a treia casă din

capul satului, dinspre Noul-Român. Mai stătusem până atunci în șopul lui cu fân, fără să știe. Era o noapte ploioasă (nici o toamnă n-a fost atât de ploioasă ca aceea). Eram uzi până la piele și ne-a fost greu să ne dueem în pădure. Am intrat în curtea omului, am găsit în bucătărie ceva de mâncare, apoi ne-am urcat în șopul cu fân. Eram gata să ațipim, când am auzit pe scară urcându-se cineva cu un felinar și strigând aspru: ''Care ești aicea, mă, ieși să te văd!'' N-am avut ce face și ne-am arătat. ''Suntem oameni buni, nene Toadere!'' (Numele îl știam că, stând toată ziua în șopul cu fân, ascultam ce se vorbea în curte. Când ne-a văzut cu arme, omul nu s-a speriat, dimpotrivă, și-a venit în fire, întrebând: ''Dumneata ești, părinte David?'' Crezuse că-i părintele David și cumnatul său, Bărdaș, de care se vorbea că-s prin regiune, fugiți. ''Nu-i părintele David, dar tot oameni ca dânsul; îl cunoaștem și pe părintele și pe cumnatul lui, Bărdaș din Scorei.''

Ne-am împrietenit și atunci noaptea a adus mâncare caldă. Era de pază prin sat și-a venit să mănânce; soția și nora i-au spus că ele au văzut doi țigani în șură și așa omul a venit după noi. Noroc că era om curajos și nu a alarmat satul și a venit singur. Ne-a fost unul dintre cei mai credincioși oameni, în el erau adunate, în gradul cel mai înalt, toate calitățile cu care a înzestrat Dumnezeu neamul românesc. Dânsul ne-a dăruit făină de grâu, mălai, sare, pâine, haine, vești și vorbe de îmbărbătare.

În câteva zile ne-am făcut bordeiul. Era bine că șantul în care l-am făcut nu punea problema pământului scos. De câte ori făceam o groapă trebuia să ne gândim ce facem cu pământul scos, căci movilă de pământ proaspăt în pădure nu puteam lăsa. Din lemnele dintr-o stivă am făcut tavanul, așezat pe două grinzi groase de fag. Deasupra am pus un strat de frunze și mult pământ, în care am implântat copăcei și mai ales mărăcini. La fel am procedat cu toate cărările din jur. În bordei - priciul de 4-6 persoane, sobă confecționată din țigle aduse din sat. Am băgat

lemne uscate pentru foc. Dar cel mai ingenios lucru era ieșirea: din bordei te urcai pe trepte de pământ și ieșeai drept în mijlocul unei scorburi mari, în care ziua era așezat un buhac de fag cu frunze uscate. Puteai trece pe acolo, puteai chiar să calci pe bordei, că nu ți-ai fi dat seama ce-i dedesubt. Un mai bun ascunziș nu cred că se putea construi.

ÎNTÂLNIREA DE LA STEJAR

Data întâlnirii era spre 8 noiembrie, seara, la un stejar bătrân din marginea pădurii, la Șoarș, martorul mut al atâtor întâlniri de-ale noastre. În drumul spre Șoarș, mi-aduc aminte de o întâmplare, care, atunci, m-a îndurerat foarte mult. Ne găseam în dreptul satului Boholț și, neavând de mâncare și nici un om de sprijin aici, am intrat într-o curte, undeva aproape de biserică. Era o curte mare, pardosită cu pietre. În casă se auzea vorbă și era lumină. Pivnița fiind deschisă, se simțea miros de must ce fierbea. Nu puteam risca să cer de mâncare și, astfel, să fiu văzut de om străin la câțiva kilometri de locul întâlnirii. Am intrat în pivniță, am aprins un chibrit și mi-au rămas ochii la bogăția la care nimerisem. Pe o poliță erau vreo 10-12 pâini de secară, cam de două kilograme fiecare, în două coșuri - struguri, în mijlocul pivniței un teasc, care picura într-un ciubăr aproape plin cu must. Am luat două pâini, adunai câțiva ciorchini de struguri deasupra lor și mă gândeam cum să fac să iau și niște must, când în ușa pivniței a apărut, cu un felinar, un om bătrân. M-am tras după o bute de trevere. Omul n-a luat seama mea, a luat o cană de must și a băut-o, a mai luat una, a pus cana pe teasc, eu mă uitam unde pune cana, apoi a plecat. Mă gândeam că de-acum

am timp și pentru must, dar, odată ieșit, omul împinge ușa, o ușă grea de stejar, și se pregătea să o încuie. M-am îngrozit că voi fi încuiat aici și Fileru nu va ști ce mi s-a întâmplat. Mă apropiu de ușă și strig: "Moșule, nu-nchide, că-s aici." Intrigat, omul deschide ușa, mă măsoară cu felinarul, clatină din cap, iar eu îi spun ce fel de om îs, că suntem doi, că n-avem de mâncare, că n-avem de la cine cere, că am văzut că-i curte de om harnic, că-l rog să-mi lase ce am luat, că am vrut să iau și o cană de must, dar n-am avut în ce băga. Omul mă ascultă, apoi zice: "Așa, se tot vorbește de dumneavoastră pe aici, acum, dac-ați venit, să vă dau niște slănină și niște must. Haide în casă să mâncați și ceva cald. Hai, că-i numa nevasta. Tu borească, uite un om necăjit, să le dăm și noi câte ceva." "Ceva am luat noi", am mărturisit eu păcatul, arătându-i pâinile furate. Când a văzut "boreasa" (borească vine de la boierească, rămășiță lingvistică de pe vremea când erau așa ceva prin partea locului) pâinile din raniță, s-a aprins foc: "Dar trăzni-v-ar Dumnezeu și nu v-ar ajuta Sfântul, voi umblați și furați agoniseala oamenilor? Eu nu zic că nu dau de pomană o felie de pită și o creastă de slănină, dar nu pite întregi! Nu-i destul că ne iau tot tâlharii ăștia, acum veniți și voi?" Femeia da să-mi vâre în mână un călcâi de pită de pe masă și-mi arăta ușa. Nu-mi venea să-mi cred urechilor și ochilor. "Nu, leicuță, eu am mâncat în viață pâine muncită și căpătată și furată, dar pâine blestemată încă n-am mâncat! Uite-aici îi tot ce-am luat. Nici un bob n-am gustat." Și-am pus pâinile și strugurii pe masă. "Sara bună, mai mult nu vă mai supăr." Bătrânul a rămas și el năuc, uitându-se la ea. Am ieșit și m-am dus în șură, unde mă aștepta Fileru. Îmi împachetam lucrurile la loc în raniță când a venit bătrânul cu o pâine după mine. "Luați și lăsați-o. Îi ea așa." "Nu te supăra, moșule, dumneata ești om cu suflet, dar nu putem lua. Suntem destul de bătuți de Dumnezeu și așa ca să mai purtăm blesteme pe capul nostru." Și am plecat în noapte.

Zile întregi nu mi-am putut lua gândul de la întâmplare, simțeam o durere fizică amintindu-mi, și, după atâția ani, scena mi-e tot atât de vie ca și atunci. Și mă durea că Fileru a făcut mai mult haz de întâmplare. Era femeia asta o excepție? Nu. Era însăși încarnarea concepției despre milă a majorității creștinilor de pe tot cuprinsul țării, și care au o foarte bună părere despre bunătatea inimii lor, atunci când dau de "pomană" unui lipsit. Lipsitul trebuie să-și întindă mâna, să-și arate partea vătămată din corp și, dacă se poate, să se și tânguie sau să-și cânte milogirea. Boholt era satul din care s-au ridicat, după câte știu eu, mai multe fețe bisericești, chiar și un episcop. Fost-au ei în stare să se ridice deasupra "pomenii" tradiționale? În drum, am prins în pădure un fazan rănit. Într-un câmp, la Rotbav, am găsit o cultură de morcovi furajeri. Am făcut o fiertură din morcovi și fazan și, cu oala plină de mâncare, ne-am dus la întâlnire. Aici sosiseră Brâncoveanu și Nelu Novac, dar din ceilalți nici unul. Am mai așteptat încă o zi și o seară (așa ne era înțelesul), dar n-au venit nici atunci. Ne-am repeztit în sat la Ion Grecu, să-i spunem că, de vin ceilalți, să le transmită că noi am fost la întâlnire. De asemenea să-l punem la curent cu pierderea lui Ilioi. Am intrat prin grădină, în curte. În casă era o gălăgie de nedescris. La un difuzor se cânta de joc și copiii lui Ion, încălțați în cizmele părinților, ridicau casa în slavă. Desigur, părinții nu erau acasă. Cred că nu-i ceva mai frumos decât copiii făcând drăcii în lipsa părinților. Mă uitam pe fereastră și nu-mi puteam lua ochii de la scena unei fericiri, de care eu eram lipsit, credeam atunci, pe totdeauna. Curând au sosit și părinții. În timp ce vorbeam cu Ion, Gica, soția lui, ne-a adus de mâncare. Era mâncarea lor și a copiilor, luată de pe foc. "Luați-o, că îndată, lor, le fac alta." Primirea aceasta m-a mai ajutat să-mi scot din minte femeia cu pâinea blestemată.

Brâncoveanu și Nelu urmau să se ducă înapoi la Retiș, unde

așteptau un răspuns de la Ion Bârsan, apoi să treacă Oltul, să meargă la Olimpiu Borzea, în Viștea de Jos, apoi să vină la noi pentru iernat. Am așteptat o săptămână în apropierea lăzii din pârâul Golbavului. Într-o seară, când eram chiar la ladă, am auzit dincolo de Olt, înspre Viștea, rafale de pistol mitralieră timp de câteva minute. Cam atunci ei ar fi trebuit să ajungă la Olimpiu. Nu în urechi ne lovea zgomotul lor, ci în inimă. Treceam în fiecare seară pe la ladă.

FUGI, PENTRU DUMNEZEU!

În prima întâlnire cu bătrânul Toader, acesta ne spusese că în lume se vorbește că a fost omorât un partizan cu numele Novac. Alte amănunte nu știa. Dar care Novac? Gelu sau Nelu? Voiam să-l întâlnesc pe profesorul Remus Budac, ca să-l întreb ce știe despre Novac și despre ceilalți. În mod obișnuit trebuia să trec Oltul, să caut scrisorile sau, mai degrabă, să merg la sora lui, învățătoarea Malene, în Porumbacu de Jos, ca dânsa să vorbească cu fratele ei. Mai puteam lăsa o scrisoare în punctul cuvenit, dar asta ar fi durat timp. Eram înțeleși categoric că nu voi folosi altă cale. Securitatea folosea metoda aceasta: Se ducea un agent la un om bănuit și-i zicea: ''M-a trimis Gavrilă să-i dați sau să-i spuneți cutare lucru.'' Unii oameni s-au prins în laț. Or, atunci aș fi făcut o greșeală care mă putea costa capul.

Oltul era foarte mare, podurile și luntrile păzite, deci nu-l puteam trece. Profesorul mai avea un frate, țăran în Noul-Român. Nu știu din ce pricină, Remus Budac nu s-a învoit niciodată să iau legătura cu acesta. În schimb învățătoarea Malene era de acord. Atunci am crezut că fac un lucru bun, ducându-mă la

celălalt Budac într-o seară și rugându-l să meargă la sora lui, ca să-i transmită lui Remus să vină la locul întâlnirii în data cutare, la ora cutare. Ca semn de încredere i-am dat o cruciuliță ce-o primisem de la dânsa. Omul a rămas foarte mirat și îngrozit, aflând în ce acțiuni periculoase intraseră frații lui, dar a promis că așa va face. Și-a permis, însă, să simplifice lucrurile. Nu s-a mai dus la sora dumnealui, ci s-a adresat direct fratelui său, Remus Budac. Vrând s-o scoată cu totul din cauză, nici nu i-a pronunțat numele. Lănțișorul i l-a dat surorii altădată, fără să zică nimic. Remus a întrebat mult cum arătam, dar fratele n-a putut da multe amănunte. Ceea ce nu aveam de unde știi, era că profesorului i se întâmplaseră lucruri grave. Într-o zi s-a trezit cu o percheziție de-a Securității, cu câini și tot dichisul. Într-o firidă au găsit manuscrisele mele, pe care i le dasem în păstrare. În fața evidenței, n-a mai avut decât o singură ieșire: "Vă ajut să-l prindeți pe Gavrilă." Era exact ceea ce voia să-i propună Securitatea. Le-a spus că eu mă duceam noaptea la el acasă, știind că eu nu mă voi duce. De altfel nici nu știam unde îi e locuința. Era de așteptat ca Securitatea să-l pună la încercare. Și tocmai atunci sosește fratele său, cu vestea că un Gavrilă înalt, negricios vrea să-l întâlnească. Ori el nu mă știa nici înalt, nici negricios. Ferm convins că este o cursă, a anunțat Securitatea. Ceea ce a făcut totuși, a fost să dea un alt loc de întâlnire și la o altă oră. Le-a dat, de asemenea, ideea ca ei să stea locului, ascunși, el o să mă ducă de vorbă spre ei, să se prindă de arma mea și să sară pe mine, prinzându-mă viu. Aceste amănunte le-am aflat 23 de ani mai târziu, la Securitate, în București, de la colonelul Tudor, căpitanul de atunci investit cu prinderea mea.

Prin satul Noul-Român trece un râu, ce vine din Săsăuș și Chirpăr. De la sat până la Olt, râul curge printr-un canal adânc și strâmt. Cam la jumătatea canalului era o punte dintr-un trunchi de salcie. Acolo obișnuiam să întâlnesc pe profesorul Budac și

într-acolo mă îndreptam pe la ora nouă seara. În amurg se lăsase o ceață deasă. Drumul din sat l-am făcut pe câmp; m-am apropiat de locul întâlnirii venind dinspre Olt. Am trecut puntea și m-am așezat în tufe așteptând. Curând l-am văzut pe profesor sosind. Am pâsâit scurt și m-am dus spre el. Când s-a convins că sunt eu, mi-a șoptit îngrozit: ''Fugi, pentru Dumnezeu, pe unde-ai venit, că-s aici?'' Eu dam să-l mai întreb ceva, dar el a făcut cale-ntoarsă, grăbit. Mi-am dat seama că-i ceva grav și m-am întors pe punte. Scrutam întunericul, când aud pași dinspre Olt și văd o arătare uriașă venind pe marginea canalului. În ceață, toate obiectele par mai înalte și mai voluminoase. Era un pescar ce venea de la Olt cu rociul în spate. Am rămas pe loc, lăsându-l să se îndepărteze. Nu cred că ne despărțea mai mult de o sută de metri, când îl aud pe om țipând: ''De ce, tovarăși?'' apoi niște bufnituri înfundate și gemete. Am ieșit din șanț și m-am depărtat pe câmp, până în marginea satului, unde șezusem ziua ascunși la un om necunoscut. L-am găsit pe Fileru cu bagajele gata. Auzise și el, în liniștea nopții, țipătul pescarului și era îngrijorat. M-a luat în primire când am ajuns: ''Să plecăm de-aici cât mai repede. Satul îi păzit!'' Auzise fluierături caracteristice la marginea satului. Ne-am hotărât să traversăm așezarea. Am ieșit din curtea omului și am mers o bucată pe uliță, apoi iar prin grădini și iar pe ulițe, cu câinii bătând după noi ca la urs. Parcă nu-i mai dădeam de capăt satului.

Prinderea pescarului și imobilizarea lui a ușurat situația profesorului. El plănuia ca după vreo oră, când era mai departe de ei, să facă ceva vorbă, chip că ar fi vorbit cu mine, că eu n-aș fi vrut să trec apa și el să dea alarma la Securitate, asmuțindu-i după nimenea. Auzind țipătul, nu-și putea închipui să fiu prins fără să trag, dar tot s-a deplasat la fața locului, îngrijorat. A tândălit o vreme până să recunoască faptul că nu eram eu. Peste 23 de ani, prins la Securitate, erau curioși să știe dacă am fost

sau nu la întâlnire cu profesorul Remus Budac. ''Am fost, dar am auzit un strigăt suspect.'' Pe profesor nu l-am mai văzut din seara aceea. I-am dat o întâlnire prin învățătoare Malene, în primăvara următoare, dar mi-a trimis răspuns că nu poate veni, că i-au plasat ''o umbră'', un coleg profesor care se ținea scai de el ziua, iar noaptea, casa îi e supravegheată. Când și-au dat seama că nu se pot folosi de el ca să mă prindă, l-au arestat și condamnat. Îmi pare rău, că nu am mai putut vorbi o dată cu dânsul, înainte de moartea sa în una mie nouă sute opt zeci și?

DUMITRU MOLDOVAN

Dragă Dumitre, locul tău în această carte trebuia să fie în 1951. N-am putut să te trec atunci, pentru că n-ai vrut tu. Ai motivat că nu pentru laudă ai luptat. Nici ca să fii compătimit. Cred că te-ai convins că nu pentru laudă am scris eu aceste amintiri. Ai refuzat apoi, dezamăgit de mlaștina deznădejdii în care ne zbatem cu toții și poate te-am convins că și eu, de multe ori, am lăsat tocul din mână, întrebându-mă dacă mai are rost să mai scriu. De nu cumva și această datorie nu-i decât o zădărnicie în plus, ca toată lupta noastră. Noi, totuși, să ne facem ultima datorie față de cei morți. Să spunem totul așa cum a fost. Să-i spunem țării ultimul nostru cuvânt.

Din amintirile tale, voi reține puține, așa cum mi-ai cerut. Citez prefața:

«Țară scumpă, te iubesc și acum ca și atunci, și cu oase frânte, și cu amintiri împovărate de grozăvii, făcute de semeni de-ai noștri, sub presiunea și influența celor mai crânceni dușmani ai tăi și ai firii omenești!»

«Fac ce pot, în speranța că-ți vei găsi odată sensul care-l meriți pe deplin în lumea aceasta, unde să-ți aduni acasă copiii care-au plecat să strige după adevăr pe alte meleaguri, unde să ți-i luminezi și să ți-i crești în voie pe cei dornici de bine și de pace. O pace bună, o pace dreaptă, dorită de înaintașii noștri până la capătul puterilor lor, printre care și tata.»

Tata, părinții, au fost din satul Lisa, Făgăraș. Aveam pământ foarte puțin. Speranța casei noastre erau doi cai și o căruță. Cu ei voia tata să mă țină la școală. Am urmat câteva clase la Liceul "Radu Negru" din Făgăraș, până în 1946, când, într-o noapte, tata s-a întors acasă numai cu biciul: o ceată de soldați ruși i-au luat caii și căruța, tata mulțumind lui Dumnezeu că a rămas cu viață.

Eu a trebuit să mă întorc acasă, nu înainte de a face o oarecare ordine în clasă. Începuseră unii colegi, mai ales străini de neam, să se maimuțească în chip bolșevic, căutând să ne intimideze. I-am pus la punct destul de binișor ca să-și aducă aminte că aici este pământ românesc și ei datorează respect acestui pământ.

Nu-mi închipuiam că și în sat voi întâlni aceleași probleme. Propagandiștii și cozile lor de topor începeau agitația comunistă. Pentru 7 noiembrie pregătiseră o sală festivă cu tablourile marilor dascăli ai omenirii: Marx, Engels, Lenin, Stalin. În noaptea de 6/7 noiembrie, tablourile, împreună cu steagurile roșii au fost arse. Au fost arestați 12 oameni bănuiți, între care Pop Jean și tânărul Dumitru Moldovan. Se descoperă că el a făcut lucrul acesta și e dus la Securitatea din Făgăraș, unde "ciungul" Stoica bătea cum bătea, apoi la Sibiu, unde a reînceput ancheta. Securitatea voia să știe ce complice a avut și cine l-a instigat. A susținut până la urmă că el singur a făcut totul. La Securitatea din Sibiu întâlnește un alt grup de tineri, venit de la Alba-Iulia, printre care Horia Iancu și Avram Iancu. Este condamnat la un an închisoare, dar e dus la Gherla, la Peninsula și la Poarta Albă.

Își amintește aici cu drag de comandorii Ceaușu și Cara și de părintele Arsenie Boca. Este eliberat în 1950. Povestea Fileru scena venirii acasă a tânărului Dumitru. În timp ce era la închisoare, tatăl lui schimbase câinele și acum vroia să-l lege, ca să nu-l muște pe băiat.

- Nu-l lega, tată. Cât voi trăi, nu voi putea vedea pe nimeni legat.

Se angajează la șantierul Victoria, dar Securitatea avea alte planuri cu el: vroia să-l facă informator. Refuză, însă e amenințat.

- Tot bandit ai rămas! i-a spus ofițerul de Securitate.

În fața acestei situații, Dumitru a hotărât să plece la munte.

Își ia o armă și cele necesare. Este sprijinit de oameni din sat: de Ducă și Fileru. Securitatea, înfuriată, formează potere de prindere a lui. Scapă din toate cursele și din întâlnirile cu Securitatea. Astfel iese din încercuire prin luptă, din grădina lui Alexandru Greavu. De asemenea, este silit să se apere împotriva unei potere alcătuite din paznici de vânătoare la stâna poienarului Opreanu.

În felul acesta, hăituit permanent, a trecut vara anului 1951. În toamnă, împreună cu tatăl său, Vasile Moldovan, și-au construit un bordei în munte. În 24 noiembrie, se îndreptau noaptea cu bagaje, spre munte. Satul Lisa era însă înconjurat de patrule de Securitate. Era o noapte cu vânt și lapoviță. Dumitru, care mergea înainte, este somat de o patrulă. Tatăl său, din urmă, trage, ca să îndrepte atenția Securității spre el.

În ciocnire, Dumitru este de două ori secerat de rafale de pistol mitralieră: o dată în picior și a doua oară în abdomen. Continuă să tragă până își pierde cunoștința.

S-a trezit în spital, la Făgăraș, unde doctorul Pereni îi pompa în mână propriul său sânge, ajutat de sora Margareta Halmaghi.

Abia revenise la viață, că ofițerul de securitate Alexandrescu a intrat în spital și a început ancheta, lovindu-l peste rănile

proaspete. Ca să nu se audă zgomote, unul din securiști cânta cât putea cu muzicuța în salon. Încă nevindecat, este dus la Sibiu, la spital, unde reîncepe ancheta făcută de locotenenții Mânzatu și Urzică. Este ținut acolo până în ianuarie 1953. E dus apoi la Cetățuia, în orașul Stalin. În ianuarie 1953, a fost condamnat la 20 de ani muncă silnică, pe baza multor articole, între care nelipsita "crimă de uneltire contra ordinei sociale".

În vară, ajunge cu un lot la Capul Midia, unde îi aștepta vestitul Borcea:

- Ce-ați crezut că faceți, bandiților? Trăiesc în România 18 milioane de oameni. Pot muri și 10, dar cu 8 construim socialismul.

Aici, Dumitru Moldovan se îmbolnăvește curând de reumatism infecțios și apoi de ocluzie intestinală. E dus în cele din urmă la Via, la un spital militar, unde este operat de dr. Bocancea. Iese cu infecție peritonală. Așa bolnav, cu febră, este transferat la Securitatea din Brașov, unde și-a văzut tatăl, condamnat și el la 10 ani de muncă silnică. "Nu se plângea pe el, ci mă plângea pe mine, văzându-mă cum arătam."

A fost adus la Năvodari și, cu mare greutate, medicii deținuți Popovici și Nițulescu l-au ținut la infirmerie. Nu se mai putea ridica din pat decât sprijinit. Tot bolnav, a fost transferat la Poarta Albă, "unde am petrecut cei mai buni ani din pușcărie". Aici ajunge pe mâna medicilor, și ei deținuți, Metz Ladislau, Gălețianu, Sară și Blasian (ultimul de drept comun, care în curând va fi condamnat la moarte cu lotul "sabotorilor Canalului"). Acești medici, într-un ultim efort, se încumetă să-i facă operația abdominală la infirmeria coloniei și găsesc în abdomen o "mensă" uitată sau lăsată de la operația de la Via și care era cauza peritonitei permanente. Odată îndepărtat corpul străin din organism, Dumitru se reface, intrând în rândul celorlalți deținuți.

Într-un sertar cu fundul dublu găsește un tratat de apicultură,

scris acolo, ca deținut, de doctorul Nicolae Romanescu și, citindu-l în ascuns, "de-atunci am primit dragoste pentru albine și, dacă astăzi stăm și povestim în stupina mea, care-mi asigură mie și familiei mele existența, doctorului Romanescu îi sunt recunoscător. Sănătos, scos la lucru, am putut și eu participa, împreună cu Marcel Cazacu, Tavi Rădulescu, Cicerone Ioaniței, Remus Radina și, mai ales, cu adevăratul român Nicolae Ispas la greva foamei de 12 zile. După grevă a urmat o perioadă mai bună, căci înainte mureau deținuții pe capete. Dar, din păcate, nu și pentru Ispas Nicolae, fost prizonier în U.R.S.S, ucis de conducerea lagărului, fiind socotit organizatorul grevei.

Aici au fost aduși cei 45 de generali ai Armatei Române socotiți criminali de război.

În 1955 am fost dus la Jilava, unde m-au ținut până în 1956. Apoi iar la Salcia, în lagăr, neputându-l uita pe comandantul Iova, care asmuțea câinii asupra deținuților. De aici am ajuns din nou la Gherla, ca să fac cunoștință cu Goiciu, Istrate și Mihalcea. Aici l-am cunoscut pe părintele Ivan de la Vladimirești, care, prin exemplul său, a influențat atât pe deținuți, cât și pe paznici. Am fost scoși la lucru în fabrică. De la Revoluția din Ungaria, în 1956, regimul s-a înăsprit mult oriunde în închisori.

În 1959 am fost duși în Bălțile Brăilei, la dig, fiind repartizat la Stoinești. M-am întâlnit din nou cu tata. Îmi sângera inima văzându-l cum se topește fără să-l pot ajuta cu nimic. Lucram la consolidarea digului, cu roaba, sub teroare, foame și batjocură. Și milițienii care ne păzeau erau persecutați. 'Mai bine să veniți cu ei morți decât cu norma nefăcută', li se poruncea la plecare. Foamea era așa de mare, că furam știuleții de porumb din furajul verde ce se dădea boilor care transportau mâncarea.

M-am îmbolnăvit, de data asta de T.B.C., și am nimerit la Salcia, la dr. Trifan, și el deținut. Ajunsesem să rupem iarba și să o amestecăm în mâncare. Aici au evadat doi deținuți, între

care unul cu numele de Moldovan. Au fost chinuiți îngrozitor în fața noastră, înainte de a fi uciși.

În 1960 am aflat de la Drugă din Pojorta că a murit tata. Eram atât de obișnuit cu moartea din jurul meu! Mi-am înăbușit durerea în suflet ca într-o carapace. În 1961 am luat iar calea Gherlei și apoi am poposit la colonia Grindu, de unde am fost trecut la Luciul-Georgieni, unde m-am îmbolnăvit iar. De acolo m-au luat și dus la Jilava. Aici am cunoscut pe câțiva din lotul Ion Lugojanu, acel tânăr care a pornit acțiunea de răzbunare a tatălui său în momentul când cei de-acasă au primit pachetul cu hainele părintelui mort în închisoare. Au fost chinuiți de temnicerul Ștefan, un boxer, până au fost duși la execuție. Povestea acestor tineri m-a marcat pe toată viața. În 13 aprilie 1964 am fost eliberat, o dată cu fruntașul vaidist Ariton Moldovan din Pojorta și cu învățătorul Bucelea din Vișlea de Jos, trecând din închisoarea mică în închisoarea mare, România."

DOUĂ COPILE FAC AGRICULTURĂ

Închideam ochii și-mi imaginam ce era acasă. Două copile, cea mai mare de 14 ani, cea mai mică de 12, ies cu carul și plugul la câmp. Plâng că nu pot ridica plugul, plâng că nu pot înjuga bivolii, plâng că nu pot apăsa coarnele plugului în brazdă, plâng că nu pot secera singure, că nu pot treiera singure, că nu pot sui sacii cu secară și cartofi să-i ducă la cotă, plâng că le prinde noaptea pe drum, și li-e frică, plâng că vine perceptorul și n-au bani, că vine colectorul și le înjură să predea cotele. Plâng că li-e frică să iasă noaptea afară din casă, plâng că și-n casă li-e frică, de când Lăbuș, câinele ce dormea pe prag, a fost otrăvit,

și li-e frică și să plângă când umbre le vin la fereastră și rânjesc în noapte. Plâng când urlă viscolul și cântă cucuveaua.

Plâng că iar vine duba și le duce la Securitate, unde toți se răstesc la ele, că le pune la curentul electric, de parcă tot trupșorul lor de copil vrea să se-mprăștie și inima se zbate în coșul pieptului ca o pasăre în colivie, și că așa se va zbate toată viața. Plâng că le bagă apoi în pivniță, să doarmă pe cimentul umed, și or să le doară rinichii toată viața, plâng că li se pun întrebări și ele nu știu ce să răspundă. Plâng că li se dă drumul în miez de noapte și fac 15 kilometri pe jos până acasă, plâng că nu îndrăznesc să intre noaptea pe poartă, și la altcineva nu cutează să se ducă, plâng că aud vitele mugind de foame în grajd. Plâng că tatăl lor a murit demult, plâng că mama e la închisoare de mai bine de doi ani și nu știu dacă e vie sau moartă și dacă o vor mai vedea vreodată, plâng că au avut un frate mult mai mare ca ele, plecat de 6 ani de-acasă, de nu și-l mai aduc aminte cum arăta la față, că fotografiile lui au fost toate luate de Securitate, și numele lui e trecut pe o hârtie la Sfatul Popular că e condamnat la moarte, și camioane cu soldați umblă ziua și noaptea pe drumurile pădurii să-l prindă.

Plâng că în curtea lor nu intră nimeni, că lumea din sat se ferește de ele, plâng că ele nu se duc în șezătoare, nici la școală, plâng că trăiesc într-o lume rea, pe care nu o înțeleg și în care simt că ele, două copile cu ochi speriați, nu au loc.

DOUĂ NUIELE DE ALUN

În bordei am intrat definitiv cam după 15 decembrie, când nu s-a mai dus zăpada. Până atunci ne ținusem prin locuri pustii și prin șopuri, la oameni necunoscuți, mergând des la locurile de

întâlnire, tot mai fără speranță de-a-i întâlni pe frați. A mai nins de câteva ori, așa că pe la Crăciun neaua era de 20 de centimetri. N-o duceam prea rău în bordei. Noaptea stăteam pe rând, în picioare, în scorbură, ascultând zgomotele pădurii. Seara făceam de mâncare. Mai mult de post. Fierbeam mămăliga și o mâncam cu zeama ei, gândindu-ne la brânza de la izvoarele Topologelului, ce sta acolo fără rost. Altă dată făceam fasole și cartofi. Mai povesteam. Dar ce mai rămânea de povestit după alte două ierni petrecute împreună? Aveam felinar și petrol și totuși n-am avut parte de lumină. În căutările noastre prin bucătării, am dat peste un litru de "petrol", care, în realitate, nu era decât motorină; îl amestecasem cu cel primit de la Remus Budac. Abia aprins, începea să fumege, sticla nu mai da lumină și bordeiul se umplea de fum înecăcois. Am încercat să-l decantăm fracționat dar tot degeaba. Așa, doar la lumina focului din sobă, a venit și la noi Crăciunul, și Anul Nou 1955. Gândurile rele ne măcinau întruna, fără să ne dea pace. De care Novac se vorbea în lume? Îl bănuiam pe Nelu Novac. Dar Gelu și Gheorghe ce vor fi făcut? Pe unde au plecat? Dar ceilalți? Dar Ilioi? mai trăia oare? La ultima întâlnire, Profesorul îmi mărturisise că nu se simțea bine. "Te supără rana?" am întrebat. "Nu, mă strâng oasele pieptului și simt că nu mai am putere."

Într-o noapte, Fileru îmi spusese: "Eu știu unde iernează Ghiță și ceilalți. Fii atent la mine. Știi că râul Pojorții, mai jos de drumul ce duce din Pojorta în Sâmbăta, face o buclă. În bucla asta, cu vreo douăzeci de ani în urmă, un primar a zidit o fântână seacă pentru arderea vitelor moarte. Nu s-a folosit niciodată, căci, pentru a arde o vită, trebuia un stânjen de lemne și o bute de petrol. Fântâna s-a umplut cu pământ și pietre, de nu se mai putea cunoaște. De-abia jos se mai putea vedea prispa vetrei, de bate apa râului în ea. Dacă te bagi pe prispă în fântână și scoți afară pietrele și pământul, și faci un pod sprijinit pe stâlpi, ai un

bordei clasa-ntâi. Cu focul nu știu cum ai putea face, nici cu fumul, decât doar să folosești un primus de petrol ori, mai degrabă, de spirt. Nici dracului nu i-ar trece prin cap că ai fi acolo." După câte am aflat mult mai târziu, lucrurile nu stăteau așa, dar nici departe de adevăr nu erau presupunerile lui Fileru.

Primul necaz ce l-am avut în noul adăpost a fost cu vânătorii. Erau doi ce veneau aproape zilnic, de loc din Colun. Desigur, agenți de-ai Securității. Cu un an în urmă îi întâlnisem și am stat de vorbă cu ei. Li se citea ticăloșia în priviri. Le-am vorbit și frumos, i-am și amenințat. "Vedeți că pe voi vă pune înainte dacă pârâți și în voi vom trage întâi." Nu de ei ne temeam, ci de câinii lor. Vânau cu niște câini ciobănești, care, dacă simțeau om, lăsau urma vânatului și începeau să te latre. Așa ne și descoperiseră cu un an în urmă. De-atâta vânătoare nu mai rămăsese nici o vietate prin păduri. Aici trăia o căprioară bătrână, cu burta mare, care nu se lăsase alungată. Or, căprioara, în fuga ei pentru a se salva, trecea pe lângă noi, câinii simțeau prezența noastră, lăsau căprioara în pace și se porneau să latre bezmetici. Lucrul s-a repetat de câteva ori. O dată au venit și vânătorii să vadă ce-i. Ședeam ca pe spini, cu mâinile pe arme, pe treptele ieșirii. Neobservând nimic, și-au dat cu părerea că la pârâul de lângă noi veneau vietățile pădurii la adăpat, de aceea câinii pierdeau urma. Ne temeam, însă, să nu vină vreodată să latre la gura scorburii.

Pe la Sfântul Ion, vremea a prins să se înmoaie. Austrul bătea cald și zăpada se topea. Apa produsă de zăpadă își căuta loc să curgă pe unde a mai curs, neținând seama că noi ne-am făcut bordeiul în calea ei. Întâi s-au muiat pereții, de nu mai puteau ține greutatea grinzilor groase și a pământului de deasupra lor. Din pereți s-au desprins bulgări mari de pământ de formă cubică. De teamă să nu cadă pe noi, am ieșit afară noaptea, am tăiat doi fagi și am confecționat stâlpi de susținere a grinzilor, ca

pentru un abataj în mină. Lăsasem urme în jur, dar n-aveam ce face. A nins din nou, și urmele s-au astupat. Însă vremea moale continua.

După câteva zile, din peretele de la deal a început să curgă apă, întâi un fir, mai pe urmă șuvoi, și să inunde încăperea. Neam sculat noaptea și, la lumina felinarului, așa rău cum era, am făcut un tunel în peretele de jos, să-i lăsăm loc pe unde să se scurgă. Acum aveam pârâu în bordei. Ne izvora la cap, curgea pe sub prici și pe unde fusese soba, de-a trebuit să facem alta. Așteptam să vină gerul, ca să înceteze nenorocirea. În bordei se umeziseră toate. Era un chin să faci focul. Chibriturile nu se aprindeau, iasca lua foc, dar până la flacără îți secai plămânii suflând.

N-am crezut niciodată în vise. Le povesteam doar așa, ca să treacă timpul. În dimineața de 13 ianuarie, îi povesteam lui Fileru cum că se făcea că-i vară și două vaci veniseră să bea apă la pârâul de lângă noi și se opriseră la scorbura bordeiului nostru. Păstorul, un țigan, venise după vaci și dase peste noi. Am uitat visul, când, pe după amiazi, în timp ce ședeam în cojoace, tăcuți, îl văd pe Fileru că se îndreaptă spre scorbură, ascultând. "Taie cineva lemne în pădure." Eu nu auzeam. "Nuiele taie." Am început să aud și eu. "Va fi vreun băieș", ne-am dat cu părerea. Prin mărăcinii de la bordeiul nostru n-avea ce căuta. După o pauză, am zărit că taie chiar deasupra noastră, și deodată se face lumină în bordei, cineva ridicând buhacul din scorbură. Fileru a ieșit afară cu capul. "Ce faci tu, mă, Oneo", îl aud. Am ieșit și eu. În față, un băieș tânăr, alb ca varul de spaimă, rămăsese cu toporul în mână și cu două nuiele de alun în cealaltă. Tremura din tot trupul, gata-gata să se prăbușească. "Liniștește-te, măi băiete", îl îmbuna Fileru. Nici nu era de mirare. Să vezi ieșind din pământ două arătări bărboase, câmd nu te-ai fi așteptat, nu era lucru de șagă. "Cum de-ai venit aici?" Băiețul abia îngăimă în sughițuri:

"Știam două nuiele de alun, aici pe dâmb, și-am venit să le tai." Noi nu ne gândisem la asta, adică cineva să țină minte două nuiele de alun de la un an la altul, într-un desiș de mii de aluni. "Cum te cheamă, măi băiete?" "Subțirelu", răspunde tânărul. Era slăbuț îmbrăcat și cu picioarele goale băgate în niște șoșoni crăpați. "Păi pe vreme ca asta ți-ai găsit să umbli prin pădure?" "Ce să fac, foamea și copiii te scot din casă pe orice vreme. Și pădurarul azi nu-i în sat." "Măi, Oneo, știi tu ce fel de oameni suntem noi?" "Știu, să trăiți, îți fi niște călugări fugăriți." "Cam așa, măi Oneo, dar armată făcut-ai?" "Făcut, să trăiți!" "La ce armă, măi Oneo?" "Să trăiți, la Securitate!" "Ești singur în pădure, măi Oneo?" "Nu-s singur, să trăiți, mai sunt câțiva tovarăși." "Ce fel de tovarăși, cu arme?" "Nu, și ei îs după nuiele." Nu se auzea nimeni în pădure, semn că One mințea. L-am îmbunat zicând că noi nu avem nimic cu ei, ci cu cei ce conduc țara asta, ce-l silesc și pe el să umble desculț prin zăpadă ca să se poată hrăni. I-am vorbit mai bine de-un ceas, rugându-l să nu spună nimănui că ne-a văzut, că are și el un suflet, pe care să nu-l bage în iad dacă ne va vinde pe noi, ca Iuda pe Domnul Hristos. I-am spus și ce s-ar întâmpla dacă ne va vinde, că îl vor aduce să le-arate unde ne-a văzut, mânându-l înainte și s-ar putea să fie el cel împușcat.

Subțirelu ne-a făgăduit tot ce l-am rugat. I-am dat drumul. Cât ce s-a îndepărtat, ne-am uitat unul la altul. Pe cuvântul lui Subțirelu, pe loc nu putem rămâne. Chiar dacă nu se va duce la Securitate, de tăcut, nu va tăcea, măcar să-l fi picat cu ceară. Mai devreme sau mai târziu, Securitatea tot va afla. Până atunci, noi trebuie să fim departe.

Am încărcat în ranițe ce ni s-a părut mai important, am pus buhacul la gura scorburii, apoi am plecat pe urmele lui Subțirelu. Se vedea, după distanța pașilor, că, după ce s-a depărtat de noi, acesta a fugit. A început să plouă, ceea ce era bine, că învechea

urmele după noi. Bănuiam, la plecare, că pe fețe nu va fi zăpadă și vom putea merge fără urme, dar pământul mustea de apă, deci am fi făcut mai multe mergând pe pământul desfundat. Atunci am hotărât să mergem pe urmele lui Subțirelu până în satul Colun și, din capătul lui, să intrăm pe drumul pietruit, care, ori va fi cu zăpadă, ori nu era: totuși mai bun pentru pierdutul urmelor, bănuind noi că ar fi circulat. Subțirelu a mers pe o cărare la marginea pârâului, care nu mai era pârâu, ci râu învolburat. Am alunecat de vreo câteva ori în apă; atunci am renunțat să ne mai chinuim pe margine și am luat-o direct prin apă; în unele locuri ajungea până la brâu. Pârâul ținea cam vreun kilometru până în sat; acum ședeam pe niște bolovani, la marginea țigăniei, neștiind ce să facem. Drumul Colun-Noul-Român era plin de zăpadă, și încă multă, dar rău era că nu avea pe el nici o urmă. Ar fi însemnat să lăsăm numai urmele noastre întipărite. "De vin în noaptea asta sau mâine", îl aud pe Fileru zicând, "în sat ne caută ca pe ac, dar în țigănie nu ne caută." "Hai să intrăm în țigănie." "Ca să vedem că nu avem unde ne ascunde", am răspuns eu. "Ba da, am văzut câteva grajduri. Unul îl văd cu coceni de cucuruz. Dacă ne urcăm repede să nu ne simtă câinii și țiganii, cred că putem sta ascunși în coceni." Am pregătit mămăliga ce o luasem cu noi, în bucăți mici, ca s-o dăm la câini, dat fiind că țigănie fără câini nu există, și când n-am mai văzut nici o mișcare, ne-am îndreptat spre grajdul pe care l-am observat și, până am ajuns la scara podului, nu ne-au simțit câinii. Întâi a sărit o javră de la ușa grajdului, apoi toate potăile au năvălit ca la urs. Ne-am făcut loc în coceni unde am rămas nemișcați. Am aruncat câteva bucăți de mămăligă, câinii s-au bătut între ei și s-au luat după cei ce au reușit să înhațe bucățile. Cineva a ieșit afară, dar, văzând câinii ciorovăiundu-se, s-a tras înăuntru. Am mai aruncat câteva bucăți, apoi ne-am tras, printre tulei, în fundul șopului. Aici nu erau decât câteva brațe de paie. Ne-am făcut culcuș în ele așezându-

ne în cojoace.

Ziua următoare am urmărit ce se întâmpla în jur. Țiganul gazdă a aruncat dimineața un jip de coceni la calul din grajd, după ce l-a blestemat cu soarta de a-l mânca câinii și s-a dus de-acasă. După el a plecat și țiganca, pufăind dintr-o țigară mare de ziar. Un copil a stat toată ziua cu ochii la cărarea ce ducea în sat. Spre seară a venit țiganca, pufuind din altă țigară, în mână având o varză acră înfiptă într-un băț. A dat drumul calului la apă, i-a mai zvârlit un jip de coceni și a intrat în casă. Pe la ora zece l-am zărit pe Subțirelu ducându-se în sat cu un sac pe mână și povestind unui tovarăș de drum ceva tainic. Era limpede ce-i povestea. Important era că nu se dusese să ne vândă.

Seara, după ce-am aruncat javrei bucățile de mămăligă rămase, am coborât și ne-am depărtat de țigănie. Văzând că era liniște, am intrat la bătrânul Toader. Doamne, câtă bunătate și delicatețe la acest om! Ne-a dat mâncare caldă, ciorapi de schimb. I-am spus de întâmplarea cu Subțirelu. "Știu", ne-a zis el, "a venit și la mine, eu îs nănașul lui. L-am speriat să nu vorbească, dar tot va vorbi." Omul insista să mai rămânem la dânsul. A dormi într-un șop cu fân ar fi fost atunci dorința supremă, dacă n-ar fi fost atât de periculos. Ne-am luat rămas bun și am plecat. De la Toader am mai primit, însă, și o veste tare tristă: a fost prins părintele Ion David, în Porumbacu de Jos, într-o glugă de coceni, chiar în noaptea de Sfântul Ion. În lume se povestea astfel: La noi, cocenii de porumb se țin legați pe bârne așezate de la un pom la altul. Se formează astfel un tunel, unde, la nevoie, se poate ascunde cineva. Aici își avea părintele și casa, și biserica. Fetele părintelui ar fi venit la gazda unde era, anume de Sfântul Ion, să vorbească și să-i aducă ceva lucruri tatălui lor. Vor fi fost urmărite sau vreun vecin o fi observat ceva suspect și a pârât? Destul că Securitatea a venit, a înconjurat locul și a început să tragă în coceni. Părintele a încercat să fugă, dar a fost împușcat.

Unii l-ar fi văzut cum îl târau în camionul Securității, având asupră-i patrafirul și un ceaslov. Știrea era de crezut, eu știind că părintele nu se despărțea niciodată de antemis și de patrafir. Nu s-a mai rupt nimic din sufletul nostru, că nu mai avea ce se rupe.

PE PÂRÂUL CRUCII

Cine mergea atunci pe calea de hotar de pe muchea dealului dintre satele Colun și Fofeldea, cam la jumătatea drumului întâlnea o cruce de piatră. De la cruce, mergând spre stânga, spre apus, dădeai de o râpă cu salcâmi. Sub râpă, era un izvor cu apă bună și multă, care se transforma într-un pârâu ce bătea în coasta dreaptă și cotea des. La o astfel de cotitură, cam la 300-400 de metri de izvor, se făcea atunci un desiș de porumbei și sânger, nu mai mare decât suprafața a două camere. În toamnă, fugăriți, am poposit în acel desiș cu Fileru, dar atunci încă era frunză. Tot acolo, aveam, îngropate, câteva raniţe cu cartofi. Ne-am făcut alt adăpost cât s-a apropiat seara. Noroc că am găsit un subsol de marnă moale, încât, cu ajutorul toporului, am săpat groapa bordeiului într-o noapte. Am tăiat din apropiere bețe și am alcătuit un acoperiș, întinzând foaia de cort deasupra și camuflând cu frunze uscate. Pământul scos îl aruncam în pârâu. În nopțile următoare am continuat lucrul, până ne-am văzut în bordei. Nu era ca acelea din iernile trecute, nici măcar precum cel de la care fugisem, dar se putea sta destul de bine în el. Era lumină ziua și se putea citi. Aveam câteva cărți, între care sociologia lui Gusti, pe care am studiat-o. Focul îl făceam noaptea. Făcusem o sobă din bolovani aduși din pârâu, imprudență ce putea să ne coste. Am ales niște lespezi, le-am potrivit din topor și-am închipuit soba. La primul foc, după puțin timp, soba a

explodat, aruncând pietre și jar, de era să ardem cu totul. Pietrele aveau pungi de apă în ele, apa s-a dilatat brusc, iar piatra a trosnit ca o bombă.

Două săptămâni a fost liniște primprejur. Într-o dimineață am auzit vorbe și am văzut patrule de câte șase ostași înaintând din vale la deal. Două au trecut foarte aproape de desișul nostru. Noroc că n-au fost mai conștiincioși și n-au avut câini. I-am văzut cum s-au adunat la cruce și au pornit apoi la cale. După cum am auzit mai târziu, Securitatea a aflat ce-a descoperit Subțirelu în pădure, l-au bătut și l-au silit să-i ducă la fața locului. Bănuind că am fi pe undeva în apropiere, au controlat pădurile și râpile pentru a da de noi.

Nu era zăpadă și, noaptea, după ce amorțea pământul, ieșeam din bordei plimbându-ne prin fânețele din jur. Tot timpul am avut drept tovarăș de iernat un pui de cinteză ce nu plecase toamna în țările calde. Se așeza cuminte pe carâmbul bocancului și se uita trist la noi. Noaptea se retrăgea, cine știe unde, în tufiș, pentru a reveni dis-de-dimineață în bordei. Îi dădeam firimituri de mămăligă.

Către sfârșitul lui februarie, vremea s-a încălzit mult. Podbalul înflorise în râpile din fața soarelui, în pădure ieșiseră brebeneii. Am crezut că-i cuminte lucru să mai încercăm o dată să vedem dacă Brâncoveanu și Nelu Novac nu au venit cumva. Am lăsat puiului de cinteză un bulgăre mare de mămăligă, am camuflat intrarea în bordei, ne-am luat puține lucruri, doar ne vom întoarce peste câteva zile, credeam noi.

1955

ȘTII CÂND PLECI, DAR NU ȘTII CÂND TE ÎNTORCI

Spre seară, umblasem la un păr bătrân, lângă care era o piatră. Sub piatră era pământ bătucit, iar sub pământ o cutiuță de metal cu biletul nostru din toamnă. Am lăsat alt bilet și am împachetat totul la loc. A doua zi am petrecut-o într-un crâng la Noul-Roman.

Lumina un soare atât de blând, răchitele își scoaseră pisiceii în bătaia razelor, albinele zumzăiau în ramuri. Brebeneii violeți și florile-paștelui, albe, își răsfățau căpșoarele în adierea vântului. Era atâta liniște și pace în întreaga natură. Și era, totuși, atâta tristețe. Un nou an ne aștepta să-l răzbatem. Întrebări chinuitoare ne veneau în minte. Ce s-a întâmplat cu ceilalți? Ce ne aducea noul an? Ce ne va fi dat să pătimim? Mă gândeam uneori acasă, unde două copile au rămas în bătaia de joc a lumii, mă gândeam la mama ce se afla în închisoare. Mă gândeam la toți cei dragi căzuți pe ale căror gropi neștiute vor fi răsărite buruienile. Și îi fericeam pe cei morți că au scăpat.

Mă uitam la Fileru cum rămânea tăcut, cu ochii țintă spre sud, căutând să descopere, în pâcla de soare, satul la care ținea atât de mult. Acolo avea o fetiță pe care n-o văzuse niciodată. Uneori, câte un mugur de lacrimă îi încolțea și-i stăruia în colțul genelor.

Spre seară am observat o grupă de milițieni, murdari de

pământ și obosiți, ce veneau dinspre pădure pe o cale de hotar, numai bine să ne aducă la realitate. Am plecat imediat spre pârâul Golbavului. A început, însă, un vânt rece, semn că vremea se va schimba. Ar fi fost mai cuminte să ne întoarcem, dar ne-am continuat drumul. Ne-am convins cu ochii că satul Noul-Român e păzit noaptea de Securitate: i-am zărit la podul de peste vale, din sus de sat. Când am ajuns într-un desiș, aproape de lada cu alimente și tocmai ne pregăteam să ne culcăm, a început să ningă. S-a făcut ziuă. Stratul de zăpadă era de o palmă deasupra foii de cort de peste noi. Și ningea întruna. Ne-am dus la ladă și am desfăcut-o. Biletul lăsat de noi în toamnă era nemișcat. Am pus și aici altul, proaspăt, am astupat lada, am netezit zăpada din jur cu o mătură de crengi. Am dezgropat niște cartofi. Se păstraseră foarte bine. Ne-am umplut ranițele. Am desfăcut o groapă cu ceapă, la fel de bine păstrată și o alta cu morcovi, din care n-am putut alege nimic. Am netezit și aici zăpada și am plecat. Ne mai adăpostiserăm și altă dată sub o sprâncenă de piatră, nu departe de acolo. Cândva, o lupoaică își săpase aici vizuina în piatra moale și alcătuise o prispă destul de mare în fața ei. Am mai mărit-o și noi, și acolo ne-am așezat, până se va duce zăpada. În mers, ne-am adunat vreascuri pentru foc; l-am așezat în vizuina lupilor. A continuat să ningă toată ziua. Noaptea am făcut focul și am fiert o oală cu cartofi în coajă. I-am mâncat cu ceapă. A încetat ninsoarea și s-a făcut ger.

Ne așteptam să vină vânătorii și nu ne-am temut degeaba. Au venit și i-am zărit la distanță, în pădure. Au venit și gonacii, unul s-a oprit chiar deasupra sprâncenii noastre, strigând la vânat, apoi s-a năpustit în jos, nu departe de noi. Am rămas nemișcați. De s-ar fi uitat înapoi ne-ar fi văzut. Ne așteptam ca zăpada să se topească, dar a nins din nou și așa a ținut-o două săptămâni: cu zăpadă, ger, vânători și cartofi în coajă. În sfârșit un vânt cald a alungat zăpada în două zile. Ne-am umplut iar ranițele cu cartofi

și cu ceapă. Ne-am luat în spate ranițele, gata de plecare, când Fileru, nu știu cum se răsucește pe loc, că-l văd pe jos, strângând ochii de durere. Broboane de sudoare îi curgeau pe frunte. ''Mi-am rupt piciorul'', conchise el. Nu-mi venea să cred. Omului care de ani de zile călcase din piatră în piatră pe crestele munților și căzuse de atâtea ori, să i se întâmple asta din senin pe loc limpede?! Și totuși asta era. A trebuit să-l iau în cârcă și să-l duc la vizuina lupului, acolo unde camuflasem locul. L-am descălțat și i-am cercetat piciorul. O dungă roșie arăta exact punctul de ruptură. Ceva cunoștințe de prim ajutor aveam. Mai multe știa Fileru, de prin spitalele pe unde trecuse, ca rănit pe front ce se aflase. În pârâu, cineva cojise un tei, așa că mai găseai bucăți de coajă. Am luat două potrivite și i-am imobilizat piciorul cu legături din fețe. Vechea noastră carte de vindecare a bolilor prin mijloace naturale prevedea, în astfel de cazuri, comprese cu apă rece. Din fericire, de apă nu duceam lipsă. Am făcut o gaură în artelele improvizate și, din când în când, picuram apă rece. Ne dădeam seama că ruptura se datora alimentației unilaterale. M-am dus două seri la vânat, dar vânatul nu vine când îl cauți. A trecut numai un viezure, dar știam că Fileru n-ar fi mâncat carne de bursuc, cu riscul de-a muri de foame. Mă gândeam să mă duc în sate să fur ceva (om de sprijin în apropiere nu aveam), însă a început să ningă din nou și așa a durat încă două săptămâni, tot cu cartofi și fără ceapă, că o terminasem. Dacă ar fi intervenit ceva rău, ar fi fost sfârșitul. Acum vedeam că cel mai de lipsă lucru în viața de partizan îs picioarele. De cap te mai poți lipsi, dar de picioare, ba.

Zăpada s-a topit încă o dată. Piciorul lui Fileru nu mai era umflat, nu-l mai durea, dar în pământ nu-l mai putea pune. Pentru toată întâmplarea, i-am făcut două cârje. Desigur, ar fi putut merge câteva sute de metri, dar vreo 15 kilometri, nu. Și pe ce drum! Eram decișI să rămânem pe loc, dacă într-o dimineață nu

s-ar fi auzit oameni în pădure. N-au ajuns până la noi, dar a doua zi ar fi fost posibil. Așa că a trebuit să plecăm.

La început am crezut că-l pot duce în spinare. Îl duceam până într-un loc, apoi mă întorceam după bagaje. N-ar fi fost greu dacă ai fi dus un om sănătos. Și totuși, cu răbdare, în vreo cinci nopți, ne-am apropiat de bordei. Mai era nevoie de o noapte, când vremea s-a stricat iarăși și a trebuit să rămânem unde am ajuns. Dacă pe teren zvântat Fileru își putea ține echilibrul, pe teren umed aluneca. Știu că am răbdat aici o noapte de frig, în ploaie și lapoviță, de nu o uit nici acum. Haine de schimb nu ne luasem.

În sfârșit, după mai bine de o lună am ajuns la bordei, ca la o fericire nesperată. Primul pas a fost, însă, o tristețe: puiul de cinteză era mort în bordei, alături de bulgărele de mămăligă. Murise de foame. Obișnuit numai cu firimituri, nu i-a trecut prin mintea lui păsărească că bulgărele acela era de mâncare.

Într-o noapte m-am strecurat în Colun, la nenea Toader și am adus merinde. Câteva zile mai târziu am fost la Vasile Banciu. Nu doream mâncare de la el, ci mai mult vești. Și în adevăr, am auzit o veste foarte rea: Un oarecare din sat povestea că, într-o noapte, doi partizani au trecut drumul și unul s-a oprit în cârje. Desigur, nu era om rău, căci, de era, se ducea la Securitate. Dar oare nu se putea gândi că un om în cârje putea să fie ușor prins? Și că nu putea fi departe?

ÎN ȚICHINDEAL

Vestea a facut să luăm hotărârea de a pleca undeva departe de aici, cel puțin pentru o vreme. Fileru lăsase cârjele și mergea cu bățul, încet, dar mergea. Și astfel am pornit într-o noapte spre

satul Fofeldea. Aici am stat, în toamnă, într-un șop cu fân, în două rânduri, fără știrea proprietarului. Erau doi oameni bătrâni, ce nu ieșeau din casă. Eram ca la cincizeci de metri de capătul satului, când, de lângă drum, un om s-a ridicat din apropierea noastră și a rupt-o la fugă spre sat. Ce căuta acolo în miez de noapte un om și de ce a fugit? Hotărât lucru, nu mai puteam intra în Fofeldea. Am ieșit din drum și am luat-o spre satul Hosman. Ce greu îi era lui Fileru să meargă pe arătură! Noroc că era pământul destul de amorțit. Aici am intrat pe lângă Hârtibaciu și ne-am oprit la o curte mai arătoasă, cu fân mult într-un șop mare. Ne-am urcat pe scară și ne-am ascuns în fân, lângă streașină. Prima zi am stat nemișcați. Seara am coborât să caut ceva de mâncare. În pivniță n-am găsit decât varză acră și niște borcane cu marmeladă. Voiam să intru într-o bucătărie și am pătruns într-un coridor. Pe umeraș, lângă ușă, se afla un costum de haine. Apropiindu-mă să-l văd mai bine, am constatat că era o uniformă de miliție. Am avut însă curiozitatea să-l caut prin buzunare: nu era nimic. M-am întors la Fileru cu varza și marmeladă și cu vestea că locuiam chiar la Miliție. ''Nu-i nimic. Cu atât mai bine. Aici nu ne caută nimeni.'' ''Dar ar putea veni cineva după fânul ăsta și-atunci ce facem? Că dom' șef nu are vite!''

Am plecat după câteva zile și de aici, nu înainte să mai luăm o varză și câteva borcane de marmeladă. Trebuia să trecem Hârtibaciul. Erau două poduri aproape, dar dacă și capătul de sat era păzit, cum puteau lăsa podurile libere? Prin vad nu se putea trece, căci râul era umflat, la mijloc avea mai bine de trei metri. Am căutat o punte sau o salcie aplecată spre malul opus, dar n-am găsit. Tot umblând pe malul apei, am dat de conducta de gaz metan ce trecea pe deasupra râului. Reușim oare să trecem călăriș pe conducta alunecoasă și înghețată? Ne-am aruncat o parte din bagaje dincolo de râu. Voiam să-i iau ranița lui Fileru,

dar n-a vrut. ''Dacă se-ntâmplă să cad, ranița nu mă lasă la fund.'' Am pornit eu înainte. Nu-mi închipuiam să fie atât de greu. Dac-ai fi putut să strângi conducta cu picioarele, dar nu mergea. A urmat Fileru. Voiam să-i întind măciuca, să se prindă, când, făcând un salt prea mare, se dezechilibrează și cade în râul învolburat... și nu-l mai văd. Iese la câțiva metri mai jos, cu mâinile în sus, în fața unor sălcii pe care le bătea apa. M-am repezit și i-am pus măciuca în mână, s-a prins de ea cu disperare, era să ne ia apa pe amândoi, căci îmi alunecase pământul de sub picioare, dar, rezemat de trunchiul salciei, am reușit să-l scot la țărm. Am rămas îngroziți, cu spaima morții întipărită pe figuri, incapabili să scoatem o vorbă. Mult timp nu s-a putut ridica de jos. I-am stors hainele, i-am dat schimbul meu uscat și, reveniți la realitate, am trecut linia mocăniței și șoseaua națională. Am intrat într-o pădure, unde ne-am adăpostit în niște tufișuri. Pe la amiazi a luat-o cu ploaie, apoi a dat-o cu lapoviță. Spre nord, am auzit și apoi am văzut un sătuc înconjurat din toate părțile de păduri. Drumul era tare rău, și la un moment dat am rămas complet desculț. Amândoi bocancii mi s-au desfăcut în părțile componente. Nu mai existau ele multe părți, căci erau găuriți și în talpă, și în față. Îi legasem cu sfoară, dar a căzut și sfoara când n-am mai avut ce lega. Nu mai aveam nici unelte, nici materiale de reparat bocanci. Am intrat în sat desculț și ne-am oprit la șura unui om, în partea de apus a satului, aproape de cărarea ce duce spre Roșia și Cornățel. L-am lăsat pe Fileru aici și eu am plecat în sat să găsesc ceva încălțăminte sau vreo piele dintr-o șură ca să-mi fac opinci. Bocancii lui Fileru nu-mi puteau fi de folos, căci îmi erau prea mici. Mergeam în ciorapi, îmi părea rău că-i stric, dar nu voiam să las urme de picior desculț în tina pe unde umblam. S-ar fi întrebat oricine care-i cel de umblă desculț pe vremea aceea. Am încercat la multe case. În unele curți nu puteam intra de câine, în altele am intrat, dar n-

am găsit nimic. Îmi luasem chiar nădejdea de a găsi, dealtfel epuizasem satul, și-acum eram vecin cu omul unde se afla Fileru. Am găsit, într-o bucătărie de vară, o pereche de ghete găurite, dar bune. Nu mi-a încăput decât piciorul gol în ele, însă eram și eu încălțat. Mâncare nu aflasem. De fapt și uitasem, pus în fața perspectivei de a rămâne desculț. M-am întors încălțat la Fileru. "Păcat că-s prea mici", am zis eu. "Nu-i nimic, îi fac eu mari." Și a doua zi a făcut două crestături, una în față și una în spate. "Îi bine așa: dacă intră apa printr-o parte, trebuie să aibă și pe unde iești."

Ne-am urcat în șopul omului. Încăpător șop, dar numai câteva furci de fân în el. Mai erau și câțiva coceni de porumb și cam atât. ''Ce ne facem? Unde să mai căutăm ceva mai bun?'' Numai eu știam cât m-au lătrat câinii prin sat. De altfel, afară ningea. Am fi plecat cu urmele după noi. Am dat fân și coceni jos în șură, ca omul să nu mai aibă motiv să se urce în șop, am aranjat cocenii ca să putem sta după ei, apoi ne-am culcat. Ne-am trezit dimineața, când pași mărunți de femeie au intrat în șură. A dat la vite, dar s-a urcat pe scară și s-a apropiat de locul nostru. I-am văzut fața, i-am zâmbit să nu-i fie frică, dar femeia s-a speriat și a fugit înainte să-i putem spune ceva... și acum plângea pe pieptul bărbatului ei, care căuta să o liniștească. Noi urmăream îngrijorați scena privind prin țiglă. Bărbatul a venit liniștit în șură, unde l-am întâmpinat noi. Cuminte om și cu prezență de spirit. I-am spus ce fel de oameni eram. Nu s-a speriat și nu s-a alarmat. Era un om înalt, spătos, cu niște mâini puternice, dar cu o căutătură blândă și tristă. Așa l-am cunoscut pe Dragoman din Țichindeal. I-am spus că am intrat de necaz și că seara vom pleca. ''Dacă ați ajuns la mine, odihniți-vă.'' Ne-a spus pe scurt povestea lui, care era și a satului. ''Uitați-vă, eu sunt brigadier la colectivă și dacă eu n-am fost în stare să-mi asigur hrana la o vacă, ce-i de capul celorlalți? Bușnesc oamenii în toate părțile,

numai să scape de colectivă.Și eu voi pleca din sat.''

S-a dus și a venit curând cu clătite făcute la repezeală, să nu ne fie foame până fierbea mămăliga. A venit și nevasta să se convingă că suntem oameni de care nu trebuia să se teamă. Au revenit apoi cu mămăliga caldă și cu lapte de bivoliță și cu inimile tot atât de bune. Așa am aflat că sătucul se numea Țichindeal și că și ''de la noi sunt două studente închise: Maria și Vetuța Oana'' și că ''Maria îi căsătorită cu un tânăr înalt și subțire, omenos, care a ieșit de curând din închisoare. Bunicul surorilor stă aici, aici peste drum de mine.''

Așa am aflat că omul de la care furasem ghetele din picioare era bunicul colegelor mele de la Academia Comercială din Brașov, Maria fiind soția lui Nelu Muntean, student, luptător anticomunist arestat în 1948. Deci și o bucurie: Nelu Muntean, fratele nostru de luptă și de suferință, era în viață. Nu-mi aduc aminte să fi sperat atunci că-mi va fi dat ca, peste 35 de ani, să le povestesc întâmplarea și să le cer iertare că i-am furat atunci.

NICI O URMĂ

Am mai tăndălit vreo săptămână prin pădurile satului Vurpăr și ale altor așezări, dar numele lor nu mi-l mai amintesc. Am intrat în aceste sate încercând să mai găsim ceva de mâncare. Era însă o paragină prin toate curțile, căci se făcuse și aici colectiv. Cum puteam găsi noi noaptea ce nu găseau oamenii ziua? Într-o seară cu vânt, am vânat un vătui, pe care l-am mâncat cu oase cu tot. La un sat, Bârghiș sau Ighiș, Fileru și-a adus aminte că pe front a avut un prieten bun de acolo. A intrat seara și a ieșit bucuros că s-a întâlnit cu prietenul său. ''Trebuie să păstrăm acest om pentru vremuri grele'', a spus Fileru.

Între timp, se făcuse cald. Creștea frunza și iarba ca din pământ. Ne-am hotărât să ne întoarcem cu încetul și, când vor fi secările cu spic, să trecem Oltul, căutând pe la semnele convenite cu Profesorul din 29 august anul trecut, la Voivodeni, în cucuruze.

Am trecut pe la o groapă cu cartofi de la Nucet, pe la părul de la Colun, pe la lada din pârâul Golbavului, dar n-am găsit decât propriile noastre scrisori. Ne aflam pe la sfârșitul lunii mai. Ajunsesem într-un pâlc de porumbei, pe râpa de din jos de drumul ce duce din Rucăr spre pădure. Aveam sub ochi Oltul și satul Viștea, precum și o casă pe deal, sub pădure, casă cu poveste pentru noi. Oficial, aparținea Combinatului Chimic Victoria, dar era a Securității, la început în ascuns, mai apoi fățiș. Am și controlat-o o dată, dar am fost păcăliți de un ins ce-și juca foarte bine rolul. Mai nou, aici stăteau ziua cei ce păzeau trecătorile Oltului noaptea. Am văzut dimineața o grupă de milițieni, în frunte cu un civil, controlând cu atenție țărmul Oltului. Oltul, deși mare, avea la margine un strat de nămol în care s-ar fi imprimat orice urmă. Deci Securitatea se aștepta să trecem Oltul. Totuși nu-l puteam trece. Nu numai că nu se putea fără urme, dar era încă foarte mare. Ne-am hotărât să mergem pe Olt în sus până spre podurile de la Șercaia sau Comăna.

Eram la Cincșor, când ni s-a ivit o neașteptată posibilitate de trecere. Am văzut cum un om, într-o seară, și-a adus caii la păscut. I-a priponit și a plecat. Am avut amândoi aceeași idee: ne-am pus ranițele pe cai, i-am luat de pripon și, discutând și râzând, am trecut podul de la Voila. Așa cum arătam, puteam fi luați niște țigani, mai ales că în discuție o dam și pe țigănește. Am eliberat apoi caii într-o fâneață.

Prima zi am petrecut-o în secări la Gura-Văii. Seara, am căutat zadarnic la "fântânele", la locul stabilit, dar n-am găsit nici o scrisoare. Noaptea ne-am deplasat la Voivodeni și am cercetat și celelalte două locuri, însă nici aici nu se vedea vreo

mișcare. Nu înțelegeam ce se putea petrece. Am mai stat o zi în secări. Fileru era hotărât să intre în Lisa, ca să se intereseze de familie. Eu urmam să merg în Porumbacu de Jos și să-l caut pe profesorul Budac. La locul unde corespondam cu profesorul Remus Budac nu era nici un bilet. Locul de corespondență cu Olimpiu Borzea nu-l știam. Învățătoarea Elisabeta Malene, practic, nu mai avea legătură cu fratele dânsei, care nu mai putea face vreun pas fără "umbră". I-a transmis doar atât să ne anunțe dacă venim: "Viștea a căzut! Procedați în consecință. Încerc să mă descurc singur cât voi putea și cum voi putea. Nu-i bine să ne întâlnim." Nu mai era sigur dacă în toamnă, la Noul-Român, a fost Gavrilă sau altcineva. Leu, pe care învățătoarea îl cunoștea, nu venise. Nici veștile culese din lume nu erau mai bune. Securitatea a patrulat toată iarna la poalele munților.

Am trecut înapoi Oltul, o dată cu navetiștii ce veneau de la tren și m-am dus la bordei.

Aici lucrurile se schimbaseră în rău. La izvorul de sub salcâmi se mutase o stână de oi. N-am fi avut ce să ne plângem de oi și ciobani, dar câinii, încă din prima zi, m-au simțit și-au început să latre bezmetic. I-a chemat ciobanul, dar situația nu trebuia să se mai repete. Pentru asta am stat ziua în tufișuri și numai seara am revenit la bordei. Într-o noapte s-a întors și Fileru. Era mai mângâiat dinspre cei de acasă, nu mi-a spus cum a fost decât că "m-am jucat cu moartea mai mult ca oricând." Despre ceilalți nimeni nu știa nimic, nici cel mai mic zvon, parcă intraseră în pământ. Nu se știa nici care Novac era mort. Să fi fost distruși fără nici o urmă? Nu îndrăzneam să ne exprimăm temerile.

Am părăsit definitiv bordeiul; i-am astupat cu pământ intrarea. Câteva zile ne-am tot ferit prin păraie și râpi. Am mai văzut câteva grupe de milițieni (n-am înțeles de ce foloseau milițieni, și nu trupe de securitate) și tot chibzuiam ce aveam de făcut. Într-o seară am vrut să intrăm la Toader, dar n-am putut,

aici era o nuntă în vecini. Am pătruns în celălalt cap de sat ca să furăm ceva de mâncare. Am ajuns la o pivniță cu ferestre mari. Ceea ce am găsit aici întrecea cele mai avântate visuri de-ale lui Parpanghel în ceea ce privește raiul. Pe o masă lungă erau înșirați zeci de cozonaci de toate formele și mărimile. Ce putea fi cu ei? Îmi închipuiam că proprietarul are vreo nuntă în familie și se pregătise sau mai degrabă cei chemați la nuntă au adus câte un cozonac în vederea aceluiași scop. Am luat doar vreo patru, să nu le stricăm nuntașilor bucuria și am părăsit pivnița. A doua zi am observat că fiecare cozonac era pișcat așa cum se încearcă pepenii. Fileru mi-a lămurit cum stă situația: "Alaltăieri au fost Rusaliile, nu?-Ori, de Rusalii, fiecare credincioasă îi duce popii la biserică un cozonac. Și fiecare credincioasă vrea să-și arate cucernicia făcând un cozonac mai frumos și mai bun decât al vecinei sale. Și cum și părintele îi și el om și are numai un pântec, încearcă fiecare cozonac să vadă care-s mai buni." "Și cu ceilalți?" "Știu eu, poate-i dă la săraci." "Nu-mi prea vine să cred." "Nici mie." "Dacă i-am cere?" "Mai bine mai încercăm o dată diseară."

Și mâncând într-o zi toți cozonacii, am păcătuit criticând creștinismul românesc, care face ce face și reduce evlavia tot la mâncare și băutură. Era o veche discuție între noi: De Paști, Sfânta Împărtășanie am transformat-o cu sacrilegă inconștiență în așa-zisele "paști", adică pâine și vin date la ușa bisericii. Miel de paști, porc de Crăciun, scoverzi de Anul Nou, afumături de Bobotează, mucenici cu miere de Ziua Sfinților Mucenici (săracii mucenici, ce-au ajuns!), colivă de Sfântul Toader, lipii de Sfântul Ilie, cruci de colac de Ziua Crucii, apoi pomeni și parastase, priveghiuri cu băutură la poarta lăcașului de închinăciune. Să ne mai plângem că-i greu creștinismul! Și câte mai știu babele că trebuiesc rânduite peste an!

Îmi părea rău că n-am luat mai mulți colaci; ne-am hotărât

să ne ducem în seara următoare la părintele. Nu ne-am putut, însă, apropia, căci în fața pivniței lătra un Grivei mare, pe ușă strălucea un lacăt sănătos, luminat de un bec puternic. Dacă cea mai bună mâncare e aceea pe care n-ai mâncat-o, pentru noi cei mai buni colaci au fost aceia pe care i-am lăsat a treia zi de Rusalii 1955. "A observat părintele lipsa", a zis Fileru. "Numai să nu ne blesteme!" "Ce blesteme se mai pot lega de noi? Unde să mai încapă?"

Zilele următoare am cercetat din nou locurile cu bilete, pentru a constata încă o dată că nu era nici un semn de viață din partea fraților. Ne temeam de o mare nenorocire și n-aveam măcar mângâierea să o știm.

ALUNGAȚI SPRE NORD

Era cam prin 10 iunie 1955 noaptea. Ne aflam pe drum deasupra satului Colun. Am văzut două perechi de faruri la puntea pe odgoane de pe Olt. Curând, puntea a prins să scârțâie încontinuu, semn că un efectiv numeros trecea peste ea. De altfel ne și așteptam să vină Securitatea. Cu toată grija noastră, am lăsat câteva urme cu Subțirelu, cu bordeiul, cu trecerea drumului cu cârjele. Ne miram că nu au acționat mai demult căutând la metru pătrat. Dacă n-ar fi fost biletele, n-am fi rămas aici.

Auzind scârțâitul, ne-am hotărât să ne îndepărtăm spre nord. Acum cunoșteam bine drumul, așa că spre dimineață ne găseam în pădurea Țichindealului. Aici am făcut o greșeală. Cum am povestit mai înainte, de la Dragoman aflasem că Nelu Muntean vine mai în toată duminica de la Sibiu la Țichindeal, la bunicii soției. Dorind să-l întâlnesc, l-am lăsat pe Fileru în pădure, și vineri noaptea am intrat în sat; m-am ridicat în șopul bătrânului

fără să mă arăt. De dimineață, cei doi bunici au plecat cu sapele în spinare la lucru. S-au întors spre seară, abia mai pășind. Bunica s-a apucat să facă de mâncare. Bătrânul s-a așezat pe un butuc, în curte, cu mâinile pe genunchi. Era atâta oboseală și tristețe în acele mâini, bătătorite, cu degetele închircite, fixate automat la forma în care ziua ținuseră sapa! Începusem să mă gândesc dacă mai era cazul să-i vorbesc, atâta deznădejde se citea în ochii bătrânului. A venit, însă, vaca de la pășune și bunicul s-a ridicat să o lege. Intrând în șură, m-am arătat totuși bătrânului, care n-a tresărit nici când m-a văzut, nici când i-am spus cine sunt și ce doresc. A zis doar atât: "Bine, dacă vine, îi spun ce-ai zis dumneata. Dacă nu vine acum, mai poate veni până dimineață. Dar s-ar putea să nu vină, cu minunile din pădurile Fofelzii și Colunului. Nu știți? Caută cătanele peste tot."

Bătrânul mi-a adus de mâncare. Am rămas noaptea treaz să aud dacă vine Nelu Muntean pe poartă. În închipuire și vedeam întâlnirea. Câte visuri mărețe n-am țesut împreună în adolescența noastră, rămânându-ne măcar mângâierea să le plângem! Întâlnirea o vedeam ca pe o cuminecare. Spre dimineață am ațipit. M-am trezit când se lumina de ziuă cu bunicul lângă mine. "Dacă n-a venit până acum, nu mai vine." Eram gata de drum. Bunicul mi-a dat un călcâi de pâine și o bucată de slănină. Mi-am luat rămas bun. "Dumnezeu să te aibă în pază!" Mi-am ascuns pistolul în foaia de cort și așa am străbătut cam o sută de metri pe uliță, până într-o grădină de unde pornea o cărare spre pădure. Am zărit niște femei povestind de dimineață. Nu știu ce părere își vor fi făcut despre mine așa cum arătam, dar am rămas ușurat când am ieșit din sat spre pășune. Dar curând am auzit un car venind pe cale, în urma mea. Era un car pregătit pentru pădure, cu doi bărbați în el. Am părăsit calea și am luat-o pe pășune, spre pădurea apropiată, în direcție contrară față de Fileru. M-am întors la Fileru pe departe. "Nu îi bine vacii noastre", zise cât

mă zări venind ziua. Trebuia să ne îndepărtăm de acolo cât mai mult. Am mers prin pădure, spre Vurpăr. Când s-a terminat pădurea, ne-am târât în niște tufe de hilimoacă în pășunatul Vurpărului. De aici am intrat într-o pădure mare. Locul ne era cunoscut. Ceea ce nu știam era unde se termina pădurea. Și, cum aveam să constatăm, capătul se afla foarte departe. Am mers toată ziua prin desișuri și prin pădure mare, prin tăieturi cu fragi și zburătoare. Ca niște stupari ce eram, socoteam câte mii de stupi ar fi putut aduna mierea de aici. Nu ne-am întâlnit cu nimeni. Era cea mai mare pădure pe care o întâlnisem de când umblasem pe Ardeal. Spre seară ne-am oprit într-o poieniță cu fragi. Am mâncat călcâiul de pâine și ne-am căutat un loc pentru noapte.

Eram obosiți, dar nu puteam dormi. Gânduri peste gânduri ne dădeau târcoale. În felul cum păzeau Oltul, părea că am fi așteptați undeva. Dar unde? Au fost oare frații distruși undeva, neștiuți de nimeni? Și noi unde suntem așteptați? La Olimpiu Borzea nu știam merge. Legătura am avut-o tot timpul prin Brâncoveanu și Ilioi. De altfel, la chip nu-l văzusem niciodată pe Olimpiu, deși, în ultimii ani el reprezenta placa turnantă a rezistenței noastre. Mai era cineva care ar fi putut ști: Mihai Maga. De când a venit din închisoare, Profesorul a avut permanentă legătură cu el. Dar Mihai Maga era student la Cluj. Zilele următoare am continuat să mergem spre nord. Pădurea s-a spart în pâlcuri mai mici, mai mult tufișuri. Urcând un mamelon, era să dăm bot în bot cu o baterie de tunuri staționate acolo. I-am depistat numai când au tras. I-am ocolit și ne-am lăsat pe un pârâu cu mult nisip în albie. De altmiteri toată roca mumă era aici nisipoasă. Păcat că ploile arătau în multe locuri surpături întinse. Seara eram în marginea unui sat cu o biserică pustie, având turnul aplecat. Dacă satul era Buia, cum bănuiam eu, acesta era cel din care s-a ridicat matematicianul Bolyai, ai cărui

strămoși, boieri români, s-au maghiarizat, în timp ce ceilalți Buia au rămas iobagi. Aici am găsit o pâine într-o pivniță, iar dintr-un stup am scos doi faguri cu miere. Câteva zile am stat într-o tufă, în mijlocul unui lan de grâu. Eram undeva aproape de Copșa-Mică. De câteva zile i-am expus lui Fileru un plan pe care-l tot rumegam: De la Copșa la Mureș îs cam 50 de kilometri. Acolo am două familii în care am încredere. Amândouă familiile îl cunosc pe Mihai Maga. I-aș ruga să se ducă la Cluj. Teoretic, totul părea foarte simplu. Fileru nu se putea hotărî să vină cu mine. "Eu nu mă mai simt în siguranță de când n-am mai văzut seara munții din vârfurile de deal. La nevoie mă duc la prietenul din Ighiș. Eu nu mă pot depărta de familie. Măcar la un an să știu de ea. Și-apoi vezi cum ies planurile noastre." Nici eu nu eram prea convins că fac bine, dar aveam mulțumirea că întreprind ceva. Ne-am îmbrățișat și ne-am despărțit în marginea unui nou sat. Am aflat de pe tabla din celălalt cap al așezării că se numea Boarta. Pentru când m-aș întoarce, loc de scrisoare era sub coroana unui măr, nu departe de bordei. În afara celor trei locuri ce le știau Brâncoveanu și Nelu Novac.

BISERICA DIN PĂDURE

M-am despărțit cu inimă grea, cu întrebări și răspunsuri chinuitoare. Care era drumul cel bun? Nu era o utopie planul ce-l aveam în minte? În viața de luptător, ca a noastră, nu puteai niciodată prevedea calea cea adevărată. Făceai câte un plan luni întregi, îți puneai în el toată mintea, îl credeai perfect și se prăbușea totul în câteva minute. Iar altă dată făceai câte o imprudență copilărească și totul ieșea bine.

Mi-aduc aminte că am intrat într-o pivniță a unei case și, din două pâini ce se aflau pe un raft, am luat una. Și cât de rău mi-a părut, când am dat de foame, că nu am furat-o și pe cealaltă!

Am stat ziua următoare pe un pârâu, între satele Boarta și Calvasăr. Seara am ajuns la linia ferată și m-am hotărât să mă țin pe lângă ea. Lucrul a fost posibil în Agârbiciu, dar n-a mai mers în Axente Sever. Am văzut o punte peste apă și m-am hotărât să trec în cealaltă parte. Eram aproape de capătul punții, când de jos s-au ridicat doi oameni cu furcile în mână, strigând: "Care ești, mă, stai!" M-am întors înapoi și am început să alerg pe malul apei. Inșii fugeau după mine înjurând. M-am oprit brusc cu pistolul întins spre ei și i-am somat: "Stați pe loc!" Când au zărit pistolul, s-au oprit și au țipat: "Nu trageți, părinte!" "Nu-s nebun să trag, vedeți-vă de treabă, ce păziți aici?" "Păzim tractoarele!" "Duceți-vă și le păziți, dar nu spuneți că m-ați întâlnit." "Bine, părinte." Nu știu cine va fi fost părintele cu care mă confundau (desigur, vreun preot fugar din regiune) și dacă vor fi tăcut, dar eu lăsasem o urmă și trebuia să mă îndepărtez cât mai repede. Am mers pe lângă apă până la șoseaua Copșa-Mică - Țapu. Șoseaua, însoțită de pădure, fiind în linie dreaptă, puteam vedea departe dacă vine cineva. Dar pe vremea aceea drumurile erau puțin umblate. Am ajuns la Țapu și l-am ocolit, dormind a doua zi într-un desiș. Am mai făcut o noapte pe drum și ziua următoare tot într-o pădure am mas. Mi se terminase pâinea, așa că am intrat într-un sat, ca să găsesc ceva de mâncare, dar am pierdut noaptea fără să mă aleg cu ceva. În seara următoare am încercat în alt sat, pare-se Veza, dar tot cu încercarea am rămas. Noroc că ziua am fript bureți în pădure. Seara am vrut să-mi continui drumul. Fiind flămând, începusem să mă resimt. Mai aveam o bucată de fagure și-l tot drămuiam să ajungă cât mai mult. Se înserase. Mergeam prin pădure când am dat de o biserică pustie. Era din bârne, cu ușa încuiată și bătută cu stinghii

de lemn. Copăcei crescuseră până la înălțimea ferestrelor, și ele astupate. În vale se vedea o casă cu o fântână. Părea și ea pustie. Am dat, fără să vreau, peste Mănăstirea Cărbunari, din dreptul Blajului, cum aveam să aflu mult mai târziu.

Am îngenunchiat în fața ușii bisericii și m-am rugat. Voiam să-mi iau ranița în spate, când, întorcându-mă, am zărit un moșneguț cu barbă albă, ce răsărise ca din pământ în spatele meu, ca un duh al locului. Mă întrebam înfricoșat dacă nu era doar o închipuire. "Liniștește-te, tinere, văd ce fel de om ești, te-am zărit rugându-te și-am venit la tine. Anul trecut spre toamnă, au trecut pe-aici alți doi tineri ca dumneata. Au fost omorâți aproape de-aici, la Obreja." Am tresărit gândindu-mă la Gelu Novac și la Gheorghe Șovăială, care au plecat în august, cu un an în urmă, la un prieten de-al lor de pe Târnave. M-am despărțit de bătrân, încă întrebându-mă dacă era vis sau realitate.

AȘTA ȚI-E PÂINEA, MĂ?

Până voi mai face o etapă de mers, să povestesc cum au pierit Gelu Novac și Gheorghe Șovăială. M-am interesat și din alte părți dacă se știa cum ar fi murit doi tineri la Obreja, în câmp. Abia un mic ecou s-a zvonit în lume. Cine se interesează de soarta unor streini pripășiți în hotarele unui sat? Treaba lor! De ce n-au stat și ei cuminți ca toți oamenii? Și-au găsit ce-au căutat. Noi, românii, n-avem încă formată conștiința noastră ca neam. Imaginea întregii Românii e în conștiința câtorva, puțini, pe care ceilalți oameni, "cuminți", îi țin și-i tratează ca pe niște nebuni. E o tristă realitate a satelor noastre, care te înspăimântă. Toate cărțile vorbesc despre moți la superlativ, dar asta rămâne

în cărți. În opinia publică a satelor, aceștia îs oameni de categoria a doua, care, pe drum, în biserică, în cimitir, trebuie să se simtă și să stea mai la margine, mai la locul lor. La o ceartă de peste gard poți auzi: ''Tu, moșu-tău a umblat cu cercuri!'' În marginea satelor ardelene poți întâlni următoarea imagine: o căruță cu coviltir, cu scânduri sau cu cercuri, un om și un cal zgribulit în vânt, ploaie sau zăpadă, în șanțul drumului. Omul nici nu se gândește să ceară adăpost și nici localnicii nu se gândesc să i-l ofere. ''Cine-i acolo?'' ''Ia, un mocan cu cercuri și ciubere.'' Pe uliță întâlnesc o ceată de copii, bătându-l pe unul mai mic. ''De ce îl bateți, mă?'' ''Că-i refugiat.'' Cu cincizeci de ani în urmă, bunicul lui a venit refugiat din nordul Ardealului și satul nu uită. Mai este și un ''rus'' în sat. E urmașul unui basarabean care a fugit de ruși cu cincizeci de ani în urmă. Aici, a devenit în ochii localnicilor, el însuși ''rus''. Cei ce au mâncat din pâinea refugiului ar putea spune mai mult decât am scris eu aici.

Trăiesc de patruzeci de ani într-un sat curat românesc, dar sunt și voi fi toată viața pentru consătenii mei ''o vinitură''. Mă am bine cu destui, mi se vorbește frumos, dar niciodată nu voi fi de-al lor. Și când voi muri, se vor găsi din cei ce se vor împiedica de mormântul meu și vor zice așa cum zic acum despre alții: «Uite unde și-a pus ''vinitura'' groapa.» Vor zice unii cititori că sunt prea aspru în judecată. Nu judec, constat doar și îndrăznesc să spun aceste lucruri, și le spun că mă dor și doresc din tot sufletul să nu mai fie. Cum ar fi interesat pe acești oameni soarta unor străini necunoscuți?

După Revoluția din '89 am publicat în ziarul Alba-Iulia o notiță:

Dacă poate da cineva relații despre cum au fost uciși doi tineri lângă satul Obreja. Bine am făcut, căci încă mai erau speriați cei din vechea stăpânire și, deci, binevoitori. S-au prezentat la

ziar, doi cetățeni din Mihalț, între ei chiar și președintele Sfatului Popular de atunci, care au foat martorii ''duși cu sila'' de Securitate la fața locului. Lucrurile s-ar fi petrecut astfel: Gelu Novac și Gheorghe Șovăială s-ar fi aciuit în hotarul satului Obreja, în tufișurile locului unde se varsă Secașul în Târnavă. Cum, necum, ar fi intrat în legătură cu un paznic de câmp și cu un păstor de vite, cărora le-au dat bani să le aducă pâine. Lucrul l-ar mai fi făcut o dată până atunci. De data asta, Gelu le-ar fi spus: ''Vă dau ultimii bani ce-i avem.'' Fie văzând că cei doi nu mai valorau nimic fiindcă nu mai aveau bani, fie lăcomind la un câștig mai mare, destul că s-au dus la Miliție și au pârât. Miliția a alertat Securitatea și aceasta a venit cu două camioane de ostași securiști. În treacăt, s-a oprit la Sfatul Popular, luând pe președinte și pe alții, între care pe cei doi vânzători. S-au dus la fața locului, înconjurându-l. Doi securiști s-au îmbrăcat femei, iar paznicul s-a apropiat de locul unde se aflau cei doi frați; a fluierat semnalul convenit. În fața lor a ieșit unul, se pare că Gelu. ''Femeile'' au scos pistoalele și au tras. Gelu a căzut. A mai avut vremea să strige: ''Asta ți-e pâinea, mă?'' Cel rămas, Gheorghe, a sărit în apărarea lui Gelu, alungându-i și ținându-i la distanță pe atacatori. Era spre noapte.

Securitatea a renunțat să mai atace, mulțindu-se să țină locul bine înconjurat. Se pare că Gheorghe, din primele focuri, a fost rănit la picior. În decursul nopții, a încercat de trei ori să iasă din încercuire: o dată a intrat în apa Târnavei, dar a fost nevoit să se întoarcă. A doua oară a ieșit la câmp cu aceleași rezultate. A treia oară a fost mai norocos, ajungând în spatele unei căpițe cu fân, unde a împușcat un ofițer, Bălan, căruia i-a luat pistolul, dar a trebuit să se întoarcă în perimetrul încercuit. Dimineața, Securitatea a reluat atacul. Gheorghe a ținut piept cu muniția avută, oprindu-și ultimul cartuș pentru el. La un moment dat, a apărut în fața lor, strigându-le: ''Trageți, mă!'', dar aceia n-au

tras, fie intimidați, fie că aveau ordin să-l prindă viu. Lucrurile lor le-au împărțit cei doi vânzători. Asupra ceasului lui Gelu nu s-au înțeles al cui să fie. Nu se știe dacă au tras la sorți sau dacă au găsit un mijloc mai modern de atribuire, dar a rămas la paznicul de vite, care, cât a trăit, s-a fudulit cu așa lucru scump la crâșmă. Și aveă de ce, doar era preț de sânge. Și, poate, au fost destui care-l invidiau pentru norocul ce l-a avut, să dea peste doi "de-ăia" numai buni de ucis și de moștenit. Trupurile lor au fost îngropate pe loc. După vreo săptămână, a venit un camion de la Securitate, i-au dezgropat și i-au dus. La Securitatea din Orăștie, au fost aduși din închisoare profesorul Novac, tatăl lui Gelu și Gema, sora lui, precum și Petru Novac, tatăl lui Nelu Novac, ca să le recunoască cadavrele și să-i înspăimânte. Au inventat și o poveste potrivită: "Banditii" au atacat Uzina de armament "Cugir" și ar fi fost uciși în luptă de santinele. Unde vor fi fost reîngropați? Se va ști când Domnul Iisus îi va chema la judecata cea de pe urmă.

Din toată întâmplarea, rămân câteva semne de întrebare: Cum de Gelu și Gheorghe și-au stabilit un adăpost într-un loc atât de nepotrivit? Cum de și-au dat viața pe mâna unor oameni necunoscuți?

DRUMURI CU FOAME

De la Mănăstirea Cărbunari, dacă pleci direct spre nord, până la Mureș, nu mai întâlnești nici sat, nici pădure, nici măcar sub formă de crâng, ci numai câmp deschis, cu văi puțin adânci și lungi spinări de deal, acoperite cu semănături. Necazul era că porumbul era abia de-o șchioapă, iar grâul, de-abia de două. Am mers toată noaptea (nopțile de iunie sunt scurte), se făcea ziuă și

n-aveam unde să mă ascund. Am fost silit să mă opresc. M-am așezat pe ogașa unui vechi drum de hotar, dar mă vedeam de la kilometri. Aveam totuși o speranță. Era ziua de Sânziene (24 iunie), și oamenii nu vor veni la lucru. Era o zi frumoasă și m-aș fi putut bucura de toată minunăția câmpului. Degeaba vântul îmi aducea miros de sânziene din pajiștile de pe coastă, degeaba înfloreau înmiresmat răsurile pe dealuri. degeaba ciocârliile își ziceau rugăciunile în înaltul cerului. Nici faptul că nu mai aveam nimic de mâncare nu era prilej de îngrijorare. Rugăciunea mea era să nu treacă om pe acolo. Cu două zile înainte a fost ziua cea mai lungă; așa mi s-a părut și ziua de Sânziene. Către seară, am îndrăznit să mă ridic și să caut în iarbă frăguțe de deal. Am găsit câteva. Nu se înnoptase de mult. Eram în marginea satului Mihalț. Am încercat să mă apropiu de vreo curte, ca să găsesc ceva de mâncare în vreo bucătărie de vară, dar n-am putut ajunge din pricina câinilor. Numai în Banat, peste douăzeci de ani, voi mai întâlni atâția câini. Și nu potăi mici care latră și se-ntorc în paie, ci câini mari, care se înhăitează și te-alungă ca pe urs din preajma satului. Îngrijorat că voi rămâne încă o zi flămând, am judecat că-n miezul satului oamenii se simt mai în siguranță și n-au nevoie de câini mari.

Drept urmare, am folosit o grădină pustie și pe o uliță am intrat în miezul satului. În sfârșit, am găsit o curte pe gândul meu. Și aici era câine, dar unul prieten cu toată lumea. Era o curte mare, cu multe construcții, probabil că locuiau mai multe familii. Am intrat în bucătărie. Alături, într-o cămară, erau atârnate bucăți de slănină afumate. Am luat o bucățică mică, altceva n-am găsit nimic de mâncare. M-am gândit să rămân ziua ascuns în niște magazii cu fel de fel de lucruri stricate, dar mi-am luat seama, căci, în fața unor camere, se aflau patru-cinci perechi de ghetuțe de copii. "Ăștia, mi-am zis, mâine se joacă de-a v-ați-ascunselea și dau de mine." Drept urmare mi-am făcut

bagajul și am ieșit în uliță. Am părăsit satul, luând-o la deal pe calea vacilor. Nu departe de sat erau niște grâne înalte în care m-aș fi putut ascunde. Am ales un loc potrivit, am dat să-mi scot foaia de cort, să o întind jos, ca să constat că o uitasem în curtea unde-mi împachetasem bagajul. Nu-mi era numai de pagubă, dar mă gândeam ce va zice omul dimineața când ar găsi o foaie de cort nemțească în fața ușii. Se va mira, va vorbi cu vecinii, se va speria, ar putea anunța miliția. Cu un câine pot veni pe urmă până la mine. Mi-am luat bagajul și, cu cea mai mare viteză, m-am întors pe uliță. Am intrat pe poartă, mi-am găsit foaia de cort și înapoi. Începuse lumea să circule, oameni grăbiți se duceau la tren, unul mi-a dat bună-dimineața, am răspuns și eu ceva și am grăbit pasul. Când am ajuns la vechiul loc, se crăpa de ziuă. Am întins foaia de cort și am adormit în cojoc.

M-am trezit în glasuri de femei și copii. Ridicându-mă, am văzut că-s la plivit la grâu. N-ar fi fost mare lucru, poate nu m-ar fi văzut, dar veniseră cu doi câini, care se fugăreau prin holde și nu se putea să nu mă descopere. Am făcut atunci ce se mai putea face în situația dată. M-am dezbrăcat în cămașă, lăsând ranița și arma în foaia de cort, și am căutat câteva loturi cu grâu deja plivite, ca să nu risc să vină proprietarul, și m-am apucat de lucru, ținându-mă cât mai departe de cale. Au mai venit și alți oameni, dar și-au văzut de treaba lor. Numai eu pliveam un grâu gata plivit. Ceilalți mai beau apă, mai mâncau. Eu pliveam și fluieram.

A venit seara. Oamenii se trăgeau spre casă, niște fete mi-au strigat: ''Lasă, tete, și pe mâne'', am mormăit și eu ceva: ''Acum, acum'', rămânând cel mai harnic om din sat. Când n-a mai rămas nimeni pe câmp, m-am așezat și am ațipit o oră, căci eram frânt de oboseală. M-am apropiat iar de sat, hotărât să mai încerc să găsesc ceva de mâncare, de nu, să intru în vreo casă și să cer. Am ales pentru asta partea apuseană a satului. Am intrat,

cu îndrăzneala ce ți-o dă foamea, adânc în sat, sărind din grădină în grădină și urmărit de lătratul câinilor, până când, într-o curte, a ieșit un om afară din casă. Zărindu-mă și neavând altă armă de apărare, a smuls un par de care era atârnată o cioară pe care o rotea înaintea lui. ''Lasă, frate, bățul la o parte, că-s om bun.'' I-am dat bățul în lături și m-am apropiat de el. Era un om între două vârste. ''Tete, nu mă întreba nici cine sunt, nici de unde vin, dar dă-mi te rog ceva de mâncare.'' Omul mă privea speriat. Când și-a dat seam că în mână am un pistol, s-a schimonosit de spaimă, a lăsat bățul, a alergat în casă și a răsucit cheia în ușă. Îl vedeam uitându-se pe geamul ușii, care s-a deschis și-o voce de femeie mi-a strigat: ''Du-te, mă, de la noi, că chemăm miliția.'' Era zadarnic să mai insist. Cu haitele de câini după mine, am ieșit din sat pe unde-am venit. ''Doamne'', mă rugam, ''pe tine te-au alungat Gherghesenii, dar te-au primit alții din satele vecine, dar pe mine cine mă primește?'' Mi-am dat seama că nu eram o arătare nouă pe aici. Oamenii aceștia erau îngroziți de ceva asemănător. Acum știam ce va face femeia. Mâine va povesti la tot satul ce era să pățească ea și omul ei, astă-noapte, cu unul ''din ăia''. Și, desigur, povestea va fi și înflorită. Securitatea va afla și va căuta în partea apuseană a satului. Deci eu trebuie să trec de partea răsăriteană a lui, și de acolo - unde voi vedea cu ochii. Pe malul Târnavei era o uliță tare glodoasă. Pe acolo am ieșit la drumul ce duce la podul de pe Mureș. Am ajuns la pod, un moment am stat în cumpănă: să încerc sau nu să trec pe pod. Am zărit gheretele securiștilor și am renunțat. Am ocolit corpul de pază de la capul podului, cam prea aproape, de m-a lătrat câinele de pază, am urcat pe dealul din față, prin mărăcini. Așa arată locul și astăzi. Judecând că nu mă voi îndepărta destul mergând peste dealuri, am coborât pe niște râpi prăpăstioase, pe malul Mureșului, luând calea ce însoțește apa. Am trecut pe lângă Zărieș, am întâlnit o stână de oi, am fost condus cu alai de câinii

acesteia. Se zice că pe oamenii care se poartă urât cu câinii, aceștia îi latră mai tare, dar eu n-am lovit niciodată vreun câine și totuși, pe unde am umblat, nu s-a întâmplat să nu fi fost neluat în seamă de câini.

Am ajuns la luntrea satului Căpud. N-aveam pe unde o ocoli. Speram să nu fiu observat de luntraș, dar el a ieșit în ușa căsuței: "Vrei la luntre?" "Mulțumesc de întrebare, nu." "De unde vii?" "De la oi." Era de crezare, căci abia mă lăsaseră câinii. Eram destul de depărtat ca să mă vadă cu armă. Voiam să-l fac a crede că intru în Căpud. Am și intrat, dar am cotit pe prima uliță, apoi prin curtea școlii și pe altă uliță și am ajuns iarăși la Mureș. Era o noapte frumoasă și caldă. Cântau privighetorile în sălciile de pe malul apei. Începea să se facă ziuă și nu găseam unde să mă ascund. În sfârșit, sub un sătuc, despre care am aflat mai târziu că se numește Peștelca, am dat în prundul Mureșului de un desiș de răchită, destul de potrivit pentru ca un om ca mine să aibă unde-și pune capul.

M-am trezit destul de devreme. Era a patra zi de foame. Slănină aveam, dar singură nu o puteam mânca. Am încercat să găsesc ceva resurse locale în desișul meu, dar n-a sărit prin iarbă nici o broască și nici melci n-am găsit vreunul. Am obosit alergând după niște pui de coțofană ce zburau slab, dar nu într-atât să-i pot eu prinde, ocărât de ceata batjocoritoare a coțofenelor bătrâne. Spre seară s-a pornit o furtună puternică cu ploaie bogată ce a umplut de apă desișul meu. Am pornit spre sătuc cu o încredere nouă. Lăsam urme în pământul umed și nu era bine. Încă de la prima încercare am dat de o pivniță plină cu apă de ploaie. În fundul ei se afla o pâine și încă ceva într-o pungă de hârtie. Îmi venea apa până la brâu, dar am intrat, și așa eram ud, și-am făcut captura. În pungă, am găsit o jumătate de kilogram de zahăr. De bucurie am îngenunchiat. "Doamne, dacă poți fi și Domnul hoților de seama mea, îți mulțumesc!" La întoarcere,

am luat albia unui pârâu ce ducea în desișul meu. Mi-am stors hainele și am mâncat puțin, ca să nu-mi fie rău; m-am culcat liniștit și cu speranță. Ce puțin îmi lipsea să fiu fericit! În situații asemănătoare, în vremurile noastre, repetam vorba lui Gelu Novac, pusă pe seama lui Bismark: "Moralul trupei începe de la stomac."

Am trecut seara următoare Mureșul prin vad (nu era prea mare) și m-am strecurat destul de greu prin grâne și mlaștini, printre satul Coșlar și gară. N-am găsit unde să mă adăpostesc decât în niște grâne, în satul Oiejdea. Seara eram în Sântimbru, în podul cu fân al unei familii cunoscute cu nouă ani în urmă. Pe-atunci trăia aici un om minunat, bun român, ce avea un fecior student, prieten cu noi, și o fată, pe-atunci de 18-19 ani. Dimineața am urmărit mișcarea din curte. O femeie în negru, cu fața suptă, a venit să dea de mâncare la vaci. Să fie fata Auruța de atunci? Am recunoscut-o când a încruntat din sprâncene văzându-mă. S-a speriat, dar a avut răbdarea să o duc cu amintirea cu nouă ani în urmă și să mă recunoască. Se căsătorise, avea două fetițe, tatăl murise, de aceea purta doliu. M-a informat de tot ce se petrecea în regiune.

Da, Ana, soția doctorului Săbăduș, e în sat, a avut mult de suferit; acum că e văduvă poate o lasă Securitatea în pace. Da, doctorul Săbăduș e mort la închisoarea Gherla, mai bine zis a fost omorât. De colegul lui, doctorul Pavel Mârza, nu se știe nimic de când l-au condamnat. Și fratele lui, feciorul Traian Mârza, a murit în luptă cu securitatea la Mesentea, mama lor s-a prăpădit de durere, n-a mai vrut să mănânce nimic, tatăl își târâie bătrânețele trăind în altă lume. Au murit mulți aici, în munți, cu maiorul Dabija. Îs pline satele de văduve, pe sub munte. A fost împușcat și Nicu Moldovan din Teiuș și Popa Ștefan, fiul preotului din Decea. Și, din povestiri, am aflat că ceea ce s-a petrecut în Munții Făgăraș, și în satele de la noi, s-a întâmplat și

în munții Apuseni și în satele din acești munți. Era 29 iunie 1955, Sfinții Petru și Pavel. Soția fostului coleg Petru Săbăduș era dusă la biserică, să se roage pentru soțul ei (Petru) și pentru prietenul acestuia (Pavel).

DRUMUL LA CLUJ, LA MIHAI MAGA

Pe Ana Săbăduș am întâlnit-o în aceeași zi. A venit cu cei doi copii. Cu șapte ani în urmă, băiatul era de doi ani, iar fetița atunci fusese botezată, tot de Sfinții Petru și Pavel, când îi dusesem un buchet de flori. Ne așteptam de atunci la rău, dar nu la tragedia ce a urmat. Copiii erau acum mari, de 9 și de 7 ani. Timpul își urma drumul lui nepăsător peste suferințele oamenilor. Despre medicul Petre Săbăduș, soțul ei, știa că e mort de trei ani de la medicii care l-au operat la spitalul din Dej, unde a fost dus din închisoarea de la Gherla. Aceștia nu i-au spus ce s-a întâmplat, decât că nu se mai putea face nimic. Din zvonuri aflase că la Gherla se petrecuse ceva groaznic, dar ce anume nu știa. Cum a fost, avea să afle peste nouă ani. Au dus-o în câteva rânduri la Securitate și au anchetat-o. Orice mașină trecea pe la poartă o făcea să tresară și pe ea, și pe copii. Ani de-a rândul și-a purtat copiii dintr-un loc într-altul, alungată și nedorită. O slujbă nu i s-a dat și nici n-a mai îndrăznit să ceară. Acum trăia la o mătușă de-a ei.

Mi-a povestit întâmplări din Munții Gălzii, din 1948 și 1949, când s-a format grupul de rezistență de aici, condus de maiorul Dabija și de studentul Popa Ștefan. Mi-a povestit despre luptele lor și despre căderea lor, fiind vânduți de un fost ofițer. Mi-a

povestit cum a auzit împușcăturile din ciocnirea de la Mesentea, unde a căzut Traian Mârza. Mi-a povestit episoadele de groază din Munții Apuseni, de la Poșaga, Bistra, Lupșa, Sălciua, despre oameni împușcați pe marginea drumului și lăsați acolo cu zilele. A povestit cum a cunocut-o pe Dina Teglaru, fiică de ofițer, în munți, despre lupta fraților Spaniol din Aiud, a fraților Șușman, Macavei...

A povestit despre prinderea unui grup din care făcea parte și soțul ei, la granița iugoslavă, pare-se în urma unei trădări. A fost la procesul din Săptămâna Patimilor al celor 200 de studenți la Cluj. Își amintea de chipurile unora: Bohotici, Scrob, Maniu, Măldărescu, precum și de fetele Oțel și Maricica, cea cu păr lung. Putea cita din ultimul cuvânt al lui Bohotici, șeful centrului studențesc Cluj. A fost și în Vinerea-Mare, când s-au dat mii de ani de închisoare. Își amintește de zvonurile care circulau atunci, că cei cu condamnări mari nu vor mai ieși din închisoare. A fost la procesul Căpitanului Capotă, al studentei Popa Gica din Alba-Iulia, precum și la al câtorva loturi de frați de cruce din Cluj, când pe banca acuzaților s-au aflat numai copii de 14 ani. Și-a urmărit soțul prin toate închisorile pe unde-l bănuia a fi și l-a găsit în cele din urmă în închisoarea din Gherla, fără să-l poată vedea măcar o dată în acest timp.

Am rugat-o pe Ana Săbăduș să se ducă la Cluj, să-l caute pe Mihai Maga, fostul coleg de facultate, pe care ea îl cunoștea. Să-i spună unde mă aflam și să-mi dea știri despre Profesorul Ion Chiujdea, cu care purta corespondență. S-a dus peste câteva zile, a găsit gazda lui Mihai, unde acesta a stat și cu opt ani în urmă, dar Mihai plecase acasă la Făgăraș. Se întorcea, după spusele gazdei, în septembrie, pentru examene.

Mai era o lună și jumătate până atunci, și Ana s-a oferit să mă adăpostească. Lucru greu, căci în casă, Sfatul Popular a introdus chiriași, de care trebuia să te păzești. Am stat ascuns în

podul cu fân.

S-a dus din nou la Cluj pe la finele lui septembrie, ca măsură de prevedere luând pe unul dintre copii. L-a găsit pe Mihai, care a recunoscut-o, dându-i și o veste bună: "Băieții au trecut în Grecia, m-au chemat și pe mine, dar eu nu văd un pericol mare pentru mine, ca să plec și eu. Pe Gavrilă nu l-au putut găsi. Eu îi pot face și lui legătura să plece, dacă știu unde să-l aflu." Au stabilit ca Ana să se ducă din nou după vacanța de iarnă a studenților, când el se va întoarce de la Făgăraș. Îmi transmitea multă sănătate și să fiu prevăzător.

Ana Săbăduș a plecat iarăși la Cluj în primăvara lui 1956, dar s-a întors cu vești foarte rele. "Băieții n-au trecut nicăieri. Totul a fost o vânzare groaznică, în care au fost atrași." Pomenea și nume noi de arestați, cum ar fi doctorul Burlacu. Era distrus sufletește. Nu știu dacă și fără asta ar fi avut același sfârșit, dar, sigur, deznodământul a fost grăbit prin aflarea veștii că Profesorul Ion Chiujdea fusese prins. Ei erau de mici o singură ființă sufletească.

Ana Săbăduș s-a mai întâlnit de câteva ori cu Mihai Maga, o dată aducând vestea că a fost prins și Fileru (Pop Ioan) și că Securitatea întreabă pe la toți colegii dacă știe careva de mine.

Ultima dată Ana l-a văzut pe Mihai în clinica de cardiologie de la Cluj. Știa că va muri și-mi transmitea sănătate, curaj și prudență. Cu prilejul unui alt drum la Cluj, a aflat trista veste de la fosta lui gazdă.

În spitalul diun Făgăraș, într-o zi a anului 1956, Mihai îi cere soției, Mili, să-i aducă niște chibrituri. Mirată, i le-a adus totuși. Dintr-un buzunar secret a scos o hârtiuță cât o etichetă și i-a întins-o soției să citească.

"*Dragii mei,*

Am aflat cu bucurie că aveți un băiețel. Vă doresc sănătate.

Să-l creșteți așa cum noi am crescut. Mă rog pentru sănătatea ta, Mihai. Să nu te lași înfrânt! Dumnezeu să fie cu noi!

Nică."

Era ultima scrisoare de la Profesorul. Mili i l-a cerut, ca să-l păstreze. "Nu trebuie, s-ar putea să ți-l găsească." A ars bilețelul. "Să nu rămână nici o urmă!" În cimitirul din Făgăraș se află o cruce, cu numele Mihai Maga. Și două versuri:

...Strădaniile toate visează armonie,

...Există o dreptate și trebuie să vie.

Primul vers a fost scris după înmormântare, iar al doilea de-abia după Revoluție.

Peste ani, la un batalion disciplinar de muncă se întâlnesc doi recruți. "Mihai Maga, ai spus? Numele de Mihai Maga este des pomenit de mama în casa noastră. Tata a avut un coleg de facultate la medicină la Cluj, cu acest nume. Au fost prieteni buni." "Și unde este tatăl tău?" "A fost ucis la închisoarea din Gherla." "Și tatăl tău?" "A murit după ce-a ieșit cu sănătatea zdruncinată din pușcărie." "Și noi?" "Și noi suntem siliți să facem armata în batalioane de pedeapsă, la un loc cu hoții și violatorii."

VÂNZAREA

"Dar când avu toporul o coadă de lemn tare,
Puteți judeca singuri ce tristă întâmplare!"
(Grigore Alexandrescu / *Toporul și pădurea*)

Cele povestite aici le scriu după amintirile câtorva supraviețuitori ai acelui lung calvar de distrugere a grupului nostru de rezistență. Prin ceea ce ei știu, ca și prin infernul pe care îl cunosc din proprie pătimire, ei pot fi numiți: MARTORII PATIMILOR. Ei sunt: profesorul Olimpiu Borzea, medicul Nicolae Burlacu, preotul Victor Dâmboi, Aurelia Trâmbițaș, sora fraților Gheorghe și Andrei Hașiu, Oara Pop, soția lui Fileru și morarul de atunci din Pojorta, Petru Cristea. Fiecare cunoaște o frântură, posedă amintiri, care, puse cap la cap, alcătuiesc tragedia.

După cum am mai spus, în partea apuseană a Țării Făgărașului exista de ani de zile o organizație anticomunistă condusă de profesorul Olimpiu Borzea din Vistea de Jos. Grupul se constituie din intelectuali ai satelor: învățători, profesori, medici, preoți, țărani și muncitori mai răsăriți. Era zona din care se ridicase cu 70 de ani în urmă cel care în istorie a rămas cu numele: Badea Cârțan. Cei mai mulți erau formați în tinerețe în frățiile de cruce ale școlilor normale din Făgăraș și Sibiu. Păstrau legătura între ei, schimbând informații politice, interne și externe, căutau să mențină conștiința națională trează în aceste sate, dejucând discret planurile regimului comunist. Se pregăteau și militar, mai toți făcuseră războiul, unii fuseseră răniți. Aveau la îndemână arme depozitate în bune condițiuni, așteptând

momentul potrivit pentru a pune mâna pe ele. După ce am luat legătura cu acest grup, prin Remus Șofonea (Brâncoveanu), ei au avut o activitate în plus: să ne ajute pe noi, cei din munți. Pentru noi, existența acestui grup a fost un adevărat noroc. Având puncte de sprijin la apus de Drăguș, ne-am putut extinde practic activitatea în toți munții. De la ei am primit permanent informații despre mișcările Securității și chiar despre intențiile ei.

Din grup făceau parte, pe lângă Olimpiu Borzea, învățătorul Pompiliu Stanciu din Vișlea de Jos, dr. Lucian Stanciu, țăranul Gheorghe Borzea, muncitorul Gheorghe Borzea, studentul Ion Bucelea din Vișlea de Sus, tânărul Vasile Bucelea (18 ani), Vasile Bucelea, tatăl lor, Ion Sofariu (Nica a popii), apoi Victor Geamănu, Liviu Fogoroș, Marcu Oană (Logrea), inginerul Liviu Nicoară din Rucăr-Făgăraș și Ioniță Greavu din Noul-Român. Din primul moment s-au aliniat preoții Nichita Bălescu din Vișlea de Sus, Cornel Dascălu din Arpașu de Jos, părintele Tețu din Corbi, părintele Neagoe, Pavel Borzea din Vișlea de Jos, părintele Hariton Ieșeanu din Sâmbăta de Jos și părintele Victor Dâmboi, ce venise în Drăguș în urma morții părintelui Ghindea, cel bătut de Securitate. Din Sâmbăta de Sus era învățătorul Vasile Petrașcu, fratele lui Nicolae Petrașcu, secretarul Mișcării Legionare, Octavian Popa Iov și alții.

Din Vișlea de Sus era și croitorul Ion Cristea, iar la Sâmbăta de Sus - profesorul Ion Grovu. În partea apuseană a Țării Făgărașului îi aveam pe frații Remus Budac, profesor din Cârța, și pe învățătoarea Elisabeta Malene, văduva preotului Gheorghe Malene, ucis de armata roșie în 1946, la Brașov. Voind să o protejăm, izolând-o de riscuri, ne-a spus: ''și eu sunt nepoata lui Andrei Budac'' (un haiduc local de prin 1910). Ca om de sprijin pe o perioadă lungă de timp, Olimpiu Borzea a păstrat legătura cu ofițerul Dumitru Costăchescu (azi colonel), care l-a aprovizionat cu armament și echipament militar, de asemenea

cu inginerul Ion Șandru, cu sora sa, Petronela Negoșanu și cu tatăl lor, Ion Șandru. Exista și un sistem de chemare urgentă a noastră din munte, la un semnal ce s-ar fi dat de electricianul Antonie Grapă din Viștea de Sus, prin stingerea și aprinderea luminilor la o oră convenită din noapte.

Între timp, în 1953, prin profesorul Ion Grovu s-a luat legătura cu medicul Niculae Burlacu din Făgăraș, ieșit recent din închisoare. Avusese o condamnare mică la Cluj, neputându-i-se aduce acuzații mai grave. Nefiind însă omul care să se dea la fund, a reluat legătura cu o altă organizație anticomunistă de la Sibiu, înființată cu ani în urmă de căpitanul Sabin Mare în jurul colonelului doctor Ioan Mușiu și cuprinzând pe judecătorul Grigorie Cioloboc, studentul Mircea Zorca, inginerul Andrei, și, desigur, alții pe care doctorul Burlacu nu și-i mai amintește. Deși urmărit, doctorul a făcut câțiva pași îndrăzneți în București, în cercul ambasadelor apusene. Astfel, a luat legătura cu un fost judecător de la Înalta Curte de Casație și Justiție, care i a dat vestea deloc îmbucurătoare că la Praga, în 1953, s-a ținut o ședință ocultă internațională (Kahalul), care a hotărât statuquo-ul în Europa și, deci, americanii nu vor face război.

Prin avocatul Vidrașcu, a intrat în legătură cu legația Elveției, care urma să facă legătura grupului nostru cu Consiliul Național Român din Franța. La început s-au arătat binevoitori, dar apoi au refuzat, invocând neutralitatea Elveției. Deplasările doctorului Burlacu erau motivate pe seama dragostei sale față de fotbal (fusese jucător în tinerețe, iar acum mare "microbist"). Renunțase la ambasade, căci în Sibiu sosise radiotelegrafistul grupului de parașutiști ai căpitanului Sabin Mare, pe nume Ilie Rada.

Grupul nostru avea, deci, legătură cu doctorul Burlacu prin profesorul Grovu. Eram informați încontinuu de intențiile lui și de pașii făcuți. Astfel, am primit cu mari speranțe vestea sosirii unui parașutist la Sibiu (nu-i știam numele) și ne-am îndurerat

aflând că s-a sinucis pentru a nu cădea viu în mâinuile Securității. Desigur, grupul căpitanului Sabin Mare, ca și cel al lui Ică Tănase, Golea și Samoilă, a venit vândut gata de agenții sovietici infiltrați în serviciile anglo-americane; aceștia informau N.K.V.D-ul și Securitatea, și cine, și unde, și când și cu ce scop soseau grupurile de parașutiști, și, desigur, și ceea ce va fi transmis Ilie Rada.

Între timp, învățătorii și profesorii făcuseră în așa fel ca să predea în satele vecine, pentru a avea motiv de deplasare și, umblând, să audă și să vadă. În plus, cu deosebire Olimpiu Borzea, s-au angajat în activități cultural-artistice (jocuri cu tradiții folclorice), cu turnee de tineri și bătrâni, prin satele din zonă. Era și un mod de a-și păstra influența asupra tineretului și oamenilor din sate.

În noiembrie 1954, după întâlnirea de la stejarul de la Șoarș, din 8 noiembrie, Brâncoveanu și Nelu Novac au luat legătura cu Profesorul (Ion Chiujdea) și cu ceilalți; au renunțat să mai vină la noi, hotărâți să ierneze împreună cu aceștia, fie că li s-a părut riscantă trecerea Oltului, care era mare, fie că socoteau condițiile de iernat ale celorlalți mai bune decât cele descrise de mine în episodul despre pădurea Colunului. Și a mai fost ceva ce trebuie povestit amănunțit.

DAȚI SĂ ISCĂLIM

Procesul de colectivizare în regiunea Făgăraș pornise din 1949. Reușiseră la repezeală să înființeze o colectivă, după câte îmi amintesc, în Toderița. Comuniștii din Făgăraș și Orașul Stalin insistau întruna pentru extinderea procesului și în alte sate, trimițând propagandiști, între care mulți proveniți din aceste sate. Desigur, oamenii erau refractari sau ne anunțau despre ce se

întâmplă în satul lor. Fie noi cei din munți, fie oamenii lui Pridon, Mogoș și Mazilu, interveneam căutându-i seara acasă pe cozile de topor (propagandiștii, de obicei, nu înnoptau în sat) și, în fața familiilor lor, încercam să le explicăm cu binele de răul ce au de gând să-l facă consătenilor lor. Le arătam ce înseamnă colhoz în Rusia și la ce să se aștepte. "Vor cădea blestemele satului asupra voastră și a copiilor voștri dacă vă faceți cozi de topor." Continuam cu amenințarea pentru o judecată viitoare sau chiar mai devreme dacă nu stau la locul lor. La fel procedam cu colectorii prea zeloși și cu cei pe care îi știam agenți de-ai Securității. În cele mai multe cazuri, reușeam. Puțini au fost din cei care au rămas total înhăitați la dispoziția stăpânirii după vizitele noastre.

În fața acestei situații, regimul a renunțat deocamdată să mai colectivizeze în regiune. Așteptau distrugerea noastră. Cred că și din acest motiv au evitat ca din zonă să strămute oameni în alte părți, cu domiciliul obligatoriu.

În 1950 se punea problema între noi de a desființa colectiva din Toderița. În urma unei consfătuiri cu Mogoș și cu Mazilu, am hotărât să o lăsăm drept o mostră de sărăcie și pustiire pentru oamenii din satele din jur. Să vadă cu ochii lor ce-i așteaptă. În toamna anului 1954 s-a început o acțiune de întovărășire în partea apuseană a raionului Făgăraș, în satele Vișlea de Jos, Ucea de Jos și Arpașu de Jos, sate mai îndepărtate de munte. După o consfătuire cu Olimpiu Borzea, frații au hotărât să intervină. Poate că a fost o greșeală. Intervenind noi, exista dovada clară a legăturii noastre cu aceste sate și, până la bănuieli grave, nu era departe pentru Securitate. Lucrurile s-au derulat așa:

În seara aceleiași zile de toamnă, pe o vreme de ploaie, la locurile unde se făceau înscrierile pentru întovărășire au apărut doi tineri. Fiind frig, s-au dus îmbrăcați cu cojoacele, de-altfel și localnicii umblau așa seara pe la șezători. În Vișlea de Jos au

mers Ghiță Hașiu și Brâncoveanu. Întrând, și-au exprimat dorința de-a se înscrie și ei: "Dați să iscălim!", le-au cerut trepăduşilor. Bucuroși, aceștia le-au întins registrele. "Mâinile sus!" le-au ordonat cei doi scoțând pistoalele. "Fața la perete și nici o mișcare!" Cei de față s-au executat. Le-au ridicat registrele, le-au luat pelerinele, i-au percheziționat, luându-le pistoalele, apoi au plecat în noapte. "Dacă mai veniți pe-aici ori se găsesc alții, atunci vom vorbi altfel!" Deocamdată, și aici s-a renunțat la întovărășire.

În sentințele de condamnare la moarte, drept crimă importantă pusă pe seama grupului, a fost întârzierea cu ani a colectivizării în regiune.

Și s-a mai urmărit un scop, de altfel mai vechi. Aveau un plan de capturare a șefilor Securității din Orașul Stalin. Îi pândiseră și cu un an înainte. S-a încercat acest lucru și în toamna anului 1954. Ar fi fost înlocuiți, desigur, cu alții, dar greu ar fi putut ajunge la nivelul ticăloșiei acestora.

ÎN FAȚA SECURITĂȚII

Olimpiu Borzea se putea aștepta să fie bănuit de Securitate. Ar fi trebuit să fie mai prudent. Putea renunța la oprirea întovărășirii. Mai era ceva. În regiune se făcea mare caz că Ion Ilioi a murit. Mamei sale și surorii le-au fost arătate fotografii cu un cadvru cu abdomenul desfăcut, pentru a-l recunoaște ca fiind fiul și fratele lor. Au fost chemați și alții să-l recunoască. Dar tocmai insistența de a convinge că e mort putea da de gândit. Era posibil să fie viu și asupra lui să se exercite presiuni la care nimeni nu ar fi rezistat. Treceau lunile și Olimpiu Borzea nu

vedea nimic suspect.

Ca și în cazul altor oameni, în eventualitatea unei arestări, planul era făcut. În fața evidenței, în fața Securității, cel mai bun lucru era să recunoști; să spui ceva mai mult decât acuzația adusă de ei și să te angajezi că-i vei ajuta în prinderea partizanilor. Apoi, odată liber, vei vedea ce va fi de făcut: vei juca aceeași carte, sau vei pleca la munte.

În vederea acestei eventualități, Brâncoveanu, înainte de a pleca la iernat, i-a lăsat lui Olimpiu Borzea câteva bilete cu date diferite și conținut asemănător, în care se spunea: "Am trecut pe aici, suntem vii până acum, nu ne putem apropia de sate din cauza patrulelor de Securitate."

În adevăr, încă din vară, când se însera, apăreau pe câmp grupe de securiști deplasându-se în jurul satelor. Uneori au fost văzuți de-ai noștri, după cum era posibil ca și ai noștri să fi fost zăriți de ei.

În iarna 1954/1955, lui Olimpiu Borzea i se păreau lucrurile a fi la locul lor. Activitatea sa culturală (dansuri, coruri, teatru, conferințe pe teme agricole) mergea obișnuit. L-au numit și comandant al veteranilor, și al apărării patriotice pentru cei cu armata făcută. Singurul lucru nou a fost instalarea la Drăguș a unei companii de Securitate, al cărei comandant îi căuta prietenia.

Prin martie 1955 au fost convocați la secția artă și cultură Făgăraș responsabili culturali din cinci raioane din regiunea Stalin. Sunt lăudați unii (între care și Olimpiu Borzea) pentru buna activitate culturală și sunt criticați alții pentru slaba activitate. Se hotărăște trimiterea celor mai buni activiști culturali în comune cu slabă activitate, ca inspectori.

Olimpiu Borzea este expediat în satul Țânțari (azi, Dumbrăvița) de lângă Codlea. Un camion sosește și-l duce pe fiecare la locul de inspecție. Olimpiu rămâne la urmă, singur, satul Țânțari fiind cel mai îndepărtat. Camionul face o pană de

motor, șoferul susține că e nevoie de mult timp pentru a fi reparat, dar sosește un IMS, care oprește și trei tovarăși solizi se oferă să-l ducă ei. La un moment dat cei trei sar asupra lui Olimpiu, îl imobilizează, îl leagă și-l duc la Securitatea din Orașul Stalin.

Acum își dă seama Olimpiu că toată vâlva făcută nu servea la altceva decât pentru a fi arestat în așa fel ca să nu știe nimenea. Este aruncat în beciul Securității. Aici se afla un deținut slab, numai pielea pe os, ce susținea că ar fi Mircea Crăciunescu din satul Trestia-Buzău, student, de șapte ani la închisoare. Noaptea, acesta i-a șoptit: "Vezi că m-au băgat să te trag de limbă. Gândește-te ce le răspunzi. Ar fi bine ca tot ce îmi spui mie să coincidă cu cele ce le vei spune lor." Au convenit să spună că el crede a fi bănuit că are legătură cu fugarii din munți, că el nu s-a ocupat cu lucrul acesta, dar că l-ar fi putut face.

Mai întâi a fost scos studentul Crăciunescu, apoi Olimpiu Borzea, în fața coloneilor Moiș și Deitler, care i-au spus direct: "Te bănuim că ai legături cu banditii din munți!" "Nu am legătură dar, cred că dacă m-aș strădui, întrebând în stânga și-n dreapta, aș putea lua legătura cu ei."

Cei doi s-au mulțumit cu atât: "Dacă vei avea legătură cu ei, convinge-i să se predea, că nu vor păți nimic. Le-am mai făcut o dată oferta asta; nouă să ne telefonezi la un telefon convenit când vei lua legătura cu ei." Au stabilit apoi un sistem de legătură: colonelul Moiș trecea lunea între orele unu și două prin fața școlii unde trebuia să fie Olimpiu pentru a face un semn dacă a rezolvat ceva. Dacă ar fi avut un semn pozitiv, trebuia să iasă afară din sat. A fost dus imediat la Țânțari, unde nu a stat mult, apoi acasă, în Viștea. Olimpiu aștepta primăvara pentru întâlnirea cu grupul din munți, ca să vadă ce este de făcut.

Cu câteva luni înainte, în octombrie, a fost arestat și doctorul Nicolae Burlacu, prin manevra acelorași colonei de Securitate, Moiș și Ernest Deitler. L-au luat direct: "Știm că ai legătură cu

banditii din munți. Ai o unică șansă de salvare: să ne ajuți să-i prindem.'' Doctorul a acceptat conform înțelegerii stabilite cu noi.

''Eram sigur, i-a spus la a doua arestare maiorul Mezei, că nu vei fi cinstit față de noi, că prea arătai liniștit. Ne-am făcut a crede ce spuneai tu, asta făcând parte din jocul nostru.''

Nici Olimpiu și nici doctorul Burlacu nu au știut atunci și nici după aceea de unde le-a venit arestarea.

Sosit la Făgăraș, doctorul l-a anunțat pe profesorul Ion Grovu de cele ce i s-au întâmplat. De asemenea, Olimpiu Borzea l-a înștiințat pe profesorul Remus Budac cu următorul mesaj: Vișteа a căzut, cei din munți să ia măsurile corespunzătoare. Asta în cazul în care cei din munți vor ajunge mai întâi la profesorul Remus Budac.

Se făcuse primăvară bine și Olimpiu, într-adevăr, nu primea nici un semn de la băieții din munți. În atare situație,a socotit util a se folosi de biletele scrise în toamnă de Brâncoveanu, ducând câte unul ofițerului Moiș. Se mira totuși că, deși în mod normal Securitatea ar fi trebuit să slăbească paza satului, pentru ca banditii să se poată apropia, acesta era păzit tot mai tare. Într-un fel, era bine, pentru că situația de pe teren devenea identică cu conținutul biletului: ''nu ne putem apropia din cauza grupelor de securitate.''

Doctorul Burlacu mai avea dinainte un plan pentru vremuri grele: împreună cu căpitanul Gheorghe Vanu (fost ofițer de grăniceri) vedea o posibilitate de trecere în Bulgaria, prin Dobrogea, printr-o zonă cunoscută de căpitan, și apoi, de aici, în Grecia. Intenționa să încerce trecerea frontierei cu profesorul Grovu, căruia îi dezvăluise planul și, eventual, cu unul sau doi băieți din munți, ca apoi să vină parașutați înapoi. Acum, după arestare, socotea necesar să grăbească acest plan. Aștepta ca profesorul Grovu să aducă vestea că a luat legătura cu cei din

munți și și-au însușit planul. Profesorul Grovu nu a venit decât cu un bilet pe care Brâncoveanu îl lăsase de cu toamnă și în care scria că nu se pot apropia din cauza Securității.

N-a mai avut timp să pună în aplicare planul cu trecerea, că a fost arestat definitiv și ținut în cel mai strict secret la Securitate. La câteva zile de la arestare și-a dat seama că profesorul Ion Grovu, nu numai că a declarat tot despre planul de trecere prin Bulgaria, dar a trecut total de partea Securității, în sensul de a colabora la prinderea celor din munți.

Puțin timp după sosirea acasă de la Țânțari, Olimpiu primește o scrisoare de la profesorul Grovu, de la Medgidia, prin care îl anunța că se afla acolo pentru a cumpăra porumb. Era și nu era suspectă plecarea profesorului pentru o asemenea treabă. Localnicii se întovărășeau adesea și delegau pe unul mai umblat să cumpere porumb pentru toți. Profesorul putea fi unul dintre aceștia.

Între timp, în lume apare zvonul că au dispărut din regiune profesorul Ion Grovu și doctorul Nicolae Burlacu de la Spitalul din Făgăraș. Este întrebat și Olimpiu de către ofițerul de securitate Moiș dacă ar fi în stare să dea niște informații despre ei și cum ar putea fi prinși.

Era el însuși nedumerit, căci profesorul Grovu nu-i spusese nimic despre plecarea în Dobrogea, când îi sosește un mesager ce susținea că e trimis de profesorul Grovu, mesager care se prezintă corect cu parola: "Andrei", răspunsul fiind "Șaguna". Aducea o scrisoare de la Grovu (era scrisul lui), prin care i se da o întâlnire la Sibiu, în 9 aprilie, în fața hotelului *Bulevard*. Olimpiu se duce, gândindu-se ce scuză va invoca în fața securistului de la ora 13, că va aștepta degeaba.

În fața hotelului, un domn i-a cerut foc (așa era înțelesul) și l-a rugat să-l urmeze. L-a urmat, deci, pe necunoscut, până în strada Nocrichiului; au intrat la un om ce lucra în grădină.

Locuința era a unui sas al cărui nume Olimpiu nu și-l mai amintește. Călăuza se numea Costică Niculescu. Între timp a sosit profesorul Grovu, care era slăbit, nebărbierit, foarte abătut, sărăcăcios îmbrăcat și cu lacrimi în ochi. Costică Niculescu, după câteva cuvinte de circumstanță, i-a lăsat singuri. Profesorul Grovu susținea că e așteptat în Dobrogea de doctorul Burlacu, cu care va încerca să treacă frontiera. Despre acest plan vechi știa și Olimpiu, tot de la profesor.

Rămași singuri, Olimpiu i-a povestit cum a fost arestat și dus la Securitate, cum și în ce condiții i-au dat drumul și în ce situație se află în prezent. "Nu cumva acest lucru ți s-a întâmplat și ție?" l-a întrebat pe Grovu. "Cum poți vorbi așa? Am plecat cu doctorul Burlacu, am aranjat totul pentru trecerea în Grecia. Să stabilim un consemn prin care să vă convingeți că am reușit să trecem." Au stabilit următoarele: 1) Grovu va trimite o scrisoare din Grecia, care, pe pagina a doua, pe rândul de sus, în cel din mijloc și în cel de jos; să conțină un cuvânt cu grupul de litere "oiu"; 2) Să se vorbească la **Radio Paris**, la emisiunea în limba română, despre situația sanitară a școlilor din România și despre situația învățământului din regiunea Stalin.

Olimpiu urma să rămână în legătură cu Costică Niculescu. Acesta era casier la Bufetul "Teleajen", lângă Gara de Nord din București și locuia pe strada Teodor Aman 42, date perfect valabile. Era, într-adevăr, casier și acasă avea o soție, Janeta, și tot ce are omul într-o familie închegată. Au mai stabilit ca Grovu să-i trimită o scrisoare din țară, pe care Olimpiu să o arate Securității, ca aceasta să aibă încredere în el. În adevăr, scrisoarea a sosit peste câtva timp și Olimpiu i-a dat-o colonelului Moiș. După un timp, din Grecia a sosit o scrisoare trimisă de Grovu, în care pagina cu "oiu" era alcătuită cum s-au înțeles. Olimpiu se bucură că au trecut, și însuși Costică Niculescu era emoționat.

S-a ținut apoi la postul de radio Paris și temele cerute de

Olimpiu. Le auzise o mulțime de lume și toți vorbeau despre acest lucru, ambii fiind foarte cunoscuți într-o țărișoară cât o gaoacă de nucă.

Adevărata îngrijorare pentru Olimpiu era că de la cei din munți nu primea nici o veste, și iată că venise luna iunie. Pentru a ajunge la locul cu biletul, ieșea ziua la câmp, însoțit de copii, și-și căuta de lucru. Se oprea cu ei la locul respectiv, adunând împreună flori, dar nu a găsit decât biletul pe care el însuși îl scrisese. Niciodată nu întârziaseră atâta. Se temea de ceva rău, și era tot mai riscant de a ieși în câmp, din cauza patrulelor care cutreierau și ziua. La ora 13 ofițerul trecea să-l vadă că e prezent în fața școlii.

"E TRAGEDIE ÎNĂLȚĂTOARE CÂND BIRUIȚI OȘTENII MOR"

George Coșbuc

Era o seară frumoasă de iunie. Olimpiu repeta la Căminul Cultural din Vișlea de Jos o piesă de teatru neroadă, ce i-a fost impusă: "Zestrea Ilenuței", dar gândurile lui nu erau acolo. Din această stare este scos de un om din sat, care l-a chemat acasă. Victor Șandru i-a înmânat o scrisoare scurtă: "Fraților, implor mila lui Dumnezeu și ajutorul vostru. Sunt rănit, Remus." Omul a explicat astfel situația: mergând la plivit la grâu, a dat în lan peste doi tineri, între care unul era rănit grav la picior, fiind slab și galben ca o lămâie. Alături de ei se afla o bucată de mămăligă mucegăită. Femeia sa, Nora, s-a dus în sat și le-a adus de mâncare. Seara, la casa lui Victor Șandru, a venit unul din cei doi tineri,

cel nerănit, pe care Olimpiu nu-l cunoștea, dar care s-a prezentat cu parola: Andrei - Șaguna. Era studentul Laurean Hașiu. Acela i-a explicat situația în care se găseau. Remus era rănit la genunchi, glontele rămăsese în os, pierduse mult sânge, avea dureri mari, febră generală. Olimpiu nu reține de cât timp era rănit.

S-au hotărât la început ca Victor Șandru să se întoarcă cu carul în câmp și să-l aducă pe rănit. Din cauza patrulelor de securitate, nu au îndrăznit să iasă din sat.

Spre dimineață, un văr de-al lui Olimpiu, țăran, Gheorghe Borzea, a ieșit din sat cu căruța pe o altă cale. "Ți-e frică, Gheorghe?" - "Vezi bine că mi-e frică, dar mă duc." A întâlnit o grupă de Securitate la ieșirea din sat, dar nu s-a ținut după el. A ajuns la lanul de grâu, l-a suit pe Remus în car, l-a acoperit cu grâu cosit și a trecut, fără să fie oprit, pe lângă aceeași grupă de Securitate, intrând cu carul în curtea lui Olimpiu, care-și trimisese soția și copiii la părinți. Cei doi luptători au fost instalați în casă, într-o cameră, Olimpiu i-a spălat rănitului rana, i-a dat penicilină și calmante. Piciorul era infectat. Remus suferea în tăcere, deși avea dureri groaznice: "Îmi pare rău că vă produc neplăceri, nene Olimpiu, dacă voi muri, să mă îngropi în curte, sub viță. E atât de frumos acolo și e atâta liniște!"

Olimpiu le-a explicat situația în care se afla el față de Securitate și i-a întrebat dacă au încredere în el. Remus i-a strâns mâna: "Dacă în dumneata nu avem încredere, în cine să mai avem?"

Olimpiu le-a schimbat hainele, i-a ajutat să se spele. Au scris un bilet potrivit care să ajungă la Securitate, prin care anunțau că nu se pot apropia de Vistea din cauza patrulelor. A trimis-o pe sora cea mai mică a doctorului Lucian Stanciu, Minerva, să-l caute pe fratele ei la Brașov și să-l pună la curent cu starea în care se afla rănitul. Vărul lui, Gheorghe Borzea, era gata să meargă la Sibiu și să-l aducă pe doctorul chirurg Telea,

căci era limpede că va trebui să i se amputeze piciorul. Până la venirea medicului, Olimpiu, care trecuse prin spitalele militare când a fost rănit pe front, îl îngrijea cum se putea mai bine. Medicamente obținea de la farmacista din Vișteа de Jos, Elena Matieșeanu, care ani de zile ne-a aprovizionat cu medicamente. Atât dânsa, cât și soțul ei, Gheorghe Matieșeanu, erau unii din oamenii de încredere ai profesorului Borzea.

Timpul trecea greu. Asupra lui Remus (Brâncoveanu), se părea că nici morfina nu are efect. În 11 iunie, spre seară, Olimpiu, întorcându-se acasă, în camera în care îi lăsase pe cei doi, dădu de o situație groaznică: Remus era împușcat în cap. Alături - tot împușcat în cap, dar zbătându-se încă, se afla Laurean Hașiu. Amândoi se aflau într-o baie de sânge. Pe masă se afla un bilet: "Fraților, noi am murit! E mai bine și pentru noi, și pentru voi, și pentru toți care ați făcut atâtea sacrificii." Olimpiu i-a dat primele îngrijiri celui rănit. Glonțul a pătruns în tâmpla dreaptă, a traversat fruntea și a ieșit prin tâmpla stângă. Laurean Hașiu (Leu) era în comă. L-a pansat. Sosind și doctorul Stanciu, a lăsat medicamente. Rănitul a ieșit din comă, dar nu cunoștea pe nimeni și nu vorbea. Trebuia ca cineva să rămână permanent cu el, ca să nu repete gestul disperat.

Pe Remus (Brâncoveanu), Olimpiu, împreună cu tânărul Vasile Bucelea și cu Gheorghe Borzea, l-a îngropat în grădinița din curte, sub candele de viță, așa cum dorise. L-au așezat în cojoc, l-au sărutat, l-au acoperit cu flori și au sădit flori deasupra. I-au citit singuri rugăciunea de înmormântare.

După 13 iunie, Olimpiu a dat biletul scris de Remus colonelului de Securitate, ca să aibă timp să-l îngrijească pe Leu. Biletul avea același conținut: comunicau că nu se puteau apropia de Vișteа. Rănitul, după două săptămâni, a început să recunoască, apoi să vorbească. Acuză, însă, dureri și vâjâituri de cap. Suferea că n-a murit și el. Nefericitule, nu aici era soarta ta să mori, și

până atunci mai trebuie suferință! Pentru cel ce citește, ca și pentru cel ce scrie aceste rânduri, pare totuși de neînțeles, sau poate pripită, hotărârea lor de a se sinucide. Desigur, judecata a fost aceasta: Luptător fără un picior nu poate fi, iar Leu l-a urmat din solidaritate. Eu nu am dreptul să-i judec, chiar dacă nu i-am înțeles. Judecata rămâne în seama lui Dumnezeu. Refăcut, Leu a plecat în noaptea de 11/12 iulie 1955, însă tare abătut de cele întâmplate. Olimpiu nu l-a întrebat nimic, iar Leu n-a deschis discuția. S-au împușcat unul pe altul? A tras fiecare asupra lui însuși? Urmele gloanțelor în pereți și în podele sunt și astăzi mărturia tragediei întâmplate cu cincizeci de ani în urmă.

Olimpiu l-a pus la curent pe Leu cu planul lui Grovu și că acesta a plecat și a dat semnele pe care le stabiliseră înainte.

ȘI FILERU PLEACĂ ÎN GREȚIA

Povestește Victoria Trâmbițaș-Hașiu, sora fraților Andrei și Ghiță Hașiu:

"Știi că, pentru frații mei, eu aș fi făcut orice. Și-n foc dacă mi-ar fi cerut, m-aș fi aruncat pentru ei. Eu le cunoșteam sufletul și știu că numai binele în lume voiau să-l facă. Eram măritată, aveam patru copii, dar de datoria asta eu nu m-am lăsat. Mihai, soțul meu, știa că îi ajut, dar secretele mele nu i le-am spus nici lui. Dumneata știi de câte ori am venit să vă găsesc, unde m-au chemat ei. Nu m-au oprit nici frica, nici osteneala, nici sărăcia, nici dusul la Securitate, nici bătăile, nici amenințările. Mi-am pus nădejdea în Dumnezeu că trebuie să izbândesc.

Era vara, în anul 1955. M-a chemat Ghiță seara și m-am dus:

- Tori, mi-a spus el, noi plecăm în Grecia. Dumnezeu știe cum va fi. Ca semn că am ajuns acolo, eu îi trimit tatii medicamentele de care are nevoie. Nu știm nimic de Gavrilă și de Jean. Ei au rămas din toamnă dincolo de Olt. La locurile de scrisori, am găsit pământul răscolit, dar nici o scrisoare. Dacă ei ajung la tine, tata știe cu cine să ia legătura, ca să vină și ei în Grecia. Tu să te duci cu trenul în ziua cutare la București și să aștepți trenul de ora 6 de la Pitești, și să ne vezi de coborâm sau nu din tren. Dar să nu dai nici un semn că ne-ai cunoaște.

Și-a luat rămas bun de la mine cu lacrimi în ochi.

- Spune-i tatii și la toți să mă ierte pentru tot necazul ce le-am făcut, iar Jeni să crească copiii cum o va ajuta Dumnezeu.

Cu câteva zile înainte am fost în Ileni, după Victor Metea. Am plecat de dimineață cu căruța în câmp, am dat bice cailor printre sate și am ajuns în Ileni, întrebând la unul și la altul dacă n-au lipsă de secerători. Am intrat și la ai lui Metea și le-am spus ce mi-a poruncit Ghiță. Am ieșit din sat și mi-am schimbat hainele, m-am dus în Făgăraș și m-am întors cu ceva cumpărături.

După porunca lui Ghiță, la ora 6 eram în Gara de Nord, în București, dar cu trenul de 6 nu au venit. Eram cu băiatul, cu Deu (Andrei). Eu am început să plâng:

- Dacă știam că plângi, mamă, eu nu veneam.

Mi-am venit în fire și-am întrebat când vine alt tren. Venea unul la nouă. La trenul acesta au coborât: întâi Ghiță, apoi Metea și la urmă Nică Chiujdea cu o sticlă în mână. Înaintea lor mergea un străin și în urma lor altul. I-am urmărit până au ieșit din gară și i-am văzut cum s-au urcat într-un taxi. Până azi îmi pare rău că n-am luat și eu un taxi să-i urmăresc unde se duc. După un timp, tata a primit medicamentele pe care i le-a făgăduit Ghiță. Ar fi trebuit să fiu liniștită, dar un gând negru îmi tot dădea târcoale.

În primăvara anului 1956, un om m-a anunțat să mă duc la

lazul cutare că acolo mă aștepta Pop Jean. M-am dus. Lazul era pe drumul ce duce din Pojorta în Sâmbăta de Sus. Era acolo un tufariș cu muriș cu frunza încă neîndesită. Acolo l-am întâlnit pe Pop Jean. Era slab, nebărbierit și rău îmbrăcat. M-a întrebat ce-i pe-acasă la el. I-am spus că Oara, nevastă-sa a venit de la închisoare și-i mutată la părinții ei. M-a rugat să o anunț să meargă până la el, dacă se poate cu fetița, pe care el încă n-o văzuse. I-am spus de Ghiță cum a plecat și când a plecat. I-am spus și ce vorbe a lăsat Ghiță la plecare pentru cazul în care ajunge să vorbească cu mine, că tata știe ce este de făcut. I-am spus că tata a primit medicamentele de la Ghiță așa cum a fost înțelesul. M-am dus la Oara în Lisa și i-am spus de Jean. Am ieșit amândouă din sat, am ocolit pe departe și am ajuns la lazul cu muriș. Eu am plecat și i-am lăsat singuri.''

Oara, soția lui Pop Jean (Fileru), își amintește că s-a întâlnit cu el la acest laz. ''Ar fi vrut să mă fi dus cu fetița, dar eu n-o puteam aduce pe unde am venit, pe câmp, și fetița, cât am fost la închisoare, s-a înstrăinat de mine. Acolo, soțul meu mi-a spus că se va duce și el unde s-a dus Ghiță, dar cum va face lucrul acesta nu mi-a spus. Ne-am despărțit plângând amândoi.''

Morarul de atunci, Cristea Pătru (Pătru de la moară) din Pojorta, își amintește că, în primăvara lui 1956, într-o seară, au bătut câinii a om. A ieșit afară și a dat peste Pop Jean, pe care-l cunoștea și care l-a rugat să se ducă la tatăl lui Ghiță și să-l pună și pe el pe drumul pe care a plecat Ghiță. Când va avea ceva pregătit, el poate fi găsit în satul Colun, la bătrânul Toader, a doua casă din capătul satului, dinspre răsărit. După un timp, tatăl lui Ghiță l-a trimis în Colun cu știrea că omul ce trebuia să-l ducă pe Fileru îl așteaptă pe șoseaua națională, într-un anumit loc, într-o anumită seară. Cristea Petru s-a dus în Colun la Toader, l-a luat pe Fileru și s-au dus la locul convenit pe șosea. Aici aștepta un bărbat mic de statură, cu fața mare, solid ca înfățișare.

Punându-i în legătură, i-a lăsat numai pe ei.

"Acest drum l-a costat pe Fileru viața, iar pe mine o condamnare de 20 de ani muncă silnică."

- Moara mai există?

- Nu, moara nu mai există. Au confiscat-o după arestarea mea, apoi totul s-a risipit. Azi numai niște stâlpi de piatră mai arată locul.

O femeie din Pojorta, Viorica Gușeilă, povestește: "Eram fetiță de 12 ani. Primăvara, în câmp; la locul numit Fierăstrăul Popii, oamenii arau și semănau. Un om arând cu vitele, s-a speriat că pământul se prăbușește sub vite și a dat alarma; oamenii de pe câmp s-au strâns să vadă ce este. Sub pământ au descoperit un bordei, în care am intrat și eu să văd. Era cam de 4/4 m, cu pământ bătătorit. Într-un colț era o sobă mică cu picioare, o măsuță, câteva scăunele cu trei picioare, ca de cizmar și la perete era un prici din lemne cioplite. În bordei era și o fântâniță mărginită cu scorburе de arine. Ieșirea se făcea în apă, în pârâuțul ce izvora din grădina popii. Tavanul bordeiului era din bârne spijinite pe stâlpi care putreziseră. Eram pe atunci, cum am spus, o fetiță de 12 ani și am intrat în bordei și le văd toate și acum cum erau."

ÎN DRUM SPRE GRECIA

Între timp a sosit Niculescu. Olimpiu nu i-a spus nimic din cele întâmplate cu Brâncoveanu. I-au dat o explicație: cei din munți nu se pot apropia din cauza Securității. Pe 17 iulie, Olimpiu avea fixată o întâlnire cu Leu. Acesta a venit însoțit de Ghiță Hașiu, pe care Olimpiu îl cunoștea de pe frontul de răsărit, unde au fost amândoi răniți la Iași.

Au discutat planul profesorului Grovu și l-au găsit bun. Au hotărât ca în primul eșalon să plece Leu și Nelu Novac. Olimpiu le-a făcut rost de două costume de haine. Niculescu a venit pe 27 iulie cu cinci-șase buletine de identitate de la un șantier. Au plecat în 31 iulie 1955, cu trenul, din gara Viștea de Jos, însoțiți de Niculescu. În urma lor a ajuns o scrisoare că au sosit cu bine în Grecia.

În celula de la Securitate, doctorul Burlacu a refuzat să scrie scrisorile cerute de anchetatori, scrisori ce trebuiau să dovedească că și el este în Grecia. Grovu, ca să-i liniștească pe cei din țară, a scris că doctorul a primit alte misiuni în Spania, rămânând ca el, Grovu, să se ocupe de problema trecerii.

În august au plecat și profesorul Ioan Chiujdea, Ghiță Hașiu și Victor Metea. O soră de-a lui Ghiță Hașiu, Victoria Trâmbițaș, i-a așteptat și i-a văzut coborând în Gara de Nord, în București și urcându-se într-un taxi. După un timp s-a primit o scrisoare alarmantă din Grecia, că acolo nu sunt crezuți până nu se vor duce și Gavrilă și Pop Jean, așa că-i cerea lui Olimpiu să-i caute.

În 7 octombrie a plecat și Olimpiu la Niculescu, la București. Soția lui Olimpiu a primit câteva cadouri trimise din Grecia, printre care și ceasul soțului ei, fără a mai primi nici o scrisoare apoi.

În primăvara anului 1956, Fileru a ajuns acasă, a aflat vestea că ceilalți au plecat în Grecia, a luat legătura cu sora lui Ghiță Hașiu, Aurelia Trâmbițaș, care l-a pus și pe el pe "drumul Greciei".

Olimpiu Borzea a sosit la locuința lui Costică Niculescu, din strada Aman nr. 42. O zi mai târziu a venit în vizită un unchi de-al acestuia, grec și după vorbă și după înfățișare, în realitate fiind colonelul de securitate Iacob, viitorul comandant ajutor al închisorii din Aiud, și împreună au plecat pe șoseaua București-Giurgiu, fiind, deci, arestat de Securitate. După o oră era în fața

generalului Nicolski: "Ai crezut că-ți bați joc de ministerul de interne. O singură zi de acțiune contra voastră ne costă 72.000 lei." (salariul unui muncitor era de 300 lei)

A fost aruncat într-o celulă a Securității. Au urmat doi ani de chinuri, anchete interminabile, întâi la București, apoi la Brașov, toate făcute cu tact și cu răbdare. Aveau timp. Pisica nu-și ucide șoarecele dintr-o dată, ci mai întâi îl chinuie. Fiecare din ei era ținut izolat de ceilalți.

Câteodată, în celule erau introduși ca din întâmplare alți anchetați. Era însă atât de străvezie intenția de a-i trage de limbă! Astfel Olimpiu Borzea își amintește că în celulă au introdus un student, Paul Marinescu, care i-a mărturisit scopul pentru care a fost adus. Pe acesta l-a rugat cu lacrimi în ochi ca, la întoarcerea în închisoare, să spună tuturor că cei din grupul luptătorilor din munții Făgărașului nu sunt în Grecia, ci în mâna Securității. Poate că s-a procedat și cu ceilalți frați la fel, având și ei ocazia să trimită vestea aceasta în închisori. Oricum, prin iunie 1956 se știa afară că cei plecați erau prinși prin vânzare. Soția mea aflase de la Mihai Maga, pe la începutul verii, acest lucru, că toți erau prinși în afară de mine.

Un episod la Securitatea Brașov, de care își amintește Olimpiu. Odată, Deitler i-a dat să-și citească și iscălească declarațiile scrise de el, Deitler. Olimpiu s-a apucat să corecteze cele scrise. "Ce faci?" "Corectez greșelile de ortografie." "Crezi că o să scapi de condamnarea la moarte?" "Nu, dar cineva, peste ani, și-ar putea închipui că le-am scris cu mâna mea, eu, profesor de limba română."

Doctorul Nicolae Burlacu era ținut la izolare, ca, de altfel, toți cei arestați. În toamna anului 1956, căpitanul Ernest Deitler, fiind "bine dispus" (probabil sub influența evenimentelor din Ungaria), a venit cu un dosar pe care i l-a înmânat: "Doctore, până citesc ziarul, ai voie să-l răsfoiești, să-ți cunoști oamenii.

Văd că te-ai avut bine cu jidanii și asta poate să-ți ajute ceva.'' Căpitanul Deitler era el însuși evreu.

''Am răsfoit dosarul. Erau două referințe foarte rele, pline de minciuni, de la un oficiant sanitar, Bârghișan, și de la administratorul spitalului Făgăraș, Forsea. Nici nu m-aș fi așteptat la ceva mai bun din partea lor. Erau, însă, patru referința foarte bune din partea doamnei Popa Ana din Voivodeni, funcționară, de la Petre Coruț secretarul organizației p.c.r. pe Combinatul Chimic Făgăraș și de la medicii evrei Andrei Neuman și Iosif Ziegler, cărora le port și astăzi recunoștință pentru curajul avut de a-mi lua apărarea în condițiile date.''

În primăvara lui 1957, doctorul Burlacu a fost readus la Securitatea din Brașov și reanchetat de colonelul Gheorghe Crăciun, care s-a purtat foarte dur.

În 14 iulie 1957, toți arestații au fost duși la tribunalul militar Sibiu și ținuți în beciurile Securității, la așa-zisele "talpa iadului" și "trei morminte", celule mici, sub pământ. Procesul a ținut cinci zile. Completul de judecată: căpitanul Cojocaru Dragoș, Dinu și Tripon, procuror Luciu Virgil, toți detașați de la tribunalul militar Cluj.

''Acum, spune doctorul Burlacu, i-am cunoscut pe cei din munți: studentul Ion Chiujdea, liniștit și stăpân pe sine; Victor Metea, cu care am fost mai mult timp vecin de celulă; l-am cunoscut mai bine și m-a impresionat mult: sclipitor ca inteligență, vioi, curajos și neînduplecat până în ultimul moment; elevul Nelu Novac, elev cu nouă ani în urmă, la fel de împăcat cu soarta, cu un veșnic surâs pe buze; studentul Hașiu Laurean, cu cicatricea încă vie pe frunte. Mai depărtați de celula mea - Ghiță Hașiu și Pop Jean au intrat în sala de ședințe liniștiți, de parcă nu era vorba despre ei. Din lot mai făceau parte Olimpiu Borzea și eu, doctorul Nicolae Burlacu, preotul Victor Dâmboi, țăranul Gheorghe Borzea, profesorul Ion Bucelea, tânărul Vasile

Bucelea, țăranul Victor Șandru și croitorul Ion Cristian. Trebuia să mai fie și doctorul Lucian Stanciu și profesorul Grovu, care n-au fost aduși.

Despre doctor am aflat mai târziu că, în prima zi a procesului, a fost dat în sicriu familiei. Au susținut că s-a sinucis, tăindu-și venele de la gât. Cauza reală a morții sale a rămas un mister. Profesorul Ion Grovu, deși i s-a pronunțat numele, nu a apărut la proces. Pentru serviciile aduse Securității, a fost răsplătit cu direcțiunea unui liceu în orașul Victoria. La proces au fost aduși o mulțime de martori mincinoși, care au susținut că au avut de pătimit de pe urma grupului din munți, dintre care unul a spus că a fost silit, la întâlnirea cu grupul, să-și mănânce carnetul de partid. Nu trebuie uitată o tânără din Sibiu, care a îndrăznit să susțină, în plină ședință, că, întâlnindu-se ca turistă cu grupul, nu a văzut oameni mai amabili și mai corecți de când umblă prin munți.

Încadrarea a fost aceeași pentru toți:

1) Crimă de uneltire împotriva ordinii interne și externe a statului român

2) Însușire de prerogative ale statului

3) Constituire de organizație armată teroristă

4) Depozitare de arme în vederea unui scop criminal

5) Tentativă de trecere frauduloasă a frontierei

CONDAMNĂRILE:

Condamnați la moarte prin împușcare:

ION CHIUJDEA (Profesorul), șef de lot
LAURIAN HAȘIU (Leu)
GHEORGHE HAȘIU (Ghiță)
VICTOR METEA (Victor)
NELU NOVAC (Nelu)
POP ION (Fileru)
OLIMPIU BORZEA
NICOLAE BURLACU

Muncă silnică pe viață:
ION CRISTIAN
GHEORGHE BORZEA
ION BUCELEA
Douăzeci și cinci ani muncă silnică:
VICTOR ȘANDRU
VASILE BUCELEA
Zece ani de muncă silnică - preotul VICTOR DÂMBOI

Au urmat alte și alte procese, cu sute de oameni din Țara Făgărașului trimiși în închisorile de exterminare și așa prea pline.

Socrul lui Olimpiu Borzea, Vasile Bucelea, somat de Securitate să spună unde se află armele lui Olimpiu Borzea, a găsit cu cale să plece el din viață, omorându-se.

Curtea și grădina lui Olimpiu Borzea au fost căutate și desfundate în întregime, pentru a se afla depozitul de arme. Cu această ocazie s-a găsit și corpul lui Remus Sofonea (Brâncoveanu), scos de acolo și îngropat, se pare, undeva în marginea cimitirului Viștea de Jos."

TRANSPORT PENTRU ETERNITATE

În ziua de 6 august (Schimbarea la Față) 1957, condamnații din primul lot au fost scoși din celule și, în prezența maiorului Ivan, li s-au pus lanțuri la picioare și cătușe la mâinile legate la spate. I-au împins apoi în două mașini-dubă cu destinația București. Amândoi martorii rămași în viață, Olimpiu Borzea și Nicolae Burlacu, își amintesc de acea zi caldă și senină.

Mașinile-dubă înaintau încet pe șoseaua Sibiu-Brașov. Gardienii însoțitori, fie din firea lor, fie impresionați și ei de

tragismul situației, s-au arătat mai omenoși. Ghiță Hașiu i-a rugat ca fie lăsați ca, prin zăbrelele ușii, să mai vadă o dată munții. Și așa și-au luat rămas bun în tăcere, cu lacrimi în ochi, de la cel mai drag colț de țară: munții noștri. Iată primul munte mai înalt, Surul, cu spinarea lungă și joasă, iată, întunecată în păduri de brad, Căldarea Găvozdea, sub muntele Budislavu; Scara Mâții, sub care ghiceau lacul Avrig, apoi Șerbota, mai măruntă, și, dintr-o dată, cu două gurguie, Negoiul, al cărui nume îl purta frăția de cruce de la Radu Negru; iată vârful Laița, unde iernaseră cu ani în urmă, Bâlea, Vânătoarea lui Buteanu, Podragul, Ucea Mică și Ucea Mare, Viștile, în spatele cărora se înălța Moldoveanul, Fereastra Sâmbetii, Bândea, Trăznita, Urlea, Colții Brezii, Valea lui Mogoș, Șaua Zârnii, peste care se arăta Dara și Mușetescu, Scărișoara, Budiul și Baba, Ludișorul, Vârful de Amiazi, Comisul, peste care se zărea Iezerul și Păpușa și, în sfârșit, Piatra Craiului. Au trecut prin satele cunoscute, atât de cunoscute, unde oameni dragi i-au iubit, iubindu-i la rândul lor, și dintre care mulți vor avea de suferit. Trecând prin Făgăraș, au zărit câteva clipe fațada Liceului Radu Negru și zidurile cetății, care acum era închisoare. La hula Perșanilor, după ce Măgura Codlii le-a astupat priveliștea, careva a șoptit: "Rămas bun, munți dragi, adio, Țară a Făgărașului!"

Au trecut fără oprire prin Brașov și Predeal. La intrarea în Azuga, autodubele s-au oprit acolo unde, pe partea stângă a șoselei, în sensul drumului spre București, era un izvor. Gardienii au umplut căni mari de apă și le-au dat să bea. Unul din ei, ținându-le cana la gură, a zis "beți, măi băieți (nu bandiți), că nu se știe câți dintre voi vor mai bea din această apă". Câtă mângâiere au avut aceste vorbe spuse din partea celor ce-i duceau la moarte!

Au trecut ani mulți de atunci: "Băieții din munte" au fost executați, mai puțin Olimpiu Borzea și Nicolae Burlacu, cărora li s-a comutat pedeapsa în muncă silnică pe viață.

Pe același drum, după 30 de ani, profesorul Ion Grovu, acum director al liceului din orașul Victoria, călătorea spre București, conducând autoturismul personal, alături de soție și de contabilul liceului. Era vreme de iarnă, polei, mașina a derapat și s-a răsturnat peste parapet. Bilanț: un singur mort - directorul Grovu. Soția lui și contabilul au scăpat cu viață. Era în același loc unde "băieții din munte", pe vremuri, în ultimul lor drum prin țară, băuseră apă de la izvorul dinspre intrarea în Azuga. Coincidența sau mai mult?! Atât Olimpiu Borzea, cât și doctorul Burlacu au fost convinși că n-a fost o simplă întâmplare. Cel ce cârmuiește lumea și soarta muritorilor a pedepsit aici, pe pământ, vânzarea de frați de atunci.

Eu nu l-am cunoscut personal pe Ion Grovu. Legătura o aveam cu el, fie prin Olimpiu, fie prin Remus Sofonea. Nu știam prea mult nici despre rolul ce-l deținea în organizația lui Olimpiu. Mă întreb și se întreabă toți ce l-a determinat să-și vândă frații și, de asemenea, de când a încolțit în el gândul vânzării. A intrat de la început cu acest gând, trimis de Securitate și a așteptat ani până a știut multe pentru ca vânzarea să fie eficientă? Olimpiu, care, după bunătatea inimii lui, și diavolului îi acordă circumstanțe atenuante, crede că Grovu, bănuit a avea legătură cu cei din munți, n-a putut rezista presiunilor Securității. A cedat și s-a făcut de nevoie unealta lor. Da, dar în astfel de cazuri, n-ar fi fost scos din proces, ar fi fost trimis în judecată și condamnat mai puțin; n-ar fi fost răsplătit cu direcțiunea unui liceu. Și-apoi martorii susțin că, atunci când bea, se lăuda că "a lichidat banda din munți după metoda Grovu".

Cred că drumul lui a fost asemănător drumului lui Iuda. Iuda, ca un om subțire ce era (doar el știa prețul mirului vărsat de femeie pe picioarele lui Isus), s-a alăturat Lui, în speranța instaurării unei împărății lumești în care el voia să fie vistiernic. Când și-a dat seama că Isus îi cheamă pe apostoli pe calea

suferinței și a morții, văzându-și ambițiile spulberate, ca să se sustragă de la soarta comună, s-a dus și a vândut.

Profesorul Grovu a intrat în rezistență, poate, cu gândul că vin americanii și atunci se va alege și el cu ceva. Timpul trecând și în zare nemairămânând decât suferința și moartea, atunci când Securitatea i-a dat șansa, a căutat să se salveze pe sine cu orice preț, fie și călcând pe viața camarazilor săi. Oricum, a avut o poziție foarte bună pentru planul făcut. Se afla între Olimpiu Borzea și doctorul Burlacu, care îi acordau toată încrederea. Se vor putea ști multe când se va da peste declarațiile lui la Securitate. Păcat, însă, că a ajuns să sufere soția lui, care, sigur, n-a știut de planurile soțului ei și care, ani de-a rândul, cu tot devotamentul, a confecționat atâtea pachete pentru noi, cei din munți. Ce tragedie va fi fost în sufletul ei bun când a descoperit adevărul?!

Autodubele au ajuns la București și pasagerii condamnați la moarte au fost depuși la închisoarea Uranus, secția condamnaților la moarte. Grupul s-a risipit printre alte celule ocupate de alți condamnați la moarte, căci "mașinăria comunistă" furniza mereu material. Secția avea treizeci și patru de celule, toate fără geam. Un sac cu paie și o pătură așezată pe ciment, o cană pentru apă și oala de noapte reprezentau tot mobilierul. Lumina venea de la un bec de dincolo de gratiile aflate deasupra ușii, pe unde se făcea aerisirea.

Lungimea lanțurilor de la picioare fiind aceeași la toți opt, acestea făceau același zgomot, așa că știau când pe coridor treceau unii dintre ei spre W.C. pentru a deșerta oala de noapte. Trecând pe coridor, fiecare scotea câte o tuse în așa fel încât știau și care dintre ei trece pe coridor. Toți era liniștiți, resemnați cu soarta. Doar prevăzuseră, când au pornit pe acest drum, și o asemenea eventualitate. În toată secția era o liniște prevestitoare a liniștii eterne ce urma să vină curând.

Povestește doctorul Burlacu: «În noaptea de 10/11 octombrie 1957 se auzeau uși deschizându-se și lanțuri zornăind pe coridor. Credeam că-i ultima noapte de viață. Dar cei duși reveneau în celule. Mi-a venit și mie rândul să fac cerere de grațiere către prezidiul republicii, deoarece tribunalul suprem a găsit pedeapsa "bine dozată". Mângâiere aveam cu gardianul care ne păzea și care, contrar regulamentului, vorbea, în șoaptă, tare frumos cu noi.

Vremea trecea greu. Nu știam când e noapte și când e ziuă. Credința în Dumnezeu și conștiința că sufăr pentru neamul meu mă făceau să fiu liniștit așteptând ceasul cel din urmă.

În noaptea de 14/15 noiembrie 1957, după schimbul santinelelor de pe ziduri, efectuat prin bătaie de clopot, am auzit lanțuri cunoscute: în dreptul ușii mele a tușit Ion Chiujdea (Profesorul). Deci era începutul sfârșitului. A tușit și în dreptul altor uși. Era semnalul de rămas bun. N-a mai fost adus înapoi. A urmat apoi Victor Metea, și el tușind în dreptul ușilor. Apoi alte patru treceri cu lanțuri și cu tușitul lui Laurian Hașiu, lui Gheorghe Hașiu, lui Nelu Novac, și al lui Pop Jean. A survenit o pauză care nu se mai sfârșea: îmi așteptam rândul. Prelungindu-se pauza (mie mi s-a părut o veșnicie), am bătut în ușă, cerând gardianului să fiu scos la raport. "Ce mă, ești nebun! Să vină în miez de noapte ofițerul de servici?" I-am spus categoric că, de nu se duce, voi face un scandal de ridic toată secția în picioare. Mi-a spus că va raporta. S-au auzit zăvoare trase și cheia în ușă. M-am dus în fundul celulei, cu fața la perete și cu mâinile la spate. După formalitățile de rigoare, mă întreabă: "Ce vrei, mă?" "Vreau să fiu dus cu ceilalți din lotul meu!" A rămas surprins că știu ce s-a întâmplat. "Stai aici, că stai bine! Vei muri atunci când vrem noi, nu când vrei tu." Apoi, îmblânzindu-și tonul: "Tu ești medic? La voi e boală lungă, moarte sigură. Aici a fost altfel." M-am scuzat de deranj.

Deci, din 8, rămăseserăm 2: Olimpiu Borzea și eu. Am rămas în aceeași situație până în 27 decembrie 1957, când am fost dus în biroul comandantului și mi-au citit decretul de grațiere la pedeapsa cu moartea și de comutare în închisoare pe viață. Mi-au tăiat lanțurile de la picioare. Sub verigile lor, rănile sângerau. La înapoiere, constat că fără lanțuri nu mai pot merge, încât gardianul a fost nevoit să mă sprijine. În celulă, lângă porția de cafea erau două bucățele de marmeladă în loc de una, desigur rămase de la unul care a luat în noapte drumul veșniciei. Mă uit spre vizetă și-i mulțumesc gardianului ca unui prieten. Acest gest de omenie a fost destul ca să-mi recapăt echilibrul sufletesc. Ce puțin îi lipsește unui deținut să fie fericit! Acum eram gata să înfrunt tot ce-mi va rezerva destinul."

Epilog: Când mi-a povestit Olimpiu Borzea despre Costică Niculescu, credeam și eu și el că e vorba de vreun pseudonim al unui ofițer de securitate, dar era numele lui adevărat. Medicul chirurg Gheorghe Cornea, fostul nostru coleg de clasă de la Liceul "Radu Negru" din Făgăraș, era medic la Craiova. Dar mai întâi câteva cuvinte despre acest coleg de clasă: atât timp cât am fost în munți, cât și după aceea, nu aflasem nimic despre soarta acestui coleg și, între noi, îl fericeam ca pe unul care a reușit să scape destinului tragic al generației noastre, pentru ca în cele din urmă să aflu că a avut aceeași soartă. La Târgu-Mureș, unde se căsătorise, a intrat, împreună cu socrul său, într-o organizație anticomunistă, fiind amândoi condamnați la mulți ani închisoare. Socrul a murit în pușcăria Gherla. În ultimul timp, a fost medic chirurg la un spital din Craiova. Într-o zi, pe când făcea vizita într-un salon, îl aude pe un pacient, Niculescu, înșirând celorlalți bolnavi nume de sate din zona Făgărașului.

- Dumneata ești făgărășan? De unde cunoști numele satelor?
- Eu am distrus banda de legionari din Munții Făgărașului.
- Da? m-am mirat eu. Îmi poți povesti și mie?

Și mi-a relatat cum s-a infiltrat între voi și v-a dus la moarte. Stătea foarte bine material și era tare mândru, ticălosul, de ce făcuse.

- Și cum te-ai infiltrat între ei?

- Cu mai mulți ofițeri de securitate, am urmat o școală de popi. Am ajuns popă într-un sat de lângă munte. Spovedeam oamenii și-i întrebam dacă nu au legătură cu cei din munți. O femeie mi-a șoptit: "Părinte, dacă vrei să știi de ei, întreabă pe profesorul Grovea." Atât mi-a trebuit.

Locuia în Craiova. A doua zi l-am operat. A venit la ieșirea din spital să-mi mulțumească că l-am scăpat de la moarte.

- Nu mie trebuie să-mi mulțumești! i-am spus. Ci acelora pe care i-ai trimis la moarte, că nu te-au ucis atunci.»

RPR
TRIBUNALUL MILITAR
AL REGIUNII
a III-a MILITARĂ CLUJ
în deplasare la Sibiu
dosar 1249/1957

copie-extras

Prez. M. Ap. N., prin Decr. 524/57 a comutat pedeapsa cu moartea în muncă silnică pe viață pentru Borzea N. Olimpiu

Prin D. 411/24.07.1964 grațiat restul pedepsei ce mai avea de executat Borzea Olimpiu Istrate.

indescifrabil

Conf. D. 5/1963 s-a comutat pedeapsa din muncă silnică pe viață pentru Borzea Olimpiu în 25 ani muncă silnică.

indescifrabil

SENTINȚA 136

Astăzi 15 iulie 1957

Tribunalul Militar al Regiunii a III-a Militară Cluj, în deplasare la Sibiu, s-a întrunit în ședință publică în scopul de a judeca pe [...] 8. Olimpiu Borzea, de profesie învățător, născut la 31 iulie 1921 și domiciliat în comuna Vișlea de Jos, rn. Făgăraș, reg. Stalin, fiul lui Nicolae și Cornelia, condamnat n-a mai fost, arestat preventiv trimis în judecată pentru; *complicitate la crimă de uneltire împotriva securității interne și externe a RPR* pp de art. 121 cp combinat cu art. 1 lit. c și art. 6 al. 1 din Decr. 199/950; *complicitate la crimă de acte de teroare și constituire de bandă în scop terorist*, pp de art. 121 pct. 1-2 cp combinat cu art. 1 lit d și art. 6 al. 1 din Decr. 199/950 și *delictul de deținere ilegală de arme* pp de art. 13 lit. a din Decr. 163/1950 și *delictul de deținere ilegală de armă militară* pp de art. 14 lit. a din Decr. 163/950.

***

7. Inculpatul Borzea Olimpiu. Acesta în anul 1936 fiind elev în clasa a VI-a Școlii Normale din Sibiu, *s-a încadrat în organizația legionară* "Mănunchiul de prieteni" din acea școală. În ziua de 3 septembrie 1940, *împreună cu alți legionari* a participat la atacarea unei cazărmi din Brașov, *iar în timpul rebeliunii din ianuarie 1941* a făcut parte din *garda legionară* de la oficiul de telefoane din Sibiu.

Inculpatul, în luna septembrie 1952 a intrat în legătură cu banditul Sofonea Remus, cu care se cunoștea încă din anul 1947, precum și Ion Ilioi, care i-au cerut să le procure alimente.

Deși inculpatul cunoștea că aceștia fac parte dintr-o *bandă de legionari*, urmăriți de autorități, le procură cele cerute și se înțelege cu Sofonea Remus să continuie legăturile între ei. În acest scop au stabilit un sistem de comunicație prin bilete puse în locuri pe care ei le-au fixat.

În luna august 1953, inculpatul Grovu Ioan, care la rândul său avea de asemenea legături cu unii membrii ai bandei, discutând cu inculpatul Borzea Olimpiu, îl întreabă dacă știe ceva despre fugari, întrucât are să le facă o comunicare importantă și anume faptul că grupul de spioni, condus de Mare Sabin dorește să ia legătura cu banda.

Inculpatul Borzea Olimpiu, a comunicat cele de mai sus bandiților Sofonea Remus și Ilioiu Ioan, cu ocazia unei întâlniri avută cu aceștia în septembrie 1953 în marginea pădurii "Vișișoara" în urma dorinței exprimate de membrii bandei, de a discuta personal această problemă cu Grovu Ioan, inculpatul Borzea Olimpiu îl conduce pe acesta la locul întâlnirii fixate, unde Grovu discută cu Sofonea Remus această problemă.

În perioada 1953-1955, inculpatul Borzea Olimpiu, continuă să aibă legături cu banditul Sofonea Remus dându-i ajutoare în bani, alimente, îmbrăcăminte și medicamente.

La 25 octombrie 1954, organele securității, descoperind legăturile inculpatului Burlacu Nicolae cu banda, l-au anchetat în legătură cu această problemă și cu această ocazie el a făcut mărturisiri complete. Apoi, fiind pus în libertate, i-a făcut cunoscut imediat învinuitului Grovu Ioan, că Securitatea a aflat de legăturile lor cu banda și trebuie să întreprindă ceva pentru a câștiga timp, în vederea pregătirii evaziunii lor din țară.

Conform planului conceput în acest sens, Grovu Ioan a luat legătura cu inculpatul Borzea Olimpiu, relatându-i cazul

mai sus amintit și i-a cerut să anunțe pe membrii bandei și să obțină de la aceștia o scrisoare, care să fie înmânată prin Burlacu Nicolae organelor de securitate, cu scopul de a-i deruta.

În acest sens, inculpatul Borzea Olimpiu a obținut o scrisoare concepută de banditul Sofonea Remus, pe care a predat-o lui Grovu Ioan și apoi prin Burlacu Nicolae scrisoarea a fost transmisă organelor de stat.

La 10 martie 1955 organele de stat aflând despre legăturile inculpatului cu membrii bandei, l-au anchetat cu care ocazie Borzea Olimpiu a recunoscut faptele luându-și angajamentul totodată că în viitor va aduce la cunoștință organelor de stat, toate informațiile ce la va poseda despre bandă.

Fiind însă un element pervers, legionar înfocat și dușman de moarte al regimului, inculpatul Borzea Olimpiu pășește pe același drum ca și Burlacu Nicolae călcându-și angajamentul luat. Astfel, la scurt timp după ce a fost pus în libertate el îi povestește profesorului Budac Remus din Cârța, că a fost anchetat de organele de stat *și l-a rugat să transmită banditului Gavrilă Ioan că «Viștea a căzut» prevenindu-l astfel atât pe el cât și pe ceilalți membrii ai bandei, să fie precauți.*

După aceasta, inculpatul Borzea Olimpiu continuă legăturile sale cu banda, acordându-le ajutor și în același timp, împreună cu Budac Remus întreprind o serie de măsuri pentru dezinformarea organelor de stat. *Din ura lui nestăpânită față de regim și organele de stat, la un moment dat a plănuit chiar răpirea și lichidarea comandantului regiunii M.A.I. - Stalin.*

În ziua de 11 iunie 1955 inculpatul Borzea Olimpiu a adus în casa sa pe membrii bandei Sofonea Remus, care era rănit la un picior și pe Hașiu Laurian. După împușcarea lui Sofonea Remus de către Hașiu Laurian, inculpatul Borzea Olimpiu, ajutat de coinculpații Borzea Gheorghe și Bucelea

Vasile au îngropat cadavrul lui Sofonea Remus în curtea casei sale, apoi îl tratează în locuința sa timp de o lună de zile, pe Hașiu Laurian rănit la cap, aducând și pe dr. Stanciu Lucian pentru a-i da ajutor medical.

După însănătoșirea lui Hașiu Laurian, inculpatul Borzea Olimpiu s-a îngrijit de trimiterea acestuia înapoi la ceilalți membrii ai bandei.

Totodată înculpatul, continuă să dea ajutor activ membrilor bandei, în pregătirea evaziunii lor peste frontieră, procurându-le alimente și îmbrăcăminte și apoi armamentul primit în păstrare de la membrii bandei l-a îngropat într-o ladă din curtea sa.

Cu ocazia arestării inculpatului, s-a găsit asupra lui un pistol "Beretta" cu 2 încărcătoare și 14 cartușe.

***

Cu unanimitate de voturi făcând aplicaț. art. 121 pct. 1-2 cp, art. 6 al. 1 din Decr. 199/950, comb. cu art. 1 lit. c și d din Decr. 199/1950 și art. 103 cp condamnă la moarte prin împușcare pe inculpatul Borzea Olimpiu, pentru complicitate la crima de uneltire contra securității interne și externe a RPR și acte de teroare și constituire de bandă în scop terorist.

Aplicând art. 14 lit. a din Decr, 163/950 pe inculpatul Borzea Olimpiu îl mai condamnă la 8 (opt) ani de închisoare corecțională pentru delictul de deținere ilegală de arme militare.

Aplicând art. 13 lit a din Decr. 163/1950 pe același inculpat îl mai condamnă la 5 (cinci) ani închisoare corecțională pentru delictul de deținere ilegală de arme.

Conform art. 101 cp în ce privește pe inculpatul Borzea Olimpiu acesta urmează să execute pedeapsa cea mai grea,

adică pedeapsa cu moartea prin împușcare.

Conform art. 25 pct. 6 cp comb. cu art. 4 din Decr. 199/950 se confiscă în întregime averea personală a inculpatului, cu respectarea dispoz. prevăzute de art. 30 și 31 din c.f.

Conform art. 304 alin I și II cjm îl obligă la plata sumei de 1000 (una mie) lei cheltuieli de judecată și totodată se dispune confiscarea corpurilor delicte în cauză.

Conform art. 463 cjm se compută arestul preventiv de la 8 octombrie 1955 pentru Borzea Olimpiu

Dată și citită în ședință publică, astăzi 2 august 1957, la Sibiu.

Baza; Arhiva Ministerului Apărării Naționale

VĂZUT
COMANDANTUL UNITĂȚII MILITARE 02405
Lt. colonel

2 ex. FL pentru conformitate

ROMÂNIA
MINISTERUL APĂRĂRII NAȚIONALE
Unitatea Militară nr. 02045

01.04.1991	BORZEA OLIMPIU ISTRATE
Nr. T. 418	STR. DRĂGUSULUI NR. 206 COM.
PITEȘTI	VIȘTEA DE JOS JUDEȚUL BRSOV

Vă trimitem alăturat copie-extrass (selectarea de fapt de pe Sentința nr. 1369 din 15.07.1957 pronunțată de TRIBUNALUL MILITAR AL REGIUNII A III - A MILITARE CLUJ

COMANDANTUL UNITĂȚII MILITARE Nr. 02405 PITEȘTI
Lt. colonel

Furier șef soluționare a cererii
Plt.

CÂND BATE VÂNTUL

Când bate vântul în munți, de se cutremură și șuieră stâncile, uneori se năpustește asupra unui picior de pădure de brad cu atâta înverșunare și îi răstoarnă cu rădăliile în sus sau îi frânge când pământul este înghețat, încât, în răgazul a câtorva minute, o pădure de brad mândră e la pământ.

Uneori, unde și unde, câte un brad, cine știe prin ce minune a întâmplării, rămâne în picioare.

Dacă acel brad ar avea conștiința existenței sale, ar fi tentat să creadă că a avut noroc, față de frații săi uciși într-o clipită. Și poate se mângâie că a supraviețuit. Nu știe că-l așteaptă o soartă mult mai tristă decât a fraților săi căzuți.

Rănile formate din izbiturile celorlalți în cădere, nu se vor vindeca. Se vor umple cu lacrimi de rășină, limpezi ca roua, care apoi se vor îngălbeni, trecând prin nuanța chihlimbarului, apoi se vor înnegri și vor cădea o dată cu scoarța mâncată de carii și lovită de ciocănitori.

Ramurile rupte ce i-au rămas nu se vor reface. Vor supraviețui un timp, cu cetină săracă, apoi se vor usca pe rând, arătând ca niște mâini uscate, de slăbănog. Păsări de noapte, așezate pe ele, vor cobi cu blestem asupra cuprinsului pădurii.

Carii, groparii pădurilor, se vor înșuruba în lemnul încă viu, lovind cu sunet de ceasornic mereu și mereu, ca gândurile triste decurgând din negre amintiri. Viespile cu fierăstrău îi vor pistruia lemnul lipsit de coajă.

Va rămâne an de an tot mai golaș, până va muri în picioare,

dăinuind cu schelet sur în lărgimea pădurii, asemenea unui coșmar.

Jos, mușchiul va acoperi treptat trunchiurile putrezite ale brazilor căzuți; încet, o pădure nouă se va ridica peste ei.

Va cădea și el peste un răstimp de ani, ros la rădăcină de putregai și de întrebări chinuitoare fără răspuns și, în cădere, îi va răsuna lemnul uscat, cu sunet prelung de toacă spartă și va rămâne încă o vreme căzut în pădurea tânără, uscat, neștiut, neplâns și neînțeles.

MLAȘTINA DEZNĂDEJDII (SINGUR)

Am povestit până aici întâmplările din șapte ani ai acelor vremuri. A urmat un timp lung de trei ori pe-atâta, 21 de ani, în care ceasurile și zilele au trecut încet, uneori chinuitor de încet, dar anii s-au scurs necruțător de repede. Când au trecut? Cum s-a depănat o viață de om? Ce gânduri și ce simțiri ți-au trecut prin minte și inimă? Ce speranțe ai avut? Cum ți-ai înfrânt valurile de deznădejde, care amenințau să te tragă la fund? Din ce izvoare te-ai adăpat pentru a putea suferi trecerea anilor, pentru a-ți putea menține sănătatea fizică și mintală, pentru a nu înnebuni? Redau, pe rând, câteva puncte de reper, din lungul câmp al unei mlaștini nesfârșite și, uneori, fără speranță.

COSMA

La câteva zile după ce am ajuns în Galtiu, a ieșit povestea cu Cosma. Cine era Cosma, de unde era, nu știa nimeni să spună. Se vorbea că jefuise o bancă și că dispăruse, și-acum îl căuta Securitatea și Miliția ca pe acul din fân. Toată lumea vorbea numai despre el. Că-i un bărbat solid și mare, că umblă cu pelerină neagră și pistol mitralieră. Că o fată de nu știu unde a pățit ce-a pățit cu el n-a fost nimic, dar i-a supt sângele, că te omoară cu sânge rece ca pe o muscă și câte și mai câte. Domnișoarele de la sfat, învățătoarele, știau o mulțime de astfel de întâmplări. Șefii

de miliție au cerut oamenilor să fie cu ochii în patru și paznicilor de câmp - că de văd un străin, să știe că ăla-i Cosma. Directorul școlii i-a instruit pe copii să observe peste tot, căci Cosma se ascunde prin căpițe de fân, prin pivnițe, prin șanțuri. Și părintele, la biserică, și-a onorat angajamenzul vorbind norodului de unele fapte reprobabibe ce se petrec sub ochii noștri. Că i s-ar fi găsit culcușul într-o insulă pe Mureș. Vuia lumea de Cosma. Cu un an înainte, doi tineri au fost uciși la Obreja și-abia, nesigur, a transpirat în lume un zvon, și-acum toată lumea vuia de Cosma. Mă întrebam dacă nu cumva toată povestea are vreo legătură cu apariția mea în Mihalț, zarva fiind urzită anume de Securitate. Oricum ar fi fost, dacă cineva din aceste sate m-ar fi zărit atunci, m-ar fi denunțat fără milă și, dacă aș fi fost primblat cu legături prin sat, s-ar fi ținut satul după mine ca după urs și fiecare om de treabă ar fi aruncat, dacă nu cu pietre, măcar cu o vorbă de ocară. Deși aveam o ascunzătoare bună, am socotit că-i mai cuminte lucru să mă îndepărtez o vreme de aici. Ana mi-a dat de mâncare și, într-o noapte, m-am dus în pădurile de la Intregalde, așteptând să se potolească povestea cu Cosma. Am stat pe acolo vreo două săptămâni. M-am uitat mai atent la munții aceștia și i-am comparat cu ai Făgărașului. Ce ușor îi era Securității să lucreze aici și ce greu le va fi fost fraților să lupte și să se ascundă! Aici nu se putea lupta și supraviețui cu anii.

N-aș fi povestit acest episod, dacă peste 21 de ani, la Securitate, venind vorba despre Cosma, colonelul Nagy n-ar fi recunoscut: "N-a fost nici un Cosma, dumneata ai fost Cosma, zvonurile au fost lansate de noi, când am aflat de semnele ce le-ai lăsat în Mihalț." Mașina de fabricat zvonuri funcționa din plin și atunci.

CUM AU TRECUT ANII

La început am rămas în Galtiu la Ana Săbăduș, pentru scopul cu care am făcut acest drum: de a vorbi cu Mihai Magă. Când Mihai mi-a comunicat că frații au trecut în Grecia, am rămas așteptând un semn de la el, adică să-mi arate calea de a face și eu acest pas. Mai târziu, când Mihai mi-a adus la cunoștință dezastrul, am rămas cu gândul de a încerca în vară să trec granița. Mi-am făcut rost de hărți ale Banatului și le studiam. Nu vedeam lucrul ușor de realizat. Hrușciov se împăcase cu Tito. Făcuse o vizită în Iugoslavia și Tito vizitase Bucureștiul, nu se mai vorbea de călăul Tito. Dar asta însemna că Tito extrăda pe cei ce treceau frontiera. De trecerea frontierei nu voia să audă Ana. De când soțul ei a fost prins, trăia un adevărat coșmar numai auzind cuvântul frontieră. "Dacă Dumnezeu ți-a îndreptat pașii încoace, înseamnă că aici ți-e salvarea." Ezitam. Știam cum funcționau tribunalele militare. Legea spunea: Cine ajută sau adăpostește un fugar e pasibil de aceeași pedeapsă ca și cel ajutat. Gazdele lui Porâmbu și Silviu Socol au fost condamnate la moarte, măcar că era vorba de doi bătrâni de peste 70 de ani, și aceia n-au stat decât câteva ceasuri la gazdele unde au fost surprinși. "Știu legea și că-s în stare de asta, dar am încredere în Dumnezeu că lucrul nu se va întâmpla." Așa au început cei 21 de ani în care m-am ascuns ori am fugit. După un timp, ne-am căsătorit.

Am îndepărtat armele, hotărât ca, în cazul că aș fi surprins, să nu folosesc așa ceva, cel mult să încerc să fug. Mi-am împachetat pistolul mitralieră, cu multă vaselină, într-o lădiță bituminată; noaptea, am dus-o și am îngropat-o în pădure (am găsit un loc potrivit, fără umezeală, loc pe care l-aș fi putut dibui

oricând). Pistolul mic și grenadele le-am ascuns undeva în apropiere, ca să le pot găsi repede în caz de nevoie.

Iarna 1955-1956 am făcut-o în podul cu fân, într-o ascunzătoare destul de ingenioasă, unde aveam lumină de citit. Din primăvară m-am mutat în casă. Vreo ascunzătoare deosebită nu mi-am făcut. Puteam, în eventualitatea unei descinderi a Securității, să fug. Dacă s-ar fi găsit o tainiță specială, situația ar fi fost, pentru familie, aceeași, ba, poate, și mai rea.

În primii ani am citit și aproape studiat tratatele de medicină ale dr. Săbăduș, în română, franceză și germană, interesându-mă, mai ales, de semiologie. Am avut ocazia să-mi verific în câteva rânduri cunoștințele medicale. Astfel, în curtea vecină s-a îmbolnăvit o fată. Fiind vară, se putea vedea bine în pridvor, unde se afla patul fetei. Am observat de departe toate simptomele unei meningite: cefalee, vărsături, fotofobie, poziția cu genunchii la gură. Fata a fost dusă la spital și operată de apendicită! Când și-au dat seama de adevăratul diagnostic, a fost prea târziu.

Peste douăzeci de ani, fiind liber, mulți oameni vor crede că sunt primul soț al Anei, doctorul Săbăduș; cunoștințele medicale îmi vor folosi în a-i sfătui pe oameni unde să se ducă și cum să se trateze.

O a doua parte a acestor ani a fost scrisul. Multe din amintirile povestite aici le-am mai scris de pe atunci, dar fără nume și locuri, ca, în cazul că ar cădea în mâna Securității, să nu le servească la nimic. Mi-am scris amintirile din copilărie, întâmplări vesele și triste...

Ca agronom și economist ce mă țineam, am alcătuit o lucrare intitulată Agricultura la munte. Acest caiet și câteva povestiri sunt tot ce mi-a rămas din ce am scris. Restul, într-un moment de iminentă percheziție, le-am ars cu mâna mea.

Cea mai mare problemă a tututor anilor a fost sărăcia. Mătușa

soției era văduva unui om cumsecade, dar care a avut șase frați, oameni cu carte: medici, avocați, chiar și un preot. Cât timp a trăit soțul mătușii, el a muncit și pământul fraților lui, fiind socotit chiabur și abătând asupra lui toate ponoasele pricinuite de o astfel de etichetare. Asta l-a dus repede la mormânt. O dată cu moartea lui, greutățile au rămas asupra mătușii, o femeie oloagă, legată de pat pentru tot restul vieții; deci ele au fost transferate soției mele, care avea și stigmatul de văduvă a unui deținut politic. Rudeniile au reușit să anuleze testamentul și să obțină dreptul de proprietate asupra 6/7 părți din proprietate, inclusiv asupra casei. Ar fi scos-o din casă, dacă nu le-ar fi fost teamă că aceasta ar fi fost confiscată de sfatul popular. Vor încerca acest lucru când teama va dispărea.

După achitarea cotelor, fixate după bunul plac al sfatului popular și al colectorului, urmau somațiile rudeniilor, cu fel de fel de procese, executări judecătorești, avocați, expertize, încât iarna venea fără lemne și fără grăunțe. A fost cazul când nu s-au găsit nici atâția bani să cumpărăm puțină sare. De-atunci a rămas în casă, ca amintire, discuția următoare: "Mamă, nu mi-ai adus nimic de la târg?" a întrebat fetița. "Nu, dragă, că nu a avut mama bani." "De ce n-ai cumpărat bani, mamă?"

Neputând să înțeleg lipsa de omenie a rudeniilor, am afătuit-o pe soție să se ducă și să le reamintească că mătușa ei și ea le-au îngrijit părinții și fratele până au murit (ultimul - bolnav de cancer la rect), că cei doi medici au fost colegi de facultate cu soțul ei, unul prânzind ani de zile în casa ei când era student. Unul nu a primit-o, celălalt i-a răspuns că în proces sentimentalismele nu au ce căuta.

Mi-amintesc că, tot pe atunci, soția a fost nevoită să apeleze la un alt fost coleg de-al soțului ei, care se ridicase foarte sus și care ar fi trebuit să fie recunoscător memoriei doctorului Săbăduș. S-a arătat binevoitor la început, până ce, din discuție, a aflat că

doctorul a murit la închisoare. A trimis-o să-l aștepte la un colț de stradă, unde ar fi putut să rămână până în ziua de azi. Și l-am înțeles într-un fel: cu un deținut te mai poți întâlni în viață, dar cu un mort, doar în ziua de apoi; ori, în așa povești el nu mai credea. Notez aceste amănunte comune pentru toate familiile deținuților politici, nu pentru a stârni mila sau revolta, ci pentru a se înțelege un adevăr: nu comunismul a născut nedreptatea și lipsa de omenie; ele au existat dinainte, cu mult înainte. Comunismul le-a dat, însă, ocazia să se dezvolte până la ultimele limite. Bătăușii de la Securitate și gardienii de tipul celui ce l-a izbit în cap cu pironul pe George Brătianu n-au fost educați de comuniști. Ei existau gata formați, în mijlocul societății românești. De vom pune toată vina pe comunism pentru mocirla morală în care se zbate țara, nu vom ieși din ea niciodată.

Văd că mă îndepărtez de la subiect. Mai se ivea un necaz în contul celor proscriși de regim. De câte ori venea un activist de partid, era trimis boactărul sfatului cu poruncă de a asigura cazare și mâncare pentru tovarăș, bineînțeles fără să plătească nimeni nimic. Uneori veneau fără să mai anunțe și atunci era mai rău. Un singur lucru bun aveau aceste mizerii: venind atâția, nu se putea gândi nimenea că s-ar putea ascunde cineva într-o casă atât de circulată, căci, desigur, mulți oaspeți erau securiști sau agenți de-ai lor.

Lucrurile din curte erau bunuri publice. Rămăseseră în șură două căruțe bune. Speram să putem cumpăra un cal. Într-o zi au venit de la sfat și au ridicat-o pe cea mai solidă. Noaptea următoare s-au furat trei roți. După a patra a venit ziua un oarecare și a luat-o. La obiecțiile soției a răspuns cu tupeu: "O iau că-mi trebuie!" Asuprirea și jefuirea văduvelor și orfanilor, în general a oamenilor fără sprijin, nu-i o invenție comunistă. Aduceți-vă aminte, cei ce n-ați trăit cu ochii închiși, că era o practică curentă în țara noastră. Fie numai în vremea cât a trecut armata roșie pe

la noi și când foarte mulți frați de-ai noștri s-au făcut uneltele jefuitorilor, jefuind și ei pe cont propriu. Biserica numește aceste fapte păcate strigătoare la cer și ne învață că Dumnezeu le pedepsește aici pe pământ ca și cetatea și țara în care se petrec astfel de nelegiuri. Și ne mirăm de mânia lui Dumnezeu, abătută asupra țării noastre!

În fața sărăciei îmi băteam capul ce-aș putea face ca să muncesc și eu ceva, în afară de a da sfaturi privind cultivarea pământului. Am găsit ceva: să tricotez bluze cu o mașină de mână. A mers greu la început, dar m-am obișnuit. Se câștiga puțin, o sută de lei pe săptămână, dar ce mulți erau acești bani pentru noi! Soția obținea comenzile, lua măsura și făcea probele. Multe frumuseți din comună se mai făloșesc și azi la biserică cu sfetărele lucrate de mine atunci. Meseria, la început, a mers. Aveam timp să lucrez și ziua și noaptea. Mi-aduc aminte că și colonelul Arsenescu, în situație similară cu a mea, lucra covoare. Răul a venit din altă parte. Într-o zi a venit primărița să comande pulovăre pentru ea, pentru copii și primar; apoi nevasta șefului de post, a colectorului, și toate uitau să mulțumească, necum să mai și plătească. Cel mult, promiteau că vor avea grijă să nu vină miliția economică, căci pe vremea aceea, dacă munceai fără autorizație, pe lângă amendă, mai făceai și închisoare. Așa că am vândut mașina unei alte văduve care-și încerca norocul să trăiască în lume.

Într-o bună zi - era în plină iarnă, la început de decembrie - ne trezim cu câțiva tovarăși de la sfat că intră în casă, dând ușile la o parte. Abia am avut timp să mă ascund după dulapul din colț și să-l mișc puțin pentru a nu se bănui că după el ar putea sta cineva! Am crezut la început că e vorba de percheziție; Soția mea, la fel, a fost convinsă că totul e pierdut. Când a aflat pentru ce "fleac" au venit cu atâta demonstrație de forță, s-a liniștit, mulțumindu-i în gând lui Dumnezeu.

"Doamnă, vă luați lucrurile și în 48 de ore vă mutați de aici! Locuința ne trebuie pentru sfatul popular, pentru noul secretar." "Dar unde să mă mut acum în prag de iarnă, și în așa de scurt timp? Și cine se-ngrijește de mătușa bolnavă?" "Nu ne interesează; dumneata faci cum ți-am spus", a poruncit președintele sfatului. "Aveți o moară în Sântimbru, duceți-vă acolo", zise mângâietor un alt'ul. "Dar moara n-are uși, n-are ferestre, nu-i podită, curge apa și prin acoperiș și prin ea. Cum să stau cu doi copii?" "Nu ne interesează, dumneata te muți de aici." "Dar măcar dați-mi un răgaz mai mare să mă mut." Era și o femeie acolo. "Doamnă, în două zile nu mă pot muta." "Bine, doamnă, te muți în cât timp poți", răspunse femeia cu un început de milă.

Odată, pe când calul cărăușului cu care se muta soția s-a oprit să răsufle în mijlocul noroiului de pe uliță, s-a auzit dintr-o curte: "Cine-i cu panorama aia pe uliță?" "Ia, aia a lui refugiatu', de trebuie să se mute." "Aha, ce să-i faci, dac-o fluierat bărbatu-său în biserică..."

MOARA CU NOROC

În halta Sântimbru, trenul se oprește pe un pod; pe sub acesta trece un pârâu. Pe vremuri, pârâul era mult mai mare, iaz în toată regula, care, la vreo 250 de metri mai sus, mâna o moară cu apă, moară vestită pe vremuri, cu loc de cară în jur, cu niște șoproane pentru timp de ploaie și pentru iarnă. O dată cu venirea comuniștilor, moara a fost luată și administrată de consiliul popular. S-au succedat câțiva morari, apoi a venit porunca desființării morilor de apă. Ei n-au folosit-o, nouă nu ne-au dat-o. Binevoitori au furat ușile și ferestrele și ce s-a mai putut fura, iar

ce nu s-a putut duce și nu le-a trebuit, au stricat. Căci așa se fura și se distruge la noi dacă nu stă cineva cu parul în mână să păzească construcțiile în țara noastră.

Câteva zile am stat cu țol în spartul ușii, apoi au venit vremuri mai bune. Un om care și-a schimbat ușile și ferestrele ni le-a dat nouă pe cele vechi, pe datorie; un fin, Ion Sălăgean, din două sobe rele ne-a făcut una bună; un zidar, Traian Mârza, ne-a pus ușile și ferestrele din prietenie; soția lui, Mărioara, aflând că nu am tăiat porc, a venit cu un picioar de porc; un preot unit, tot Traian Mârza, fost fugit și el, a adus pentru copii haine călduroase și, la plecare, a uitat sub fața de masă niște bani. Au mai venit și alții. A venit chiar și o vecină nouă, foarte binevoitoare, care, de drag, voia să le vadă pe toate și să le știe pe toate. Soția voia să-i reteze pornirea de a veni la noi, dar am oprit-o. Din contră, să-i arate că nu-i nimic suspect în casă. Ca urmare a toate, de Crăciun puteam și noi sta și colinda dinaintea unei sobe încălzite. Copiii i-au spus morii "moara cu noroc" și pentru noi, într-adevăr, a fost cu noroc. Am stat ascuns aici cincisprezece ani, până la inundațiile din 1975. Despărțindu-ne de mătușa ei, soția și-a putut dobândi propriul ei plan de cultură pentru trei hectare de teren. Speram să-mi pun în aplicare cunoștințele agricole, pentru a avea o recoltă bună. Porumbul fusese semănat, crescut în patru frunze. Unul din pământuri, cel mai bun, era în marginea satului. Într-o zi cineva i-a spus soției că mai marii satului sunt la acest pământ, îl măsoară și-l împart. Când a ajuns ea la fața locului, operația era încheiată și se bea aldămașul. Dacă a zis ceva și a început să plângă, au luat-o în bătaie de joc, fiecare după câți din șapte ani de acasă nu îi avea. Nici măcar cheltuielile cu arătura și semănatul n-au vrut să le restituie.

În vară am făcut ce-am făcut și ne-am cumpărat un cal și o căruță pe măsura pungii noastre. De-acum nu mai plăteam pentru

orice transport.

Dacă-i adevărată vorba că bogăția se ține cu necazuri, ele au început îndată ce soția a devenit proprietară de mijloace hipo. Nu trecea mult și din partea sfatului popular primeai o poruncă: "Mâine dimineață la ora cutare vei fi cu căruța în bună stare pentru a efectua un transport pentru sfatul popular sau pentru miliție sau pentru a duce sau aduce niște tovarăși de la partid." Câteva mostre de astfel de somații le-am păstrat până în ziua de azi. Lucrând bine pământul rămas, cu ajutorul copiilor, am obținut porumb frumos, încât i-a fost mărită cota, iar în anul următor tocmai aici și-au găsit să înființeze întovărășirea agricolă. I-au repartizat un alt teren, dar acolo o aștepta cu parul un alt cetățean, căruia i-a fost atribuit același pământ. Rămăsese numai cu un pământ, în anul următor s-a muncit degeaba, de-abia reușind să achite cota.

Noroc că nu peste mult timp, într-o seară a intrat brigada de colectivizare în moară, brigadă alcătuită din activiști de cine știe unde, bine hrăniți, beți și mândri că îndeplinesc linia partidului. "Credem că nu te opui să te înscrii", i-a zis unul, suflecându-și mânecile. "Nu mă opun. Mă înscriu cu tot ce mi-ați lăsat." "Aha, vrei să scapi prea ușor. Trebuie să înscrii și moara." "Moara n-o pot înscrie, că nu-i a mea, îi a mătușii mele." "Aha, baba aia, las' c-o înscrie ea." Cine știe cum, în euforia colectivizării, au uitat momentan de ea.

În sat bătăi, țipete... Brigada intra în curte și ciomăgea până obținea semnătura. Unii au crezut că scapă fugind în uliță, dar brigada atingea și aici, ba mai cu sete. Cei mai îndărătnici au iscălit numai după ce și-au făcut stagiul la Securitate.

Ce noroc că tocmai atunci a devenit liber postul de lăptar în Sântimbru. Meseria asta era socotită înjositoare pentru un sântimbrean care se respectă. În adevăr, nu-i lucru prea de cinste să sune bidoanele după tine dimineața la cinci și seara la ora 11,

pe vânt, pe ploaie, sau pe ninsoare.

Am avut ocazia să mă folosesc de cunoștințele căpătate la cursul de lactologie de la facultatea din Cluj, fabricând diferite soiuri de brânzeturi și având grijă să mă încadrez în tehnologia optimă. Bun înțeles, totul era pus în seama soției. Mă temeam să nu se întrebe cineva cum se poate ca o singură femeie să poată munci atât și astfel să se intre la bănuieli. Mai greu era când trebuia ca laptele să fie dus în șoseaua națională și predat la cisternă. Și mai greu era când trebuia adus înapoi și prelucrat.

Tot timpul, în acești zece ani, trebuia să am grijă să nu mă zărească cineva. Câteodată se întâmpla și așa: de obicei spălam bidoanele și apoi deschideam ușa lăptăriei punând repede bidoanele la soare. Într-o zi, când soția încă nu venise cu laptele de dimineață, tocmai când făceam acest lucru, mă trezesc cu doi elevi dinaintea ușii. "Ce-i cu voi?" "Venim cu clasa să vizităm lăptăria." "Păi, voi n-aveți poartă, de săriți peste garduri? Deschide-ți portița." Cu halatul pe mine, le-am făcut o demosntrație practică privind analiza laptelui și procesul tehnologic de preparare a telemelei. I-am servit cu telemea în diferite stadii de saramurare. Tocmai când explicam, a sosit și soția, nedumerindu-se de ce vedea. I-am luat-o înainte: "Ați sosit, doamnă? Am verificat actele și procesul tehnologic. Dați și laptele de pe căruță, să-i facem analiza." Diriginta a mulțumit și a plecat.

MARTORII ANILOR

Nu poți trăi fără oameni. Cu ei și pentru ei. Omul scos dintre oameni nu mai e om. Au trăit pustnici câte o viață întreagă izolați de lume, s-au despărțit de cele pământești, dar au rămas cu Isus, care, ca om, a fost cel mai om dintre oameni. N-aș fi putut rezista

fără să fiu integrat unei comunități oricât de restrânse, care m-a ajutat cu dragoste și cu înțelegere. Au fost atâția cei care au făcut să mă simt și eu om!

Mai întâi a fost soția. În douăzeci și unu de ani a ajuns de multe ori la capătul puterilor. De multe ori, teama de ziua de azi și de ziua de mâine i-a strâns inima; de multe ori a trecut prin momente limită, când se părea că nu mai este nici o scăpare și că se va descoperi totul și va urma o nenorocire pe care nici nu ți-o puteai închipui. Dar nu i-am surprins niciodată un singur oftat, o singură umbră pe obrazul ei din care să reiasă că-i pare rău de ce a făcut. Când a fost fată, a salvat un necunoscut de la înec, făcându-i respirație artificială. A salvat apoi altul călcat de o mașină. Eu am fost al treilea. "Dacă n-am putut să-mi scap soțul, să-l scap cel puțin pe prietenul său."

M-au ajutat apoi copiii lui Petru Săbăduș și, în primul rând, fetița. Erau, în 1955, de șapte și nouă ani. "Nimeni nu păstrează mai bine secretul decât copiii", spune Victor Hugo în Mizerabilii. De când a rulat la căminul cultural ecranizarea după roman, copiii i-au spus fetiței Coseta, căci semăna cu cea din film. Dar numai ea știa că era într-adevăr Coseta, ba mai mult, căci riscul era mult mai mare. Jean Valjean risca să ajungă iar ocnaș, eu și-mama ei am fi fost condamnați la moarte și executați, dacă s-ar fi aflat.

Am avut norocul să-mi lumineze viața mea de fugar câteva fetițe cuminți, adevărate minuni de-ale lui Dumnnezeu, trimise anume de El. A fost o mică verișoară de-a mea, Ileana, fiica unchiului Vasile, Letiția, fiica lui Virgil din sat de la noi, ne-a păzit ca un înger Irina, fiica lui nenea Mureșan. Și acum o aveam pe fiica prietenului meu, care-mi zicea tată, crezând în adevăr că eram tatăl ei. Același atașament l-am simțit față de fratele ei, Petru. Le-am dăruit toată duioșia de care am fost capabil. Am învățat atunci pe viu un adevărat pedagogic. Educația e numai

pe jumătate dacă e făcută doar de mamă. Copiii tânjesc după ocrotirea unui bărbat, sub privirile căruia să se avânte în viață și pe pieptul căruia să-și pună capul și să plângă atunci când se întorc răniți din răutatea lumii. Cu băiatul m-am purtat un pic mai rece, mai bărbătește, ziceam eu, și am greșit. Îl judecam după mine. Ai mei nu m-au copleșit niciodată cu mângâierile. Nici mie nu-mi plăcea să fiu dădăcit. Dar structura sufletească nu-i a tuturor oamenilor la fel.

N-am fi putut face nimic fără ajutorul mătușii soției, Lucreția, mama-tiu, cum îi ziceau copiii. Era tipul femeii-datorie. Datorie să-și îngrijească soțul și să-l asculte, datorie să se poarte atent cu toți, datorie de a omeni pe oricine îi intra în casă, datorie de a scăpa un om, dacă Dumnezeu l-a trimis la tine să-l ocrotești. Am avut mângâierea să-i alin suferințele, cât mi-a stat în putință, în ultimii ani ai vieții dumneaei.

Au mai știut despre mine părinții soției, precum și surorile și fratele ei. A știut mama lui Petru Săbăduș, care a stat câteva ierni la noi. A știut despre mine tânărul Victor, fiul Lucreției, sora soției, temerarul care la 16 ani a încercat să plece în străinătate cu o barcă, nimerind la închisoare, și care nu s-a lăsat până nu și-a realizat visul. A făcut zeci de probe de traversare înot a Mureșului, apoi a Dunării pe la Brăila, înainte de-a o trece pe la Orșova. Am avut ocazia să-l văd în 1990 cu visul realizat, despicând valurile râului american Missouri la cârma unei bărci cu motor, după cum traversase Canada și Alaska, dar lăcrimând de dor după mușchiul de pe zidurile cetății din Alba-Iulia.

Încă a treia zi de la sosirea mea la Galtiu, soția l-a anunțat pe profesorul Nicolae Mârza din Bărăbanț. Era în ''concediu'' între două închisori. Nu-l cunoșteam personal, dar auzisem atâtea lucruri bune despre acest profesor de fizică și chimie, dar care a predat și franceza, și germana, și engleza, și româna; din meditații își întreținea acum viața, ajutând și pe alții, așa, ca să nu se știe.

Ce mult a însemnat un cuvânt de încurajare de la un astfel de om pentru mine! Mulți ani m-am socotit printre puținii ce aveau o dragoste deosebită pentru acest om. Dar am întâlnit zeci de oameni care, aflând că-s din Alba-Iulia, m-au întrebat, în țară și în străinătate, dacă nu-l cunosc pe profesorul Mârza.

Din când în când, auzeam de departe, hodorogind pe uliță, o bicicletă bătrână și-n curând apărea la noi fotograful Samoilă Mârza, fotograful Unirii de la 1 Decembrie 1918, precum și al evenimentelor naționale dinaintea acestei zile și de după această zi, ca bunăoară încoronarea Regelui Ferdinand la Alba-Iulia. Ajunsese rău din punct de vedere material, o dată cu decăderea meseriei de fotograf. Din "furnizor al curții regale", după ce înainte a avut aceeași calitate ca fotograf al curții imperiale din Viena, a ajuns să-și caute el clienții pentru fotografiat. Cât a mai fost în putere, se ducea să mai fotografieze nunțile, botezurile și înmormântările din satele cele mai îndepărtate ale județului. Când n-a mai putut, s-a resemnat în sărăcia lui, se împăcase cu soarta, era blând, trăind în apropierea lui Dumnezeu. Din ce-i mai rămăsese, alcătuise albume de fotografii ale Unirii, pe care le-a dăruit multor oameni politici, ultimul lui Nicolae Ceaușescu atunci când a fost la Alba-Iulia. Se pare că unii i-au mulțumit, ultimul nu a schițat un gest de acest fel, dar la faptul că acest om are sau nu ce mânca nu s-a gândit nici unul.

După un timp, n-a mai venit pe la noi. Soția a întrebat de el, dar nu știa nimeni ce s-a făcut; apoi am aflat că a fost găsit într-o burdă rece (casă dărăpănată), mort cine știe de când. După moartea lui, și după ce "geniul Carpaților" ne-a "redat istoria", fotografiile lui Samoilă Mârza au început să aibă trecere, intrând și în manualele școlare. Careva a scos chiar o broșură despre viața și activitatea lui.Dar n-a știut sau i-a fost rușine să scrie că cel care a imortalizat pe vecie Marea Unire de la Alba-Iulia a răbdat mizerie și a murit de foame.

În octombrie 1956, cu puțin timp înainte de revoluția maghiară, a venit din închisoare fostul meu coleg de liceu și al lui Petru Săbăduș, doctorul Pavel Mârza. Era de loc din Galtiu, familia lui locuind încă aici, atât cât i-a mai rămas din ea. După arestarea lui în 1948, fratele lui, Traian, s-a urcat în Munții Apuseni, la maiorul Dabija, fiind ucis în luptă, în 1949, cam în același timp cu studentul Nicu Moldovan din Teiuș, cu Popa Ștefan din Decea și cu alții. Mama lui n-a mai putut supraviețui evenimentului și a înnebunit. Avea același coșmar înaintea ochilor: "Uite pe copiii mei cum îi duc prin sat legați și cum toți aruncă cu murdărie pe ei.Uite cum râd tâlharii și cum cântă muzica lui Stalin!" Nu era departe coșmarul bietei mame de cruda realitate. Erau destui dintre consăteni care chiar așa s-ar fi comportat și mai sunt din cei care și azi mai au judecata de atunci. Între cei care au luptat în munți și au murit în închisori și libertatea lui și-a neamului lui, unul dintr-ăștia nu e în stare să facă vreo legătură. De la un timp a refuzat să mai mănânce, nemaiputând fi hrănită nici cu forța. A murit repede și bine a făcut, căci tatăl lor, dacă a mai trăit, n-a fost decât spre batjocura aceleiași răutăți și prostii în care au fost aruncate satele românești de către comunism.

Doctorul Pavel Mârza a venit și am stat de vorbă o noapte, depănând amintirile infernului pușcăriilor prin care trecuse și vorbindu-mi despre cunoscuți. Atunci am auzit pentru prima dată de reeducarea de la Pitești și Gherla. El susținea că a avut noroc că a fost trimis la Aiud. Și, descriindu-ne viața de la Aiud, mă întrebam ce putea fi mai rău decât Aiudul, pe care el îl socotea norocul său. I-am povestit și eu, pe scurt, ce soartă am avut noi, cei neprinși în '48. Am fixat o altă întâlnire peste câteva zile, dar aceasta n-a mai avut loc. A fost ridicat din nou de Securitate și dus necondamnat pentru încă opt ani în lagărele de exterminare, la stuf, în Delta Dunării. Va reveni în 1964, îl voi întâlni din nou

de câteva ori înainte ca eu să fi devenit liber. Va muri în 1987, cu bănuiala lui de a fi fost iradiat de Securitate.

Nu mai țin minte în ce an a apărut la Teiuș doctorul Victor Gruiță. Îl cunoșteam de la Cluj, fiind mai mare decât mine cu câțiva ani, activase în organizația de rezistență a centrului studențesc Cluj. Stătuse ascuns vreo câțiva ani. Făcuse închisoare, revenise și iar plecase la închisoare. Îl cunoștea și soția mea, care i-a spus de mine. Mă gândeam că, de voi fi bolnav, la el voi apela. N-a fost, însă, nevoie. Cât timp am fost liber m-a mai supărat ba una, ba alta! De când cu noua situație, nu m-a mai durut nimic serios. Fleacurile le rezolvam, cum am arătat cu apă, când s-a putut - cu soare, cu leacuri băbești sau cu indiferență.

Soția avea un unchi bătrân, preot greco-catolic din Oiejdea, Ion Coman, care, netrecând la ortodoxism, a fost fugar câțiva ani pe unde a putut. Prins în sfârșit, a fost dus în lagăr câțiva ani, apoi la închisoare, liber cu domiciliu obligatoriu, descărcător de cărbuni din vagoane, tăietor de lemne și practicant al altor meserii peste puterile unui om bătrân; dar și-a păstrat tot timpul optimismul și voia bună. Dânsul a fost preotul care ne-a cununat pe mine și pe Ana Săbăduș, fiind totodată și naș, împreună cu preoteasa Aurelia. Au mai fost și alții care m-au cunoscut în acești ani, despre care voi vorbi la timpul potrivit.

ÎN ȚARA NOASTRĂ SUNT MAI MULTE COZI DE TOPOR DECÂT TOPOARE

Când am ieșit de sub colimatorul ei, Securitatea a alcătuit un întreg plan de căutare a mea, stabilind științific și precis pe toți cei cu care am avut în viață vreo tangență. Mai întâi, au fost bănuiți toți oamenii din satul meu și din satele vecine. Au fost

trecute apoi pe listă rudeniile, și mai ales cei ce purtau numele de Gavrilă. Un medic de la Turda, Victor Gavrilă, își exprima dorința să cunoască pe acela pentru care n-a avut liniște din partea Securității atâția ani. Nici el și nici eu nu aveam cunoștință să fim rudenii, dar Securitatea știa. Au fost numerotați foștii colegi de școală primară, de liceu, de facultate, camarazi de armată și din școala de ofițeri. De mare atenție s-au învrednicit fetele care în tinerețe au avut nefericirea de a schimba o vorbă cu mine.

Mergând pe acestă linie, nu era deloc de mirare că bănuiala a căzut și asupra soției mele. Când m-au arestat peste 21 de ani, mi-au dezvăluit că soția a fost tot timpul bănuită că m-ar putea ascunde sau că ar ști de mine. De altfel, în calitate de văduvă de deținut politic, tot n-ar fi fost scutită de supraveghere.

Iată-l mai întâi pe vecinul din Galtiu. Era om bătrân, nu știu dacă avea cunoștința murdăriei faptei sale, dar cât se făcea ziuă, înainte de a-și aprinde țigara, era prezent în casă cu fel de fel de povești. Dacă era încuiată poarta, venea prin grădină. El era agentul miliției. Din când în când venea șeful de post și-și deșerta gușa.

Iat-o pe ascuțita în limbă din vecini, săritoare să ajute la aranjat prin casă, cât ce-am ajuns la moara din Sântimbru, cerând împrumut mai una, mai alta (că doar așa se ajută vecinii). Și locuia destul de departe de moară (de numai vecini nu eram); își făcea foarte bine meseria. Și se pare că tot la miliție. Și-acum, după ce m-a cunoscut, "îi sunt tare drag".

Iată-l pe un învățător, cu metodă și cu experiență în pedagogie. După ce-i descosea pe copii ce au mâncât aseară, continua cu întrebări nevinovate: cine a fost la voi, nu cumva vine un nene pe la voi, unde se duce mămica voastră când se duce cu trenul, cine vă învață rugăciunile, cine v-a învățat să jucați șah. Nimeni nu vede mai bine decât copiii ghearele lupului de sub blana de oaie. Acesta nu era de-al miliției, ci servea pe

cinevà mai de soi.

Veneau apoi la moară fel de fel de inspectori la controlul actelor lăptăriei și vedeai că numai asta nu-i interesează. Veneau alții să vadă daeă instalațiile morii stau la locul lor. Venea un oarecare cumpărător de pietre de moară, să le măsoare, să vadă dacă n-ar fi bune pentru el, dar nu cunoștea numele pieselor din care era alcătuită moara. Când copiii au crescut, au fost puși colegi și colege să se apropie de ei, să vină în casă. Unul ținea să fie prieten de-al băiatului, făcându-i servicii și însoțindu-l într-o parte și în alta. Nu i-am bănuit purtarea decât atunci când am aflat că s-a înscris la Securitate, cât ce a terminat liceul. Dar feții-frumoși și cosânzenele ce au început să se învârtă în jurul copiilor în liceu și facultate? Poate că nu toți au fost agenți, dar despre unii și-au dat seama imediat de unde le vine porunca prieteniei. Dar încercările de corupere a lor? S-ar putea scrie cărți despre metodele folosite pentru pervertirea soțiilor, a fiilor și fiicelor de deținuți politici, cu anume intenție de a-i compromite pentru totdeauna.

Trebuie recunoscut că procedeele de tragere de limbă erau uneori foarte ingenioase, de nu-ți venea să le crezi posibile. Iată unul: Fiica mea, terminând matematica, devine profesoară la o școală de lângă Aiud, Gâmbaș. De la început este prevenită de directorul școlii, Barbu și de soția lui că lor li s-a propus să o spioneze și să o tragă de limbă; și fata a rămas atentă. Pe vremea aceea citeam "România liberă" și, neavând altceva mai bun de făcut, o citeam în întregime. Iată că în cuprinsul ziarului, aproape în fiecare zi, apar reportaje cu privire la I.A.S. Rupea, în care era lăudat ing. Ion Avram; ba că a realizat una, ba alta. Or, Ion Avram era colegul de facultate cu care mi-am făcut stagiatura în 1948, la acel I.A.S. Articolele le comentam în casă. Mă chiar mândream că un coleg de-al meu drag are așa frumoase rezultate.

În același timp, o colegă de-a fetei, profesoară și ea, apoi

directoare de liceu, povestea mereu în cancelarie că tatăl ei a lucrat la I.A.S. Rupea și că și acum se duce la vânătoare acolo, și că și ea merge de multe ori la Rupea. După o vreme, respectiva profesoară vine în cancelarie cu o veste tristă: ''Tatăl meu a fost la vânătoare la Rupea: ing. șef al I.A.S.-ului, uite că i-am uitat numele, a fost împușcat din greșeală.'' Atâta mai lipsea ca fata să întrebe cum îl chema pe inginer, sau dacă nu cumva era vorba de ing. Avram, ca Securitatea să fie convinsă că eu sunt acela care mă interesez de soarta inginerului Avram. Cea care a intuit capcana a fost fata, așa că nu a pus întrebarea, deși colega ei a mai adus vorba despre vânătoarea de la Rupea. Când, liber fiind, am dat cu ochii de fostul meu coleg Avram, acesta a mărturisit că din 1948 nici n-a mai trecut prin Rupea, necum să fie inginer șef. Ziarul ''România liberă'' primit de soția mea era anume confecționat cu articole despre colegul meu, articole ce nu figurau în celelalte ziare.

Umbla prin sat pe vremea aceea un popă răspopit și își făcea de lucru pe la lăptărie. Într-o bună zi, popa a venit cu trei piei de oaie tăbăcite; foarte frumoase, de vânzare. Cu gândul că mi-s bune mie (de multe ori stăteam în frig în moară când venea cineva pe la noi), soția le-a cumpărat. Mi-am dat seama că nu-i lucru curat la mijloc și le-am așezat în casă, pe podea, drept covoare. După vreo două luni, o oarecare doamnă din sat o întreabă pe soția mea: ''Am vrut să văd cojocelul din pieile de oaie cumpărate de la popa.'' La care ea i-a răspuns: ''N-am făcut cojocel, doamnă, le-am pus pe jos, că-i tare frig în casă la noi. Securitatea știind bine că, în viața de fugar, de cojoc ai întotdeauna nevoie (ne cunoștea doar istoria), s-a gândit să ofere ea pieile necesare. Peste 15 ani, chiar voi folosi aceste piei pentru a-mi face cojoc.

Adevărul e că ne-am învățat să cântărim orice vorbă spusă de vreo persoană străină și să ne păzim de orice străin. Desigur, de mulți ne-am păzit degeaba, dar mai bine o pază bună decât o

primejdie rea.

Un alt om a apărut să ne tulbure liniștea, atâta cât era. Într-o zi sosește la moară domnul P., fiul unui om cunoscut în regiune ca un constructor de mașini agricole, batoze și secerători. Tatăl său s-a bucurat de un prestigiu deosebit în rândul țăranilor și intelectualilor din zonă. O dată cu venirea comuniștilor, atelierul a fost naționalizat și toți cei din familie au luat calea închisorilor.

Domnul P. a sosit dimineață, când acasă nu era decât mătușa soției, așezată la soare în fața morii. Omul o întreabă de soție și, aflând că nu este acasă, spune că rămâne să o aștepte. Până una alta, se încinge o discuție între tușa și noul venit. Eu ascultam totul, ascuns după obloanele ferestrei. Se vorbește despre familie, părinți, despre necazurile ce au venit, despre închisoare și despre norocul lui de a fi liber. Ca una ce avea încredere deplină în om, mătușa îl întreabă: "Domnule P., dacă e un om ascuns tot pentru lucruri de-astea, n-ar putea și el să iasă să fie liber ca dumneavoastră?" Am încremenit, bănuind de la început de ce a venit omul acesta. Omul a răspuns doar: "Eu știu nană, cum s-ar putea?..." și a ocolit discuția îndreptând-o spre altceva. A sosit soția, au sosit și copiii de la școală. Omul a fost invitat în casă și a stat câteva ore. Motivele pentru care susținea că a venit erau atât de cusute cu ață albă, că se vedeau de la o poștă. Între timp s-a pornit o ploaie. Oaspetele a voit să plece la o ocazie. Băiatul s-a oferit să-l ducă cu căruța până la șosea, dar "ocazia" era parcată acolo. Neîndoios că omul a fost trimis de Securitate, cu atât mai mult că era destul de străin de familie pentru a-și putea justifica o vizită de prietenie. La despărțire i-a spus băiatului doar atât: "Copile, în lume sunt multe rele, îi bine ca oamenii să fie cât mai atenți, să nu li se întâmple ceva rău."

Am organizat lucrurile cum m-am priceput mai bine, rugând-o pe mătușă, dacă o va mai întreba cineva, să spună că a fost vorba de primul soț al Anei, de doctorul Săbăduș, care și el a

stat ascuns și de care îi pare rău că nu s-a predat, ca să fie și el liber.

Mi-am luat de mâncare pe o săptămână și am rămas în câmp și în păduri. Între timp, soția nu a observat nimic suspect.

Omul a mai venit de două ori. Era foarte abătut. Se vedea că executa un scenariu, silit de alții. Astăzi omul trăiește retras. Ceea ce a făcut la noi a făcut și la alții. Unii îl judecă aspru pentru acest lucru, dar nimeni nu s-a putut plânge că a suferit de pe urma jocului său. Eu, care am cunoscut jocul pe muchie de cuțit al atâtor oameni, nu-l condamn, ci, dimpotrivă, îi mulțumesc și îl felicit. Era destul să repete la Securitate vorbele mătușii, pentru ca nenorocirea să fie gata. Nu știu pentru ce a făcut acest joc. Poate că a fost frica de a nu fi arestat, de a nu suferi copiii lui la școală, de a nu fi bătut din nou sau poate chiar a vrut să vină el, pentru ca Securitatea să nu trimită pe altcineva care ar fi făcut, cu siguranță, rău.

L-am întâlnit o singură dată pe acest om după ce am fost liber. N-am putut sta de vorbă, că erau și alții de față. M-a privit, însă, cu atâta dragoste, încât am înțeles că nu a vrut să-mi pricinuiască niciodată vreun necaz.

Am mai avut un om căruia i-aș putea zice îngerul păzitor. Lui i-a fost dată sub observație moara noastră. Era vecinul Traian Dobrescu, poreclit Bujagăr, muncitor pensionar, pe care Securitatea l-a făcut paznic la vie pe drumul care duce de la sat spre munți. Acesta a fost unul dintre puținii oameni care m-au văzut în acea vreme. Era în primii ani de când ne mutasem la moară. Soția trăsese căruța în fața ușii morii, ca să transporte niște saci, supliment la cotă. Eu scoteam sacii pe umăr și-i aruncam în căruță, iar ea îi aranja. Ne-am trezit de față cu vecinul care, înțelegând de ce a tras căruța, venise să o ajute la încărcat. N-am avut altceva mai bun de făcut, decât să-l las să mă ajute. M-am prefăcut a fi un inspector venit pentru verificarea actelor

laptăriei. "Doamnă, i-am spus soției, dați-mi actele. Până vă întoarceți, eu le verific." Era un scenariu cusut cu ață albă, pe care numai un prost l-ar fi putut crede, iar vecinul numai prost nu era. Soția ne-a adus o cană cu vin și am rămas de vorbă vreo jumătate de oră. Eram tare îngrijorați de ce s-ar putea întâmpla,când Traian Dobrescu a oprit-o pe soție și i-a spus: "Doamnă,dumitale să nu-ți fie frică de mine. Eu sufletul nu mi-l vând pentru toată lumea. Ai grijă de alții, dar de mine nu te teme. "A vorbit cu atâta sinceritate, că l-a crezut.

Când, în 1976, eram la Securitate în București și a venit vorba de vecinul Traian Dobrescu, maiorul, care-și zicea Grigorescu, a exclamat, înjurându-l urât pe om: "Cum ne-a dus banditul ăsta de bătrân atâția ani cu minciuni .Și doar avea ginere ofițer de Securitate."

Acum când scriu, mormântul lui Traian Dobrescu e încă proaspăt în cimitirul din Sântimbru. Un gând pios la căpătâiul crucii ce străjuiește amintirea unui om de omenie, de tăcerea căruia a depins ca să pot scrie aceste rânduri!

Au mai fost multe întâmplări de acest fel. Au existat destui agenți de-ai Securității, sinceri sau siliți. Ni s-au aruncat destule undițe. Iată una, așa cum s-a întâmplat, din care n-am prea înțeles ce urmărea Securitatea. Într-o seară a venit un ceferist ce zicea că lucrează în gara Teiuș. Acesta susținea că trecuse prin gară o dubă cu deținuți și din dubă a fost aruncat un bilet pe care scria că cel ce va găsi biletul s-o anunțe pe Anuța Săbăduș din Galtiu că soțul ei se află în acea dubă. "Scrisoarea am rupt-o, spunea ceferistul, să nu mi-o găsească cineva."

În altă seară, o tânără din Sântimbru i-a dat soției o veste senzațională: "Doamnă, am venit pe tren de la Sibiu și în compartiment am stat cu un om cu picioarele bolnave. Dacă i-am spus de unde este, mi-a zis că el a ieșit din închisoare de la Sibiu și că în închisoare a rămas un deținut fără picioare, unul

Petre Săbăduș, care așteaptă familia să vină să-l ia."

Soția era gata să se ducă la închisoarea din Sibiu când, într-o bună zi, sosește un camion la poartă și din el coboară un om în vârstă și un șofer tânăr. Bătrânul se dă drept un unchi, fost ofițer, de care ea de-abia își mai aducea aminte. Nu vorbește atât unchiul, cât mai mult șoferul, care le știa pe toate. Ei susțineau că transportă lucruri fabricate de deținuți în închisorile de ' Aiud, Deva și Sibiu. ''Sunt acolo niște deținuți bolnavi, fără picioare, orbi, nebuni, pe care nu-i vreau familiile lor și-i ține în închisoare din milă.'' Soția îl roagă din suflet pe ''unchiu'' să se intereseze dacă e cineva Petru Săbăduș. Unchiul promite, își dă și adresa, șoferul promite că va reveni, soția îi servește cu mâncare și vin. Unchiul nu prea bea, dar șoferul bea și devine expansiv, vorbește întruna și promite marea cu sarea.

Nu mai vine nimeni o săptămână, două și soția se hotărăște să se ducă la Sibiu, la adresa lui unchiu, unde, însă, nimeni nu auzise de numele acesta.

După cum am spus, n-am prea înțeles rostul acestei manevre a Securității. Probabil, ar fi vrut s-o determine pe soție ca, în cazul că ajută pe altcineva, știind că soțul ei trăiește, să nu mai facă acest lucru.

Altă dată, într-o duminică, sosește la moară o doamnă foarte elegantă, ce susține a fi soție de colonel, și aduce o veste: "Doamnă, sunt soacra directorului închisorii din Aiud. Soțul dumneavoastră ar veni acasă că e eliberat, l-am văzut și eu, dar nu are haine și bani. Să-mi dai dumneata un costum de haine și 3.000 de lei (salariul era de 300 de lei la vremea aceea)."

- Cum arată soțul meu doamnă?

- Îndrăznești să n-ai încredere în ce-ți spun eu? Și a început să strige la ea. S-a ridicat băiatul și i-a arătat ușa. ''Coloneleasa'' a plecat blestemând. A fost o simplă escroacă sau a fost și ea ''în misiune''?

CUM LE POTRIVEȘTE DUMNEZEU

Cum am sosit în Galtiu, în 1955, copiii soției erau de 7 și, respectiv 9 ani. Anii au trecut, copiii au crescut. Erau la vremea de a intra în liceu. Pe atunci era o problemă foarte grea pentru fiii deținuților politici de ă fi primiți în liceu. Când te duceai cu actele copilului pentru înscrierea la examenul de admitere, între acestea se afla și un plic sigilat cu o caracterizare a părinților de către organele de partid locale. Am avut noroc cu președintele colectivei, Barbu din Sântimbru, care a făcut o caracterizare bună: "Nu se prea ține de mine treaba asta, dar eu v-o fac cu dragă inimă." Am lansat zvonul în sat că băiatul va merge la școala de ucenici, spre a liniști îngerii păzitori. La concurs s-a înscris în ultimul moment. Caracterizarea președintelui a fost luată de bună și copiii au reușit să intre în liceul din Alba-Iulia. Am învățat atunci că nu trebuie să acuzi pe cineva pentru poziția ce o are, ci pentru ce face. Barbu a fost un om bun care, dacă n-a putut face binele ce-l voia, s-a ferit de a face răul. La intrarea în facultate situația s-a repetat. Și de data aceasta s-au înscris în ultimul moment, ca să nu aibă timp pentru a interveni binevoitorii. Am ținut să-și aleagă meserii care să fie în cât mai mică tangență cu marxismul.

Era în 1970, vara, când a venit Mureșul mare. S-a ridicat apa până acolo unde nu a fost niciodată, necum să nu se ridice la o fostă moară de apă numai la câteva sute de metri de țărmul lui. În față se afla îngropată o piatră de moară. "De când se știe", spunea un morar bătrân, "apa nu a trecut niciodată de piatra asta". Dar a venit apa până la piatră, a trecut de ea, s-a apropiat de ușa morii, apoi a venit un val atât de înalt, că presiunea a spart o

fereastră și apa curgea în cascadă în moară. Am ridicat ce a fost mai de valoare la etaj. Au venit alte valuri, deschizând ușile și ferestrele, apa căutându-și vad prin moară. Aici era un fus de moară, greu. Apa l-a ridicat deasupra și acesta lovea în zid ca un berbece. M-am legat cu o funie și l-am îndreptat să iasă pe o fereastră. Apa a mai crescut până la roțile de piatră ale morii, s-a stabilizat și s-a liniștit, dar a început să se macine zidul și să cadă bucăți din pereți. Era pericol să se dărâme moara. Soția a ieșit în spatele morii, dar eu nu puteam ieși, căci în curte era o întreagă tabără de refugiați din sat.

Apa s-a retras greu. În urma ei, nămolul rămăsese gros de-o palmă, iar moara, cu găuri mari în zid, se mai susținea numai printr-o minune a echilibrului instabil. Ajutoarele sosite s-au împărțit între privilegiații satului, care nici n-au văzut apa în curtea lor. S-au furat noaptea de către cei ce le aveau în primire.

Lecția de hoție și neregulă, învățată acum și în satele sinistrate, avea să fie folosită peste douăzeci de ani, la împărțitul ajutoarelor primite din străinătate după Revoluție. Și de aceeași oameni.

Nu era bine retrasă apa, când soția s-a îmbolnăvit grav. Pentru a doua oară eram pus în situația să determin diagnosticul de meningită. Nevoind ca soția să ajungă pe mâna medicului din Alba-Iulia, care confundase meningita cu apendicita, am hotărât cu fata să o trimită la Cluj, unde era băiatul student la medicină. Și aici intervine faptul pe care eu nu l-am pus pe seama întâmplării.

Cu ani în urmă, în studenție, am fost delegat al studenților la cantină. Era pe vremea aceea, la facultatea de agronomie, un șef de lucrări ucrainean, un om deosebit de bine pregătit profesional; locuia în incinta facultății cu soția și cu doi copii elevi de liceu. Familia lui ajunsese într-o situație dramatică din punct de vedere material. Era în anul foametei: 1946. Împreună

cu ceilalți delegați studenți, am hotărât ca în fiecare zi să le trimitem două porții de mâncare, în așa fel încât elevii să nu știe. Nu știu dacă ei vor fi aflat despre ajutorul dat, dar, după nume, eu am aflat că asistentul universitar de la Clinica de Boli Infecțioase, Onesciuc, era elevul de liceu de pe atunci; la un om mai bun nu putea ajunge soția.

De asemenea, aveam pe vremea studenției un om, prieten al nostru, al studenților, curelar de meserie, Mihai Motișan. Multe făcuse acesta în timpul proceselor de la Cluj, în 1948, pentru arestați și familiile lor. Ori, omul locuia pe strada clinicilor, vecin cu profesorul de boli infecțioase Ion Gavrilă. Era pensionar bătrânul profesor, dar pentru vecinul său Motișan, s-a dus imediat la clinică. Îl cunoșteam pe profesorul Gavrilă, fiind amândoi originari din Iași-Făgăraș, probabil și rudenii. (Cât am fost student îl vizitam.) L-am vizitat ca să-i mulțumesc pentru binele făcut. A rămas ca de piatră când m-a văzut: "Trăiești? De câteva ori te-au căutat și la mine. Le-am spus că nu te cunosc, dar nu m-au crezut. De altfel, ne-au găsit ei că suntem neamuri." De-atunci, la câte un an l-am vizitat pe profesor. A murit cu câtva timp înaintea arestării mele.

După patru luni de spitalizare, soția a venit sănătoasă acasă. Medicii și însuși profesorul i-au prezis că va folosi toată viața bastonul; dar, după o convalescență de o lună, putea urca scările în fugă, tot atât de ușoară ca înainte.

TATĂ, TE CAUTĂ PE TINE!

Era martie 1973. Ajunsesem la o obișnuință a primejdiei, și eu, și familia mea, și nu dădeam prea mare importanță prudenței. Nu vedeam mare scofală în faptul că în fiecare zi veneau în casă

soția șefului de post și vecina cu limba ascuțită de pe a treia uliță. Prezența lor făcea parte din cotidian. Când le auzeam, intram într-o cameră alăturată și așteptam până plecau.

Între timp, copiii s-au căsătorit. O nepoțică de doi ani era de multe ori la noi în casă. Timp aveam la dispoziție, fapt ce făcea să mă ocup mai mult eu de ea. Începuse să vorbească bine. Ca să nu mă dea cumva de gol, am învățat-o să-mi spună ''calu'', dar am încurcat-o mai rău. Cuscrii nu mai înțelegeau ce-i cu fetița. Ea vrea la calu, calu o dădea huța, calu o punea pe umeri. Ei credeau că fetiței i-e dor de adevăratul cal, cel pe care-l aveam în grajd.

Fiica mea terminase matematica și era profesoară la Gâmbaș, lângă Aiud. Era căsătorită și aștepta un copil. Lunea nu avea ore, așa că venea la noi. Soția se sculase de dimineață și acum lucrau amândouă ceva în moară. Eu mă trezisem și mă îmbrăcam. Am auzit că a venit cineva la noi și am intrat în cămăruța alăturată. Ce se întâmplase?

Trei oameni au bătut la ușă: ''Suntem de la construcții''. Soția se gândea că iar vin unii să vadă instalația morii, cum au mai venit de atâtea ori. Într-adevăr, s-au uitat un pic în moară, apoi au intrat în camera vecină, împreună cu soția și cu fata: ''Doamnă, suntem din Ministerul de Interne. Cunoști pe Gavrilă?'' Întrebarea a venit ca un trăsnet. ''Era prieten și coleg cu soțul tău'', continuă altul. ''A fost în casă la tine.''

- Eu știu?... Dacă l-aș vedea?...

- Unul înalt și lat în spete.

- Nu! Nu-mi aduc aminte! amână soția răspunsul.

- Poftim o coală de hârtie, dai o declarație că nu-l cunoști. Ai emoții?! Ai emoții?!

- Da, că nu în toată ziua dau declarații.

În timp ce soția își potrivea coala, încercând să-și adune gândurile, cei trei și-au aprins țigările. Fiica mea sta în picioare lângă ușă.

- Nu vă supărați, nu suport fumul de țigară. Și, fără să mai zică ceva, punându-și mâna la gură ca atunci când îți vine să vomiți, părăsi camera. În minte îi încolți un gând. A intrat în cameră la mine, luând un lighean în mână și lovindu-l ca să sune. "Tată, te caută pe tine anume. Hai după mine!" A ieșit zăngănind ligheanul, m-a lăsat să trec înaintea ei prin fața geamului mat al ușii după care se aflau securiștii, mă însoți câțiva pași, apoi s-a întors tot în sunet de apă și lighean și a intrat în camera unde soția declara cât mai încet că nu-și aduce aminte să-l fi cunoscut vreodată pe unul cu numele Gavrilă. Fiica i-a făcut la un moment potrivit semn cu degetul că situație e rezolvată. Amândouă prind curaj și se comportă cât mai firesc, fiind convinse că eu am părăsit moara. Lucrul era ușor de făcut, moara având patru uși spre curte și uliță, toate la îndemâna mea. Dar intuiam că ieșirile sunt toate păzite. Presupunând că ei au cercetat instalația morii și nu vor mai veni, am făcut lucrul ce-l gândisem dinainte pentru asemenea eventualitate.

La fusul morii se mai păstrau unele piese din moară. În jurul fusului, pe unde acesta se ivea afară, era o spărtură în zid; pe acolo veneau găinile pentru ouat; deasupra fundamentului fusului aflându-se o ladă cu cuibarele găinilor. În spatele acestei lăzi, dacă te lăsai jos, pe întuneric, puteai sta ascuns , fără să fi depistat la un control superficial.

Am auzit cum s-a ieșit din camera în care au fost cei trei securiști, cum au intrat în cea din care ieșisem eu, s-au urcat în podul casei, s-au speriat intrând în afumătoare, apoi unul a coborât la roțile morii. Fiindu-mi ochii obișnuiți cu întunericul, îl vedeam bine cum înainta fricos cu pistolul în mână. S-a apropiat tare de lada cu cuibare, de unde o cloșcă l-a băgat în sperieți. "N-aveți o lanternă, doamnă?" "Nu avem", i-a răspuns soția. Atunci insul și-a vârât pistolul în buzunar, a scos o cutie cu chibrituri și a aprins două lemnușe. I-am văzut fața țigănească, ciupită de vărsat, care mi s-a imprimat pentru totdeauna în

memorie. Apoi a plecat. M-am așteptat să se reîntoarcă cu ajutoare. M-a văzut? Nu m-a văzut? N-aș putea spune, dar spre locul meu s-a uitat. Se poate să nu mă fi văzut în jurul umbrelor făcute de lumina chibritelor, dar e posibil să mă fi și zărit, în care caz și-a făcut singur calculele: dacă mă soma (după reclama ce mi-a făcut-o Securitatea) se putea aștepta ca eu să trag în plin. Dacă anunța că m-a văzut, după ce ar fi plecat, tot pe el îl trimiteau să mă caute.

Am auzit că au plecat cu soția ca să facă percheziție la casa mătușii. Când m-a zărit fiică-mea că am fost în moară, s-a crucit. Ea era îngrijorată de ce mi se putea întâmpla ieșind în uliță așa cum nu eram îmbrăcat pe deplin. Ne-am făcut semn să nu vorbim, de teamă să nu fi lăsat niște emițătoare. Am căutat peste tot pe unde umblaseră străinii, dar n-am găsit nimic. Am făcut bine că nu am ieșit din moară. Ulterior am aflat că, în adevăr, în curțile tuturor vecinilor au intrat grupe de Securitate cu armele îndreptate spre moară, alături de ei fiind chemată și garda patriotică din sat. Dacă aș fi ieșit, n-aș fi avut nici o șansă de scăpare.

MAMĂ, CE SEMNE A AVUT COPILUL DUMITALE?

Faptul că Securitatea mă mai căuta după 18 ani și că s-a ajuns cu bănuiala că aș fi chiar aici m-a pus pe gânduri. Începusem să cuget dacă nu era mai bine pentru toată lumea să trec frontiera. Doar aveam atâta experiență de teren, de umblat noaptea, rezistență la mers și la intemperii.

N-aș fi putut sufletește să părăsesc țara până nu m-aș fi dus încă o dată acasă. Mi-era dor de mama, mi-era dor de surori, mi-era dor de sat, mi-era dor de munți. Să-i mai văd o dată. Îmi

ziceam că dacă voi mai bea apă de la noi, voi fi alt om. M-am pregătit și am plecat cu trenul, soția scoțându-mi bilet. Nu mă mai urcasem într-un tren de 25 de ani și nu m-am mirat că, plecând trenul, am amețit. Am coborât în gara Vinț și am luat un tren spre Sibiu, unde, ca să nu stau în gară, m-am urcat în mocăniță până la Mohu, apoi m-am suit în trenul de Făgăraș. M-am dat jos în gara Voila și m-am grăbit să ajung până dimineață la poalele munților, în dreptul satului meu. Cât se schimbaseră toate! Căile de hotar vechi, ce le știam, nu mai erau. Era lună plină, și doar aspectul general al satului, cu turnul bisericii strălucind argintiu, rămăsese tot cel de odinioară. La fel, munții se zăreau ca și-nainte. Sub munte însă, nu mai era nici un fânaț și nici căi cunoscute. Peste tot numai tufe. Acum aveam convingerea că un teren de țară, lăsat neîngrijit de mâna omenească, în câțiva ani devine pădure. Numai pâraiele rămăseseră aceleași, doar că păreau mai adânci.

Ziua am tras la un loc potrivit și am făcut foc frigând bureți. Devenisem sentimental. Totuși, n-am putut să mă odihnesc. Veniseră niște băieși prin tufele de la poale. Un copil de băieș îl striga pe tatăl său cât îl ținea gura: "Mă tată, mă! Unde ești, mă tată?" Apoi, încet, continua pentru sine: "Fire-ai al dracului, tată!" M-am îndepărtat în pădurea mare. A venit spre seară o ploaie și a alungat băieșii, iar eu m-am tras printre tufe spre sat. M-am surprins ținând bățul în mână exact în poziția în care altădată țineam arma. De altfel, reflexul îl am și acum cât ce prind un băț sau o unealtă în palmă.

M-am grăbit să ajung repede până nu s-ar culca ai casei, ca să pot observa ce s-a întâmplat în 20 de ani cât n-am fost acasă. Lăsasem atunci o mamă și două copile. De cu seară se făcuse întuneric. Am intrat în grădinile din fața casei. O vreme am auzit înăuntru cântec de acordeon și voci de tineri. Vor fi nepoții mei? Vor fi fost alungate mama și surorile și casa a ajuns pe mâinile altora?

Am ocolit grădina cu pomi și aș fi putut intra pe aicea, sărind gardul, dacă la intrarea în curte n-ar fi lătrat un câine mare. Am ocolit prin grădina unui vecin și am sărit în curte peste zidul de lângă fântână și, fără să-i dau timp câinelui să latre prea mult, am intrat în șură. Aici era carul cu proțapul ridicat pe perete. Am pipăit lioicile, loitrile, proțapul. Nu era carul nostru. M-am împiedicat, în schimb, de jug și i-am pipăit plenul și pe acesta l-am recunoscut după fierul ce era pus pentru întărire. Erau spetezele cum le știam, polița subțire, resteiele. L-am ridicat să-l cântăresc în mână. Da, acesta era jugul nostru, al moșului Ogoranu, al tatii și al meu cât am fost copil și tânăr. De câte ori n-am prins eu bivolii la acest jug și pe întuneric. L-aș fi putut recunoaște dintre toate jugurile de pe lume. Din grajd, o vită s-a scuturat și atunci am recunoscut glasul tălăngii de la gâtul ei. Aceeași pe care o purtase Corbeana, bivolița din copilăria mea. M-am urcat în șopul cu fân și m-am culcat liniștit.

M-am trezit de dimineață. De unde eram, urmăream mișcările din curte. Un bărbat strein își pregătea coasa și o femeie arsă de soare mâna bivolița la câmp. Nu mi se părea ca femeia să aibă vreo asemănare cu una din surorile mele.

Bărbatul și femeia au plecat la lucru ieșind pe poartă. Eram convins că intrasem la niște străini. Curând, din casă a ieșit o femeie bătrână și a început să strige la fereastra de la casa din sus: ''Mă Nelule, mă! Mă Ghiță, mă! Hai, sculați-vă, că răsare soarele și dă căldura!'' Cât îmi era de cunoscut acest îndemn în copilăria mea! Acum am fost sigur că sunt acasă. Numai că eu trebuia să mă păzesc să nu fiu văzut de acești tineri ce se pregăteau să plece și ei la coasă și care au ieșit în drum râzând între ei. Din casă a ieșit apoi o fetiță de vreo șase ani, tare povestitoare, și tot timpul a rămas cu mama, trebăluind prin curte. Nu știam cu s-o găsesc pe mama singură și să mă arăt ei. Spre amiazi, mama i-a pus fetiței o trăistuță după cap și un ulcior în mână și a trimis-

o, desigur, cu mâncare la cei plecați la lucru.

S-a apropiat de poarta șurii întinzând niște pere la soare. Atunci am deschis poarta și am strigat-o printre lacrimi: ''Mamă dragă, îs eu, Ion.'' Mama s-a oprit din lucru, s-a uitat la mine cu atenție, s-a apropiat cu un băț în mână și mi-a zis cu voce aspră: ''Tu nu ești copchilul meu! Hai, ieși afară și du-te la ăi de te-or trimis!'' Și cu bățul îmi arăta poarta uliței.

- Mamă, îs eu, Ion, nu mă mai cunoști?

- Hai, du-te! N-am vreme de prădat! Iară ați venit?

Nu știam ce să fac. Mă temeam să nu vină cineva la noi.

- Mamă, n-ai avut dumneata șase copii și i-a chemat așa, și Ion a fost cel mai mare? Și pe unchii mei i-a chemat Gheorghe, Nicolae, Laurian și Vasile? Și nu s-au luat la trântă să vadă care-i mai tare când a plecat Niculiță în America? Și n-ați fost orfani de tată de mici?

- Astea le poți ști și din altă parte. Și ceilalți tot așa știau multe!

- Mamă, am zis eu disperat, știi când m-ai bătut când am fost la afine?...

- Toate mamele își bat copchiii, îmi răspunse mama sec. Ieși!

În sfârșit îmi vine o idee salvatoare.

- Mamă, ce semne a avut copilul dumitale pe corp?

- O floare albă sub țâța stângă și o aluniță deasupra la țâța dreaptă.

- Mamă, floarea albă nu se mai cunoaște, dar alunița îi la locul ei, am zis eu, dezvelindu-mi pieptul ca să vadă semnul.

- Noi te-am crezut, dragul mamei, mort demult! Am fost la părintele Arsenie și a zis să așteptăm semn șapte ani și după șapte ani ți-am făcut slujba de dezlegare la mănăstire la Sâmbăta și ți-am făcut și pomenirea de șapte ani. Numai cruce nu ți-am pus nicăieri, că nu ne-ar fi lăsat tâlharii! Dar ai îmbătrânit, Nelule,

uite, ești sein tot. Și cu mâna aspră îmi trecu prin păr așa cum făcea când, copil fiind, mă duceam sau mă întorceam de undeva de departe.

- Dar te caută și acum. Și noi am gândit că te caută degeaba. Și au trimes și pe doi zdrenţuroși la mine să zică că ești tu și eu i-am cunoscut că-s **spioni** și i-am scos din curte afară. Și au venit și anul ăsta de Sfântu Constantin și ne-au luat pe mine și pe Leana și ne-au dus de-acasă și ne-o ținut preț de două ceasuri și n-o lăsat pe nimeni să mai meargă pe drum. Și când ne-am întors, și casa și șura erau răscolite. Și-au pus în casă sub podele urechi de ascultat și au la căminul cultural niște vergele lucitoare care le rotesc și aud tot ce vorbim în casă. Și au fir de electrică îngropat în grădina vecinului de la noi până la cămin. Și-n cușca câinelui au pus niște urechi. Și-au stat unii la cămin și măsurau ziua pe câmp și noaptea pândeau. Și te-au căutat în tot satul, și în Recea, și în Berivoi. Ziceau că ei caută niște lucruri furate, dar oamenii știau că pe tine te caută. Dar noi eram liniștite și socoteam că ești mort și te caută degeaba. Dar acum să ai grijă...

Am liniștit-o pe mama, spunând că acolo unde-s eu, nu mă caută nimeni, că pe acolo îs altfel de oameni și să aibă grijă numai să nu se afle că am fost pe acasă. Am mai vorbit de noutățile din sat și din satele vecine, vești care mai de care mai triste. A venit și sora mea Leana de la câmp și am vorbit cu ea și când s-a înserat am ieșit în grădină și am plecat.

Îmi părea rău că m-am dus acasă și m-am arătat la ai mei. Trebuia să fi privit din șop și să le las liniștea. După atâția ani erau obișnuiți cu ideea morții mele, erau liniștiți că în pământ nu-mi mai putea face nimeni nici un rău. Acum le-am deschis iar rănile vechi și-n nopțile târzii vor tresări din nou gândindu-se la mine. Și nu vor putea nici măcar să-mi pronunțe numele acasă, ca să nu se dea de gol că au vorbit cu mine.

DRUMURI BĂNĂȚENE

După ce m-au căutat la moară și nu m-au găsit, am avut o perioadă de liniște. Nu ni se părea a fi special urmăriți. În decembrie, însă, s-a întâmplat un lucru interesant. Într-o seară a venit la moară, destul de târziu, vecinul Dobrescu. Venea rar la noi și uneori repeta soției legământul vechi. "Eu nu-mi vând sufletul doamnă! Dumnezeu să-mi dea răul pe care vi-l doresc." De data asta era îngrijorat:

- Doamnă, sunt unii la mine și pândesc la gard, să vadă dacă vine cineva la dumneavoastră. Pe mine m-au trimis să văd ce e pe la dumneavoastră, cu ce vă ocupați, dacă nu faceți prăjituri și mâncare.

- Păi, spune-le ce vezi! În adevăr, de câteva zile, era un mic infern la noi. Până atunci avusesem în îngrijire o nepoțică, cum am mai spus. Ne-a fost adus și un nepot de doi ani și astfel liniștea s-a terminat. Gelozia pusese stăpânire pe amândoi. Nu puteai să-l iei pe unul în brațe, fără ca celălalt să nu urle. Trebuia să li se dea deodată, cu două linguriță, de mâncare, jucăriile le-am alungat pe toate câte n-au fost pereche. De-abia după vreo săptămână s-a stabilit un oarecare armistițiu. După plecarea vecinului, soția mi-a expus situația:

- Dacă nu vin, înseamnă că sunt convinși că nu te afli aici. Dar de ce așteaptă să vină cineva la moară? Și ce-i interesează pe ei dacă eu fac sau nu fac prăjituri?

- Păi, mâine îi ziua ta de naștere! Da, așa era...

- A trebuit să vină Securitatea ca să-ți aduci aminte că-i ziua mea, zise soția cu tristețe.

Securitatea n-a mai venit, dar casa a început a fi vizitată tot mai des de agenți noi. Niște femei care nu fuseseră niciodată în casă își găseau timp să stea cu ceasurile și, între ele, soția șefului de post. Locuia pe-aproape și, una-două, te trezeai cu ea venind pe furiș, când pentru un capăt de ață, când pentru un model la un sfetăr, când pentru ouă de rață. Soția o atrăgea peste tot, ca să se convingă că nu-i nimic suspect în casă, dar revenea din nou a doua și, mai rar, a treia zi.

Bănuiam că în spatele acestor mici manevre se află un creier care le dirijează și că acela nu era departe. Din cele ce am aflat mai târziu la Securitate, lucrurile chiar așa și erau: un ofițer de securitatea era cantonat în sat, ascuns ca și mine. Îmi dădeam seama că ceva s-a schimbat și că ei posedau ceva mai mult decât o bănuială.

În vara anului 1975 m-am pregătit de drum. Aveam o hartă bună a Banatului și m-am echipat potrivit numai cu lucruri strict necesare: haine și încălțăminte ușoară pentru drum, busolă și binoclu, un ceas bun, o foaie subțire pentru ploaie, briceagul meu cel vechi, bidon pentru apă, chibrituri și lanternă mică de buzunar. Mâncare: biscuiți și turtă dulce, ceva conserve, toate măsurate pentru două săptămâni. Ce greu îmi era să plec! Niciodată nu m-a ispitit străinătatea. Soția plângea, luptându-se să ghicească cum ar fi mai bine: să rămân sau să plec. O îngrozea gândul că din pricina frontierei iugoslave a rămas văduvă.

Am luat din Vinț acceleratul de Timișoara și pe la ora 22 am coborât în gara Buziaș. Îmi aveam un plan stabilit pe hartă. Voiam să urmez ruta Buziaș-Silagiu-Gătaia-Clopodia-Lățunaș. Distanța - cam 70 de kilometri în zborul păsării. La poalele Făgărașului, pe loc cunoscut, făceam acest drum în trei nopți și, la nevoie, în două. Eu mi-am dat timp de o săptămână. Dar atunci aveam 25 de ani, acum 53, iar în față un teren necunoscut.

Prima surpriză am avut-o chiar în gară. Pe hartă figura o

linie ferată Buziaș Gară - Buziaș Băi, care era desființată. Am urcat în mulțimea celor care veneau la băi. Am ajuns în centru, la biserică. Aici, niște tineri de la hoteluri voiau să-mi ia valiza.

- Nu merg la hotel, stau în oraș.

- Pe ce stradă? m-a întrebat unul, binevoitor. Într-o fracțiune de secundă mi-am adus aminte că Mihai Eminescu a fost în Buziaș și, sigur, orașul avea o stradă cu numele lui. Am zis cu siguranță: pe Mihai Eminescu.

- Drept înainte și la dreapta, m-a îndrumat tânărul.

Înainte am pornit, dar la dreapta n-am dat, ci mi-am continuat drumul până la marginea orașului, în țigănie. N-am putut ieși din oraș pe aici. Țiganii erau la taifas în mijlocul uliței. Atât le-ar fi trebuit, să vadă noaptea un străin ieșind cu geamantanul din oraș! M-am întors și am căutat altă ieșire pe strada Viilor, unde nu era nimeni. Am dat de o cale ce mergea paralel cu dealul viilor. Am găsit o fântână și mi-am luat apă. Scoteam apa când pe cale au trecut pe lângă mine două femei cu un cărucior de mână. Geaba s-au ferit, că am văzut că în cărucior duceau coșul cu struguri. După vreo sută de metri am dat de doi vlăjgani cu ciomege în mână, care s-au apropiat de mine să mă vadă la față: ''Unde mergi?'' ''La Nichișoara!'' ''La livadă?'' ''Da, la livadă!'' Nu știam că există livadă pe acolo. ''Am crezut că mergi să furi struguri.'' ''Nu, asta au făcut-o alții'', am zis eu hotărât, să vadă că știam ce era în cărucior. Atunci au schimbat tonul în binevoitor: ''De ce nu v-ați dus cu trenul sau cu autobuzul?'' ''Le-am pierdut pe amândouă.'' M-au lăsat în pace.

Când drumul a intrat pe o luncă cu un pârâu însoțit de tufe, am deschis geamantanul și am mutat totul în raniță, iar geamantanul l-am ascuns în mărăcini. Cu briceagul mi-am confecționat un băț bun. Cu ranița în spate mergeam mai bine. Am ocolit Silagiul prin partea de jos și am ajuns la o pădure, luând drumul în lungul ei. A doua noapte am trecut Pogăniciul

și, pe o margine de pădure, am ajuns lângă Tormac. Am trecut Bârzava pe lângă o clădire mare, care nu era alta decât cazarma unui regiment de grăniceri. Am trecut pe câmp printre Măureni și Gătaia, continuându-mi drumul spre Clopodia. Terenul era uscat și se putea înainta repede. În dreptul satului Tirol mergeam pe o cale de hotar, când am auzit un tropot de cai. Abia am avut timp să sar în lături, în porumbiște, că pe drum a trecut o patrulă de grăniceri călare.

Problema importantă era însă apa. În zona Făgărașului, de sete nu suferi. Oriunde te-ai fi aflat, cu puțină căutare dădeai de apă. Aici pâraiele erau seci, iar fântâni nu erau. Pierdeai multă vreme până într-un fund de pârâu dai de o băltiță de apă cu toate murdăriile.

La un moment dat am ajuns în apropierea unui sat. După consultarea hărții, nu am fost sigur dacă era Ferendia sau Clopodia. M-am apropiat cu grijă de șoseaua națională și am căutat o bornă kilometrică. Am aprins lanterna de buzunar, dar inscripția era ștearsă de vreme. Se mai cunoșteau ceva urme pe piatră, cu sfârșit în "dia", dar această silabă se potrivea la ambele nume de sate. Mi-a venit în gând că aș putea să mă documentez în cimitirul satului, care era în apropiere. M-am dus în cimitir și am început să citesc cu lanterna inscripțiile de pe cruci. Am citit o mulțime de poezii în care era exprimată jalea celor neconsolați, dar numele satului unde era cimitirul nu. Misterul l-am aflat în marginea satului,unde era aruncat gunoiul. Între hârtii era și un caiet de la școala elementară din Clopodia.

Odată aflat locul în care mă aflam, m-am îndreptat spre pădure, care, după hartă, trebuia să se afle între satele Clopodia și Lațunaș. Acest din urmă sat era ținta drumului meu. Îmi făcusem următorul plan: să mă apropiu până la marginea pădurii de la limita acestui sat și, dintr-un loc potrivit, să observ cu binoclul granița; să aștept un moment potrivit, cu ploaie, furtună,

vânt, să traversez satul sau să-l ocolesc și să mai fac cei doi kilometri până la graniță.

Am rămas ziua următoare într-un desiș din mijlocul unei livezi mari de meri și gutui. În apropiere era un izvor cu fântână de piatră. Voiam să observ cine vine ziua la izvor. Au venit câțiva bărbați cu ciomege, desigur paznicii de livadă, apoi trei grăniceri călări cu caii la adăpat, doi ciurdari, unul bătrân și-un copilandru. Pesemne bătrânul era surd și vorbea tare, iar tânărul striga să-l audă bătrânul. După ce și-au luat apă, bătrânul îi spuse:

- Mă, fântâna asta or făcut-o legionarii.
- Păi, ăia, cum le zici, or fost fântânari?
- Cum să fie fântânari, mă, or fost studenți.
- Păi, dacă n-or fost fântânari, de ce-or făcut fântâna?
- Ești prost, ți-am spus eu de mult că ești greu de cap.

Ziua aceea o mai țin minte și pentru că am văzut o viperă neagră de Banat. M-am așezat să dorm și eram între ațipit și treaz, când am auzit un fâșâit prin frunzele uscate de la capul meu. Am tresărit și m-am ridicat. O viperă se oprise la nici doi metri, uitându-se țintă la mine și jucându-și limba bifurcată. Când am mișcat, a hotărât să se întoarcă și să se depărteze.

Spre seară am intrat în pădurea din apropiere, mergând cât mai repede, ca să mă folosesc de lumina zilei și să nu mă rătăcesc. Când a venit întunericul, a fost mai greu, pădurea de tei și jugastri era mare și întunericul nepătruns. Mergeam cu busola în mână, alegând căile ce duceau spre apus. Pe jos erau tufișuri mărunte de buxus și saschiu, buxus cu țepi mărunți la marginea frunzelor. Când treceai printr-un astfel de tufiș, suna metalic. N-am mai putut înainta, așa că m-am culcat. M-am trezit înainte de a se face ziuă. Noaptea dăduse bruma și era frig. Mi-am continuat drumul.

Ceea ce a caracterizat toate drumurile ce le-am făcut noaptea, de când am pornit, a fost că, ținând bățul în mână în chip de

armă, îmi dădea senzația de siguranță, de îndrăzneală pe care am avut-o în munți. De asemenea, parcă nu mă simțeam singur. Aveam impresia că cineva mă însoțește și acest cineva părea a fi Fileru. Mă opream uneori, parcă să-l aștept. De multe ori mă trezeam vorbind și întrebând la vreo încrucișare de poteci cum e mai bine de mers și parcă mă înțelegeam cu el. De altfel, așa am rămas tot timpul.

Un coleg de facultate m-a întrebat cum de n-am înnebunit atâția ani trăind singur. Nu i-am răspuns direct, pentru că nu m-ar fi înțeles. Eu n-am fost singur niciodată. Noi cei din munți ne-am întreținut sufletește, încât nu mai e posibilă o despărțire între mine și ei, între morți și vii. Simt pe rând sau în același timp avântul nestăvilit al lui Baciu, râsul curat ca al unui copil al lui Ghiță (fratele lui), perseverența tăcută a lui Leu și grija lui ca toți să fie mulțumiți, hazul de necaz și poveștile lui Gheorghe Șovăială, duioșia de bunic înțelept a Profesorului, sfiiciunea de fată mare a lui Brâncoveanu, zâmbetul autoironic al lui Gilu Radeș, dorința de perfecțiune și de poezie a lui Porâmbu, vorba înțeleaptă și gândită a lui Gelu, urmată de o mare tăcere, contrazicerile lui Ilioi, judecățile pline de paradoxuri realizabile ale lui Fileru, seriozitatea și migala ca un lucru să iasă nu numai bine, ci și frumos, a lui Nelu Novac, credința statornică în luptă a lui Victor Metea și chipul de neuitat al atâtor oameni implicați în acestă luptă pe viață și pe moarte împotriva comunismului, pe care am dus-o. Trăiesc în lumea umbrelor, ca într-o realitate, mai reală decât lumea prezentă, palpabilă, dinaintea mea, sau poate-i și asta un fel de nebunie?...

Am ajuns în marginea pădurii din spatele satului Lățunaș. Dintr-un stejar în care m-am urcat, cu binoclul vedeam destul de bine împrejurimile. Satul se zărea așezat pe o vale cam la un kilometru. Până la sat se întindea o câmpie vastă și o pășune. Dincolo de el era un teren accidentat, cu râpi. Se bănuia existența

unei alte văi, apoi o coastă prelungă la încă doi kilometri și apoi granița. În câmpul meu de vedere apăreau două foișoare de pază. Cu binoclul vedeam și grănicerul din ele: se uita și el ca și mine cu binoclul în jur. În dreapta, pe graniță, cam la cinci kilometri era pichetul de grăniceri. Pe o costișă se vedea fâșia de frontieră și dincolo de ea - o cale în lungul ei, pe care a trecut un automobil de teren. Ce mă neliniștea era faptul că în pâraiele cu salcâmi din susul satului, toată ziua au alergat și lătrat o haită de câini, când ici, când colo. Erau câini ciobănești de toate mărimile. Tot într-acolo am văzut și o turmă de oi. Sub pădure, pe o pantă lină, se afla o plantație cu peri. Dincolo de graniță, la sârbi, era o vie întinsă, cu posturi de pândă. Cam așa arăta terenul.

Ca să ajungi la graniță, aveai trei căi posibile. Pe din sus de sat, prin pâraiele cu salcâmi; prin sat și apoi pe niște coaste deschise sau pe din jos de sat, unde era un câmp arat și chiar atunci se semăna. Seara m-am apropiat de liziera pădurii și am stat atent la ce se întâmplă. Curând am auzit un fluierat în stânga, apoi altul, cam la o sută de metri, în dreapta, apoi altul mai departe. Însemna că aici era o linie de pândari. Așteptam o noapte cu ploaie sau cu vânt, când tufele și ierburile se mișcă și vântul ascunde zgomotele pașilor. Dar acum era o liniște de mormânt. Era imposibil să te strecori printre pândari fără să fi fost zărit sau auzit. Ceea ce te călca pe nervi erau rachetele trase din timp în timp. Câteva secunde se făcea lumină ca ziua, de te-ar fi văzut de la distanță. Uneori se auzea și detunătura rachetei.

Mi-am găsit în pădure o crăpătură în pământ unde să mă adăpostesc ziua, la câteva sute de metri de liziera. Într-o baltă din pădure aveam apă. Mă urcam uneori în stejar și priveam cu atenție terenul de pe graniță. Așa am rămas două săptămâni. Mi-am redus rația de mâncare, completând-o cu mere pădurețe și cu coarne. Posturile de pândă de sub mine erau staționare, deoarece se fluiera din aceleași locuri. Între aceste posturi era un torent

mai adâncit, pe unde plănuiam să mă cobor cât ce ar fi început o vreme potrivită. În câteva nopți am văzut și rachete roșii pe graniță, înspre Jamul Mare, și am auzit și somație și țăcănit de pistol mitralieră.

Într-o seară a început un vânt slab, cerul s-a înnourat. Nu bătea tare, dar speram că va începe să plouă. M-am lăsat pe brânci pe torentul din față și m-am îndepărtat apoi, aproape alergând. Am hotărât să trec pe din sus de Lățunaș. Eram aproape de capătul satului, când vântul a încetat și ploaia n-a venit. Am intrat într-un pârâu cu salcâmi, așteptând. Sub mine, trebuie că era un saivan cu oi, că venea miros de târlă. Dintr-o dată, câinii au pornit bătând și îndreptându-se spre răsărit. La început am crezut că vin spre mine, dar aveau altă destinație. Deci pe la capătul satului, nu se putea trece prin pâraie, noaptea, căci nu vedeai nimic și vreascurile rupte ar fi alarmat toată haita de câini. Să rămân pe loc nu se putea, căci a doua zi câinii m-ar fi descoperit.

Am hotărât să mă întorc. M-am oprit însă în niște tufe, sub liziera pădurii, așteptând. Am auzit fluierăturile din sfert în sfert de oră și, când s-a apropiat de ziuă, au urmat două fluierături în loc de una și apoi nu s-a mai auzit nimic. M-am târât în pădure, amărât.

Zilele următoare n-a mai venit nici un vânt, în plus pe seară a apărut și luna și terminasem și mâncarea. M-am tras în pădurea mare și tocmai îmi coseam pantalonii, căci mi se sfâșiaseră, când aud vorbă pe o cărare, nici la zece metri de mine: doi grăniceri treceau pe acolo. Aud fâșâit în urmă: un câine mops după ei. Cum n-am fost văzut, cum n-am fost mirosit de câine, nu știu. M-am ridicat și am plecat. Am mers două nopți. Eram în câmp la Măureni, când s-a pornit un vânt puternic și o ploaie torențială. Am început să plâng de necaz: "Doamne, de ce n-ai trimis-o cât timp am așteptat-o pe graniță?" Aici nu avea la ce-mi folosi.

Eram ud până la piele, ploaia era rece și n-aveam cojocul de altădată care să mă apere. Am găsit niște căpițe mari de fân pe o luncă și mi-am făcut culcuș într-una din ele. A plouat toată ziua și a bătut vântul. Era vestitul "bora" din Banat. Spre seară am ieșit din căpiță. Munții Banatului erau acoperiți de zăpadă. Aș fi intrat din nou în căpiță dacă aș fi avut de mâncare.

Am înaintat puțin noaptea aceea și, drept mâncare, am găsit niște sâmburi de bostan în porumbiști. M-am oprit lângă Gătaia, în apropierea unui deal în formă de căciulă, acoperit cu vii. În ziua aceea, deși era rece, au mișunat atâtea prepelițe pe câmp, de uneori înnegreau pământul. Nu văzusem niciodată așa ceva. Desigur, aici era pasajul lor. Și mi-am adus aminte de Profesorul. Unde îi va fi carnetul lui de însemnări despre fenomene neobișnuite ale naturii, ale faunei și florei, și unde îi va fi groapa în care va fi fost aruncat?

Seara, cu tot riscul, am îndrăznit să mă apropii și am intrat în vie. Sus, veghetorii făceau focuri mari. Erau struguri mari de masă. Reușisem să rup vreo cinci ciorchini, când m-a simțit un câine uriaș, care s-a luat după mine, alungându-mă în câmp. Am trecut Bârzava, de data aceasta pe un pod. La Tormac s-au mai luat după mine niște câini în marginea satului. În zilele următoare am găsit niște porumb crud, pe care l-am copt la foc în pădure. Într-un loc am prins un graur rănit și l-am fript. Astfel, slăbit și amărât, am ajuns în pădurea Silagiului, unde mi se părea că am ajuns acasă. Am intrat noaptea în livada cu pruni și am rămas să mă odihnesc câteva zile. Era aici o încrucișare de drumuri vechi de pădure pe care crescuseră spini și mărăcini și rugi de mure, de făceau un desiș de nepătruns. Ce bun loc de ascuns! îmi ziceam. Erau porțiuni unde nu se zărea nici la cinci metri.

"EROULUI" ÎI STĂ BINE CU MOARTEA SA

Nereușita trecerii frontierei a avut darul să mă facă să-mi pierd încrederea în mine. Mă învinuiam că nu am avut curajul să trec la noroc, că supraestimam capacitatea grănicerului de a mă detecta. Doar în munți m-am strecurat prin situații și mai periculoase. Oare fiindcă am îmbătrânit sau fiindcă acum purtam în mână un băț și nu o armă de foc? În aceste zile mi-a încolțit în minte un plan. Ce-ar fi dac-aș apela la unii din prietenii mei să mă ajute? Doar avusesem destui colegi bănățeni la facultate, care, desigur, aveau posturi pe undeva pe aici? Ce riscam? În cel mai rău caz, nu m-ar fi putut ajuta, dar de vândut, nu m-ar fi vândut Securității. Cu aceste gânduri am intrat într-o dimineață în Buziaș, după ce am ascuns o parte din hainele de prisos și am găsit geamantanul ascuns la plecare.

Am mers mai întâi la biserică și m-am rugat, apoi m-am dus la oficiul telefonic și am început să-mi caut prietenii în cărțile de telefon. Am găsit adresa colegului Bucur Andrei din Timișoara; căutând la literele "bu" am găsit o altă adresă importantă pentru mine: Buracu Florin din Arad. Ar fi fost o prea mare coincidență să-l cheme pe cineva astfel și să fie altul decât fostul meu coleg de liceu, fiul părintelui Buracu de la Făgăraș, de care mă legau multe amintiri dragi din viața de liceu și din frăție.

În loc să iau trenul spre Alba-Iulia, l-am luat spre Timișoara. Era cald, lumea era frumos îmbrăcată, eu păream un cerșetor față de ceilalți. L-am căutat pe colegul Bucur, dar nu mai locuia la adresa din cartea de telefon.

M-am dus în gară să iau trenul spre Arad. În sala de așteptare dădui peste o mulțime de oameni. Abia intrat, am observat că

aici era o razie a Securității. Ofițeri de Securitate și grăniceri se foiau în toate părțile, luau persoanele suspecte la o masă, unde un maior în uniformă le cerceta actele, ajutat de doi civili. Ridicaseră câțiva tineri chiar de lângă mine.

Am trecut și eu de câteva ori sub săgețile privirilor acestor agenți care se postau în fața rândurilor de bănci. M-am purtat cât mai firesc cu putință, rugând pe Dumnezeu să treacă timpul mai repede. Se înțelege că eu nu aveam nici un act la mine. Am ieșit din sală când s-a anunțat un tren oarecare; m-am urcat în acest tren, urcând și coborând în altul, tot așa până a venit trenul spre Arad.

Pentru Florin Buracu am apărut ca un ieșit din mormânt. Mă pipăia și nu-i venea să creadă că sunt viu. M-a primit cu multă dragoste: am rămas la el peste noapte. Era singur acasă, soția și copiii fiindu-i plecați. "Ai mare noroc că nu-i soția acasă, că s-ar fi speriat", mi-a spus. "A intrat frica în ea să nu mi se mai întâmple ceva." Ne-am depănat amintirile, i-am spus gândurile mele. El era de părere că aș putea risca să mă predau, căci, după atâta vreme, nu voi păți nimic. I-am spus că, orice s-ar întâmpla, nu mă predau. L-am întrebat dacă el ar putea ieși din țară legal, sau dacă acest lucru l-ar putea face unul din prietenii noștri. El nici nu se putea gândi de a obține așa ceva pentru el, dar urma să cumpănească dacă vreun cunoscut de-al nostru ar putea face acest lucru. Să plece în străinătate și să pună problema prietenilor de acolo, cel puțin ca, în cazul în care voi trece în Iugoslavia, să nu fiu extrădat. Am rămas înțeleși ca în anul următor să-l caut din nou.

Am vorbit apoi despre cunoștințele comune și, printre altele, mi-a relatat că Finuța, o fată de demult de la Făgăraș, față de care am avut tot timpul o simpatie deosebită, se afla la Cluj. Îi cunoșteam părinții, frații și surorile și le pășeam totdeauna pragul cu drag. Se căsătorise cu un ofițer, cu care făcusem și eu armata,

la 12 Vânători de Munte, la Câmpeni, fusesem de câteva ori în familia lor și aveam și față de soț aceleași sentimente ca și față de Finuța. Soțul era și un cunoscut poet și scriitor. ''De-abia-s câteva săptămâni de când am fost la ei și a venit vorba de voi, cei din munți. Mi-a vorbit atât de frumos despre lupta voastră, căci vă credea morți pe toți. A spus că ați scris o foarte frumoasă pagină de istorie. Eu merg curând la Cluj și o să-i spun bucuria că trăiești. Se vor bucura amândoi.''

A doua zi, el a plecat la serviciu, iar eu urma să iau un tren de amiazi; și până atunci să pierd vremea. Știu că am stat la filmul ''Tunurile din Navarone'', două serii, și m-am învârtit prin piața de legume.

Am revenit acasă, la Galtiu, noaptea, liniștindu-mi într-un fel soția, care stătuse tot timpul sub tensiune cu gândul la mine. Toamna târziu m-am dus la Cluj. I-am vizitat pe profesorii Grecu și Gavrilă și apoi pe un fost coleg de liceu, ing. Emil Cosgarea, a cărui adresă am găsit-o în cartea de telefon și pe care l-am rugat să mă ajute. Când am fost la mama acasă, în 1973, mi-a spus că în urmă cu un an a fost în țară, venind din SUA, un alt coleg de la ''Radu Negru'', Gheorghe Micu, care s-a interesat de mine de la unul și altul. Eu l-am rugat pe Emil să meargă în Săvăstreni-Făgăraș, unde locuia fratele lui Gheorghe Micu, Aurel, și să întrebe când va mai veni fratele lui în țară, pentru a-l întâlni neapărat. Ing. Emil Cosgarea s-a purtat foarte binevoitor, mi-a spus că făcuse și el închisoare pentru favorizare, că fusese tot timpul marginalizat și că, de o vreme, e în atenția Securității, fiindcă venise o rudenie de-a lui din SUA la dânsul. Am rămas înțeleși să-l caut în primăvară, când va avea un răspuns pentru mine.

M-am îndreptat apoi la adresa Finuței. Eram nerăbdător să-i văd. Toată iarna visasem această întâlnire. Aveam chiar un plan mare. Să-i povestesc lui ceea ce am scris în această carte și el,

cu talentul lui de scriitor, să le consemneze, ca să rămână mărturie. Am sunat la uşă, am auzit paşi uşori şi, într-adevăr, a apărut ea, uitându-se mirată la mine şi măsurându-mă foarte rece, de mi-a îngheţat tot avântul cu care venisem: "Doamnă", îmi găseam eu cu greu cuvintele, "poate vă amintiţi de vreo cunoştinţă cu numele de Gavrilă." Faţa îi devenise şi mai aspră; răspunse sarcastic şi apăsat: "Nu-mi amintesc şi nici nu vreau să-mi amintesc. Cum umbli aşa? Unde ţi-e buletinul? Care ţi-e rostul în viaţă? Umbli ca un strigoi?" Am rămas ca trăznit. Nu mă recunoaşte? După cum vorbea, însemna că ştie cine sunt. M-am trezit repede la realitate. Am îngăimat câteva cuvinte: "Iertaţi-mă, doamnă, nu ştiam că vă supăr", şi am plecat, căci continua să strige tare şi mă temeam că ies vecinii. Am coborât în fugă scările blocului şi, în stradă, m-am urcat în autobuzul ce se afla în staţie, urmărit ca de un blestem. Mi-am revenit după un timp, când autobuzul a oprit în faţa unei porţi a cimitirului. Am intrat aici. După cum am fost primit, mă temeam să nu anunţe Securitatea, care m-ar fi căutat peste tot.

M-am oprit pe o alee laterală, pe o bancă, la loc ferit, şi am încercat să refac ceea ce mi s-a întâmplat. Nu puteam înţelege. Dacă acestea îi sunt părerile despre mine, îmi ziceam, atunci de ce i-a vorbit lui Florin aşa de frumos? De-atunci, mereu, de câte ori îmi amintesc, caut să înţeleg de ce m-a primit aşa. Şi, fiind ajutat şi de alţii în împrejurări asemănătoare, am ajuns la următoarea concluzie: e bine să mori atunci când soarta îţi aduce moartea la timp potrivit. Dacă lumea s-a obişnuit cu gândul morţii tale şi ai fost etichetat şi catalogat ca atare, atunci trebuie să fii mort cu adevărat. Lumea nu iubeşte, nu admite strigoi care să le tulbure liniştea. Mortului îi stă bine să fie mort de-adevăratelea. Am învăţat acest lucru atunci şi am început să mă comport în consecinţă. Am ieşit din cimitir spre seară, pe străzi lăturalnice. Am ocolit şi m-am urcat într-un autobuz spre Somoşeni.

AM FOST SILIT SĂ PLEC

Am povestit că, în urmă cu câțiva ani, Securitatea s-a interesat ce se întâmplă în casă de ziua soției mele. În 9 decembrie 1975, situația s-a repetat puțin deosebit. Nici de data aceasta nu ne-a trecut prin minte să sărbătorim ziua ei de naștere. Oamenii săraci nu-și fac zile de sărbătoare din zilele vieții lor. E nevoie de o doză de bunăstare și de siguranță pentru a te mai putea gândi la asemenea deșertăciuni. De altfel, cum i-aș fi putut răsplăti dragostea, devotamentul și sacrificiul făcut pentru mine?

Era în seara acelei zile și soția cosea, iar eu citeam. Afară s-a auzit scârțâind poarta de la uliță, câinele a lătrat și eu am intrat în camera alăturată. Ne mutasem de câtva timp din nou la Galtiu, secretarul sfatului plecând în altă parte. Cineva a bătut la ușă și, de unde eram, am auzit vocea șefului de miliție. Am intrat după dulap.

După câteva vorbe convenționale, șeful a întrebat cum s-a aranjat cu locuința, câte camere are casa. ''Destul de rău'', a răspuns soția. ''După inundație zidurile au crăpat, zidul dinspre curte s-a aplecat, tavanul se sparge, poftiți să vedeți, și soția îi deschide ușa camerei mele, trece în cameră și apoi în pivniță. ''Dar să vedeți acoperișul! Urcați-vă pe scară, să vedeți cum s-a lăsat. Numai un cutremur ar mai lipsi și s-ar dărâma.'' Soția îl poartă peste tot. Șeful de post ia seamă la toate și răspunde cu câteva vorbe de circumstanță. Scapă câteva vorbe din care soția înțelege că el e obligat să vină, fiindcă alții îl trimit , pentru că ar avea unele bănuieli grave asupra ei. Se scuză încă o dată și pleacă.

După plecarea lui, am ajuns la concluzia că venirea i-a fost

cerută de Securitate și că el a lăsat să se înțeleagă destul de bine că ceva primejdios plutește asupra casei. Securitatea ar putea veni în iarnă la percheziție. Drept urmare am luat o hotărâre deosebită: să plec până la primăvară undeva.

Mi-am și făcut planul: voi pleca cu trenul la Făgăraș, apoi la unchiul Vasile și, cu ajutorul lui în două nopți voi ajunge la munte și voi ierna acolo. Speram ca până la venirea zăpezii să pot face acest lucru.

Mi-am luat ranița, câteva piei de oaie, o secure, toți banii din casă (vreo 100 de lei), schimburi și, în dimineața următoare, am plecat cu trenul din gara vecină, luând bilet până la Sibiu. Abia acum mi-am adus aminte că-i ziua soției și că de aceea a venit șeful de post chiar atunci. Dar situația nu se schimba cu nimic în bine.

DRAGĂ IOANE, CE TE CAUTĂ!

Plecasem de acasă, din Galtiu, cu convingerea că și la Făgăraș nu e zăpadă, dar, cât am trecut de Sebeș, am văzut câmpurile albe, la Miercurea era troienită, iar la Sibiu până la genunchi. În aceste condiții nu mă mai puteam duce la Făgăraș. Pe zăpadă nu puteam să mă aprovizionez și să mă așez la munte. Cât am stat în gara Vințu de Jos, de la un localnic am aflat că pe Valea Sebeșului nu era zăpadă până sus. Și acum, în Sibiu, mi-a încolțit ideea să mă întorc și să mă urc pe Valea Sebeșului. N-aveam însă cele necesare și nici bani. Mi-a venit în minte că în Sibiu aveam un fost coleg de liceu, medicul Francisc Păunescu. Mă avusesem bine și în liceu, și ca student la Cluj și mă adăpostisem la el când am fost urmărit în 1948. Știam că soția

lui era sibiancă și bănuiam că ar putea fi în oraș.

M-am dus la poștă și, în adevăr, l-am găsit în cartea de telefon, undeva în Hipodrom; bloc 13. Am ajuns la el acasă, dar nu era sosit de la clinică. Soția lui m-a primit înăuntru și am prins a-l aștepta. Când m-a văzut Francisc, s-a îngrozit. "Ce te caută și acum! Cum ai ajuns aici? În fiecare lună mă întreabă de tine. Te-a văzut cineva venind aici?" "Dragă Francisc, nu mă întreba nimic. Dă-mi, te rog, 500 de lei, ți-i voi înapoia când voi putea. Dă-mi, că-mi trebuiesc." "Nu-i vorba de bani, ți-aș da tot ce am, dar mi-e frică. Nu-s făcuți toți oamenii să fie eroi." Totuși mi-a dat. Ne-am îmbrățișat cu lacrimi în ochi: "Ce-am ajuns cu toții, Ioane! Dumnezeu să te aibă în pază!"

Am cumpărat alimente, între care două pâini mari, și cu trenul de după amiază am plecat la Sebeș, unde am ajuns pe la ora 21. M-am dus la autogară și mi-am luat bilet la autobuzul de Șugag. Până acolo mergea autobuzul. Speram ca, ajuns aici, să înaintez pe drumul spre Oașa și, undeva la loc potrivit, să mă retrag în pădure, să-mi fac un bordei; să mai cobor, apoi să-mi cumpăr alimente de la un magazin forestier. N-am fost niciodată până atunci pe Valea Sebeșului. Știam că se construiește o hidrocentrală, deci speram că nimeni nu mă va lua la ochi ca suspect. Lucrurile păreau simple. De la călători am aflat multe lucruri despre aceste locuri. Mă dădeam drept tatăl unui soldat ce ar lucra la hidrocentrală și, chipurile, mergeam să-l văd.

Am coborât ca ultimul călător la ultima stație de autobuz, chiar în capătul de sus al Șugagului, lăsându-i pe toți călătorii să se îndepărteze. Aici drumul se împărțea în două. Unul mergea înainte, spre Oașa, iar altul mergea spre Jina. Pe ambele erau, însă, construcții și barăci ale armatei, cu santinele la poartă. Am socotit că e riscant să merg pe lângă ele la miezul nopții. M-am întors și am intrat în sat pe partea dreaptă a râului. După vreo sută de metri, la un loc potrivit, am părăsit ulița, urcând coasta

muntelui. De jos se vedea pădure, dar nu era decât o iluzie. Peste tot erau numai grohotișuri și tufe rare.

Urcam greu cu o raniță plină și cu o sacoșă mare. Degeaba speram să dau de un desiș, că situația era la fel: de-abia câțiva stejari. N-ai fi avut unde te ascunde.

Am urcat până dimineața, când am găsit o poliță de stâncă, cu sprânceană deasupra. M-am oprit să mă odihnesc. Începuse să plouă. Eram gata să pornesc din nou, când, de-abia la câteva sute de metri deasupra mea, am auzit un cocoș cântând. Desigur, era o "hodaie" unde locuia cineva. Nu mai avea rost să mă mai duc nicăieri.

Mi-am desfăcut raniță, mi-am schimbat îmbrăcămintea, căci eram ud de transpirație, m-am îmbrăcat cât mai gros, am adunat pieile de oaie lângă mine, mi-am zis rugăciunile și m-am culcat pe piatră. De douăzeci de ani nu mai făcusem lucrul acesta.

M-am trezit înghețat când se făcea ziuă și am rămas îngrozit: eram complet descoperit. Nu departe de mine, cam la o sută de metri, era o cărare de munte și, cât vedeam cu ochii, situația era la fel. Pe coastele muntelui opus se vedea ca-n palmă. Ostași din unitățile de lucru munceau la un tunel de aducțiune, iar alții - la drumuri. Noroc că ploua întruna.

Am rămas pe loc, la adăpostul stâncii și mi-am petrecut ziua cosându-mi un cojoc din pieile de oaie luate. Niciodată nu făcusem singur acest lucru. Cu 25 de ani în urmă, asta o făceau cu multă măiestrie Leu și Ghiță Hașiu, ceilalți numai îi ajutam. Totuși l-am potrivit destul de bine. Spre seară m-am depărtat în sus și în laturi, cu speranța să-mi găsesc un colț acoperit bine de pădure, unde să-mi sap un bordei. Dar cât se vedea cu ochii, n-am găsit. Mai mult, pe coasta muntelui, pe marginea unui pârâu sec, am descoperit un șir de jaloane: desigur, un obiectiv la care oricând ar putea veni cineva. Se înnoptase și nu mă hotărâsem ce voi face.

În sfârșit, dintre multele variante care îmi veneau în minte, am ales-o pe cea care mi s-a părut cea mai potrivită: în pădurea Silagiului, în Banat, se afla desișul de mărăcini care mi s-a părut în toamnă de nepătruns și imaginea acelui desiș mă atrăgea ca un magnet.

M-am culcat pe polița de stâncă, de astă dată în cojoc, m-am trezit când stelele arătau ora trei, mi-am împachetat și am coborât încet coasta muntelui până în Șugag, așteptând apariția autobuzului de Sebeș. S-a adunat atâta lume pestriță, încât de-abia am încăput în autobuz.

Ziua am petrecut-o în Sebeș, cumpărându-mi unele obiecte ce le socoteam necesare pentru iernat, după o listă dinainte făcută. Îmi uitasem toporul și nu am găsit să-mi cumpăr altul. N-am găsit nici hârleț, nici oală de metal, lucruri absolut necesare. În schimb am cumpărat biscuiți și margarină. După amiazi m-am tras la gară, amestecându-mă cu ciobanii care plecau la oi în Banat. Toată ziua plouase cu lapoviță și-mi era teamă să nu se pună pe iarnă. Am ajuns în Buziaș pe la ora 22. M-am pierdut de ceilalți călători, am ieșit la câmp și am pornit spre pădurea Silagiului. Cunoșteam bine drumul, dar înaintam greu și aproape spre dimineață am ajuns la locul știut din toamnă. Am întins o foaie de polietilenă pe pământ; m-am învelit în cojoc, mi-am tras o altă foaie deasupra și m-am culcat.

Când m-am trezit dimineața, n-am prea fost încântat de locul unde mă aflam. Ceea ce în toamnă era desiș, acum, după căderea frunzelor, nu mai era loc unde să te poți ascunde. Am căutat ziua prin pădure să găsesc un loc potrivit pentru bordei, dar n-am găsit unul să-mi placă.

Mi-am lăsat bagajul sub stratul de frunze căzute și am pornit spre Buziaș, unde a doua zi să-mi cumpăr cele necesare. Am întârziat la biserica catolică, rugându-mă, apoi, ca să nu stau prin centru, am intrat pe străzile mărginașe ale orașului. Într-un

loc am văzut anunțul "casă de vânzare" și, intrând, am făcut pe amatorul de cumpărat casă în Buziaș. Vânzătorul, un țigan șiret, încerca să vândă cocioaba, iar eu controlam podul, pivnița, pereții, ca să mă conving ce cumpăr. Am trecut la altă casă de vânzare, apoi la alta. Toată dimineața a nins, de acoperise pământul. Intenționam ca, dacă zăpada nu se va duce până seara, pentru a nu fi silit să mă întorc în pădure cu urma după mine pe zăpadă, să intru într-un șopru cu fân, unde să stau ascuns până se va topi. Spre amiazi, ninsoarea a încetat, a ieșit soarele și toată zăpada s-a dus.

Pe la orele 15 m-am dus în centru, la magazine. Am intrat întâi la o farmacie și m-am rugat ca de Dumnezeu de o farmacistă acră și rea să-mi vândă o plachetă de penicilina V fără rețetă. Și nu mi-a vândut. Dar cum puteam fără acte să mă duc la medic? Mă alesesem de pe tren cu o gripă afurisită, mă durea în gât, aveam temperatură și mă săgetau fața, urechile și dinții. Am cumpărat apoi șase kilograme de gris, cinci kilograme de biscuiți, un pachet de margarină, un kilogram de lămâi și altul de ceapă. Pentru apă am luat cinci bidoane de plastic de cinci litri, o foaie de tablă neagră pentru plită și horn. N-am găsit secure, hârleț, târnăcop, oală, și m-am mulțumit cu o lopată slabă, un ciocan de zidărie și o gresie cu care speram să-l ascut pentru a-mi servi drept târnăcop. Drept oală de fiert am cumpărat o găletuță de copii, smălțuită. De la librărie am cumpărat doi saci de plastic și niște cărți pentru copii, în limba germană.

Cumpărând în ultimele magazine, am observat un individ cu căciulă brumărie ce mă fixa, ținându-se de mine. Eram, de altfel, destul de suspect într-o stațiune climaterică, cu ranița plină, cu tabla și bidoanele legate de raniță, ciocan de zidărie și lopată.

Mă aflam în piața de legume, crezând că mi-a pierdut urma, când l-am văzut că mă caută din ochi. M-am îndepărtat prin mulțime și m-am repezit la autobuzul care tocmai sosea, printre

călătorii ce-l așteptau. Nu m-am urcat în autobuz, ci am pornit pe o stradă lăturalnică, apoi pe alta, am căutat o uliță ce ieșea pe câmp și am ieșit în noapte la marginea orașului, de unde m-am îndreptat "acasă la mine", spre Pădurea Silagiului.

CA ROBINSON CRUSOE, DAR MAI RĂU

Între satele bănățene Silagiu, Nichișoara și Izgar, pe muchea dealurilor, se află o pădure lungă de șase-șapte kilometri și lată de doi, pădure înaltă de stejari și carpeni, cu desiș de corni, aluni și alți arbuști la poalele lor. Vara te puteai ascunde ușor, vizibilitatea fiind mică, dar acum, iarna, lucrurile erau slabe. Pe muchea dealului, în lungul pădurii, se afla o cale, iar într-un luminiș - o casă de pădurar.

La intrarea în pădure dinspre Silagiu se afla un pârâu, ce curge spre Nichișoara și o vale lungă cu luncă plină de iarbă. În marginea luncii se găseau, la circa un kilometru una de alta, trei fântâni cu cumpănă. Plecând de la fântâna din mijloc, pe marginea dreaptă a pădurii, după doi kilometri ajungeai într-o livadă cu pruni. În acel punct, o cale intra în pădure. Te țineai de cale până la o bifurcare a ei, de unde țineai ramura din stânga, mai mergeai cam un kilometru pe ea, până ce calea ocolea un stejar cu coroana ruptă. Aici părăseai calea, luând-o în stânga direct prin pădure. După vreo câteva sute de metri ajungeai la o altă cale cu iarbă. Mergeai pe ea până întâlneai în cale un craniu de căprioară. Din acel punct se făcea în dreapta o potecă părăsită, cu tufiș mărunt. Mergeai pe ea vreo sută de metri până la un stejar cu creanga lăsată în jos, arătând parcă o direcție pe care, urmând-o, după altă sută de metri, ajungeam "acasă".

Aici, într-un cadru de tufișuri, mi-am săpat bordeiul: o groapă lungă de 2,5 metri și lată de 1,5, adâncă de 1,5. La un capăt, un alt dreptunghi mai mic, tot atât de adânc, alcătuia soba și bucătăria: Capacul bucătăriei era ieșirea.

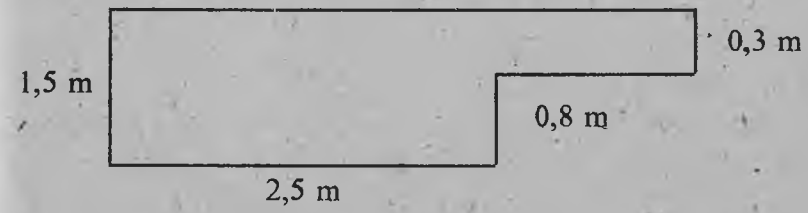

Acoperișul l-am format din bețe de alun și corn, așezate unul lângă altul în pantă, pe care le-am tăiat cu briceagul, iar peste bețe am întins o foaie de plastic prinsă în colțuri cu pământ. Peste foaie am presărat un strat gros de frunze uscate, câțiva puieți de copac și smocuri de iarbă pentru camuflaj. Un capac de ladă de aprozar servea ca acoperiș deasupra sobei și de ușă a bordeiului.

Bordeiul l-am săpat în două nopți. A mers tare greu numai cu lopata și cu briceagul, vechiul meu briceag rămas de la munte. Cu el tăiam rădăcinile. Ciocanul de zidărie nu l-am putut ascuți și nu mi-a folosit la săpat. Pământul scos din groapă l-am împrăștiat în jur și l-am acoperit cu frunze uscate. Am adus apoi mărăcini, pe care i-am implântat pe locurile goale din jur.

Din opt cărămizi aduse de la o căsuță dărâmată de la marginea pădurii, mi-am alcătuit cuptorul. Peste cărămizi, am confecționat o plită din tabla cumpărată, iar din resturile ei am alcătuit un horn lung, scos printr-un șanț săpat prin peretele de pământ. Tabla am tăiat-o cu briceagul.

Soba ardea atât de bine, că nu lăsa un fir de fum în bordei. În plită am tăiat o gaură pentru gălețica ce-mi servea pentru fiert mâncarea. Tot timpul am trăit cu frica să nu i se desprindă fundul. Din livada de pruni am adus o ladă de aprozar în care mi-am

depozitat alimentele și, alături, în stivă, am așezat bucăți de lemne uscate, să le am la îndemână. Pe lemne am așezat bidoanele cu apă. Chibriturile le țineam la locul cel mai uscat, lângă sobă.

O dată ce îmi aveam casa gata și împrejurimea camuflată, cum însă nu ningea, m-am hotărât să-mi completez proviziile de alimente. Pentru asta am intrat în satele din jur, ca să fur ce voi găsi de mâncare. Dacă ciocanul de zidărie nu mi-a folosit la construirea bordeiului, l-am luat cu mine drept armă de apărare. Cam în fiecare noapte auzeam lupii urlând și mă temeam că mă voi întâlni cu ei. În prima noapte am încercat în Silagiu, la casele din dreptul drumului ce străbate de-a curmezișul satul prin fața școlii, dar din cauza câinilor nu m-am putut apropia. Era vorba de câini mari ciobănești, care m-au alungat în câmp.

În seara următoare, în dreptul unei fântâni cu cumpănă am găsit o casă fără câine, însă nimic de mâncare. Am aflat însă o pânză de saltea și, într-o pivniță, un teanc de piei de capră, uscate din care am luat două. Am descoperit și o groapă cu cartofi mici; am luat aproape o raniță, până m-au simțit câinii și a trebuit să plec.

În a treia noapte am găsit o căsuță care nu era locuită; am îndrăznit să mă urc în podul casei. Cu lanterna mică am început să mă orientez: tot podul era plin cu ardei roșii (de boia), înșirați pe ață. În mijlocul podului o grămadă mare de nuci; în niște oale vechi - boabe de fasole. Am luat fasolea, am completat ranița cu nuci și cu două legături de ardei. Am mulțumit în gând gazdei și am plecat.

Mi-am încercat norocul și în Izgar. Aici am dat în curtea unuia care tocmai tăiase porcul și-l pregătea cu familia într-o bucătărie de vară. Dintr-un șopron urmăream toată operațiunea. Pusese slănina și carnea la sărat, înșirase cârnații la zvântat, topise unsoarea. Ajungea până la mine mirosul de carne proaspăt friptă. Pe la miezul nopții, omul a închis bucătăria, a ascuns cheia și s-a

dus în casă să se culce. Mă gândeam ca după o vreme să intru și să iau ceva, astfel ca să nu se cunoască. Înainte, însă, de a intra în casă, au dat drumul câinelui, care până atunci fusese închis undeva. Acesta a făcut câteva ocoluri prin curte, prin grădină, mi-a descoperit urma, apoi pe mine, a început să bată, a alarmat câinii vecinilor, iar aceia i-au venit în ajutor, s-au trezit sătenii și, cu alaiuri de câini și strigături, m-am îndepărtat spre pădure. Am mai intrat o dată în Silagiu, chiar în noaptea Crăciunului. M-am mirat că nu se colindă și-mi închipuiam că am greșit eu numărătoarea zilelor. Într-un colț de sat s-a auzit o frântură de colindă, dar imediat, din susul satului, a răspuns o împușcătură și colinda a încetat. În case, însă, se auzeau colinde, râsete și joc. Am reușit să intru în ograda unui gospodar, foarte aproape de școală. Grupuri de săteni veneau, intrau în casă și plecau. Am încercat să intru în pivniță și într-o cameră alăturată, dar ușile erau ferecate. M-am hotărât să rămân și să prind un moment când va ieși omul afară, să vorbesc cu el, să-i spun că sunt călător și să mă dăruie cu ce va crede.

A venit însă un oaspete, pe care toți ai casei l-au primit cu mare considerație, apoi l-au condus până la poartă la plecare. Am auzit bine, "seara bună, tovarășe Pavel". Am renunțat definitiv la planul meu când am auzit în casă voci tinere ce cântau și jucau cunoscuta melodie "Catiușa". Deci asta devenise Crăciunul!

Am plecat amărât în pădure, am aprins o pâlpâire de foc și, gândindu-mă la toate Crăciunurile triste din cei cincizeci și trei de ani ai mei, am îngânat câteva colinde și am adormit cu gândul la toți cei dragi, cărora nu le-ar fi trecut prin minte că în acel an îmi făceam Crăciunul într-o gaură, în pădure.

În nopțile următoare nu m-am mai dus în sat, ci am colindat doar prin pădure și prin livada cu pruni. S-a pornit un vânt puternic și, într-o noapte, spre dimineață, a început să ningă.

Am intrat în bordei, m-am așezat pentru iarnă. Mi-am inventariat toate alimentele, mi-am stabilit rația pentru o zi, socotind să-mi ajungă mâncarea până la 1 aprilie, sau mai mult. După calcul, ajungeam la 700-800 de calorii pe zi. Dimineața mâncam un biscuit și șapte nuci. Pe la ora trei, ceea ce gătisem de cu seară. Seara, după ce se înnopta bine, aprindeam focul în sobă. Fierbeam câțiva cartofi în coajă, îi mâncam. Fierbeam apoi grisul sau fasolea, mâncând jumătate și lăsam cealaltă pe a doua zi. Mai adăugam o felie de ceapă sau de lămâie. Uneori fierbeam ceai din frunze și ramuri de mur, fără zahăr.

Cu lumina ce intra prin foaia de plastic de deasupra, puteam citi câteva ore din cărțile nemțești. Le învățasem pe de rost. Noaptea, după ce stingeam focul și se încălzeau cărămizile, dădeam capacul de aprozar la o parte, mă ridicam pe cărămizi și rămâneam pe loc câteva ceasuri, cu cojocul pe umeri, atent la orice zgomot din pădure. Când era liniște mare, auzeam bătăile clopotului de la biserica din Silagiu. Animale de-ale pădurii treceau prin apropiere. De câteva ori s-au vânturat grupuri de mistreți. Când le ajungea mirosul de om, se opreau amușinând, pufăiau și fugeau. Într-un rând, a trecut o haită de lupi, urmărind o căprioară. Era lună și le-am putut zări umbrele lunecând pe zăpadă. Altă dată, în februarie, i-am auzit clănțănind și mârâind unul la altul. Erau patru. S-au oprit în cărare, cu ochii fosforescenți ațintiți în direcția mea. Mi-au dat roată la distanță. Au prins să urle. Am strigat înspre ei și, cum nu plecau, am închis trapa și m-am culcat.

De frig n-am suferit. Cărămizile din vatră se comportau ca o sobă de teracotă. Ca să economisesc apa de băut, pentru mâncare foloseam zăpada, care era până la genunchi. Singurul necaz adevărat au fost șoarecii. Mi-ar fi stricat toată mâncarea dacă n-aș fi improvizat o cursă ca să-i prind. În fiecare zi trăgeam o linie pe o carte, ca să știu socoteala zilelor. Pentru a nu-mi strica

singura lamă de ras, barba mi-o ciopleam cu o forfecuță. Nu luasem oglindă la plecare, așa că nu-mi puteam închipui cum arătam. Timpul nu trecea atât de greu. Sufletul nu-mi era în groapa aceea. Era destul să închid ochii, ca să mă aflu într-o lume de vis. Mă vedeam copil, cu taica și cu maica. Îmi derulam toate năzdrăvăniile prunciei. Mă întâlneam cu atâția și atâția, dintre care cei mai mulți nu mai erau, și refăceam evenimentele petrecute, pas cu pas. Rugăciunile nu le mai făceam după tipic. Începusem să-l urmez pe Iisus pe drumurile Galileii. Iată-mă cu Zacheu, stând la vamă sub un dud în care acesta s-a urcat când a trecut Iisus pe acolo. Domnul le-a chemat numai pe acesta, dar am pornit și eu după ei, în urma mulțimii, fiind de față la toate întâmplările de atunci.

Mă simțeam împăcat și ușor. O milă necuprinsă mă încerca față de toți și de toate. Nu mai dușmăneam pe nimenea. Uneori mă surprindeam vorbind și râzând singur. Se zice că acestea sunt semne de nebunie: dar știam că nu-s nebun, ci numai fericit.

O dată cu prima zăpadă au început vânătorile. De la un paznic de vânătoare întâlnit în tren în decembrie am aflat despre felul cum se organizează vânătorile pentru mai marii zilei. Pândă nu se face decât lângă un copac mare. Lângă mine nu se găseau asemenea copaci, deci nu aveau ce căuta lângă bordeiul meu vânătorii. De asemenea, câinii de vânătoare adevărați, odată puși pe urma vânatului, nu se opresc la alte ținte. Am auzit, în câteva rânduri, copoii hăpăind prin pădure, am auzit detunăturile de armă de vânătoare, dar nu m-am sinchisit prea mult de acest lucru.

Începând cu mijlocul lui februarie, s-au abătut vânturi mai calde. Zăpada a prins să se glodească și, ici-colo, au apărut petece de pământ negru. Ziua, ciocănitoarea toca în crengi uscate, iar noaptea, huhurezul făcea să răsune pădurea. Stând pe întuneric la aer, vântul îmi aducea în nări parfum de lemn de păducel și

de mâțișori de alun. Erau semne de primăvară. Așteptam să se topească deplin zăpada, ca să pot ieși noaptea la plimbare.

Era 28 februarie 1976. Încă de dimineață am auzit (mi s-a părut departe) zvon de glasuri și lovituri de secure, care se tot apropiau. Era lucrul de care mă temeam mai mult. Pădurea se umpluse de arboret mărunt: corni, alun, lemn câinesc, arboret ce se taie pentru a lăsa loc stejarilor să se înalțe; or, acum venise vremea acestui tăiat. Loviturile de secure se apropiau tot mai tare. Auzeam că cineva fluiera tot mai aproape de groapa mea. Am băgat în raniță ce aveam mai important: cojocul și cât mai multă mâncare. Am ridicat trapa, m-am uitat să nu fie cineva în apropiere, am pus trapa la loc și m-am tras la vreo 50-60 de metri depărtare, în pădure. Dacă tăietorii se vor apropia de bordei, îmi ziceam, și-l vor observa, desigur că vor înceta să mai taie, se vor mira cu glas tare, eu voi auzi și voi pleca, încă nu mă gândisem unde.

Au mai tăiat vreo două ore. Auzeam fluieratul cuiva (poate era brigadierul, cel ce conducea lucrările). Pe la orele patru am auzit ordinul "încetați lucrul" și, curând, în pădure s-a făcut liniște. M-am apropiat cu grijă de bordei, ocolind pe departe. Îmi ziceam că dacă brigadierul a ajuns lângă bordei, l-a observat și pentru asta a oprit tăierea. Am dat de urmele lui pe zăpadă: n-au ajuns decât până la 40-50 de metri.

Dar mâine tăierile vor continua și, sigur, vor găsi bordeiul. Nu mai era decât un lucru de făcut: să-l astup, luând tot ce pot lua, să ies din pădure, căutând fețele cu mai puțină zăpadă, să ajung dimineața în gara Buziaș și să plec cu trenul. Presupunând cazul cel mai rău, că vor vedea urme pe locul bordeiului, chiar de-și vor da seama că cineva a locuit acolo, eu voi câștiga o zi și voi fi departe.

Am intrat în bordei și am ales din toată averea ce mi s-a părut mai important. Am împachetat totul în raniță și într-un sac

de polietilenă, iar restul le-am acoperit cu pământ; am camuflat locul cu crengi și frunze uscate. Când se înserase, eram gata. Desigur, se vedea umblătură proaspătă, dar mai mult nu puteam face. Am luat și pieile de capră (aveam de gând să le duc înapoi în primăvară), uneltele, bidoanele și, cu toată panorama, am ieșit din pădure, ascunzând ce aveam de prisos într-un șanț din marginea livezii cu pruni. Ușurat, m-am îndreptat spre fântâna cu cumpănă. Aici m-am dezbrăcat, m-am spălat până la brâu și m-am bărbierit pe întuneric. În bordei stătusem cu pardesiul întors pe dos, ca să nu se murdărească. În primăvară era prevăzut să-l spăl, așa că l-am înmuiat și l-am spălat în jgheabul fântânii cu o bucată de săpun ce o aveam la mine de la plecare. Mi-am luat raniță și sacul cu haine și am plecat spre Buziaș. Pe cale era un noroi cleios, abia înaintam. Pe câmp era încă zăpadă; la călcătură, piciorul se afunda până la genunchi în zăpadă și noroi. Noroc că, ajungând în capătul din jos al satului Silagiu, am dat de pajiștea din luncă ce ducea spre Buziaș. Lunca, însă, era inundată, iar apa, din pricina frigului de peste noapte, căpătase un strat de gheață, ce pocnea la fiecare pas. Uneori mă afundam până la brâu în apă. Oricum, înaintam mai ușor ca înainte. Am ajuns astfel până în marginea Buziașului și m-am tras pe o pajiște, ca să-mi schimb hainele. Aveam în raniță o pereche de pantaloni, o bască, o cămașă și o pereche de ciorapi. Se făcuse ger și, atunci când am vrut să-mi bag picioarele în bocanci, n-am mai putut, deoarece înghețaseră. A trebuit să-i dezgheț, înmuindu-i iar în apă.

Mi-am împachetat mai bine hainele în raniță, așezând sacul de plastic și cu pardesiul înghețat pe deasupra raniței. Am luat-o prin țigănie și, cum țigănie fără câini nu se poate, m-au simțit potăile și, așa cu alai, am apărut pe străzile orașului. Am colindat mult pe ulițe lăturalnice, eram obosit, așa că m-am îndreptat spre biserica catolică, unde am intrat. Se făcuse ziuă. Biserica

era deschisă. M-am așezat pe o bancă. Vroiam să rămân aici până la orele nouă. Atunci ar fi trebuit să mă reped la stația de autobuz, tocmai când acesta ar fi plecat, ca să fiu văzut de cât mai puțină lume. Așa cum eram îmbrăcat, mie însumi îmi apăream suspect.

În biserică întra când și când câte un credincios, se ruga și pleca. Mi-am schimbat de câteva ori locul, căci pardesiul se dezgheța și din el curgea apă. Nu știam cât e ceasul. Am întrebat un bărbat care se rugase la o icoană în stânga. Mi-a aruncat o privire atât de disprețuitoare și nu mi-a răspuns nimic. Mă gândeam ce rugăciune va fi făcut. Am ieșit în pridvorul bisericii. Profitând că nu trecea nimeni, mi-am cusut sacul de plastic, căci plesnise. Opream lucrul când apărea cineva.

A sosit autobuzul. Am alergat, m-am suit. Am încercat să rămân cât mai izolat. În gară mă aștepta altă surpriză. Cu un tren sosiseră o mulțime de recruți la regimentul de securitate din localitate și așteptau încolonați. Ofițerii și gradații cu epoleți și petlițe albastre mișunau prin gară. Am intrat repede în sala de așteptare și mi-am scos bilet la accelerat, până la Sibiu. Îmi ziceam că va fi găsită groapa cu bordeiul și se vor întreba ce suspect a plecat din gara Buziaș. Precis că mă vor căuta și la Sibiu. M-am apropiat de soba din sala de așteptare, cu gândul să-mi usuc pardesiul, dar am observat că toți fugeau de mine. Am ieșit din sală când a sosit trenul. M-am urcat imediat într-un compartiment gol. Primul lucru a fost să mă privesc în oglinda de acolo. Am rămas îngrozit de cum arătam. Nici eu nu m-aș fi recunoscut, atât eram de slab. După mine a intrat un muncitor din Brăila, care fusese în stațiune la Buziaș. Am încâlcit și eu o poveste destul de plauzibilă: cică am fost altă dată aici la băi și m-a văzut doctorul cutare (numele îl auzisem în autobuz). Acum medicii de la Sibiu îmi cereau să mă operez de stomac, iar eu am venit să-l întreb pe doctorul cutare dacă să mă las sau nu să

mă taie.

- Se vede că dumneata ai fost om le vremea dumitale...

- Am fost, dragul meu, dar uite ce a făcut beția din mine. Acum nu mai beau, dar îi prea târziu. Omul n-a stat nici el în compartiment și bine a făcut că m-a lăsat singur.

Am coborât în Sebeș și am poposit pe bancă, în autogară, afară. Îmi înghețaseră picioarele. Spre seară am luat un tren către Vințul de Jos, apoi altul spre casă. Am bătut la fereastră semnalul cunoscut. Când m-a văzut soția, a început să plângă: "Și miroși a frunze uscate." Abia atunci am înțeles de ce fugeau toți de mine: miroseam a pământ de pădure.

Nu mă căutase nimeni în iarnă. Au venit mai mulți agenți. Soția îi purtase peste tot, ca să le arate că nu-i nimenea ascuns pe undeva. Îmi părea rău că mă complicasem cu atâtea lucruri. Dacă s-ar fi ivit alte amenințări, intenționam să mă retrag într-o pădure de pin, deasupra Vințului, peste Mureș (o văzusem când veneam cu trenul). A doua zi am constatat că nu mai puteam merge: ologisem. De-abia peste o lună am început să păşesc ca oamenii.

BUNĂ ZIUA, DOMNULE GAVRILĂ!

În primăvara anului 1976 nu s-a întâmplat nimic deosebit. O singură dată a venit un domn elegant, ce căuta să vorbească cu mătușa soției. Eram cu soția în casă. L-am văzut pe fereastră cum intră în curte, m-am retras în camera alăturată, trăgând dulapul după mine. "Mătușa e bolnavă în camera ei, nu vă supărați, mie puteți să-mi spuneți de ce o căutați?", o auzii pe soția mea.

"Aș vrea să-mi închiriez o cameră pentru o lună-două."

"Unde? N-avem decât două și urmează să vină fiică-mea cu soțul aici. Poftiți, uitați-vă, mai mult nu avem." "Mi s-a spus că ați avea și o altă locuință, o moară sau așa ceva..." "Da, avem, mai bine zis am avut, căci în urma inundațiilor nu se mai poate locui în ea. Eu pot să merg să v-o arăt dacă doriți..." "Nu, mulțumesc, voi încerca în altă parte."

Se recomandase Grigorescu. Era limpede că era ofițer de Securitate, dar nu puteam bănui cam ce urmărea să afle. Peste câteva luni aveam să-mi confirm bănuiala.

Am menționat înainte că mai în fiecare an mă duceam la Cluj. Îi vizitam pe profesorii Gavrilă și Grecu. La data aceea așteptam răspunsul de la ing. Emil Cosgarea, fostul meu coleg de la liceu. În acest an am amânat drumul până să se facă mai cald: nu excludeam posibilitatea că ar fi trebuit să dorm în vreo pădure.

Ca să nu fiu obligat să scot bilet de tren la Sântimbru-haltă și să se mire casierul cine-o fi străinul ăsta, m-am înțeles cu soția să cumpere biletul de la agenția de voiaj din Alba-Iulia pentru un tren de noapte; mă urcam de cealaltă parte a stației. Am procedat și de data aceasta la fel. Ceea ce n-am bănuit: soția era urmărită de Securitate pas cu pas. Desigur că cineva o pândea din casele vecinilor. La biroul de voiaj, casiera a întârziat cu vânzarea biletului. A intrat în camera vecină, apoi a întrebat-o din nou unde să fie biletul, fără ca soția să dea vreo importanță acestui fapt.

Urcându-mă în tren, conductorul a venit imediat să întrebe de bilet. S-a uitat un pic cam lung la mine, dar n-am bănuit nimic rău atunci. Curând, lângă mine s-a suit un singur bătrân, cu o bocceluță. A intrat în vorbă despre vreme, recoltă, așa cum fac călătorii. Ajuns la Cluj încă pe întuneric și coborând din tren, bătrânul m-a invitat să mergem împreună cu un taxi:

- E la nepotul meu taxi și nu ia nimic la dumneata!

Un nepot tânăr mă invita într-o mașină cu ușile deschise. Am refuzat spunând că nu mă grăbesc și că aștept să se facă ziuă. N-am bănuit nimic rău nici atunci.

Am mers pe jos până în piața alimentară. M-am pierdut printre miile de oameni de acolo. Apoi am plecat spre parcul de pe Someș, spre locuința inginerului Cosgarea. Îmi fusese coleg de liceu, îl vizitasem și în toamnă; îmi promisese că va vorbi cu Aurel Micu din Săvăstreni-Făgăraș, ca să afle când va veni fratele său din America. Acum vroiam să-i aflu răspunsul.

Emil era căsătorit cu o colegă de-a mea de la Academia Comercială Brașov, de care mă temeam să nu mă recunoască. De aceea trebuia să-l întâlnesc numai pe el. În așteptare, m-am așezat pe o bancă în parc pe unde Emil ar fi ieșit să meargă la lucru. Dar trecuse ora 7 și din casă n-a apărut nimeni.

Am uitat să spun că înainte, în timp ce stăteam pe bancă, în parc a apărut un grup de tineri, care cu roabă, care cu lopeți și cu târnăcoape. M-am uitat la ei, păreau a nu prea avea chef de lucru. Îmi și ziceam: "Ăștia-s ca la casa de nebuni: doi încarcă, doi descarcă, nu-i nimic, treaba să meargă".

Văzând că Emil nu iese pe poartă, m-am îndreptat spre casa acestuia. Locuia la parterul clădirii. Chiar atunci, din casă s-a ivit fiul lui, un tânăr de 20 de ani, pe care l-am recunoscut după înfățișare:

- Bună dimineața, tăticul îi acasă?

- A plecat la lucru.

- Pe unde , că pe poartă nu l-am văzut?

- Mai există o poartă. Dar e mămica acasă. Mămico, te caută cineva.

Deci trebuia să vorbesc cu soția lui Emil. Am dat bună dimineața.

- Doamnă, îl caut pe Emil. Nu știți unde lucrează azi?

Drept răspuns, soția îngălbeni, își reveni totuși și îmi spuse

că nu știe unde poate fi găsit, dar că vine pe la ora unu acasă. Am dat bună ziua și am plecat. În toamnă vorbisem numai cu Emil și-mi promisese că nu-i va spune nimic soției. Pesemne că Emil, totuși, i-a spus, urmarea fiind agitația dânsei, care, se pare, m-a recunoscut.

Am ieșit și eu pe poarta a doua, părăsind parcul și luând-o pe o străduță ce duce la muzeul de istorie de pe strada Sindicatelor. Din urmă, în fuga mare, trec pe lângă mine muncitorii cu roaba și târnăcopul și se postează înainte-mi cu mâinile în buzunare. Doi tineri voinici, veniți din spate, mi se prind de brațe cu toată puterea.

- Nici o mișcare, Gavrilă, că tragem. Ai vreo armă?

- Da, am un briceag, am răspuns eu. Nu mai faceți demonstrații de forță, că nu mă opun. Se opriseră trecătorii și securiștii îi îndemnau să circule.

Din urmă a venit o mașină cu doi vlăjgani. M-au introdus în spate, ținându-mă în continuare strâns de mâini. Peste câteva minute eram la Securitate, la Cluj, pe strada Dragalina. "Doamne, mi-am zis, Tu poți intra și aici!" Sunt condus pe o ușă, într-o cameră, în fața unui bărbat înalt, în civil, bine îmbrăcat. Mă primi cu un aer de superioritate și cu ironie.

- Bună ziua, domnule Gavrilă!

- Bună ziua, am răspuns eu.

- Ce mai faceți, sănătos?

- Sănătos, mulțam de întrebare.

- Ce mai e pe la Galtiu? Întrebarea m-a surprins: știau și de unde vin.

- Eu știu?... Poate știți dumneavoastră mai bine decât mine.

- Ei, nu te speria! Dumneata nu știi că ești un om liber?

- Se vede cât de liber sunt, am răspuns eu.

- Nu vă vine să credeți, dar, după legile republicii, dumneata ești un om liber! Repet, ești un om liber!

- Domnule, mă iertați că nu vă cunosc gradul... (''colonel'')... domnule colonel, cred că ați putea face glume mai bune cu mine.

- Nu-ți vine să crezi?

Între timp, cei doi tineri care m-au arestat intrară în cameră și unul începu:

- Mergeam la facultate la examene și l-am întâlnit. L-am recunoscut.

Am înțeles că asta era versiunea ce vroiau să mi-o insufle: să cred că m-au arestat întâmplător.

- Îmi pare bine că am fost arestat de niște colegi, am spus eu cu amărăciune. Mă socotesc încă student, altă calitate în viață încă n-am dobândit.

- Suntem tari, domnule Gavrilă, se proțăpi înfumurat colonelul în fața mea.

- Cu oameni atât de vigilenți nu puteți fi decât tari.

Tinerii au ieșit din cameră.

- Suntem tari în exterior, domnule Gavrilă. Ați vrut să vină americanii. Iată, noi i-am adus. A venit președintele Statelor Unite la București, se plimbă prin țară. Și n-au venit chemați de voi, care îi iubiți, ci aduși de noi, care-i disprețuim. Ce zici de asta, domnule Gavrilă?

- Ce să zic, am răspuns, ar trebui să le fie rușine.

Colonelul prinse apoi să mai întrebe unde am stat 21 de ani.

- Domnule colonel, eu, astă noapte, n-am dormit. Lăsați-mă să-mi trag sufletul și să mă obișnuiesc cu noua situație. Aveți tot timpul să mă întrebați de aici înainte.

- Desigur, desigur, și nici nu ați mâncat! Vi se va aduce masa. Dar mai întâi vă vom îmbrăca mai pe potriva dumneavoastră. Un tânăr a sosit cu un costum de haine, elegant, pe măsura mea, singurul lucru ciudat la el fiind nasturii de la veston: metalici, mari, cât niște farfurioare, și foarte grei. M-a îndemnat să mă dezbrac de tot.

- Ați suferit vreo operație chirurgicală?

- Nu!

- Aici? Ai fost rănit?

- Îi zgârietura ce mi-ați făcut-o în primăvara lui 1954. Acum sunt ca Bîrzoi, am zâmbit eu amar, când m-am văzut îmbrăcat cu farfurioarele pe piept. Colonelul n-a înțeles aluzia.

Între timp, un tânăr a adus o tavă cu mâncare.

- E de la popota noastră, mi-a zis colonelul.

- Se pricepe bucătarul să pregătească, păcat că nu știe cât poate mânca un om. De ce mi-a pus atâta?

- Cu oaspeți rari, și-a permis să o facă, mi-a răspuns ironic.

A stat tot timpul cât am mâncat, apoi:

- Acum veți merge să vă culcați, mi-a spus colonelul după ce i-am mulțumit pentru masă.

Alți doi tineri m-au luat în primire și m-au dus într-o cameră unde era un pat curat, perne și plapumă. M-am dezbrăcat și am intrat în pat. Cei doi tineri s-au așezat la o masă.

Se înțelege că nu puteam adormi. Căutam să-mi adun gândurile: deci știau de unde vin și n-avea rost să neg. Mergeam cu presupunerea mai departe. Dacă mi-a spus că vin de la Galtiu, înseamnă că știu mai multe. Mă întrebam însă cât știu. Eram decis să neg orice legătură cu altcineva din afara familiei soției.

Neputând dormi, am intrat în vorbă cu paznicii mei. Erau din Munții Apuseni (sărace Iancule, ce ți-au ajuns nepoții!), învățători (desigur, plata era mai bună la Securitate). M-au întrebat dacă eram rudă cu profesorul Gavrilă de la boli infecțioase, cel ce murise de curând. Le-am răspuns că eram consăteni. Bănuiam că-i o stratagemă povestea cu moartea profesorului, pentru a recunoaște că am avut legătură cu dânsul. Cum voi afla mai târziu, faptul era adevărat. Mi-au povestit apoi multe întâmplări cu Securitatea, între care modul cum colegul meu de facultate, Emil Mărcuș, a reușit în 1948 să treacă Dunărea,

parcurgând o serie de aventuri. M-am mirat de unde le știau, ei neavând atunci decât 2-3 ani. Pesemne, lucrurile acestea le studiau la Securitate.

La amiazi mi-au adus altă mâncare, seara cina, fără să mă supere cineva cu ceva. La ora 15, cei doi paznici s-au schimbat cu alți doi, la 23 cu alții. Schimburile 2 și 3 nu mai erau la fel de vorbărețe ca și cel dintâi.

A doua zi am fost dus în altă încăpere. La o masă erau trei inși: colonelul de Securitate din ajun, stând în picioare, iar doi ședeau pe scaune și li se acorda importanță. Dacă ăsta-i colonel, mi-am zis eu, ceilalți trebuie să fie mai mari. Se uitau la mine plini de curiozitate.

- Tocmai îi spuneam domnului Gavrilă că dumnealui e om liber și dânsul a răspuns că aș putea face glume mai bune.

- Domnule colonel, am intervenit, eu nu vă pun la îndoială bunăvoința, în definitiv n-am avut nimic personal unul cu celălalt, dar cred că soarta mea se va decide la București.

- Într-adevăr, interveni personajul din mijloc, zâmbind, am venit de la București, anume pentru lucrul acesta.

- Cu avionul? am întrebat eu cam fără rost.

- Cu avionul, spuse acesta, și vom pleca imediat spre București.

N-au mai întrebat nimic: întrevederea luase sfârșit. Am fost dus înapoi în cameră.

Peste un sfert de oră mă aflam instalat într-o dacie, între colonelul Nagy și o gorilă ce sta permanent cu mâna în buzunar, pe pistol. În față se aflau șoferul și generalul Gergely, cum aveam să-aflu mai târziu.

La plecare mi-au adus o pereche de ochelari fumurii, ca să nu mă recunoască cineva. Pe drum se angajau în discuții fără importanță, în care eram cuprins și eu. M-au întrebat insistent dacă n-am fost în acest timp, vreodată, la Turda sau la Ocna-

Mureș și s-au mirat că am răspuns negativ.

Când am ajuns în dreptul Sântimbrului, eu luându-mi rămas bun de la locuri pentru totdeauna, generalul Gergely, ghicindu-mi gândurile, mi-a spus:

- Nu fi supărat, că ai să revezi locurile acestea curând... La care eu am zis:

- Nu prea cred!...

Trecând prin Alba-Iulia prin fața Securității a făcut, ironic, observația: "Ăștia, pesemne, studiază cazul Gavrilă!"

Tot timpul au păstrat legătura radio cu o mașină ce venea în urma noastră, însă care nu a apărut niciodată lângă noi, dar și cu alte posturi de pe traseu. La fiecare popas turistic se ivea un personaj alături, pe șosea, salutându-i radios. Au oprit pentru masă la Sebeș și pe Valea Oltului. Pe la ora patru după masă intram pe poarta Securității de pe calea Rahovei, salutați în bloc de securiști întâlniți la uși. Îmi dădeau tot atâta importanță și mie cât și celorlalți.

S-au oprit în camera nr. 1 de pe coridorul de la etajul I. Luam contact pentru prima dată cu o cameră de anchetă: două birouri așezate perpendicular; în dreapta ușii, două fișeturi metalice, încuiate și sigilate, unul lângă altul, în partea stângă, lângă perete, iar în dreptul geamului - un pat de campanie cu așternut curat. Geamul mare cât peretele era prevăzut cu gratii imense și avea și perdele. În față, o grădină cu flori și cu plopi bătrâni. Dincolo, strada cu tumultul ei. "Aici ți-e reședința", îmi zise generalul. "Fă-te comod, domnul colonel va avea grijă de tot ce ai nevoie."

A plecat și m-a lăsat în seama domnului colonel, care s-a așezat la birou și opt ceasuri n-a scos o vorbă, ci mă țintea doar cu privirea. M-am ridicat și m-am plimbat prin cameră, m-am așezat pe pat, am cerut să merg la toaletă. A venit cu mine, tot fără să zică nimic. Vroiam să tatonez limita libertăților mele. La

- ora 19 a venit un ofițer cu un sufertaș cu mâncare. "E de la popota noastră!" mi-a spus.

ȘASE LUNI LA SECURITATE

N-am înțeles niciodată de ce s-au purtat așa cu mine, și nu altfel: Se vedea bine că totul era ticluit și studiat până în cel mai mic amănunt. Aveam toată libertatea să fac ce voiam în cameră: să mă plimb, să citesc, să scriu, să stau în fotoliul de lângă pat sau în cel de lângă birou, să dorm sau să privesc de la fereastră. Atâta doar că totul trebuia să-l fac în prezența unui ofițer de la Securitate, cu grad înalt: colonel, maior; mai rar căpitan sau locotenent, toți în civil. Acesta stătea la biroul lui sau se plimba și el, ieșea pe coridor când vroia să fumeze, mă însoțea când vroiam să merg la toaletă, la spălător sau la duș. Lenjeria de pe pat o schimbau des. Mi-au adus în câteva rânduri lenjerie de corp. Am vrut să mi le spăl eu, dar am fost oprit. La două-trei zile venea un subofițer și le ridica pe cele murdare, aducând altele curate, călcate. Masa îmi sosea la ore fixe, de trei ori pe zi, cu mașina Securității, în sufertașe. N-am mâncat niciodată în viață atât de regulat și de bine. La amiazi, cel puțin, aduceau patru feluri de mâncare: supă, carne (friptură, pilaf, chiftele) cu diferite sosuri, prăjitură și fructe. Și toate ca pentru trei persoane. Am cerut să nu mi se mai aducă atât.

- E păcat să se arunce mâncarea! Au râs și și-au pasat observația mea unul altuia, ca o glumă bună. Vorba lor:

- Doar trăim în țara belșugului, domnule Gavrilă! acesta este scopul orânduirii noastre.

La fiecare două zile venea frizerul; mă bărbierea și mă tundea, întrebându-mă de fiecare dată cum vroiam să fiu tuns

sau bărbierit. Nu mă simțeam bine, fiind pentru prima dată în viață bărbierit de altcineva. Tot des apărea medicul și-mi lua tensiunea, îmi asculta inima și mă întreba cum mă simt.

Înaintea venirii mele, camera aparținuse unor colonei, doi la număr, ce umblau în uniformă și care își luau dosarele din fișete și plecau să lucreze în altă parte. Veneau la orele 15, le încuiau, le sigilau. Unul se uita foarte urât la mine și o dată a izbucnit când i s-a pierdut o copertă de dosar de pe masă, vărsându-și mânia asupra căpitanului de serviciu. Acesta a rămas în picioare fără să răspundă nimic, dar a izbucnit și el când colonelul s-a îndepărtat pe coridor: "Du-te-n ... mă-tii." Paznicii mei se schimbau din opt în opt ore, la 7, 15 și 23, cu o regularitate de ceasornic.

Dacă primul colonel nu vorbise nimic opt ore, următorii, apoi și primul, au început să închege conversații cu mine. Că urmăreau să mă studieze, devenise evident; am observat că fiecare urmărea să abată discuția pe un făgaș propriu, acolo unde se credea specialist.

Voi povesti câte ceva despre fiecare. Se vedea că făceau parte din aceeași echipă de lucru, de sub conducerea generalului Gergely.

Cel mai apropiat colaborator al lui era colonelul Nagy, maghiar, ca și generalul. Înalt, cu părul alb, părând destul de cult, va fi cel care mă va aproviziona cu cărți din biblioteca lui personală, desigur, cărți foarte bine alese. Era specialist în viața mea particulară și publică, în cele mai mici amănunte. De la el am aflat că, de fapt, în acte nu m-am născut în Gura-Văii, ci în satul vecin, Iași. Nu știusem lucrul acesta o viață întreagă, dar ei l-au descoperit. Îmi știa rudeniile mult mai bine ca mine, câți erau în familie și ce fac. Când vroiam să aflu vreun amănunt din sat, mi-l servea fără nici un efort al memoriei. Odată, întrebând despre o rudenie ce a făcut cu copiii, mi-a răspuns: Fata e căsătorită cu cutare, băiatul cel mare e însurat în cutare loc, cel

mai mic...

- Nu are trei copii, am remarcat eu, ci numai doi.

- Ba da, are trei!

Când am devenit liber, m-am convins că el avea dreptate. Îmi cunoștea colegii de la școala primară, liceu, facultate, camarazii din armată și școala militară, consătenii, până și fetele care au trecut prin viața mea, chiar și cele care nu mi-au lăsat nici o urmă în memorie. I-am și replicat odată prin două versuri de Eminescu: "Și când propria-ți viață, însuți n-o știi pe de rost/ Cum să-și bată alții capul ca să știe cum a fost?" Aici s-a înșelat poetul.

După cum am aflat mai târziu, era căsătorit cu o consăteană de-a mea și, după cum s-a purtat cu mine, părea să-mi poarte o oarecare simpatie.

Al doilea în importanță era colonelul Tudor: gras, cu ochii mici, răutăcioși, cu fața un trapez având baza în fălci, lipicios în vorbă, plin de sine și diabolic în întorsături neprevăzute de judecată. Susținea că e din Bârlad și, după batjocurile ce le rostea la adresa evreilor, putea fi chiar evreu. Între altele, zicea: "Să rămână în țară numai câți am botezat eu." Susținea că el îi anchetase pe camarazii mei în 1956 și se exprima și acum cu dușmănie față de ei. Îi citeam și acum ura în ochii înfundați în grăsime. Cu el discutam de toate. Cunoștea teologie multă, ortodoxism, cunoștea istorie bisericească, cânta popește, știind tipicul pe de rost.

Odată, într-o duminică, fiind de planton, zise în timp ce mă privea:

- Acum, domnul Gavrilă, dacă ar fi liber, s-ar fi dus la biserică! Ba nu, s-ar fi dus într-o casă particulară, ca să asiste la slujbe în catacombe, că dumnealui e greco-catolic. Am aflat că ai fost cântăreț la biserică, acuma urmărește dacă știu bine slujba pe de rost!

Și a început cu doxologia și cu liturghia după tipic, fără

greșeală. L-am întrebat de unde știe atâta teologie. Susținea că preoții le-au ținut cursuri ofițerilor de Securitate, după cum unii dintre ei au urmat cursurile de teologie.

Cunoștea bine istoria României (bineînțeles după varianta Roller). Aveam multe discuții contradictorii cu el; plecând, se interesa din alte cărți asupra subiectului discutat. Cunoștea istoria partidelor politice, cântece legionare. Odată s-a apucat cu glas tare să le cânte, ca să-mi demonstreze că le știe. L-am sfătuit să cânte mai încet, ca să nu vină cineva să-l aresteze și, astfel, să rămân singur sau să mă ia și pe mine. Susținea că a călătorit de multe ori în SUA și în alte țări capitaliste. "Dacă mâine vrem să știm ce se petrece în cartierul Bronx din New York, în câteva ore aflăm." "Nu știu ce ne-ar interesa pe noi românii", i-am spus. "Trebuie anihilată orice acțiune de-a voastră în străinătate."

Nu ascundea că el a condus operațiuni în munții Făgărașului împotriva noastră, între care cea de la distrugerea grupului Arnăuțoiu; cu acea ocazie a capturat o fetiță. Susținea cu mândrie că, în acea luptă, a fost rănit. Îmi amintea că în 1947, la Brăila, în noaptea Revelionului, el ne-a urmărit în timp ce eram în casa profesorului Gheorghiu și că ar fi fost în gară când m-am urcat în tren. Din unele amănunte pe care mi le amintea, reieșea că spunea adevărul. Contrar celorlalți ofițeri, nu-mi îngăduia și nu-și îngăduia vreo observație critică la adresa Uniunii Sovietice.

Alt colonel, care mi-a fost primul planton, a devenit vorbăreț o dată cu al doilea rond. Era din Teleorman. Nu prea era entuziasmat de munca în Securitate. De multe ori, când i se termina serviciul, îl auzeam zicând cu satisfacție: "A mai trecut o zi." Un altul se pretindea a fi un specialist în probleme agricole, desigur culese din ziarele de partid. Cu acesta am avut o întâmplare comică, dar care m-a pus pe gânduri: M-a însoțit până la toaletă, oprindu-se pe coridor de vorbă cu alt ofițer de Securitate, ce trecea pe acolo. Eu, ieșind din toaletă, m-am

înapoiat, fără ca el să observe, în cameră. După vreo cinci minute, a apărut cu fața schimonosită, transpirat, revenindu-și cu greu din emoția suferită când și-a dat seama că mă aflam în cameră. Văzând că nu mai ies din toaletă și negăsindu-mă, s-a îngrozit la gândul că am evadat.

Pe alt colonel am reținut că-l chema Ion și era din Muscel. Îl interesa, mirându-se cum fiul meu a reușit la admitere la medicină, din ce cărți a învățat, cum a procedat, dacă a luat ore, ce subiecte i-au dat. Revenea atât de des cu acest subiect și mă pisa întruna cu întrebări, încât am fost nevoit să inventez eu titluri și probleme de chimie și anatomie, pe care le cunoșteam destul de bine din biblioteca medicală a doctorului Petru Săbăduș.

Alt colonel, după câte susținea, venise în Securitate de la grăniceri. Se interesa de cărțile citite de mine. Se socotea om cultivat și se oprea la câte o carte citită de amândoi, lăsându-mă să o comentez. Despre, Citadela, Sub stele și Cheile împărăției de Cronin am discutat zile întregi. Cu excepția ultimei, le-a găsit și le-a adus cu el. Auzindu-mi comentariile, era de părere că eram om de stânga, și nu ce se spunea. I-am spus că eu mă țineam a fi nici de stânga, nici de dreapta, nici de centru, ci în totalitate devotat intereselor și idealurilor poporului român. Susținea că-l cunoaște pe fratele meu de luptă, Voicu Andreescu, fără să-mi spună unde și când l-a cunoscut.

Mai rar venea alt colonel, Ionescu, care urmase liceul Sf. Sava și despre care voi mai vorbi.

Au mai fost patru maiori. Primul, pe nume Ghineț (sau așa ceva), susținea a ne fi urmărit din 1954 pe mine și pe Pop Jean. Dându-se odată la telefon drept "Grigorescu", am recunoscut în el pe securistul care în primăvară venise la Galtiu pentru a închiria o cameră. Îl interesau viața de zi cu zi dusă de noi în munți, aprovizionarea și părerile mele de cum ar fi trebuit să acționeze Securitatea pentru a ne fi distrus mai repede. Era mare admirator

al lui C[illegible]ușescu, pe care-l socotea cel mai mare geniu politic al lumii contemporane. El îmi aducea cel mai des mâncarea.

Al doilea, Goian(?), susținea că tatăl său a fost ucis de nemți, numai că de fiecare dată venea cu altă variantă. El mi-a povestit despre Paul Goma și Adrian Păunescu, de care eu susțineam că nu știu nimic. Era de părere că lui Goma trebuia să i se administreze o bătaie bună, iar lui Păunescu să i se reteze Cenaclul "Flacăra" sub motiv că batjocorește poporul român și vroia să-și creeze o statuie proprie. Alți doi au venit mai târziu, fără să am prea multe de spus despre ei. Unul, pesemne cenzor la o editură, sosea cu cărți pe care le citea în timpul serviciului. L-a interesat și părerea mea despre structură, infrastructură și suprastructură. Vreo săptămână a venit un locotenent Georgică, subinginer silvic, care-și da examenul de șofer și pe care-l examinam după testele cărții de conducere auto.

O singură dată a venit un ofițer încuiat (nu știu ce grad avea), cu declarațiile mele referitoare la ce articole am cumpărat din magazinele din Buziaș. Mi-a cerut să-i fac o schiță despre poziția magazinelor, desigur crezând că toată povestea nu-i decât o invenție de-a mea. I-am făcut repede schița și i-am adăugat: "Dacă vreți, și culoarea ochilor vânzătoarelor v-o pot spune." N-a mai zis un cuvânt.

Cu aceștia, rânduindu-se între ei, "am locuit" timp de cinci luni, permanent în aceeași cameră, zi și noapte. S-a stabilit o atmosferă "prietenească", de discuții libere. Cu excepția colonelului Todor, toți se exprimau critic la adresa Uniunii Sovietice și a celorlalte partide frățești, care s-ar amesteca în treburile noastre interne. Erau extaziați pentru politica externă și internă a lui Nicolae Ceașescu. Din faptul că mi-o aminteau atât de des și atât de insistent, am dedus că era o sarcină, că vroiau să-mi însușesc neapărat acest punct de vedere, ceea ce-mi dădea o oarecare speranță că nu mă vor ucide, căci unui

condamnat la moarte nu mai cauți să-i formezi convingeri și sentimente.

Fiecare planton aducea ziare, obligatoriu "Scânteia", pe care le citea din scoarță-n scoarță, chiar și anunțurile din "România liberă". Aveam voie să citesc oricare ziar și uneori mă invitau să comentez articolele scrise.

Cred că aveau ordin să mă lase să spun orice, fără să mă contrazică sau să se supere. Mi-am permis să fac chiar unele observații critice, având totodată asigurată retragerea strategică. Astfel, le-am relatat că în timp ce am traversat Banatul pe jos, am întâlnit imense suprafețe nelucrate sau lucrate de mântuială, ceea ce contrazicea cele scrise de "Scânteia". Am enumerat câte abuzuri se fac în gospodăria colectivă și m-am mirat că ei nu se miră și nici nu le neagă, luându-le ca pe ceva firesc. Când se vorbea într-un articol de unul care a furat prea mult, ziceau: "dacă și-a băgat mâinile chiar până-n coate..."

În general, programul mi-l făceam eu. Mă sculam de dimineață ca, până la sosirea ofițerilor din camerele vecine, să fiu spălat și îmbrăcat și chiar cu o plimbare pe coridor deja făcută. La ora 7, plantonul care venea îmi aducea micul dejun. Vechiul planton aștepta până mâncam și-mi ducea sufertașul. Mă apucam apoi să scriu sau să citesc ziarele ori cărțile care mi se aduceau. Astfel am ajuns să citesc Cartea de la San Michele de Axel Munthe, Vânătoarea regală de D. R. Popescu, Delirul de Marin Preda, chiar și cartea lui Palaghiță despre Mișcarea Legionară. Când mă săturam de stat, mă plimbam prin cameră sau priveam pe fereastră. După masă, continuam programul pe care-l voiam. Seara stăteam până târziu. După ce se pleca din birouri, la ora 15, mă plimbam pe coridor. Dormeam puțin și iată de ce: încă din prima zi am simțit că mi se pun droguri în mâncare.

Mușchii corpului îi simțeam dilatându-se și contractându-se regulat și dureros, fără ca efectiv să observ lucrul acesta.

Același lucru îl simțeam și asupra capului. Părea că cineva îmi presa și destindea ritmic creierul. Eram cuprins de o mare agitație și neliniște, vorbeam repezit și gândeam la fel. Vreo patru nopți n-am ațipit, deși eram obosit de cădeam de pe picioare.

Întrebau mereu cum mă simt, de câteva ori a venit și medicul la mine, luându-mi pulsul și ascultându-mi inima. Răspundeam zâmbind că mă simt excelent. N-am vrut niciodată să le dau satisfacția de a recunoaște ce se vedea bine că se petrece cu mine. Lipsa somnului o puneam pe seama zgomotului străzii, cu care eu, trăind ascuns, nu eram obișnuit.

Am bănuit că mi se pun droguri în supă, așa că a doua zi nu am mai mâncat supa. În adevăr, senzația a dispărut, dar, în zilele următoare, orice aș fi mâncat, simțeam aceleași efecte. Și totuși mâncam. Ajunsesem la o detașare de mine, la convingerea că eram mai tare decât orice otravă. Dacă mi-ar fi oferit-o cu un pahar, l-aș fi băut fără ezitare, cu credința fermă că nu mi-ar fi putut face nici un rău.

Mai târziu, după vreo două luni, am simțit că mi-au schimbat drogul sau sistemul meu nervos a cedat vechiului drog. Dacă înainte eram agitat, acum mi se instalase o stare de apatie, nu mai aveam spontaneitate în vorbire, nici prezență de spirit, parcă toate le judecam cu încetinitorul. Și cu aceste sechele voi rămâne pentru totdeauna.

Simțeam o greutate enormă în a ocoli la anchetă un adevăr pe care nu vroiam să-l spun sau să-l scriu. Într-un caz, m-am îngrozit de mine. În ciocnirea de la izvoarele Topologului, Brâncoveanu a tras în securistul care încercase să-l imobilizeze, reușind să se salveze. Or eu nu știam că el e mort și nu vroiam să scriu acest amănunt. Dimineața, de obicei citeam ce scrisesem în ajun. Am rămas îngrozit că am scris tocmai ce vroiam să evit.

A trebuit să iau foaia și să o mănânc în rate când mergeam la toaletă (în toaletă era ordin să nu se arunce nici o hârtie scrisă;

tot ce se scria trebuia să rămână la dosar). În ultima lună, când m-au mutat în închisoare, nu m-au mai drogat.

Un alt protocol la care trebuia să iau parte erau vizitele diferitelor personaje care vroiau să mă cunoască: câte unul sau câte doi. Nu spuneau niciodată cine sunt, dar, după cum colonelul planton rămânea smirnă în poziție de drepți și cum ieșea din cameră, bănuiam că erau cadre mai înalte. Ceea ce îi interesa pe toți era modul cum am reușit în munți să rezistăm atâta și cum m-am strecurat printre ei după aceea.

Într-o seară a venit cu generalul Gergely procurorul general al României, Filimon Ardeleanu. Nu și-a dezvăluit atunci identitatea, dar l-am identificat când am devenit liber, văzându-l la televizor. Îmi cunoștea bine activitatea și vroia să-mi știe viziunea politică, ce mai cred în prezent și cum văd eu viitorul României. Cred că m-am descurcat destul de bine.

Am reușit de la început să-l pun într-o încurcătură când a susținut că și el a fost student la Cluj în anul 1946:

- Deci, am observat eu, în timpul grevelor studențești...

- Da, a răspuns el cam cu o jumătate de gură.

- Atunci ați fost din rândul celor 14 (doar 14 studenți au fost împotriva grevei și eu îi cunoșteam după nume pe toți).

- Trebuie să mărturisesc că n-am fost din rândul lor.

- Atunci ați fost cu noi în grevă, de-al nostru, nu știu de ce nu sunteți cu mine aici, am obiectat eu glumind.

- De-atunci s-au schimbat multe lucruri în țară, mi-a răspuns el, nu prea în apele lui.

- Din păcate, pentru unii ca mine lucrurile au rămas tot așa, neschimbate. La observația lui că socialismul și comunismul sunt ultima evoluție istorică a omenirii, am obiectat: Partidele, regimurile, ca toate lucrurile omenești, se supun și ele aceleiași legi universale pe care o recunoaște și marxismul: se nasc, trăiesc, se dezvoltă, își îndeplinesc misiunea istorică dacă o au, fiind

înlocuite de altele și altele. Eu cred că aici poeții au mai multă clarviziune decât filozofii:

"Credința-n zilele de-apoi
E singura tărie-n noi
Că multe-s tari, cum credem noi
Și mâine nu-s."

Se uita la mine, la început cu bănuiala că vreau să-mi bat joc de el, dar cred că am vorbit destul de convingător pentru a mă crede sincer.

O altă nelămurire a lui a fost de ce în munți am evitat mereu lupta deschisă.

- Simplu: să rezistăm cât mai mult.

- Să vină americanii?

- N-am prea crezut noi în venirea americanilor.

- De ce n-ați atacat obiectivele economice, fabrici, șantiere? De ce n-ați aruncat barajele de apă din munți, cum noi ne temeam?

- Să inundăm satele și luncile? Noi n-am fost împotriva industrializării țării. În arhiva Securității am un studiu intitulat "Stat agrar, stat industrial". În el găsiți ideile mele de atunci.

- Ți l-am citit! Dumneata aveai idei socialiste.

- Lupta dintre socialism și contrariul lui o vedeam pe plan spiritual și nu pe cel material.

- De ce după apariția codului penal din 1969 nu te-ai predat, de vreme ce acest cod prevedea prescrierea condamnărilor?

- Procesele politice nu sunt sub influența vreunui cod. Ele urmează interesele celor de la putere. Chiar și azi, dacă aveți interesul să mă ucideți, oricând veți găsi un articol să vă justifice actul, iar de aveți interesul să rămân liber, puteți găsi alte articole prin care să-mi acordați libertatea. Știam de apariția noului cod, dar n-am avut curiozitatea să-l citesc, socotind citirea lui un lucru de prisos.

A recunoscut că lucrurile stau cam așa cum le spun eu.

- Într-adevăr, articolul 123 prevede o întrerupere a prescripției în anumite cazuri și noi am avut grijă să facem acest lucru.

- Atunci de ce să-mi bat capul degeaba cu codul penal? am zis eu, zâmbind.

A plecat după miezul nopții și mi-a lăsat drept consolare un:

- Să vedem ce se poate face...

De altfel, din discuțiile cu maiorul Ghineț am înțeles că soarta mea va fi decisă de Nicolae Ceaușescu. Odată, stând de vorbă, l-am întrebat ficțiunea pe naivul:

- Când prindeți pe vreunul din ăștia ca mine, cât timp îl țineți până-l omorâți sau îi dați drumul?

- Depinde! mi-a răspuns acesta. O lună, două, șase luni (zic șase luni așa ca un simplu termen), dar situația dumitale se va rezolva sus.

- Cât de sus? am întrebat eu.

- Sus, sus de tot, de mai sus nu se poate.

- Atunci îi grav, am obiectat eu.

- Asta cam așa e, cine te-a pus să te bați cu șefu'?

- Când m-am bătut cu el? am întrebat eu nu prea încântat.

- Amintește-ți bine și vei găsi când s-a întâmplat...

CRIME CONTRA UMANITĂȚII

Am lăsat la urmă problema cea mai importantă din aceste luni: ancheta. Încă din primele zile de la București, colonelul Nagy mi-a cerut să răspund la trei acuzații care, după opinia Securității, s-ar încadra în acte contra umanității și care ar anula

prescripția pedepsei. Iată cele trei acuzații:

Prima acuzație: În 1949 sau 1950 ne-am întâlnit într-o noapte, pe câmp, cu doi pescari din satul Săsciori, pe care i-am legat spate la spate și așa le-am dat drumul să meargă în sat. În adevăr, lucrurile s-au petrecut întocmai. Eram urmăriți de aproape, când am dat bot în bot cu doi oameni, între care unul îmi era cunoscut, Țețu, văr cu studentul bucureștean ce a întemeiat organizația "T". Ori acesta, între patru ochi, ne-a spus că sunt trimiși de Securitate pe drumuri, că el nu ne-ar trăda, dar n-are nici o încredere în tovarășul lui. Noi să-i legăm spate la spate și el va avea grijă să ajungă cât mai târziu în sat, când noi vom fi departe, lucru ce l-am și făcut.

A doua acuzație: Într-o seară, în 1952, coborând de la munte la poale, în marginea unei poieni am păsit drept în spatele unui vânător la pândă, somându-l să arunce arma. Era chiar acel Vâlcu din Breaza, ce se pusese cu atâta zel în slujba Securității, conducându-i prin munte și care avea pe conștiință pe atâția oameni, între care și pe Baciu (Andrei Hașiu). Era speriat rău. Era adevărat că l-am amenințat cu moartea: "Vezi, mă, m-a adus Dumnezeu drept la tine, nici în dreapta, nici în stânga. Spune-ți păcatele că ești vrednic de moarte!" A îngenunchеat și, cu mâinile împreunate, se jura că el nu a făcut și nu va mai face nici un rău. "Minți, mă, ai să te duci să pârăști și acum! Nu te pot ucide fără judecată, dar vei fi judecat odată și n-ai să scapi!" A făgăduit că se va îndrepta și are să fie omul nostru, că ne va aduce mâncare și băutură de la cazanul lui de țuică. "Bine, mă! să vedem și minunea asta. Îngroapă tu câteva sticle de țuică sub cursa ta de jderi din Scărișoara, la picioarele stâlpilor."

Bun înțeles, nu l-am crezut. De altfel, în seara aceea a chemat Securitatea și a povestit ce a pățit. Nici după țuica lui nu ne-am dus.

"Dacă vroiam cu dinadinsul să-l împușc, o făceam fără să-l

mai amenințe'', am semnat eu declarația.

A treia acuzație era că la izvoarele Topologului, în ciocnirea cu ei, ar fi murit securiști, desigur împușcați de noi. M-am mirat că au ales acest exemplu, și nu s-au legat de alte ciocniri. Poate, pentru că era mai recentă. Am răspuns că dacă doi oameni (Brâncoveanu și cu mine) aproape neînarmați pot ucide în luptă cu o sută de pistoale mitralieră, atunci recunosc că am ucis securiști. Mai degrabă, ziceam eu, e că, în învălmășeala de acolo, moartea a survenit din cauza altor gloanțe.

Colonelul Nagy s-a arătat mulțumit de răspunsurile mele și m-a sfătuit ca, orice ar interveni, să nu ies din aceste declarații, spre binele meu. Credeam lucrurile încheiate, când m-am trezit cu colonelul Tudor că reia ancheta.

- Îți închipuiai că vei trece atât de ușor? Și a început o anchetă sistematică cu zeci și sute de întrebări, care se succedau și reveneau într-un ritm infernal, în condițiile în care am simțit că doza de droguri mi s-a mărit. Scriam cu cea mai mare viteză posibilă. După câteva repetări am ajuns să dau declarațiile automat.

În general, îmi vorbea frumos, numai cu ''matale'' și ''dumneata'', deși cu o doză de ironie. Nu i-am dat ocazia să mă prindă cu ceva cu care să mă contrazic în două declarații. Devenise nervos.

A început să se intereseze de niște lucruri, după părerea mea absurde. Astfel, susținea că pe vremea cât eram în munți, aveam convenit cu mama un sistem de comunicare prin cearceafurile întinse la uscat în curtea casei părintești. I-am răspuns că nu era adevărat, mama avea destule necazuri pentru a nu se ocupa de fleacuri și nici nu ar fi fost posibil, din pădure nici nu se vedea acasă. El insista întruna că totul s-a petrecut așa cum susține el. Ba la un moment dat s-a și înfuriat:

- Dumneata nu-ți dai seama unde te afli? Nu știi că te-aș

putea iradia ca să mori în doi ani?!

Am ridicat și eu tonul și i-am răspuns răspicat:

- Îmi dau foarte bine seama unde mă aflu și n-am nici o speranță, dar, și nici o teamă. Nu înțeleg de ce vă mai cheltuiți cu substanțe radioactive, care bănuiesc că sunt foarte scumpe, și nu mă ucideți altfel, mai ieftin. Bunăoară, cu ranga, ca pe Foriș. Și așa nu știe nimeni că mă aflu aici.

Și-a revenit repede la calm, a rânjit, dar a continuat cu insistență. Nu înțelegeam rostul acestei acuzații, dar, enervat, am răspuns:

- Poftim, domnule, fie așa cum spui dumneata, dacă știi mai bine cum a fost! Și am cerut să scriu cu mâna mea declarația. Pe mine, am zis, nu mă ajută și nu mă acuză mai mult, iar pe mama, la 80, de ani nici atât!

Peste câteva zile a venit de planton colonelul Nagy, supărat:

- Nu ți-am spus, domnule Gavrilă, să nu ieși din declarațiile făcute? Și mi-a citat declarația cu cearceafurile. I-am explicat cum am ajuns să dau declarația, care nu-mi putea face nici un rău.

- Dumitale nu! Dar altora da. Am înțeles că, între ei, ofițerii de Securitate, era o dușmănie mocnită, și el, Tudor, vroia să arate cum că, pe vremea aceea, ofițerul Nagy nu și-a făcut datoria.

Ancheta a ținut cam vreo lună. Între timp, generalul Gergely mi-a luat declarații despre armele cu care m-am dus în munți: un pistol Parabelum, două grenade și un pistol Kalașnikov cu 270 de cartușe. Am spus că grenadele și pistolul mic le-am îngropat în pământ, la adâncime mare, într-o mlaștină, iar pistolul mitralieră l-am îngropat într-o ladă căptușită cu bitum, într-o pădure, imediat ce am ajuns la Galtiu, și am susținut mereu aceeași variantă. Faptul era adevărat numai în ce privește locul, dar nu și timpul. Pistolul mitralieră l-am ascuns după vreo patru ani de la venirea mea, învelit în vaselină și într-un loc de unde l-aș fi

putut recupera oricând, iar piostolul mic, de-abia în urma inundațiilor din 1970, când, stând sub apă aproape o lună, nu mai era utilizabil. Le-am făcut și niște schițe ale locului unde le-am ascuns. Mi-au spus că le-au căutat după schiță și nu le-au găsit.

Într-o bună dimineață m-au luat și am plecat la Alba-Iulia, unde am fost cazat două nopți la Securitatea de aici, dormind în cameră cu un ofițer planton, după tipicul de la București. Două zile le-au căutat cu detectoare de metal unde le-am arătat eu. Au găsit tot felul de fierării, dar de arme n-au dat, și eu aș fi dorit să le găsească. De altfel, locul se schimbase mult și în pădure și în mlaștină.. Drept urmare, am fost obligat să dau mereu declarații despre ce-am făcut cu armele, ultima prin 1985, la Securitatea din Sibiu.

MI-AM SCRIS CU MÂNA MEA TESTAMENTUL

Trebuie să spun că, de când am fost arestat, am fost convins că mă vor ucide în vreun fel. Nu-mi era că mor (dacă trăiești aproape 30 de ani cu moartea în spate, te obișnuiești și cu aceasta), dar mă rodea gândul că nimeni n-ar fi știut niciodată unde am murit. Soției, la plecarea în Cluj, i-am spus că poate vin în aceeași zi, poate peste o săptămână sau o lună, să nu-și facă probleme. "De unde voi fi, îți voi trimite din când în când, câte o ilustrată." Le-am spus și lor acest lucru și s-au arătat interesați ca soția să fie liniștită în privința mea. Mi-au adus ilustrate din Cluj și, din timp în timp, eu scriam câte una și ei o duceau la poștă în Cluj, de unde o trimiteau soției, care, desigur, îmi cunoștea scrisul.

Câteva din ele le mai păstrez și acum.

Încă din primele zile le-am făcut propunerea să-mi scriu autobiografia. S-au învoit bucuroși. Am scris-o luni de zile, cu convingerea că îmi scriu testamentul. Judecam că nicăieri ultimele mele gânduri nu vor fi păstrate mai bine decât la Securitate. Și peste ani, cineva tot va da peste cele scrise de mine și se va ști unde am murit. Am început cu amintirile din copilărie, din clasele primare, din liceu și facultate. Mi-au făcut observația (că citeau ce-am scris) că pe ei nu-i interesau problemele mele personale, ci date despre activitatea mea. Le-am răspuns tot cu vorbele lor, că eu am înțeles că vor să știe gândurile, preocupările și evoluția sufletească a unui om care a fost urmărit timp de 30 de ani. M-au lăsat în pace să scriu ce voiam. Am ocolit tot ce știam că ei nu știu, intrând în amănunte cu fapte care nu-mi mai puteau face nici un rău. Astfel, am povestit că la vârsta de 13-14 ani, împreună cu ucenicii de pe ulița olarilor din Făgăraș, am înființat o frăție de cruce, așa, de capul nostru, fără să avem vreo legătură cu cineva. Acest episod din viață avea să-mi fie reproșat în ziarul județean "Unirea" când am îndrăznit să candidez la alegerile din mai 1990, că de mic am avut preocupări legionare, semn că dosarul meu trecuse de la Securitate la S.R.I. și acum venea după mine pe unde mă duceam.

O altă problemă care-i interesa era viața de zi cu zi din munți și în special ciocnirile avute cu Securitatea. Mi-au cerut să le desenez schițe cu aceste ciocniri, arătând unde am fost noi, unde Securitatea, pe unde am ieșit din încercuire. Prin luna noiembrie m-au mutat din camera de anchetă într-o celulă, imediat după camera de gardă. Era celulă și nu era, căci nu avea obloane la fereastră, încât puteam vedea tot dealul Mitropoliei și de Sf. Dumitru am auzit seara slujba din biserică. Erau un pat cu o somieră curată, o masă, un scaun și un W.C. modern, precum și un duș și un spălător. Nu mi s-a prescris nici un program

obligatoriu. Din două în două minute, un gardian pe care nu l-am văzut la chip niciodată se uita prin vizetă. La fel, masa mi-au adus-o de la bucătăria închisorii. Se terminase cu boieria dinainte. Aproape zinic, însă, venea un ofițer de Securitate, fostele mele plantoane, și-mi aduceau prăjituri și fructe. Le mulțumeam că nu "m-au uitat". Tot ei mă aprovizionau cu cărți și ziare. Terminasem cu scrisul și acum doar citeam. Am scris cred că în jur de 1000 de pagini. Eram scos la plimbare între niște ziduri, înalte, hexagonale, de beton, de unde nu puteai vedea decât un iugăr de cer pe deasupra capului și niciodată soarele. Tot a doua zi observam urme de pantofi femeiești și o dată am găsit scris cu apă: *Mihaela M.*, atât cât ajunsese apa. A doua zi am scris eu, pentru că plouase, *Mihaela?* N-am primit răspunsul căci nu mai plouase între timp. După o vreme am refuzat să mai ies la plimbare și a rămas pe voia mea. Prin februarie 1977 am citit într-un ziar că Mihaela Mihai, cântăreața de muzică ușoară, a fost condamnată la moarte de un tribunal militar pentru spionaj. Să fi fost ea cea care și-a scris numele cu apă în hexagonul de pe Rahova?

În aceste luni am fost întrebat și mi s-au cerut informații despre sute de persoane: colegi de liceu, studenți, frați de cruce, profesori. Reveneau din nou, și iar și iar, să vadă dacă nu cumva mă contrazic.

Îi interesa dacă după 1955 am mai avut legătură cu cineva, căci eu negasem acest lucru. În special îi interesau doctorii Pavel Mârza și Iancu Moraru. Despre Pavel Mârza n-au vrut să creadă sub nici o formă că nu a știut de mine. Mi-a zis-o generalul Gergely în față:

- Spune ce vrei, nu vrem să folosim metode forte, dar nu te cred că nu ai avut legătură cu el.

Afară, doctorul luni de zile a fost pisat la Securitate să recunoască că a știut de mine, dar n-a recunoscut. Într-o

încurcătură am intrat eu din vina mea. Printre altele, generalul mi-a spus că Securitatea din Făgăraș a descoperit arhiva frăției de cruce "Negoiul".

- Știu, m-am grăbit eu să spun. Generalul a tresărit și m-a încolțit imediat:

- De la cine știi?

Mi-am dat seama că am intrat pe un teren lunecos. Mi-am adus aminte că lucrul îl știam discutând cu Pavel Mârza. Era limpede că dacă eu știam de un lucru petrecut după 1955, trebuia în mod necesar să fi avut legătură cu cineva de la Făgăraș care să-mi fi spus acest lucru. Mi-am revenit repede:

- Nu-mi aduc aminte cine mi-a spus. Fie mi-a spus mama, în 1973, când am fost acasă, sau mi-a spus colegul meu Ion Chiujdea, care știa de la Maga Mihai. Dar știu ce i-am răspuns: "Nu cred că Securitatea mai poate găsi în arhivă ceva ce n-ar fi știut până atunci. N-am dat importanță acestui lucru și de aceea nici nu știu cine mi-a spus". Au revenit însă mereu și mereu cu această întrebare, iar răspunsul meu, desigur, nu i-au convins că spun adevărul.

Încă de la arestare am adoptat o atitudine detașată, dând răspunsuri în doi peri și făcând comentarii ironice, uneori chiar cinice. Observam că atitudinea mea îi deranjează, ducându-i până la limita enervării, dar își reveneau repede.

Cât am stat la Securitate, cât puteam observa pe geam și cât atunci când am fost dus la plimbare, veșnic se demola și se construia în curtea Securității. Uși și ferestre erau astupate, ziduri erau demolate pentru a face uși și ferestre. După ora 15 până se înnopta, toată Securitatea răsuna și tresărea de bubuituri. Odată, când bubuiau prea de tot, am remarcat:

- Doar o dărâmați dracului. Ar putea cădea pe noi, m-am adresat colonelului planton.

- Nu-i nimic rău, domnule Gavrilă, facem alta la loc.

- Faceți-o, dar n-o mai faceți așa de mare.

Altă dată, unui colonel care lipsise mult de la plantom, i-am reproșat:

- Ați lipsit cam mult, domnule colonel, am crezut că v-ați supărat pe mine! Unde ați fost atâta timp? La care el răspunde:

- În luptă cu dușmanii poporului, domnule Gavrilă!

- Mai aveți și alții în afară de mine? Dar ăștia trebuie că au fost mai afurisiți ca mine, că ați slăbit de când nu v-am mai văzut! Sper să vă refaceți în compania mea.

ÎNTREABĂ KISSINGER DE DUMNEATA, ȘI NOI NU ȘTIM CE ȘĂ-I SPUNEM

Despre legăturile mele cu străinătatea m-au buchisit mult. Problema a luat-o în mână generalul Gergely. Mai întâi îi interesa ce știam despre grupurile de rezistență, din 1946, din jurul Mănăstirii Brâncoveanu de la poalele Munților Făgăraș și despre legăturile lor cu părintele Arsenie Boca. Mi-a fost ușor să neg, căci direct nu am avut legături decât cu câțiva ce m-au vizitat acasă; nu-l cunoșteam decât pe un muncitor Țotea, și de el eram sigur că n-a vorbit. În rest, ei au avut legături cu tatăl meu, care era mort. M-au întrabat dacă știam că și Lucian Blaga se afla la Mănăstirea Sâmbăta în vremea aceea. Întrebarea a fost surpriză și pentru mine.

- N-am auzit pronunțându-i-se numele de cineva și nu l-am văzut la biserică sau în jurul mănăstirii, doar îl cunoșteam de la Cluj. Îl văzusem totuși o dată.

Dacă știam unde își aveau depozitate armele și dacă nu

cumva am moștenit aceste arme. Dacă n-am dat noi întâmplător de aceste arme.

- E ca și când ai găsi acul în carul cu fân. În afara unor arme ruginite ale haiducului Andrei Budac, n-am găsit întâmplător nimic.

-Ce legături ai avut cu Arsenie Boca?

- Personal, n-am vorbit niciodată cu părintele Boca. Cred că nici nu mă cunoștea. Poate din tânguirile mamei când se ducea la mănăstire.

- Ce legături ai avut cu Niculae Petrașcu?

- N-am avut nici o legătură. Eu n-am schimbat niciodată o vorbă cu dânsul.

- Dar îl cunoșteai?.

- Cine nu-l cunoștea în regiune? L-am văzut la o slujbă religioasă la mănăstire.

- Ce oameni îl vizitau în acel timp?

Poate am tresărit bănuind că de la inginerul Gheorghe Toader sau de la cei trei ofițeri a răsuflat ceva, dar mi-am revenit.

- Dacă nici n-am vorbit cu acest om, de unde să știu eu cine îl vizita?

- Dar ai fost implicat cu el și Bujoi în procesul "marii trădări"?

- Am fost o presă foarte nesemnificativă în acest proces și n-am înțeles niciodată de ce m-au introdus și pe mine.

Mă așteptam să revină asupra acestui episod, semn că nu știa nimic precis. A apăsat apoi pe cuvinte, privindu-mă în ochi:

- Ce adrese conspirative ai trimis în străinătate?

Mă așteptam la întrebare.

- Personal, n-am trimis nici o adresă și nu m-am căznit să țin minte vreuna.

- Îți dădeai seama că asta se chema spionaj?

- Nu cred. Spionaj este să trimiți secrete naționale, nu adrese.

- Dar urmau să vină transfugi la aceste adrese.

- Eu îi socoteam luptători. Transfugi sunt cei ce pleacă, fără gând de a se întoarce. Or, aceștia veneau la luptă și la moarte.

- Câți își părăsesc țara sunt transfugi și trădători! continuă el.

- Atunci istoria României e plină de transfugi și trădători, am răspuns eu; pe unul îl chema Ștefan, pe altul Petru Rareș, Ion Vodă, Mihai Viteazu, Bălcescu, Alecsandri și Cuza și toți luptătorii de la 1848. Puțini din oamenii mari ai istoriei noastre care să nu fi fugit peste graniță, că de nu fugeau ar fi fost uciși! Dar s-au întors luptând sau au rămas acolo luptând pentru țara lor.

Îmi venea pe limbă să spun că și Kossuth al Ungariei, a fost mai toată viața lui transfug, dar mi-era teamă că-l înfuriu aducându-i aminte că era maghiar.

- Câți ani ai luat în acel proces?

- Nu știu, că n-am fost de față.

Adevărul e că nu știu nici acum ce pedeapsă am primit în acel prim proces.

-Prin cine ați luat legătura cu Comitetul Național din Franța?

- Prin Ion Vijoli, am răspuns repede, căci el n-ar fi putut suferi, era de mult în SUA.

- Nu-i adevărat, ci prin notarul Moise Câlțea, mi-a servit-o el repede!

- Atunci de ce nu l-ați arestat?

- Pentru că atunci n-am știut.

Profitând de atitudinea degajată ce-o arăta generalul, i-am pus o întrebare ce mă chinuia din 1951:

- Avionul de atunci a fost american sau românesc?

- Eu te anchetez pe dumneata sau dumneata pe mine?...

- Credeam că-i vorba de lucruri intrate în istorie, am mormăit eu.

- Încă nu-s intrate...

- Cine au fost persoanele convenite cu căpitanul Mare la care să revină din străinătate?

- Nu le știu numele! Au fost stabilite cu Chiujdea și nu cu mine.

- Chiujdea a declarat că au fost stabilite cu dumneata.

- Și eu, dacă aș fi fost în situația lui, aș fi procedat la fel, dar adevărul e acesta, căci eu nu am avut cunoștințe comune cu căpitanul Mare.

- Din ce sate erau, cel puțin?

- Asta da, am răspuns eu, asta pot să spun. Desigur, din Berivoi, Recea, Copăceli, Iași, Săsciori, Săvăstreni, Sebeș...

- Destul! De ce nu-mi dai harta Făgărașului?

Asupra acestui subiect au mai revenit și după ce am devenit liber.

- Prin cine trebuia să te întâlnești cu Ion Golea?

- N-a fost vorba de vreo întâlnire.

- Ba da, și nu v-ați întâlnit, că între timp l-am arestat noi. De ce a venit Gheorghe Micu din SUA, în 1970?

- Eu știu...

- Ne interesează ce știi, căci noi știm multe...

- Atunci de ce mă întrebați pe mine, care nici n-am vorbit cu el?

- Dar a vorbit mama dumitale. Și a fotografiat casa voastră.

- Da, am răspuns, mama i-a spus că trăiesc și că sunt căutat în continuare de Securitate. Cât despre fotografiatul casei, mama era convinsă că tot Securitatea a făcut acest lucru.

- Ce legături au existat între Nicolae Lungoci din SUA și dumneata?

- Am fost colegi la liceu.

- Numai atât?

- Jucam fotbal, el în echipa de pe ulița gării și eu în cea de

pe ulița Olarilor. N-au fost alte legături. După câte știu, el a plecat de mult în SUA.

- Și nu te-a uitat!

- Probabil, nu!

- Și nici Ion Halmaghi?

- Probabil nici el.

- A întrebat Kissinger de dumneata, și n-am știut ce răspuns să-i dăm! I-am spus că, după legile țării, dumneata ești un om liber, dar nu dorești să te folosești de libertate. Acum să-mi spui prin ce filieră ai ajuns pe lista lui Kissinger la Departamentul de Stat al SUA?

- Nu știu, dar dacă e așa, s-a făcut fără știrea mea.

Mi-am dat repede seama că această dezvăluire a generalului Gergely mi-a pus o piatră în apă, pe care să stau fără să mă înec. Îmi ziceam că poate acesta-i motivul ce-i face să mă trateze cu mănuși și am continuat mereu să-mi pun pietre sub picioare.

- Aș putea doar să bănuiesc, am zis eu! Poate mătușa mea, care a fost în 1971 în țară și cu care am vorbit și pe care am rugat-o să anunțe pe cei ce mă cunosc, să fi făcut acest lucru...

- Anume pe cine?

- Nu m-am gândit la un nume. Poate a făcut-o vărul meu, Nick Lascu, sau, mai degrabă, soțul verișoarei mele, Goia, care era ofițer în marina americană. Poate altcineva, vreun prieten de-al tatei sau de-al meu, eu am mulți prieteni în America și care, sigur, nu m-au uitat! Din satul meu sunt mai mulți oameni în America decât în sat.

Cam așa a urmat ancheta cu privire la legăturile mele externe. Generalul a venit încă de câteva ori pentru aceste probleme, iar eu am intuit că e mai bine să recunosc și un pic să le exagerez. Poate că văzând că se interesează lumea suspusă de mine, vor renunța să mă ucidă, din considerație față de această lume de care ei aveau nevoie.

Mai târziu am avut confirmarea acestor bănuieli de atunci. În adevăr, emigrația românească i-a înmânat secretarului Departamentului de Stat American încă de pe timpul președintelui Carter o listă cu persoane din România despre care administrația americană vroia să afle ce au devenit. Președintele Nixon a dat-o lui Ceaușescu și acesta a dat-o Securității. Acestui fapt, bănuiesc, se datorește libertatea mea, libertatea, nu și viața, căci comuniștii, ce dau cu o mână, îți iau cu alta.

INVITAT LA CAMERA NR. 7

Era pe la sfârșitul lui noiembrie 1976. Afară era o vreme urâtă, cu vânt puternic și ploaie. Era duminică și în Securitate era liniște. Mă plimbam prin celulă, când zăvorul s-a tras ușor și a intrat cu zâmbetul lui drăcesc colonelul Tudor. El nu mă vizitase de când mă mutaseră aici.

- Ce surpriză, domnule colonel! Vă mulțumesc că nu m-ați uitat.

N-a schițat nici un răspuns, ci a intrat direct în subiect:

- Mergem în Securitate, că mai trebuie să mai dai matale niște declarații. Te rog să mă urmezi. Am ieșit după el. Mai făcusem acest drum. Până să ajungi la camerele de anchetă, erau trei rânduri de porți separate și la fiecare ușă sau poartă se afla un subofițer de Securitate cu câte o cheie. M-am mirat că acum nu se afla nimeni la aceste uși. Colonelul Tudor deschidea ușile din față și le închidea după noi. Ajuns pe coridor, mi-a explicat: "Mai trebuie ca dumneata să schițezi încă o dată ciocnirile ce le-am avut cu voi". Mă gândeam de ce nu mi le-a cerut în celulă, doar aveam și masă, și toc, și lumină. Și-apoi acele schițe le

făcusem de zeci de ori. Deci motivul deplasării era altul. Care? Am început să fiu mai atent.

Am ajuns la camera nr. 7, pe care a descuiat-o și a deschis-o.

- Intră dumneata și fă schițele. Ai hârtie și toc pe măsuță. Eu mă întorc să te iau. Apropo, spuse la plecare, e tare frig în toată Securitatea. Azi nu s-a făcut foc, fiind duminică. Nu deschide geamul!

M-a încuiat și a plecat lăsându-mă în cameră. Eram sigur că aici voi fi iradiat. Dar cum? Camera era aidoma tuturor camerelor de anchetă: două birouri, două fișete încuiate și parafate și, în colț, măsuța anchetatului: mică, scundă, cu scaunul pe măsura măsuței și cu colile albe pe pupitru. Nu vedeam în cameră nimic suspect. Dar de ce foile albe nu erau pe birouri? Eu nu dădusem niciodată declarații pe măsuța din colț. M-am așezat pe scaun, atent și am dat să trag măsuța spre mine; ca s-o potrivesc. Măsuțele din celelalte camere erau din lemn, iar aici, de metal și grea, încât n-am putut-o urni din loc. Spre mine avea un orificiu ca de cheie. "Astfel, mi-am zis, prin acel orificiu ies razele ucigătoare." Poate că numai mi se părea mie, dar auzeam și un zumzet abia perceptibil în interiorul măsuței. În timp ce eu aș fi scris la măsuță, aș fi fost iradiat. Am acționat cum m-am priceput mai bine în situația dată. Am luat colile de hârtie, am deschis fereastra, contrar indicațiilor colonelului Tudor, am tras perdelele peste mine și am început să respir aer de afară. Erau două perdele, una subțire și transparentă și o draperie groasă și grea. Hârtiile le-am măzgălit cu schițe, pe pervazul ferestrei, în timp ce trăgeam cu nesaț aerul de afară, adus de vânt.

După vreo jumătate de oră am auzit pași pe coridor. Am închis încetișor fereastra, am pus colile pe măsuță. Colonelul Tudor a descuiat ușa și mi-a cerut să ies fără ca el să intre în cameră. Nici măcar n-a cerut colile de hârtie. A încuiat ușa de la camera nr. 7, la fel și porțile de fier din cale și m-a dus la celula

mea. Nu mi-a scăpat un rânjet sinistru de pe fața lui. Nici la înapoiere nu am întâlnit pe nimeni.

N-am povestit nimănui această întâmplare, nici soției. Câțiva ani, de câte ori mă durea una sau alta, mă așteptam să izbucnească boala, cancerul. Trecând vremea și văzând că nu s-a întâmplat nimic, nu m-am mai temut. Fie că măsurile luate de mine au fost cele mai bune, fie că mașinăria a funcționat ca în socialism, adică rău, fie că eram eu o rădăcină rea, greu de distrus, fie toate la un loc, destul că după un timp nu m-am mai temut. Poate mai degrabă Dumnezeu mi-a îngăduit să trăiesc, ca mai târziu să fiu mărturie despre ce s-a întâmplat atunci.

ASTA ÎNSEAMNĂ LIBERTATEA?

Alte întâmplări deosebite cât am stat în celulă n-am avut. În câteva rânduri m-au pedepsit, oprindu-mi niște mese. Îi înfuria pe plutonieri faptul că nu le ceream nimic. O dată, când a venit un maior la mine, l-am rugat să intervină să-mi dea un bec mai puternic. După plecarea lui au intrat în celulă câțiva plutonieri, au înlocuit becul, dar mi-au reproșat că nu m-am adresat lor.

Altă dată am fost prins la vizetă când încercam să-mi scot un cui de la pantof, cu coada lingurii. De acolo s-a strigat "stai și nu mișca!" și curând au apărut vreo 4-5 plutonieri în celulă făcând percheziție. Mi-au luat pantoful și mi l-au adus numai a doua zi dimineața. Se vedea că fusese demontat și făcut la loc. Mi-au atras atenția că în astfel de cazuri trebuia să le cer lor clește și ciocan. Eram în continuare vizitat de foștii mei paznici, ofițeri de Securitate, care mă "încurajau". Unul, de altfel, trebuind

să recunosc și acum, un maior brunet, mărunțel mi-a adus un pachet de prăjituri de casă trimis de soția sa. I-am mulțumit cât am putut de frumos. Mi s-a părut mie numai sau acest om îmi purta cu adevărat o oarecare simpatie? Să-și fi jucat cu atâta naturalațe rolul de om cu sentimente nobile? Atunci i-am luat purtarea față de mine drept sinceră și m-am bucurat mult. Nu pentru mine, ci pentru el. Însemna că lumea nu era chiar atât de ticăloasă cum îmi închipuisem eu până atunci. Mai creșteau și flori pe caldarâmul iadului.

A venit de câteva ori un personaj în fața căruia stăteau toți coloneii smirnă. De-abia cu generalul Gergely discuta de la egal la egal. Mă miram că vine să-mi dea numai încurajări, fără să mă mai întrebe nimic.

Era cam pe la mijlocul lunii decembrie. Într-o zi au apărut colonelul Nagy și un maior și mi-au adus o cravată. M-au scos din Securitate și, spre mirarea mea, m-au dus la fotograf. "Fotografii de buletin pentru tata." La plecare, nu m-am putut abține să nu le spun: "Vedeți să nu-mi pună fotografia în vitrină, să mi-o vadă vreun securist și să dați și dumneavoastră de bucluc!"

A doua zi am fost condus la generalul Gergely, sus, la etajul trei. Acesta, când îmi vorbea, obișnuia să se plimbe prin cameră. Mi-a vorbit circa jumătate de oră ceva destul de încâlcit: că luarea unei decizii asupra mea se amână, dar mie mi se va da libertatea, dar nu pe numele meu... că pentru a îndeplini condițiile prescripției mai lipsesc câteva luni și ei, Securitatea, sunt dispuși să mi le acorde. "Vei primi un buletin de identitate pe numele Pop Ion..."

- Nimeni, în afară de un cerc restrâns, nu știe că ai fost prins. Afară ești căutat în continuare după o fotografie robot destul de apropiată de adevăr. O are și ultimul șef de post, de miliție, o au și serviciile de cadre din întreprinderi, și pădurarii. Vrem să verificăm dacă te recunoaște cineva. Vei umbla prin

țară. În caz că vei fi arestat, îți vom da un număr de telefon la care să telefoneze cel ce te va aresta. Nu-ți vei dezvălui identitatea adevărată nimănui. Vei putea merge acasă la Galtiu, în Gura-Văii, la mama ta. Dar toți vor ști că ești în continuare urmărit.

Veștile erau atât de năucitoare, încât, cu judecata înceată ce o aveam atunci, nu reușeam să le clarific și să-mi formez o părere personală. Asta să însemne libertatea? mă întrebam eu în gând.

- Ei, ce zici?

- Ce să zic, ce mai contează cum mă cheamă dacă, după cum spuneți, sunt liber!

Și de n-o fi bine în libertate, munții-s tot unde erau înainte, mă gândeam eu.

Eram gata să plec, când mă opri:

- Apropo, nu vrei să vizitezi Bucureștiul în tihnă și apoi să faci o călătorie de plăcere în țară? Propunerea m-a năucit și mai mult. Nici n-am răspuns. Vei primi o locuință în București și vei merge unde vrei. Apoi, cred că te interesează agricultura, așa că vei vizita zonele agricole din jurul capitalei.

A doua zi am fost scos din celulă, dus în camera de anchetă unde fusesem găzduit cinci luni, am dat hainele de la Cluj în primire, m-am îmbrăcat în hainele mele; acestea fiind subțiri (fusesem arestat în plină vară), mi-au dăruit un pulover gros, destul de frumos, pe care îl păstrez și acum ca amintire. O dacie m-a scos pe poarta Securității, ne-am preumblat pe câteva străzi și a stopat în fața unui bloc elegant, pe strada pe care era Biserica Sfânta Vineri. Am intrat în hol. Mi-au dat cheile unui apartament luxos mobilat, pe ușa căruia stătea scris: N. Florescu.

- Aici nu vă deranjează nimeni, vă faceți singur programul, mergeți unde vreți, mâncați unde vreți, aici aveți nu mai știu câți lei (o sumă destul de mare)... și m-au lăsat cu cheile apartamentului în mână. Mai era până seara. Mă întrebam de nu visez.

După ce am aruncat o privire prin camere și prin dulapuri, unde erau atârnate haine bărbătești și femeiești, am închis ușa și am plecat în oraș. Mergeam la întâmplare pe străzi, m-am pierdut prin mulțime în piața Sf. Gheorghe, m-am urcat în tramvai, m-am dus până la capăt de linie, m-am întors înapoi.

Îmi părea bine că mai recunoșteam câte ceva din Bucureștiul de altă dată. M-am dus întins la Biserica Domnița Bălașa, îngenunchind în fața unei icoane: ''Doamne, poartă-mi Tu pașii și judecă în locul meu, căci fără de Tine, eu nu pot face nimic!''

Mi-am cumpărat covrigi și fructe și m-am întors în apartamentul meu. Nu m-am atins de patul dublu din dormitor. Mi-am tras un fotoliu în antreu, l-am rezemat de ușă, mi-am zis rugăciunea și am adormit buștean. A fost prima zi de libertate și nu mă bucuram deloc.

Trei zile am hoinărit prin București. Am vizitat muzee, magazine, parcuri, am intrat în biserici. Am reușit să-mi depistez chiar și ''îngerii păzitori''. Am observat și când am fost fotografiat. Metoda era aceeași. Un individ se oprea în față, la câțiva metri, se prefăcea că-și controlează servieta, se auzea țăcănitul sec al declanșatorului și insul trecea mai departe. Cum mi-a spus mai târziu colonelul Nagy, Securitatea București fusese sesizată că mă aflu în capitală. Cred că au rămas tare decepționați de a nu mă fi descoperit. Îngerii păzitori nu intrau la socoteală.

A patra zi, o dacie a oprit în fața apartamentului meu și din ea a coborât un colonel, fost planton de-al meu. Vroia să-mi arate el Bucureștiul. În timp ce șoferul galopa pe bulevarde și pe platforme industriale, colonelul îmi explica. Am aflat că fusese elev la ''Matei Basarab'' să că eram exact de aceeași vârstă.

În dimineața următoare, colonelul a venit însoțit de un personaj necunoscut. ''Vom vizita I.A.S.-urile din zona Afumați-Urziceni. Ar fi bine ca dumneata să faci pe reporterul, luând interviuri pe unde mergem.'' Îmi aduseseră un carnet și un stilou

și astfel am intrat la șase-șapte ferme din Gârbovi, Urziceni și satele din jur. Mi-am luat rolul în serios și mi-am umplut carnetul cu sute de date zadarnice: suprafața fermei, profilul agricol, producții la hectar, greutăți întâmpinate, realizări, fruntași în noua revoluție agrară. Mi se dădeau datele automat, cât ce deschideam gura. Nu uit vizita la directorul I.A.S Afumați, ing. Cocoșilă. Bietul om, când ne-a zărit în echipă a îngălbenit. Am încercat să-l liniștesc cu câteva întrebări, din care să reiasă că și eu sunt tot din breasla lui. Dar omul a rămas tot bănuitor, mai ales când l-am întrebat ce văzuse în S.U.A., de unde se întorsese de curând.

În zilele ce au venit, am vizitat obiective agricole din Bolintin , Ciorogârla și liceul agricol din Dragomirești, tot ca reporter, unde l-am intervievat pe director. Mă și plictisisem de noua meserie și mă căzneam să aflu substratul mascaradei în care eram silit să-mi joc rolul. Am găsit o singură explicație plauzibilă: în regiune s-a învârtit cândva un suspect și acum mă duceau peste tot să vadă de nu cumva dă cineva vreun semn din care să reiasă că eu aș fi suspectul acela.

În Ciorogârla am avut chiar o surpriză. Coborând din mașină, șeful de post, care trecea pe acolo, a lipit călcâiele și a strigat ''Să trăiți, tovarășul colonel Ionescu și tovarășul maior...'' (nu-i mai reținnumele). ''Al dracului dobitoc! M-a dat de gol'', zise colonelul. Eu nu-i știusem numele până atuncea. Cei doi m-au întrebat ce părere aveam de cele văzute, dar să fiu sincer. Și am fost sincer: recolta de porumb se vede că a fost bună (se mai recolta încă), semănăturile îs frumoase, viile au fost bogate, dar în ogrăzile sătenilor domnește sărăcia. Unde-s grajdurile de vite, coșerele de porumb? Nu se vede o vacă! De unde beau copiii acestor oameni lapte? Și de ce atâția măgari? Ce fac cu ei? M-am mirat de răspunsul maiorului de miliție: ''Cu măgarii fură de pe câmp, ocolind drumurile.'' Îmi venea să spun mai multe, dar am tăcut.

În Bolintin, m-am mirat de ploaia de culori țipătoare cu care erau vopsite casele, chiar și acoperișurile. "Așa a vopsitori în București", spuse maiorul. "Fură din toate vopselele și și împestrițează casele așa cum arată." M-au mai lăsat o zi în apartament, apoi m-au anunțat că pot pleca acasă. Mi-au cerut să nu-i spun soției unde am fost, să găsesc eu ceva. Mă pot duce la Făgăraș, dar ai mei să rămână convinși că sunt tot urmărit. După o săptămână trebuia să mă prezint în orașul Sebeș, la muzeul de istorie, la o anumită oră; voi fi așteptat. Mi-au cumpărat bilet de tren, colonelul Ionescu m-a condus la gară și a stat până a plecat trenul. I-am mulțumit pentru modul cum am fost tratat în instituția dumnealor și pentru frumoasa excursie. Mi-am luat la revedere.

În compartiment se mai aflau doar trei persoane: un tată, cică profesor pensionar și fiicele dumnealui, una blondă, tânără și drăguță, alta, între 35-40 de ani, șatenă, cu fața ovală, și care-și avea locul lângă mine. Se întorceau acasă dintr-o excursie la București. Discutau între ei, dar se vedea de la o poștă că totul era cusut cu ață albă. M-am arătat drăguț și m-au primit repede în cercul lor. Mai ales vecina mea se străduia din răsputeri să fie o prezență agreabilă.

Mă uitam la ea și-mi aduceam aminte că, într-o discuție "amicală" cu colonelul Tudor, la cererea lui insistentă, mi-am descris idealul feminin. Vecina mea se încadra perfect în portretul făcut de mine atunci. Era mare iubitoare de natură, mai ales de munți. Când am trecut pe Valea Prahovei, s-a arătat îndrăgostită de zăpadă, vroia să vadă toate piscurile și, aplecându-se spre fereastră, îmi lua mâna ca să-mi arate undeva ceva frumos pe vârfuri, lăsând o șuviță de păr să-mi mângâie ca din întâmplare obrazul.

S-a făcut noapte. Becul din compartiment nu funcționa. Deabia o lumină discretă ajungea de pe coridor. Dar nu era nevoie

de lumină, căci ochii negri ai vecinei mele luceau în întuneric. Știa să-și joace rolul. La Mediaș, tăticul și surioara au coborât, după ce și-au luat rămas bun și s-au sărutat. În compartiment am rămas numai noi doi, ea urmând să călătorească până la Sebeș, unde locuia. Vecina deveni tot mai melancolică. Dar stația Teiuș nu era departe. Aici trebuia să stăm trei ore, până ce un tren pleca spre Vinț. M-a invitat la restaurant. I-am răspuns că, întâmplător, nu mi-au mai rămas bani. A insistat până am primit și, în fața unui pahar de coniac, simpatica mea vecină mi-a depănat incredibila poveste a unei dragoste nefericite. Acum era liberă, funcționară la o întreprindere și dornică de prezența unui bărbat care s-o înțeleagă și s-o iubească.

M-am lăsat și eu înduioșat de poveste, am încurajat-o, doar e încă tânără și drăguță și, sigur, își va îzbândi visul și-și va reface viața. Așa au trecut cele trei ore. Ne-am urcat în trenul de Vinț. În halta Sântimbru mi-am luat rămas bun, nu înainte de a-mi repeta de câteva ori adresa ei din Sebeș: "Dacă veniți vreodată în Sebeș, vă rog, nu mă ocoliți!" Coborând din tren, socoteam toată poveste încheiată.

Primul lucru ce l-a observat soția a fost că nu mai luam măsurile de precauție de altă dată la intrarea în casă. "Pe unde ai fost?" I-am făcut semn să mă urmeze în mijlocul curții, de teama unor microfoane ascunse în casă. I-am povestit tot ce pățisem în cele șase luni de când plecasem. A fost tare înfricoșată la început, dar liniștea pe care o arătam eu a potolit-o. Am petrecut primul Crăciun fără prudența de odinioară. Peste o săptămână eram în Sebeș, la muzeu, unde îmi dăduse colonelul Ionescu întâlnire.

A venit foarte târziu. S-a scuzat că a întârziat și m-a mai întrebat câteva fleacuri, din care am înțeles că nu acesta era scopul chemării mele acolo. Mă temeam să nu fiu lovit de vreo mașină sau atacat de cineva pus anume. În lipsa altei arme, mi-am luat un bolovan în buzunar și m-am dus în stația de autobuz,

așteptându-l pe cel de Alba-Iulia. Era lume multă. Am așteptat cu toții mai bine de o oră. "Așa ceva nu s-a mai întâmplat niciodată", ziceau unii, alții înjurau, mulți au renunțat să mai aștepte, eu mai speram și mă plimbam să mă încălzesc, când o domniță elegantă îmi zâmbește de sub adăpostul unei hăinuțe de blană:

- Ah, ce surpriză, ce faceți aici?

Îi spun necazul.

- Și nu v-a dat în gând să mă căutați? Stau destul de aproape. Mi-a arătat și strada pe unde s-o iau.

- Autobuzul de Alba de multe ori nu circulă, tren către Vinț nu mai e decât dimineață, se face ger! Dacă nu vine autobuzul, vă invit la mine, am unde vă culca.

I-am mulțumit pentru invitație și i-am promis că mă voi folosi de ea dacă nu pot rezolva situația altfel. Acum știam de ce am fost chemat la Sebeș spre seară. Am făcut autostopul cu alți călători și așa am ajuns la Alba-Iulia, de unde am luat un tren potrivit. Nu am mai văzut-o niciodată pe simpatica doamnă.

În felul acesta am fost în luna următoare chemat la Deva și la Hunedoara. La Deva aveam întâlnire la statuia lui Petru Groza, la o oră de amiazi. Mă aștepta colonelul Nagy:

- Vă cere generalul, domnule Gavrilă, încă o declarație despre ce ați făcut cu armele, dar unde să o scrieți? A, da, știți ce, duceți-vă la poștă. Acolo sunt mese și puteți scrie.Vă aștept aici peste două ore. M-am dus la poștă și m-am așezat la masă, ca să scriu, gândindu-mă care era rostul adevărat al acestei manevre. În poștă intrau și ieșeau oameni cu treburi. Un singur tânăr, la o altă masă, ședea cam fără rost, citind ziarul.

În timp ce eram atent la ce scriu, am auzit la ghișeu o voce indignată: "Doamnă, eu mi-am plătit regulat telefonul, aici aveți chitanțele!" De când nu mai auzisem eu această voce! Am ridicat puțin capul și în fața ghișeului l-am zărit pe fratele meu de altă

dată, pe doctorul Iancu Moraru, așa cum îl știam cu 30 de ani în urmă, atât că, în locul coamei ondulate de aur ce o avea atunci, acum se afla una albă. Funcționara i-a luat chitanțele. Doctorul se plimba nervos prin sală. Am intuit toată înscenarea: Din faptul că am spus că m-am oprit o dată la Deva, bănuiau că am luat legătura cu doctorul Iancu Moraru. Aranjând această întâlnire "neprevăzută", voiau să vadă dacă dăm vreun semn că ne-am mai văzut. În realitate, nu-l văzusem pe doctor. Nici nu știam că se afla la Deva.

Am continuat să scriu fără să fiu atent la ce se întâmpla în jur. După un timp, funcționara a apărut la ghișeu și și-a cerut scuze că l-a chemat pe doctor din greșeală. "Doamnă, să nu se mai întâmple!" a răspuns doctorul și a plecat. Peste două ore am ieșit la colonel cu cele scrise și i le-am dat.

CHEMAT LA BRAȘOV

Inițial am fost chemat la Sibiu. Mi s-a precizat și cu ce tren să călătoresc, și cu ce vagon.

Era un accelărat spre București. În gara Sibiu mă aștepta maiorul Gomoi (?), care l-a scuzat pe colonelul Nagy că mă chemase; acesta era reținut de treburi la Brașov, unde trebuia să merg și eu. Mi-a înmânat un bilet de tren Sibiu-Brașov. Pe când îmi căutam locul înscris pe bilet, mă gândeam ce-o fi însemnând manevra asta. În compartiment erau trei persoane: două doamne între 40-50 de ani, soțul uneia dintre ele, în care am recunoscut pe un fost camarad de la Școala Militară Abrud 1944 (nu-mi mai amintesc bine numele). El n-a dat semn că mă recunoaște.

I-am dat eu câteva amănunte și și-a adus aminte de mine. Până la Brașov am schimbat o mulțime de amintiri din viața cazonă, întâmplări vesele și triste. M-a mirat că soția lui cunoștea cu amănunte aceste episoade, încât, în glumă, am întrebat-o în ce pluton și în ce grupă a fost, de nu-mi aduc aminte de dânsa. Fostul meu camarad călătorea la București.

M-am întrebat atunci și mă întreb și acum, căci n-am observat la fostul meu camarad nici o tendință de a mă trage de limbă, ce rol avea el în piesă. Eram gata să cred același lucru și despre a doua doamnă. Era, sau cel puțin așa susținea, că este juristă; se ducea la Brașov pentru un proces. Am coborât o dată cu jurista, în gara Brașov. Am luat autobuzul, ea a coborât la tribunal, iar eu la Hotelul "Carpați".

Maiorul Gomoi îmi ceruse să aștept în holul hotelului. Am așteptat ore întregi fără să vină colonelul. Între timp, apărură, unul după altul, indivizi care se comportau după același tipic: scoteau un ziar și citeau, mă măsurau cu privirea, mai citeau câtva timp, împachetau ziarul și plecau.

Târziu, după masă, a apărut colonelul Nagy, grăbit. Și-a cerut scuze că m-a deranjat să vin până la Brașov, că m-a făcut să-l aștept, dar intervenise ceva important: generalul Gergely vroia să-mi dea posibilitatea să lucrez. Pentru asta trebuia să merg nu știu pe ce dată la Hunedoara. Am ieșit împreună din hotel, m-a însoțit o bucată de drum, mi-a arătat stația de autobuz (măcar că eu nu-i cerusem acest lucru) și ne-am despărțit.

Surpriza am avut-o în stație. Aici m-am întâlnit "din întâmplare" cu doctorul Nicolae Cordea, consătean după tată, fost coleg de liceu; la el mă adăpostisem la Cluj, urmărit de Securitate; cu el mă întâlnisem de câteva ori în timp ce eram în munți, el ne-a dat medicamente. Nu-l mai văzusem de prin 1952. A venit el la mine. Pe autobuz a fost destul de reținut. M-a invitat la el acasă, unde era singur, soția fiindu-i plecată. Pe stradă a

devenit altul. "Cred că nu-ți închipui, Ioane, că ne-am întâlnit întâmplător. Întâlnirea a fost aranjată de cel de care te-ai despărțit. M-a obligat să-i servesc de mult. Sper să nu-ți fi făcut vreun rău. Știau că suntem consăteni, că tații noștri au fost prieteni, că am fost colegi de liceu și studenți la Cluj. N-au știut că ne-am întâlnit după 48. Am fost trimis la mama ta, ca să aflu de la dânsa despre tine. Am profitat de ocazie s-o ajut și s-o tratez când a fost bolnavă. Același lucru l-am făcut și cu surorile tale. Ei îmi cereau să le smulg vreo mărturie despre tine. Le-am spus întruna că ele nu știau nimic despre unde te afli, că sunt convinse că nu mai exiști, că ți-au slujit și parastasul de 7 ani. Bănuiesc că m-au crezut. Am luat autobuzul acesta, ca să cobor mai departe de casă, să avem timp de vorbit.

Acum, fii atent! Eu trebuie să aflu de la tine câteva amănunte: dacă ai luat legătura cu Gheorghe Micu din America, când a fost în țară, cu Pavel Mârza, cu Iancu Moraru și cu Manole Vlad." "Vlad trăiește?" am întrebat eu. "Da, trăiește într-un sat de lângă Caransebeș. Au avut de gând chiar să mă trimită la el, să-l trag de limbă. Știu că am locuit o vreme împreună la Cluj. Îl socotesc foarte periculos, de altfel ca și pe ceilalți. Le-am spus că, după câte îl cunosc pe Manole, mie nu-mi va spune vreun secret și cred că au renunțat. Îi mai interesează de la cine ai aflat tu că s-a găsit arhiva frăției. Vezi că acasă tot ce discutăm va fi înregistrat. Am dat sute de declarații despre tine în cei 25 de ani. Îi interesau obiceiurile tale, defectele tale, viciile tale. Am încercat să-i îndrept pe piste pe care, sigur, tu nu te aventurai." Mi-a repetat de câteva ori ce trebuia să afle de la mine și, până să ajungem acasă la el, am făcut un plan în mare cum să ne comportăm în fața magnetofonului. "Mi-au cerut să te reții până la trenul de 7 seara. Vin și eu să te conduc până la gară."

Acasă la el ne-am jucat rolul cât se poate mai firesc. La ora 7 ne-am îndreptat spre gară, unde am înțeles imediat de ce eram

"programat" să merg cu trenul de 7: jurista mea se întorcea cu același tren. Era pe peron și se uita în toate părțile, parcă așteptând pe cineva. S-a liniștit când m-a văzut.

- Ce coincidență, să călătorim tot împreună!

- Ce mult mă bucur și eu, i-am răspuns. Până la Sibiu aveam să ascult încă o nefericită în dragoste, ce trăia singură și neconsolată. Am ajuns în Sibiu după ora 9. Spre Vinț n-aveam tren decât dimineața și simpatica mea tovarășă de drum m-a invitat să mă odihnesc la dânsa, decât să rămân în gară. I-am mulțumit frumos pentru invitație, dar nu o puteam accepta, căci aveam răul obicei de a mă pune greu pe picioare din somn și aș pierde trenul de 4 dimineața; or, eu trebuia să fiu acasă a doua zi dimineață.

"Și știți proverbul: Cine are soție are stăpân." N-am prea înțeles ce urmărea în fond să obțină Securitatea prin femeiuștile acestea cu care vroiau să mă încurce. Unele informații pe care altfel nu le putea obține? Să mă compromită moral, distrugându-mi familia? Să mă șantajeze? Oricum, cursele erau cusute cu prea multă ață albă ca să nu bată la ochi.

TOVARĂȘUL POP REPARĂ LĂDIȚE DE SERĂ!

M-am întâlnit cu colonelul Nagy dimineața, pe la ora 8, în Hunedoara.

- Te duci la directorul combinatului, Faur, și el știe ce are de făcut. Vii apoi, la ora 12, la restaurantul Hotelului "Cinciș".

În două, trei ore, dat pe mâna unor subalterni zeloși, eram

angajat, ca muncitor necalificat, la sera combinatului, cu loc în căminul de nefamiliști și cu cartelă la cantină. La ora 12 m-am dus să-l întâlnesc pe colonel în sala restaurantului, după înțeles. Aici, toate mesele erau ocupate de persoane cam de aceeași vârstă, 40-50 de ani. Am înțeles imediat ce fel de oameni erau când la o masă l-am zărit pe colonelul Securității din Cluj. M-am uitat peste tot, dar colonelul Nagy nu era în restaurant. Ulterior, când l-am întâlnit pe colonel, mi-am arătat indignarea. Mi-a răspuns zâmbind destul de ironic: "Conducerea Securității din țară a fost convocată la Hunedoara; doreau toți să te vadă la față." N-am prea fost încântat de astfel de regizări. Colonelul Nagy a ținut să mă consoleze: "Nu facem totdeauna în viață ce ne convine nouă, domnule Gavrilă!" "Vorbiți de mine sau de dumneavoastră." Nu mi-a răspuns.

A doua zi m-am prezentat la lucru. Am înțeles imediat că șeful serei, Zavossi, era instruit cum să se poarte cu mine. Nu mi-a pus, în patru luni, nici un fel de întrebare indiscretă, nu m-a favorizat, dar nici nu m-a umilit. Am intrat în echipa de lucru formată din 7-8 angajați, bărbați și femei. Oamenii m-au primit bine. N-aș fi avut nimic deosebit de povestit, decât că în echipă se aflau doi bucovineni iehoviști. Avuseseră probleme grave cu pieptul: stătuseră pe la sanatorii și, după cum se comportau, aveau să ajungă din nou. Făcuseră și închisoare pentru credința lor. Era frig, afară ploua și ningea și ei munceau numai în cămașă și salopetă. Munceau, era numai o vorbă, dar se încrâncenau pe muncă, încruntați, fără pauze, uzi de sudoare și de ploaie. La sfârșitul orelor cădeau de oboseală. Socoteau asta o împlinire a unei porunci divine de a munci pentru stăpân, acesta fiind Zavossi, care nu le cerea un asemenea zel. Credeau în întemeierea unei împărății a lui Dumnezeu pe pământ, în care ei, cei aleși, vor fi stăpâni, iar restul păcătoșilor - robi. Pe mine, care încercam să-i

aduc la dreapta judecată, m-au amenințat că mă vor lua robul lor. Nu se mulțumeau să se chinuie singuri, dar ne amenințau ca să-i urmăm și ne pârau. Când nu aveam porunci precise de lucru, mutau materialele din curte fără rost, pentru a le readuce la loc după câtva timp. Nu sufereau radioul și televizorul, pe care le socoteau instrumente ale satanei. Nu admiteau să li se dea injecții. Unul nu și-a dus copilul bolnav de pleurezie la medic, de au sărit vecinii și l-au dus cu forța. Când a fost cutremurul din 4 mai 1977, unul a îngenuncheat în fața blocului, cu mâinile în sus, rugându-se: "Potopește-i, Doamne, arată-le puterea Ta!"

A venit un transport de lădițe stricate și Zavossi m-a pus să le repar. În felul acesta am rămas cu mine însumi, având timp să gândesc. Lucrurile au durat așa până la sfârșitul lui mai 1977. În tot acest timp am evitat să stau de vorbă cu oricine încerca să se apropie de mine, bănuind că eram pus în seama unor agenți. În una din zile am fost chemat de un ofițer de miliție, care a început o adevărată anchetă cu privire la identitatea mea, deoarece, după cum au cercetat ei, nu există cineva cu numele meu în registrul stării civile indicat de certificatul de naștere menționat în buletinul de identitate. Mi-a cerut să-i aduc certificatul. M-am folosit de numărul de telefon ce-l aveam pentru astfel de cazuri, ca să-l pun la curent pe colonelul Nagy. Acesta mi-a spus: "Dă-i în... Părăsește Hunedoara, du-te acasă și telefonează-mi peste două săptămâni!" Așa mi-am încheiat șederea la Hunedoara. N-am înțeles niciodată rostul angajării mele aici. Ei susțineau că mai erau necesare câteva luni pentru ca să mi se poată aplica prescripția condamnării.

TRIMIS LA MANOLE VLAD CA SĂ-L DESCOS

Era cam după o lună de la angajarea mea la Hunedoara.

Într-o zi, pe când ieșeam din combinat, m-a așteptat colonelul Nagy cu o mașină:

- Mergem la Deva, te așteaptă generalul.

- Ceva rău? am întrebat eu.

- Depinde de dumneata.

M-a dus la un bloc și am intrat într-un apartament. Generalul Gergely m-a primit binevoitor, parcă prea binevoitor. Mi-a făcut câteva complimente, legate de cum arătam, bronzat de soare, apoi deveni serios.

- Domnule Gavrilă! (l-am sesizat imediat pe "domnule", deoarece înainte îmi zicea pe nume), eu cred că dumneata ești sătul până peste cap de viața asta de câine pe care ai dus-o. Situația dumitale este încă în cumpănă, așa și-așa, mi-a arătat cu mâinile. Avem încă îndoieli în privința bunelor dumitale intenții. Dar uite, noi ne-am purtat frumos cu dumneata, ai un serviciu, în loc să stai la închisoare în cel mai bun caz. Pe viitor, dacă vei fi așa cum sperăm noi, vei fi liber, cu numele dumitale, dar trebuie să ajuți Securitatea într-o problemă.

- Să vă ajut eu pe dumneavoastră, atât de bine organizați? Glumiți, domnule general!

- Da, dumneata o poți rezolva mai bine ca noi...

- Pot să știu și eu problema dumneavoastră?

- Desigur, pentru asta te-am chemat! E vorba de colegul, camaradul dumitale, Vlad Manole.

Am tresărit:

- Dar, Vlad Manole mai trăiește?

- Presupunerea dumitale din declarație că e mort e o simplă presupunere. Iată declarația dumitale.

Într-adevăr, când m-au întrebat despre fostul meu coleg de facultate, am scris că îmi închipui, după tot ce s-a întâmplat în Banat, că Vlad Manole e mort. La întrebarea lor "ce evoluție posibilă ar fi avut Vlad Manole dacă ar fi trăit?" scrisesem: "văzând marile realizări și politica națională a președintelui Nicolae Ceaușescu, le-ar fi apreciat la justa lor valoare și ar fi devenit un cetățean bun al țării".

- Ai cam scăldat-o tu în vorbe, dar ai scris mai departe: "Dacă ar fi trăit și aș fi știut unde locuiește și aș fi avut nevoie de sprijinul lui, aș fi avut încredere în el că m-ar fi ajutat."

În adevăr, erau vorbele mele, ce le scrisesem atunci, credeam eu, memoriei camaradului meu.

- Și n-a evoluat astfel, dacă spuneți că trăiește?

- Din păcate, nu, n-a evoluat astfel și n-a apreciat faptul că i s-a permis să fie liber. Avem bănuieli grave asupra lui. Dumneata poți face ca aceste bănuieli să devină certitudini.

Stăteam pe gânduri. Luat prea repede, cu judecata mea înceată, înțelegeam un singur lucru: fratele meu Manole Vlad se află în pericol.

- La ce te gândești? interveni generalul.

- La ce spuneți dumneavoastră și nu-mi vine să cred!

- Da, acesta-i adevărul! Apoi cu glas solemn: Îți iei angajamentul că vei ajuta organele de stat în aflarea adevărului? (Eram încă din timpul discuției hotărât să zic da, dar am ezitat să răspund.) Ei, ce zici, ce stai pe gânduri?

- Mă gândesc să nu-mi cereți să declar lucruri care să nu fie adevărate.

- Nu, Securitatea nu mai lucrează cu provocări. Ne interesează adevărul!

- Atunci primesc, am zis eu!

- Bine, pe noi ne interesează la Vlad Manole două lucruri: cu cine are legături la Caransebeș, Lugoj și Timișoara? Dacă există ceva organizat sau numai legături? Al doilea lucru e dacă are sau știe de o filieră de trecut granița. Te vei prezenta la el în situația dinainte de arestare. Ești încă urmărit, condamnat la moarte, nu mai ai unde să stai, nu mai ai răbdare și-i ceri ajutorul lui. El va căuta să te ajute, fie adăpostindu-te undeva, sau se va oferi să te treacă granița. Trebuie să procedezi cu tact, că ai în față o vulpe bătrână. Acesta e planul în mare. Colonelul Nagy îți va da amănuntele.

S-a ridicat în picioare, și eu la fel. Înainte de a pleca, m-a oprit din nou cu o voce pe care nu i-o recunoșteam, în timp ce din ochii verzi îi ieșeau fulgere amenințătoare:

- Ascultă, Gavrilă (s-a terminat cu domnia), să nu încerci să ne trișezi! Cred că-ți dai seama ce înseamnă a induce în eroare organele de stat. Te distrug! Te dis-trug!

- De asta nici nu mă îndoiesc, am răspuns cât mai calm posibil. "Măcar atât am învățat de când am avut de lucru cu voi", mi-am răspuns în gând.

În zilele următoare n-am mai avut liniște. Întorceam problema pe toate fețele. Un lucru era sigur. Manole era în pericol și trebuia prevenit de pericolul ce plana asupra lui. Uneori, o întrebare diavolească mă ispitea: Dar dacă Manole s-a schimbat? Și ei numai îmi încearcă buna-credință? Sau poate că el nu va avea încredere în mine? Oricum, eu așa trebuia să fac, să-l previn cu orice risc. Și-n minte îmi venea bucovineanul Vasile Motrescu, și atâția care și-au riscat viața pe această carte. Mă așteptam să fiu trimis de colonelul Nagy foarte repede la Manole Vlad, dar a trecut mai bine de o lună până m-a așteptat la ieșirea din schimb. Planul era următorul: "Iei autobuzul de Hațeg la ora cutare, de acolo cel de Caransebeș de la ora..., din Caransebeș, cel de seara

la ora și peronul cutare, până la Zerveşti, te duci la casa lui Vlad Manole, vei intra cu el și cu cine te va întâmpina în casă, vei spune'' (urmau cele spuse de general în amănunțime). Alcătuise și un dialog probabil în mai multe variante. L-am rugat să-mi repete planul de mai multe ori, sub motiv să-l înțeleg mai bine, dar eu vroiam să citesc printre vorbe ceea ce nu vroia să spună. Astfel, în toate variantele insista să intru în casă și acolo să-i vorbesc lui Manole. Făcând legătura cu faptul că a așteptat mai bine de o lună, devenise sigur că în casă avea ceva suspect. Sigur, acolo plasaseră microfoane și convorbirea noastră va fi ascultată, înregistrată. Mi-am schimbat planul în funcție de acest amănunt. După convorbirea cu colonelul, m-am dus la biserică, m-am mărturisit și cuminecat și m-am rugat lui Dumnezeu să-mi călăuzească El pașii.

Am ajuns la Zerveşti, pe la ora 19, pe întuneric, fără incidente. Autobuzele au funcționat cu precizie de ceasornic, semn că au fost bine dirijate. Fusesem supravegheat permanent de însoțitori care se schimbau la fiecare autobuz. Unul coborî o dată cu mine și mă urmărea de departe ce fac. Ei nu mi-au spus cum voi găsi casa lui Manole, bănuind că știu, dar, în realitate, nu știam. Am întrebat vreo trei persoane până am dat de casa lui. Acesta nu era acasă, ci la căminul cultural, cu o nepoțică, la serbare. Am socotit că-i mai bine să nu mă duc eu să-l chem. Mama lui Manole m-a invitat în casă, i-am spus că sunt un fost coleg. M-am informat despre el ce face, cu ce se ocupă, așa că, la venirea lui Manole, știam destul de multe despre el.

Manole nu m-a recunoscut. Mă săgeta întrebător cu privirea cunoscută.

- Timbrul vocii îmi pare cunoscut, dar fizionomia nu!

- Sunt Gavrilă.

- Eu știu că Gavrilă-i mort, mi-a răspuns destul de rece. Mai vroia să-mi spună ceva, dar i-am făcut semn cu degetul să

tacă, arătându-i urechea, semn că suntem ascultați. A tresărit, eu i-am zâmbit cu înțeles să fie liniștit și i-am spus povestea așa cum era comandată de Securitate.

- Manole, pot dormi noaptea asta la tine? Și din cap i-am arătat să spună nu.

- Nu se poate, eu stau în casa cumnatului meu.

- Atunci eu mă întorc cu primul autobuz, i-am răspuns. Mai am douăzeci de minute, trebuie să plec. I-am făcut semn să mă însoțească.

- Și eu mă întorc la căminul cultural, mi-a răspuns Manole. Mai bine nici că se putea petrece întâlnirea.

Odată ajuns în stradă, m-a întrebat:

- Ioane, ce înseamnă asta?

- Dragă Manole, taci și ascultă: I-adevărat că am stat ascuns mai 30 de ani, dar am fost anul trecut arestat. Acum sunt în mâinile lor, la sera combinatului Hunedoara. De mi se întâmplă ceva, să știi unde eram. Sunt trimis de ei la tine. Tot ce am vorbit în casă a fost ascultat sau înregistrat. Ai microfon în casă.

- Imposibil! a intervenit el.

- Ai sigur, am răspuns eu. Nu-mi mai spune nimic, taci și ascultă. Îi interesează cu cine ai legături la Caransebeș, Lugoj și Timișoara și dacă ai sau cunoști o filieră de trecere a granitei. Tu trebuia să te oferi să mă ajuți și să mă reții la tine. Uite ce faci: Mâine dimineață te duci la ei și le spui:

- Domnilor, a venit la mine un ins care susținea că e fostul meu coleg de facultate, Gavrilă. Nu știu ce să zic, parcă era și nu era el, (așa cum ai spus tu), timbrul vocii era, dar fizionomia nu. Susținea că stă ascuns și citește de 30 de ani, dar individul avea fața bronzată de soare și mâinile zgâriate și palmele pline cu bătături. Eu știu ce să zic? M-am gândit toată noaptea. Eu îmi fac datoria să vă anunț.

I-am repetat de câteva ori povestea.

- Nu e bine să anunți în seara aceasta, că nu te vor crede că ai vrea să mă vinzi. În rest, știi tu ce să vorbești. Fii atent, că viața mi-e în vorbele tale. Am mai vorbit câteva lucruri despre colegi, despre cei dragi de demult.

- Nu ne sărutăm la despărțire, că suntem urmăriți. Spui că pe drum ți-am repetat ce am vorbit în casă.

- Mă Ioane, te omoară, măi frate! Am ridicat din umeri. Venea autobuzul de noapte. Ne-am despărțit cu lacrimi în ochi. Peste câteva zile am dat o declarație colonelului Nagy despre întrevederea cu Manole. Nu știu ce părere a avut Securitatea, destul că nu a mai amintit nimic despre acest capitol.

După Revoluție, am corespondat cu Vlad Manole. A doua zi dase și el o declarație, în sensul în care i-am cerut eu. Temându-se că va muri (a și murit în 1992) și cineva va da peste declarațiile noastre la Securitate, mi-a trimis o declarație în care arăta înțelegerea noastră din seara aceea, ca lucrurile spuse de noi la Securitate să nu fie pentru cineva piatră de poticnire și să ne taxeze drept agenți de-ai lor.

ÎN SFÂRȘIT, CU BULETIN PE NUMELE MEU

Părăsind Hunedoara, mai bine zis fugind de miliție, care mă găsise, m-am întâlnit cu colonelul Nagy.

- Dă-i dracului de imbecili, nici măcar nu s-au gândit să vă aresteze. Au dat în urmărire pe Pop Ion, dar sunteți sub protecția noastră.

Am zâmbit cu amar. Din câte am avut de-a face cu

Securitatea, știam că era o veche discordie între aceasta și Miliție. Mi-a fost dat să aud toate epitetele la adresa milițienilor: nătărăi, mocofani, chilipirgii, porci de tăiat și altele de același fel. Mi-a cerut ca în 29 iunie (era în 1977) să mă prezint în București cu un tren anume.

- Să nu uit, a început să se vorbească de dumneata în țară, în județ și în sat. Dacă vei avea neplăceri, apelezi la telefonul știut. Dacă cineva te întreabă, fie și din organele de stat, susții că dumneata te-ai predat la București organelor de stat. Inventezi dumneata o poveste plauzibilă.

- N-am nimic împotrivă, am răspuns.

Ce va fi zis Securitatea în țară, nu știu. Știu numai reacția Securității și Miliției din județul Alba, când li s-au refuzat primele anuale din pricina mea și mă înjurau aproape fățiș.

- Ferește-te să nu cazi cu ceva în mâinile lor, m-a sfătuit prietenește colonelul Nagy.

A urmat vâlva în sat când s-a aflat că doamna Anuța a ținut pe cineva ascuns 21 de ani. Toată lumea mă urmărea înspăimântată, curioasă și uneori dușmănoasă. Femeile rămâneau la gard cu mâna la gură. Toți se așteptau ca soția să fie arestată și condamnată, și se mirau că lucrul nu se întâmplă. Am întâlnit și priviri de simpatie din partea unor oameni și m-am bucurat. Unii erau convinși că, în realitate, sunt doctorul Săbăduș și chiar și acum sunt unii din cei care mai cred acest lucru.

În 29 iunie 1977, de Sf. Petru și Pavel, eram la București, exact la un an de la arestarea mea în Cluj și la 22 de ani de la venirea mea în Galtiu. În Gara de Nord mă aștepta maiorul Gomoi, care mi-a spus că vom merge la tribunalul militar, unde urma să se judece cazul meu. M-a lăsat pe o bancă, în grădina tribunalului și a ieșit după vreo oră cu sentința nr. 76, prin care s-a hotărât că, întrucât timp de 7 ani pedeapsa cu moartea nu a fost executată, se comută automat în muncă silnică pe viață, care,

prin trecerea a 20 de ani de la comutare, este prescrisă și, prin urmare, eu eram un om liber, așa cum prevăzuse șeful Securității din Cluj.

- Vă veți duce la primărie și veți cere certificatul de naștere și apoi la miliție pentru buletin, a spus maiorul Gomoi, dându-mi sentința.

Ce spaimă am băgat în funcționarii comunei mele, Recea, pe care i-am luat nepregătiți. O biată secretară tremura ca varga bâlbâindu-se, abia având putere să fugă în biroul primarului, care se uita la mine numai prin crăpătura ușii biroului său. Desigur, au dat telefoane la Miliție și la Securitate și numai apoi mi-au eliberat certificatul. Miliția Făgăraș mi-a creat oarecari greutăți, cerând ca mama să dea o declarație scrisă că eu eram într-adevăr fiul ei. În timp ce eram în Primăria Recea, de față se afla un văr de-al meu de-al doilea, rămas, săracul, handicapat de pe urma războiului. A fost singurul care m-a recunoscut dintr-o dată cine eram, deși pe drum mă întâlnisem cu o mulțime de oameni, care n-au dat nici un semn că m-ar recunoaște. Acest om slab de minte s-a dus înaintea mea la mama și i-a spus că m-a văzut, dar că el n-a vorbit nimic și n-are să spună la nimeni nimic.

Nu mai țin minte dacă acum sau altă dată colonelul Nagy mi-a cerut să mă duc la poșta din Făgăraș, nu știu cu ce scop. Știam că motivul e altul, așa că am fost atent. Alături de scările poștei erau vreo opt persoane, care se uitau atent la mine. Unul dintre cei prezenți, privindu-mă, a izbucnit într-un plâns cu sughițuri. Uitându-mă atent, am recunoscut în el pe vecinul meu din copilărie, Gheorghe Șerban, mai mic decât mine cu câțiva ani. Fusese în miliție, cică dat afară, rămăsese ca vagabond în sat și în Făgăraș, iar mai târziu fusese purtat pe la diferite întreprinderi prin țară, să mă recunoască dacă aș fi fost acolo. După felul cum plângea acum, se părea că se bucura că mă vede

viu. Am tras concluzia că nu-mi voise răul niciodată, că făcuse servicii Securității constrâns și nu de bună voie. M-am bucurat totdeauna când am constatat că lumea nu-i atât de rea precum ar fi putut să fie.

ȘOMER APROAPE UN AN

- Acum pot să-mi găsesc un loc de muncă? l-am întrebat pe colonelul Nagy.

- Desigur, și e bine să faci acest lucru, dar să mă anunți dacă ai reușit sau nu. Știam din ziare că la direcția agricolă Alba lucra fostul meu coleg de facultate Csiasar Iuliu. L-am găsit repede și m-a primit ca pe un înviat din morți. Nu-i venea să creadă că mă aflu în carne și oase în fața lui. A și pus mâna pe receptor, anunțându-i pe toți colegii cărora le știa telefonul; am vorbit și eu cu ei. Numai cine a stat ani de zile izolat de societate poate înțelege bucuria ce o simți aflând că cei pe care i-ai purtat în gând în izolare nu te-au uitat și se bucură că ai revenit printre ei. Iuliu a vorbit cu conducerea direcției agricole. El chiar avea o propunere:

- Este o livadă, la Aiud, a direcției de protecție a plantelor. Are un îngrijitor care se pensionează. Voi face ca să fii numit tu în locul lui. Îți aranjezi singur programul. E și o căsuță în livadă.

M-am întors fericit acasă. Mi-am cumpărat din toată sărăcia, cărți de pomicultură, ca să-mi împrospătez cunoștințele. Mă și visam singur în grădina raiului, cu fierăstrăul și foarfecele în mână. A treia zi însă am primit o recomandată cu hârtie velină. "Ca urmare a cererii dumneavoastră, vă răspundem că nu avem posturi libere în agricultură în cadrul județului." Urmau câteva semnături. Am și acum acest răspuns. Să nu fie post liber de

muncitor agricultor în cadrul județului?... M-a lămurit Csiasar:

- Nu admite Securitatea să lucrezi în județ.

I-am telefonat lui Nagy, destul de revoltat.

- Nu pot să vă ajut! Cei din Alba nu vă agrează. Încercați în județele învecinate, numai în Brașov nu.

M-am deplasat la niște colegi din Târgu-Mureș, care mi-au promis sprijinul. Fostul coleg Cosma mi-a găsit, în apropiere de Ludus, un post excelent. Era o stație pilot pentru sfecla de zahăr în Bogata. Inginerul șef mi-a arătat și o locuință în care a stat cel care a condus stația-pilot înainte. Am început să visez din nou. M-am dus la Târgu-Mureș ca să-mi întocmesc formele de angajare. Le-am spus totuși să întrebe și Securitatea, ca ei să nu aibă neplăceri. Urma să dau un telefon peste câteva zile. L-am dat, dar mi s-a răspuns și aici că ''mătușa'' nu e de acord să lucrez în județul Mureș. Mai puțin optimist, am încercat în județul Cluj, unde bunul meu fost coleg Roman Mureșan mi-a găsit de lucru la o stație de irigare. M-a anunțat însă că nu se învoia Securitatea nici aici. Am încercat fără speranță la Deva, cu același rezultat. Mă aflam în Zalău, când am aflat că se găsea în inspecție un alt coleg, Torje Dezideriu, consilier ministerial, care mi-a promis sprijin. N-a putut aranja nici el nimic. Am renunțat să mai caut loc de muncă, rămânând acasă fără să-i mai telefonez colonelului Nagy, care nici el nu m-a mai chemat câteva luni bune. Observam însă că, prin vecini, Securitatea era permanent cu ochii pe mine. Când mergeam în Alba-Iulia se ținea atât de prostește de mine, încât m-a făcut să-i atrag atenția unuia care și în prezent, la S.R.I., ține să-mi fie înger păzitor când mă duc în oraș. Am intrat într-o frizerie, el după mine. Când mi-a venit rândul la frizer, mi-am oferit rândul meu dumnealui. ''Poftim dumneata!'' i-am spus. Când l-am văzut așezat pe scaun și frizerul îl săpunea, m-am ridicat tacticos, m-am îmbrăcat și am părăsit frizeria.

Cam prin martie 1978, într-o bună zi, m-a căutat șeful de post, de altfel un om de înțeles: ''Vă rog să veniți la post, vă caută un maior de miliție.'' ''Am ajuns rău'', i-am zis șefului de post, ''până acum nu mă căutau decât de la colonel în sus.'' Maiorul era cu primarul.

- Domnule, mi-a spus, nu crezi că-i necesar să te încadrezi și dumneata în câmpul muncii, ca toți cetățenii republicii?

- Mai ales dumneata, continuă slugarnic primarul.

- Noi avem mijloace legale să te trimitem la muncă! adăugă maiorul. Drept răspuns, am scos hârtia primită de la direcția agricolă Alba, prin care mi se refuza un loc de muncă pe tot teritoriul județului.

- De la Târgu-Mureș, Cluj, Hunedoara am același răspuns. Dacă aveți mijloace să-mi găsiți un loc de muncă, v-aș fi recunoscător! Anunțați-mă unde să mă duc.

Au tăcut și mi-au dat pace.

O VARĂ ÎN PADINA PĂUCII

M-am trezit cu un aviz telefonic, cam după o săptămână de la vizita maiorului de miliție. Mă chema colonelul Nagy.

- Am crezut că m-ați părăsit, domnule colonel!

- Vina-i a dumitale, că nu mi-ai telefonat! Uite ce-i, te duci în Apoldu-de-Sus, la I.A.S., cu o cerere de angajare.

- Ca să nu mă primească nici aici!

- De data asta te primesc.

Așa am ajuns la I.A.S. Apoldu-de-Sus, în camera de oaspeți pentru grade inferioare, cameră cu gratii la ferestre, care înainte servise de arest pentru postul de jandarmi ce fusese aici. Mi-am

dat seama imediat că păşisem cu dreptul. Directorul, Ioan Truţă, ing. Scherer, ca şi doamnele de la birou m-au primit cu multă bunăvoinţă. Se vedea că ştiau cine sunt: se uitau la mine cu mirare şi compasiune. Era 25 martie, Buna Vestire 1978. Peste câteva zile am fost detaşat la nişte solarii pentru viţele altoite, la Ferma viticolă nr. 7 Păuca. Şeful fermei m-a primit rău. La început nu s-a învoit, apoi, când a văzut că directorul e categoric, a zis doar "bine!", ceea ce însemna că numai binele nu-l puteam aştepta de la el.

- Vei lucra ziua la solarii, până când vine paznicul de noapte.

- Nu e nevoie de paznic de noapte: căci voi dormi eu în solar.

Astfel, am avut o primăvară, o vară şi o toamnă fericită. Munca mi-o organizam singur. Era greu, dar n-am vrut să apelez la muncă străină. Şi ziua eram aproape singur. Seara rămâneam numai eu şi cu un câine credincios, Corbu. Colindam livada de nuci şi mă ridicam pe cărările dintre vii numai cu gândurile mele, care-mi dădeau târcoale împreună cu ţârâitul greierilor. În sat, la vreo doi kilometri, nu mă duceam decât la amiază, la cantină, şi de multe ori nici atunci.

Şeful fermei, inginerul (nu-i mai dau numele), continua să-mi poarte de grijă. Deşi cineva era pontat pe postul de paznic de noapte, slujbă ce o făceam eu gratuit, căuta să-mi scadă din retribuţia de mizerie ce o aveam ca muncitor începător. Îşi trimitea omul lui de încredere să mă spioneze dacă întârzii un minut de la muncă, sâmbăta, când plecam acasă sau lunea dimineaţa, când soseam, pentru ca în ziua aceea să mă treacă absent. Nu i-am reproşat niciodată nimic. Ca să ajung acasă sâmbăta, mergeam pe jos până în satul Roşia, de unde luam autobuzul spre Sebeş; mă ajungea din urmă pe drum, cu trăsura, inginerul, ce se ducea şi el acasă, la Blaj, trecea în galop pe lângă mine fără să mă cheme în trăsură, măcar că era loc destul. Odată, soţia lui a

încercat să-l determine să mă ia, dar n-a avut succes. Pentru a nu-mi mai fi rușine de nerușinea lui, am renunțat de a mă mai duce la Roșia și mi-am găsit un alt traseu, prin văi și păduri, ieșind tocmai la o cruce din pădurea Ungureilor. Credeam că șeful fermei va fi vreun fiu de mare comunist de mă trata așa, dar m-am înșelat. Era fiul unui fost director de bancă, om foarte cumsecade, cum l-am cunoscut spre toamnă. După vizita tatălui său, cu care am vorbit deschis, șeful fermei și-a schimbat cu ceva atitudinea față de mine. Totuși, la plecare, a ținut să nu-mi plătească 300 de lei. N-am spus nimic, dar n-am putut uita.

M-am bucurat în schimb de prietenia tovarășilor mei de muncă, muncitori de-ai fermei (români, sași și țigani), care foarte repede m-au adoptat ca pe unul de-al lor și m-a impresionat mult gestul lor că, la plecare, au ținut să facă o mică masă în cinstea mea. I-am mai întâlnit apoi ani de zile pe la târguri.

De multe ori, plecând exact la ora patru, când încetam lucrul, pierdeam autobuzul de 5 (17) și trebuia să aștept altul la ora 21. Atunci mă plimbam prin pădure. Mi-a fost dat să văd aici un spectacol unic, la locul numit Crucea Ungureilor.

Mă îndepărtasem binișor de șosea pe o cale de pădure, când mă trezesc în fața unor pătule de porumb în mijlocul pădurii! N-am timp însă să mă dezmeticesc bine și să mă mir ce căutau ele aici, când din desiș apar cârduri-cârduri de mistreți, care de care mai fioroși. Recunosc că mi-a fost frică și m-am aruncat repede pe niște scări de lemn construite pe pătule. Jos era o vânzoleală de mistreți cu ochii la mine. Nu știam cum să procedez, când am auzit că mă strigă cineva de departe:

- Cine ești?

Îi strig și eu ce-am pățit.

- Nu te da jos, că te rup! În adevăr, erau și scroafe cu purcei.

- Desfă ușa de la pătul și ia cucuruz și zvârle-le cât mai departe, încolo. Am făcut acest lucru și mistreții s-au repezit

după știuleți.

- Mai dă-le!

- Le-am dat.

- Mai dă-le, că-i porumb destul! Acum coboară repede și hai la mine. Am alergat la el. Era paznicul de vânătoare.

- Mistreții îs ai tovarășului Verdeț. Vine iarna la vânat aici. Eu le dau de mâncare de două ori pe zi. Trebuie să fie grași ca porcii de casă.

Nici nu m-am mirat că erau grași. Doar porumbiștile oamenilor din Ungurei erau făcute praf de aceste turme de sălbăticiuni.

AM ÎNAINTAT ÎN GRAD

O dată cu venirea iernii, am fost mutat ca brigadier la ferma zootehnică Miercurea-Sibiului. De fapt, eram încadrat ca tehnician, dar pentru că înaintașul meu era brigadier, brigadier am rămas pentru toată lumea. La rândul meu, nu m-am sinchist sub ce denumire voi lucra. Din când în când, prin miliția din sat, eram chemat la Sibiu la Securitate, unde mă întâlneam cu colonelul Nagy.

Odată, după ce am fost la întâlnirea de 30 de ani a promoției de ingineri agronomi 1948, m-a căutat colonelul în Miercurea. A fost o revedere frumoasă, căci pentru toți contam până atuncea ca mort. L-am reîntâlnit pe Dorin Popa, cel care în ziua de 15 mai 1948 a fost arestat de propriii colegi, Nicolae Oțoi și Tiberiu Mureșan. Venise la întâlnire și Oțoi, cu toate fumurile lui de consilier ministerial. A încercat să-i dea mâna lui Dorin. Cu zâmbetu-i trist și ironic, Dorin l-a refuzat:

- N-avem nimic comun unul cu altul. Între noi doi se află

morminte.

N-am putut vorbi decât puțin cu Dorin, căci eram sigur că suntem urmăriți. Am convenit o întâlnire la o soră de-a lui din Sebeș-Alba, întâlnire care nu a mai avut loc, căci era bolnav grav, ieșise șubrezit din închisoare. Într-o zi, aruncând ochii pe paginile unui ziar din Sibiu, i-am găsit numele în anunțurile mortuare. La ora aceea era înmormântat. Am trimis o scrisoare de mângâiere familiei.

Colonelul Nagy m-a așteptat chiar pe drum spre cantina unde mâncam. Era supărat.

- Domnule Gavrilă, generalul s-a "șucărit" de cum te-ai purtat la Cluj. De ce ai luat cuvântul?

- Nu știam că e obiceiul ca, la întâlniri, fiecare să spună cum s-a realizat între timp. Dacă aș fi părăsit sala sau nu aș fi luat cuvântul, ar fi fost o greșeală mai mare. Colegii și-ar fi închipuit că organele de stat mi-au interzis să vorbesc. De altfel, n-am spus decât atât: "Cu părere de rău, eu nu mă pot lăuda cu realizări profesionale în cei 30 de ani, de când nu ne-am văzut, dar, așa cum a spus cineva, dacă în viață ai sădit și numai trei pomi, n-ai trăit degeaba (mi-era teamă să nu afle că cel ce a spus aceste cuvinte era Iuliu Maniu). Mă aflu printre voi liber datorită bunăvoinței organelor de stat. Cât voi putea, voi ști să folosesc în bine libertatea pe care o am. Cred că o să am timp să sădesc și eu cel puțin trei pomi." Atât am spus! De altfel, cele spuse de mine au fost înregistrate. Credeam că au ajuns la dumneavoastră.

- De ce te-ai ocupat mai mult de colege?

- Tocmai ca să nu-mi puteți reproșa vreo intenție dușmănoasă.

- Dar cu nebunia cum este? zise râzând.

- Ați fost și dumneavoastră de față? Văd că știți tot. Un coleg m-a întrebat cum de n-am înnebunit în 30 de ani ca fugar. Le-am răspuns: "Vouă chiar vi se pare că-s toate oile acasă pe la

mine? Vă tot urmăresc să vă surprind zicând: «Săracul, ce-a fost și ce-a ajuns!» De altfel, cred că chiar întreg la minte n-am fost nici atunci. Căci de eram, mă făceam măcar consilier sau director în minister.'' Și am arătat spre colegii ajunși atât de sus. Credeți-mă că n-am vrut să fac nici pe victima, nici pe eroul. Nu mi-e în fire. N-am făcut nici un rău.

- Nu ești curios să știi cine te-a înnegrit atât de rău? mi-a spus el.

- Nu-i nevoie, îl știu și fără să-l divulgați dumneavoastră. Mă mir însă ce perne sub fund mai vrea să-și adauge, înnegrindumă pe mine.

Mult timp, colonelul Nagy nu m-a mai căutat. Am aflat că că se interesa de mine numai la sediul I.A.S. De când am fost admis să lucrez la I.A.S. Apold, m-am întrebat de ce am fost primit tocmai aici, după ce am fost refuzat în patru județe. Explicația mi-a dat-o o dată directorul Ioan Truță.

- Domnule Gavrilă, dumneata îmi faci o pagubă mare în fiecare lună. Prietenii dumitale se interesează lunar de dumneata și eu trebuie să-i tratez la cramă și să le dau și în traistă la plecare.

Deci, asta era. Colonelul Nagy bea mult, adesea, la întâlnire, venea băut bine, și atunci își uita că e colonel de Securitatea și înjura pe toți și pe toate.

- Crezi că-i ușoară viața pe care o ducem, domnule Gavrilă? a zis odată.

Peste câțiva ani am aflat că a murit de ciroză. Mi-a părut rău, căci mă obișnuisem cu el, îi ghiceam gândurile. Uneori îmi făcea impresia că-mi sugera ce trebuie să răspund sau să fac.

În locul lui, am fost chemat prin miliție de șeful Securității din Sibiu, colonelul Dăncilă. Acesta a reluat din nou întrebările cu armele și cu arhiva frăției, dar s-a mulțumit cu declarațiile date. Nu a căutat niciodată să-mi facă vreo mizerie. M-a chiar ''consultat'' în legătură cu plecarea în vizită în Germania a unor

angajați ai I.A.S-ului.

- Mai vine contabilul Shainovici din Germania?

- Asta nu știu. Dar știu că-i foarte zgârcit, ține mult la casă și la ce are în ea. Abia acum de curând și-a zugrăvit casa. Dacă avea de gând să rămână, nu mai făcea cheltuiala aceasta.

I s-a dat drumul și omul a rămas acolo, cum bănuisem de la început.

Șeful Securității m-a dat în grija unui maior tânăr, Botărel. Acesta mă întreba superficial ce mai fac, cum merge ferma, se vedea că-i o simplă formalitate. I-am făcut propunearea să nu mai fiu chemat lunar, că sunt zile de campanie agricolă și se miră lumea cum pot pleca când era mai multă treabă. "Scrieți dumneavoastră ce credeți și notați că am fost." S-a învoit și am avut pace vreo trei ani. După Revoluție l-am găsit pe lista celor condamnați că ar fi luptat contra armatei la ordinele lui Nicu Ceaușescu. Primise o condamnare de 19 ani muncă silnică, dar n-a făcut decât doi și a fost eliberat. Nu știu cât de vinovat a fost.

După el, am fost dat în grija unui alt ofițer, Popovici, probabil colonel. Deși se silea să pară binevoitor, am simțit în el omul care mă ura mai mult decât toți securiștii cu care am avut de-a face de la arestarea mea. A reluat iar întrebările despre arme, despre Pavel Mârza, arhiva frăției și despre ce vorbesc cei din conducerea I.A.S.-ului. I-am răspuns că eu, cu funcție de grad inferior, n-aveam tangență cu cei din conducere, așa că nu știu care-i atitudinea lor politică. Odată s-a înfuriat și m-a amenințat că mă întoarce de unde am fost eliberat.

-.E tocmai la ce mă aștept mereu, i-am răspuns. Mă mir că ați întârziat atât.

M-a privit cu răutate, apoi și-a revenit, încercând să-și păstreze calmul.

La miliția din Sibiu, am mai fost chemat o singură dată,

prin 1985. Un maior mi-a citit citația, apoi m-a plimbat pe niște coridoare și m-a invitat să intru într-o cameră, în care nu se găseau decât un birou și două scaune tapițate.

- Rămâi dumneata aici până vine cineva să te întâlnească! El nu a intrat în cameră și a plecat. Am intuit ceva asemănător cu cele petrecute în camera nr. 7 la Securitatea de pe Rahovei. Cât ce a plecat maiorul, am ieșit din cameră și m-am plimbat o jumătate de oră pe coridorul pustiu, apoi m-am dus la maior la poartă și l-am întrebat:

- Domnule maior, mai vine cineva, că eu pierd trenul dacă mai aștept? S-a uitat la ceas, apoi a zis:

- Știu eu de ce n-a venit nimenea? Dumneata du-te! Te chemăm noi dacă mai e nevoie. Mai mult n-am mai fost chemat nici la Miliție, nici la Securitate. Mai târziu, prin 1987, am aflat de la doctorul Pavel Mârza, de acum bolnav de cancer al pancreasului, fără speranță, că atât el cât și alți cunoscuți de-ai lui au fost chemați la Securitatea din Oradea și lăsați să aștepte în niște camere izolate. Câți au șezut pe scaunele blestemate s-au îmbolnăvit de cancer, el fiind singurul încă în viață. Fost-a și-n Sibiu cu mine o înscenare asemănătoare?

În anii următori, prin 1987, am mai avut o întâmplare destul de stranie. Joia eram ofițer de serviciu pe fermă, deci trebuia să fiu prezent de la ora 5 până seara târziu la predatul laptelui. O dată cu șoferul autocisternei a venit și un controlor care-mi căuta insistent prietenia. L-am mirosit imediat ce era. De altfel, un muncitor din fermă, ce lucrase la Sibiu, mi-a atras atenția:

- Îl cunoașteți pe domnul ăsta?

- Nu!

- Îl cunosc eu, a spus omul. E de la Securitate.

L-am lăsat pe ins să-și desfășoare planul în voie. Susținea că tatăl lui (el era cam de 40 de ani) făcuse închisoare și că vorbise acasă tare frumos despre mine, despre Golea, lucruri

auzite în închisoare de la făgărășeni. M-am arătat interesat să ascult. El spunea întruna lucruri plauzibile de altfel. Venea în fiecare joi să mă vadă.

- Trebuie să stăm o dată de vorbă pe îndelete, la un pahar, și să-mi povestiți mai multe despre viața dumneavoastră, ca să i le spun tatei. Într-o zi a venit foarte târziu cu cisterna.

- Am avut o pană pe traseu și-mi pare rău, că tocmai vroiam să stăm de vorbă. A adus și un litru de vin nemaipomenit, dat de tatăl său, care ar fi fost de la Jidvei. Dar nu-i nimic, continuă el, vi-l las dumneavoastră să-l beți!

Am luat sticla de vin și-mi pare și acuma rău că i-am vărsat conținutul, în loc să-l păstrez pentru o analiză de laborator, pentru că eram convins că nu era numai vin. Mă temeam însă că, oriunde l-aș fi ascuns, fie el și îngropat, ar fi existat riscul de a fi găsit de cineva și băut de vreun nevinovat. În joia următoare, "prietenul" meu a reapărut și eu i-am mulțumit încă o dată pentru vin. L-am asigurat că a fost foarte gustos și-i uram tatălui său multă sănătate. Mai mult securistul nu a mai dat nici un semn de viață.

Un alt episod din acest timp. Într-o dimineață am găsit pe prag o carte: Viața și lupta colonelului Tudor, scrisă de doi autori, unul cu numele de Octavian Goga. Era o broșură cu circuit închis din cadrul ministerului de interne. Era un omagiu post mortem adus colonelului de securitate Tudor, fostul meu anchetator de pe Rahovei, și conținea diferite episoade din "lupta" acestuia contra "dușmanilor poporului". Între altele era relatat și episodul lichidării familiei Petru și Maria Arnăuțoiu și a fetiței lor, născută în munte, cu care ocazie colonelul Tudor fusese rănit. Se susținea că, la Arad, colonelul Tudor ar fi fost ucis de dușmani ai poporului. Am luat cartea și am citit-o în zilele următoare. Mirarea era cine și de ce mi-a trimis-o mie să o citesc? După mai multă gândire, am ajuns la ipoteza cea mai plauzibilă: autorul

darului necerut ar fi fost colonelul Nagy, care nici el nu-l înghiţea pe colonelul Tudor şi care voia să mă asocieze şi pe mine la bucuria dispariţiei duşmanului comun. Aşezată în biblioteca mea, broşura a dispărut câteva săptămâni mai târziu. Am uitat să spun că, la interval de o lună sau mai des, cineva îmi vizita locuinţa în lipsa mea, ţinând însă să nu lase nici o urmă. Lucrul se întâmpla sâmbăta şi duminica, atunci când mă duceam acasă. Mi-am schimbat zarul la uşă, dar s-a intrat în continuare. Am presărat făină şi am găsit urme de încălţăminte nr. 43. Nu m-am plâns nimănui de acest lucru, dar am căutat să-i păcălesc lăsând cărţi şi ziare deschise pe masă, ba chiar şi câteva scrisori, ceea ce ar fi contat ca preocupări de-ale mele.

Încă din primii ani am ştiut întotdeauna când Nicolae Ceauşescu făcea vreo vizită în Ardeal. Tipicul se repeta întocmai: dimineaţa primeam un telefon de la întreprindere să rămân în fermă că va veni directorul sau vreun inspector. Între timp sosea şeful de post de miliţie cu vreo problemă caraghioasă şi-şi făcea treabă ca să mă aibă sub observaţie. Altă dată sosea alt individ şi îşi spăla dacia cu orele în apropierea biroului. La început nu am înţeles de ce sunt reţinut la fermă când aveam atâta treabă în câmp. Ochii mi i-a deschis directorul, căruia i-am reproşat că sunt ţinut degeaba de la lucru:

- Ce să-ţi fac, domnule, dacă ai îngeri păzitori puternici, care au grijă de dumneata să nu ţi se întâmple ceva! Apoi aflam de la radio de vizita tovarăşului cine ştie unde. Cu vremea, începui să-l iau eu în primire pe şeful de post:

- Iar e o vizită pe undeva, de avem cinstea să fim consemnaţi în garnizoană?

Ca tehnician agricol, cred că nu am fost nici mai bun, nici mai rău decât oricare altul, având parte de satisfacţiile şi mai mult de mizeriile de cadru în agricultura socialistă, deşi în mai mică măsură decât şeful fermei, în capul căruia se spărgeau toate

trăsnetele atâtor șefi. Îl asemănam pe șeful de fermă cu un cal având o mulțime de hățuri și de căpestre. Unii îl mânau înainte, alții înapoi, la dreapta, la stânga în același timp. Câți dețineau o funcție îi erau șefi. Mai întâi era directului I.A.S.-ului, inginerul șef, trimișii trustului, ai direcției agricole, ai C.U.A.S.C-ului, pompierii, primarul, controlul financiar, trimișii ministerului, miliția și securitatea și, înaintea tuturor, secretarul p.c.r., activiștii, secretarul cu agricultura, prim-secretarul județului Sibiu și alții și mai mari. Nefavorabil era faptul că aproape tot pământul fermei se învecina cu șoseaua națională și trebuia să te potrivești tuturor neghiobilor care te comandau. Am erbicidat pe frig și ploaie, se înțelege, fără efect, am recoltat grâu necopt că nu știu cine urma să se laude că a început campania de seceriș, am aruncat în aer hectare de porumb numai ca aceia ce trec pe șosea să vadă că s-a terminat recoltatul. Am asistat la lucruri de-a dreptul comice: Într-o zi și o noapte s-a betonat curtea fermei, că era vorba să vină Ceaușescu, și, cum nu aveam încă siloz pregătit, s-a ajuns la soluția ca în siloz să se împacheteze baloți de paie, peste care să se presare un pospai de verdeață și un tractor să se plimbe deasupra, chip că tasează silozul. Altă dată, ordinul categoric de a nu se mai face siloz ne-a prins cu el făcut. Se întrebau disperați conducătorii de la fermă până la trust (vreo 20-30 de inși) cum ar putea să fie ascunsă "crima". Unii ziceau să se mute noaptea silozul într-un loc depărtat și se și dase ordin de mobilizare a tractoarelor. Îmi mărturisesc păcatul că am contribuit la reușita minciunii.

- Silozul îl ducem, tovarășe secretar, dar mirosul va persista în întreaga fermă!

- Și-atunci?

- Cu baloți de paie am scăpat anul trecut, cu ei salvăm situația și acuma. Mutăm o șiră de paie deasupra silozului și nu se mai vede nimic. Dimineața, o piramidă de paie ascundea silozul de

ochii iubitului conducător.

De când a venit Nicu Ceaușescu prim secretar la Sibiu, eram într-o continuă alertă, măcar că prințul moștenitor numai de agricultură nu se ocupa. Îl vedeau oamenii trecând cu vreo bulendră spre Miercurea-Băi, totdeauna cu alta, în viteza mașinii nr. 1. O singură dată s-a oprit cu mașină pe șosea, s-a dat jos, a trecut pe lângă tractoriștii care tocmai mâncau; a uitat să le zică vreo vorbă, ca și când n-ar fi existat, a aruncat o secundă ochii pe câmp, apoi s-a întors în mașină și a plecat. Tractoriștii s-au simțit foarte jigniți.

După 11 ani, m-am pensionat în primăvara anului 1989.

OAMENII DE LA CAPĂTUL GRAJDULUI

Nu vreau să închei aceste episoade de "viață liberă" fără să scriu câteva vorbe despre oamenii în mijlocul cărora am trăit vreme de 11 ani, despre acești frați ai mei și ai dumneavoastră, pe care i-am privit cu înțelegere; alteori cu mânie, cu dragoste uneori, dar niciodată cu indiferență. Pentru că, ori ne va place, ori nu, cu voia sau fără voia cuiva, ei vor avea cuvânt în viitorul acestei țări. E vorba de muncitorii I.A.S.-urilor, proletarii agricoli. Am trăit în mijlocul lor și-n bună parte ca ei. În localitățile unde se aflau ei, e numărul cel mai mare de copii. Ei vor moșteni țara, care va fi așa cum sunt ei.

Cine sunt aceștia? Oameni cu copii mulți, fugiți de foame din satele lor, sau, dimpotrivă, oameni fără familie, bărbați fugiți să nu plătească pensie alimentară, femei cu copii fără tată, foști pușcăriași și, cu siguranță, viitori pușcăriași, oameni fără căpătâi, fete și femei dornice de aventuri, vicioși ce-și înnecă viața în

alcool și tutun, analfabeți și săraci cu duhul sau alții cu prea multă carte (de ex., un fost profesor și un fost procuror), nechibzuiți ce beau într-o seară ce câștigă într-o lună, negândiți la ziua de mâine, ce nu au și nu vor avea casă sau altă avere decât ce au pe ei, oameni fără rădăcini, gata să plece oriunde, hoți părându-le rău nu de ce au furat, ci de ce au lăsat, locuind la capătul grajdului I.A.S.-ului sau C.A.P.-ului sau în blocuri aduse repede la nivelul grajdurilor, plini de păduchi și de alte podoabe, trăind într-o lume aparte, priviți de locuitorii satelor și orașelor ca o ''paria'', cu care nu au de-a face decât cumpărându-le pe nimic produsele furate, certându-se veșnic între ei, bătându-se, înșelându-se. Cu biserica și cu preotul nu au de-a face decât la botez și când mor. Sunt de toate neamurile: români, sași, țigani, maghiari și foarte mulți fără nici o naționalitate; din toate colțurile țării și veniți pe lume în condiții cu totul întâmplătoare.

Și uneori sunt în stare de un neașteptat spirit de solidaritate și de milă creștină. Mi-aduc aminte de un caz. Era ziua de Crăciun. Ningea cu ger și-n fața biroului unde eram ofițer de serviciu, ca în fiecare an de Crăciun, femeile mulgătoare au adus o tânără cu un copil de mână, amândoi numai în ciorapi, cu fața plină de vânătăi și cu hainele spintecate. Erau de prin Moldova. O adusese unul să trăiască cu ea, dar mama acestuia o aruncase în starea în care se găsea, luându-i și hainele pe care le avea. Femeile îmi cereau s-o angajez și să-i dau o cameră în care să locuiască, în blocul I.A.S. I-am dat, promițându-i că, după ce voi termina cu lucrul, mă voi ocupa să se instaleze în cameră. Seara, când m-am dus la bloc, femeia era aranjată în locuință, focul ardea cu lemne furate de la I.A.S., pe sobă fierbea lapte, tot de la fermă, pe pat copilul dormea acoperit cu fel de fel de zdrențe căpătate în dar. Și grija pentru ea au avut-o în continuare până în primăvară, când femeia a plecat cu unul în lume.

Și totuși, în mocirla asta, m-a impresionat dorința de puritate

a unora dintre ei. Un tractorist a găsit un balot de lână toarsă pe șosea și a umblat zile până l-a găsit pe păgubaș. Un mulgător a găsit la cârciumă o poșetă cu mai mulți bani decât câștiga el într-un an și i-a dat-o păgubașei fără să vreă să primească altceva decât plata unei sticle de bere. O tânără nevastă, în timp ce păzea vacile, citea poezii de Ana Blandiana. În ramă, acasă, îngălbenită, la loc de cinste, se afla o diplomă ce dovedea că a fost elevă premiantă. Orfană, se măritase și ea cu cine a luat-o. Avea cinci copii și muncea zi de zi la vaci și era bătută tot zi de zi de un bărbat ce bea tot ce câștiga și el și ea.

O fetiță din zecile de copii din bloc s-a întors acasă la sfârșitul anului școlar cu coronița de flori pe cap ca premiantă. Dar au năvălit copiii din șatră, i-au smuls-o și i-au risipit florile, aruncându-le în noroi. O fată din vecini, ce crescuse sub privirile mele, terminase școala generală, se căsătorea și m-a invitat la nuntă. Cu părere de rău, nu puteam merge din pricina unei înmormântări. A trimis-o pe mama ei și m-a chemat. Se îmbrăcase mireasă și ținuse neapărat s-o văd în această ipostază. M-au impresionat vorbele ei:

- Sunt mireasă adevărată, nene Gavrilă! Și la suflet și la trup.

I-am urat mult noroc, dar m-am întors tare necăjit, știind sigur că acela cu care se căsătorea, așa cum îl vedeam, o va alunga cu un copil în brațe, lucru ce s-a întâmplat chiar mai repede decât am cobit eu. Peste doi ani, mai mergând o dată în Miercurea, am reîntâlnit-o pe fosta mireasă; îmbrăcată și vopsită țipător, la braț cu o veche în meserie, căreia lumea îi zicea "sida", în drum spre parcare, la turci. Și nu s-a rușinat cu nimic întâlnindu-mi privirea. Totul i se părea foarte firesc. E atât de greu să se evadeze din acest infern moral ce se găsește aproape în toate capetele de sat din țara noastră.

În mijlocul lor am trăit 11 ani, căci aici mi s-a dat o locuință

și un rost. Îi întâlneam zi de zi, ceas de ceas, îi împrumutam, îi ajutam pe copiii care-mi inundau curtea, îi certam, îi împăcam. Am încercat să-i conving să-și cultive grădina din fața casei cu legume, dându-le semințe și răsaduri și exemplu, dar n-am prea reușit.

Cred că țineau la mine. Îmi povesteau necazurile lor, îmi cereau ajutorul, mă chemau când se îmbolnăvea vreun copil și nu se fereau de mine când mai pișcau câte ceva de la fermă. De câteva ori m-au și furat și m-a înduioșat indignarea cu care au primit evenimentul:

- Cum, să fure tocmai de la dumneavoastră? Nu erau destui de la care să fure? Când erau căutați de miliție, îmi băteau noaptea în geam rugându-mă să le împrumut bani să-și cumpere bilet de tren ca să fugă în alt capăt de țară:

- Te prind și acolo ăștia!

- Până să mă prindă trec vreo câteva luni bune și până atunci dă Ceaușescu un decret de grațiere și-am scăpat.

Ce s-ar întâmpla cu acești oameni dacă se vor desființa I.A.S.-urile? Pentru că aceștia niciodată nu vor deveni țărani. Scoși în lume fără un loc de muncă, ar fi un pericol pentru țară. Și nu sunt puțini! E vorba de sute de mii de oameni. Și e vorba de mulți, foarte mulți copii. Și acești copii vor fi viitorul României, cu voia sau fără voia cuiva. Căci cei 100 de proletari de la capătul grajdului au mai mulți copii decât câteva mii de locuitori din sat. Și peste 10-20 de ani, aceștia vor fi România.

NOI, LOCUITORII COMUNEI SÂNTIMBRU...

După 29 de ani de viață în afara legii, cu o condamnare la moarte ce-mi planase deasupra capului, era de înțeles că simțeam

nevoia unei vieți mai liniștite, fie și în condiții nesigure. Mă așteptam la un deznodământ tragic, obsedat fiind de iradierea la Securitate. Aveam o familie, aveam copii și nepoți. Doream din tot sufletul să fiu un om ca toți oamenii, cu bucurii și necazuri ca toată lumea. Intrasem în această vâltoare tânăr, când îmi mijea mustața, și acum eram bătrân cu părul alb. Aveam și nu aveam cu familia o casă. De mulți ani, mătușa soției și soția purtau un proces pentru casă cu rudeniile, oameni cu poziții sociale înalte în ierarhia regimului și cu mari posibilități materiale, proces care ne-a luat și ultimul ban, lăsându-ne inițial numai cu o a șaptea parte din casa unde locuiam. Judecătoria urma să atribuie casa; speram s-o atribuie soției, ca uneia care a locuit zeci de ani neîntrerupt aici și care nu avea altă casă. Speram, dar și alții sperau și erau în stare să facă mult pentru a-și satisface această speranță. Ar fi vrut să fim alungați din casă, iar casa să fie vândută la licitație.

Era prin 1979, când m-am trezit la Miercurea cu colonelul Nagy așteptându-mă pe drum când mă duceam la masă. Am tresărit, pentru că, de câte ori mă aștepta așa, venea cu vești rele. M-a luat în primire cât l-am întâlnit:

- Domnule Gavrilă, îi bai! Va trebui să te muți din Sântimbru și dumneata, și soția dumitale.

Vestea am primit-o ca pe-o lovitură în cap. Mi-am ieșit din fire și-am izbucnit:

- De ce nu mi-ați cerut lucrul acesta în 1977? După ce m-am împrumutat și am făcut atâtea cheltuieli aici? Și de ce și soția mea? Nu înțeleg ce câștigă Securitatea aruncându-ne pe drumuri!

- Nu Securitatea cere lucrul acesta!

- Iertați-mă, dar asta n-o cred! Cine poate să facă ceva fără voia ei?

- Te asigur că nu Securitatea e vinovată, cererea a fost făcută de consăteni de-ai dumitale.

- Desigur, am zis eu, la sugestia Securității din Alba.

- Nu, nici Securitatea din Alba nu știe de această cerere. A fost făcută de oameni din Galtiu, din proprie inițiativă, direct la direcția Securității din București, m-am interesat personal. Ai vorbit ceva pe tren? La un pahar?

- Nu, domnule! În cârciumă n-am fost, doar îmi știți viața și mai mult de bună ziua n-am vorbit cu oamenii din sat.

- Atunci, domnule Gavrilă, cine ar avea interesul ca să dispari din sat?

- Interesul?... Am intuit de unde venea pericolul. Am devenit mai stăpân pe mine.

- Dacă vă spun numele consătenilor care cer plecarea mea din Galtiu, îmi arătați cererea? Nu știu câți consăteni cer plecarea mea, dar, sigur, printre ei se află Ion Popa, Eugenia Popa, Cornel Barbu și Maria Barbu.

- De unde ai știut?

- Pentru că ei singuri au interesul ca eu și soția să dispărem din sat.

- De ce?

- Pentru că, dacă noi nu mai suntem în sat, ei pot obține atribuirea casei în care locuim.

A trebuit să-l lămuresc pe colonelul Nagy despre proces.

- Mă voi duce și mă voi interesa la judecătoria din Alba-Iulia.

- Și îi veți cere judecătorului să le satisfacă cererea, am zis eu.

- Nu, îți promit că voi lăsa justiția să judece cum-va voi.

Fără să vrea, pârâșii mei mi-au făcut un bine. Prezentându-se un colonel de la Securitatea din București la judecătorie și interesându-se de proces, fără să dea nici o indicație de împărțire a dreptății, după 12 dezbateri, judecătorul a dat decizia de a o atribui soției, lucru care nu s-ar fi întâmplat, poate, fără intervenția

lor la Securitate.

Mi-a arătat cererea:

"Către Securitatea Statului București

"Noi, locuitorii comunei Sântimbru, satul Galtiu, cetățeni devotați ai Republicii Socialiste România, vă rugăm să mutați din această localitate pe numiții Ion Gavrilă și Ana Gavrilă, fiind foarte periculoși. Ion Gavrilă a fost bandit în munți, luptând împotriva orânduirii noastre socialiste, iar soția lui este văduva doctorului Petru Săbăduș, dușman de-al poporului și mort la închisoare."

Întâmplarea m-a îndurerat mai mult decât m-a revoltat. Dacă li s-ar fi împlinit cererea și am fi fost deportați, iar casa s-ar fi vândut, fiind mulți pretendenți (vreo 15), i-ar fi revenit fiecăruia o nimica toată. Și pentru asta erau ei în stare de orice mișelie! Și erau unii dintre ei medici, foști colegi cu doctorul Petru Săbăduș!

Nu știau ei ce înseamnă a fi luat de Securitate? Li se putea acorda o cât de mică circumstanță atenuantă? Numai pe ulița lor și a noastră, la un număr de 30 de case, au fost duși sau uciși 11 oameni. Iată-i cu numele: Paul Sas, omorât la Ocnele Mari; doctorul Petru Săbăduș, primul soț al Anei, ucis la Gherla; preotul unit Traian Mârza, mort în deportare în condiții misterioase; fratele său, Iacob Mârza, distrus sufletește și fizicește după ani lungi de închisoare, de Canal și stuf; tânărul Traian Mârza, ucis în luptă cu Securitatea la Mesentea; fratele său, doctorul Pavel Mârza, după 16 ani de închisoare, moare iradiat de Securitate; Traian Mihălțan, maistru la Cugir, condamnat la moarte și împușcat o dată cu maiorul Dabija; Emil Olteanu, condamnat la muncă silnică pe viață, dar este ucis la închisoare; tânăra învățătoare Veronica Ene, ispășind ani de pușcărie pe o pâră

mincinoasă a nu se ştie cui: Ieronim Conţan, venit bolnav din munţi, moare şi e îngropat sub o şiră de paie; Florea Mârza face ani de Canal şi se întoarce ca de acolo! Acestea erau lucruri ştiute de toată lumea. Ca să pregăteşti cuiva, fie şi duşmanului tău, o astfel de soartă numai pentru a pune mâna pe o casă hârbuită, trebuie să nu mai ai nimic omenesc în tine şi, din păcate, numărul oamenilor care sunt în stare de astfel de fapte e "leghion", că-s mulţi. În spatele fiecărui arestat, deportat, condamnat, ucis de regimul comunist se află un iudă, care a pârât, a cerut, a obţinut un bun material, o funcţie sau o decoraţie sau şi-a satisfăcut setea de răzbunare asupra vecinului sau consăteanului său, şi-apoi, în tihnă, şi-a rontăit cei treizeci de arginţi.

Dacă cineva vrea să afle care a fost şi este cea mai mare durere a celor care au luptat contra comunismului, să ştie că aceasta a fost şi este conştiinţa faptului că, în timp ce tu îţi jertfeşti tinereţea, sănătatea, familia, viaţa pentru neam şi ţară, acei pentru care tu le faci toate acestea îţi doresc şi-ţi fac cel mai mare rău posibil. Şi-apoi să-i vezi cum prosperă şi se înmulţesc pe acest pământ! Tu te-ai luptat şi ai fost gata să mori pentru astfel de oameni! O mai adâncă mlaştină a deznădejdii nu-ţi trebuie!

Am amintit în această carte despre familii gata de sacrificiu, care s-au distrus şi destrămat în focul acestei lupte. Există, în acelaşi timp, altele care trăiesc, se îmbogăţesc şi se înalţă pe seama mişeliilor, vânzărilor şi înşelăciunilor pe care le-au făcut şi le fac. Iată istoria uneia, pe care o cunosc bine. După 1918, România de-abia unită era atacată de armata bolşevică maghiară a lui Bella Kun. Tinerii ţărani şi intelectuali, veterani ai războiului, pleacă din nou pe front. Pleacă, dar nu toţi. Unul, avocat, rămâne să înfăptuiască reforma agrară şi împarte pământul disponibil pentru reformă, şi cine-mparte parte-şi face! Soldaţii întorşi la vatră, văduvele şi orfanii primesc câte o jumătate de

iugăr în "rogoaze", pământ de calitatea numelui pe care-l poartă locul, în timp ce el și neamul lui se aleg cu zeci de iugăre de pământ de calitatea întâi. Și lucrurile merg bine înainte, averea familiei se rotunjește. Câte unul din familie sau mai mulți deodată ajung în posturi cheie: la primării, la prefectură, la judecătorii, în sat și la județ. Și cel ajuns are grijă de toată familia.

- Când cu dictatura proletariatului, se părea că familia se clatină. Dar nu! O progenitură a familiei e măritată după un tânăr de viitor, ambițios, cu merite în regim, venit ca voluntar în diviziile Anei Pauker, și familia se înlemnește din nou pe poziție. Acesta e gata să facă de toate. Trebuie alcătuită organizație p.c.r.? O face! Trebuie distrusă biserica unită? El merge cu lista prin sat, silind oamenii să iscălească. Trebuie înființată colectiva? El pune umărul să se înființeze, devenind contabil, iar socrul său magazioner. Trebuie educație ateistă în școală și în sat? El e primul ateu și, ca să-si dovedească și mai deplin ateismul, rupe cu mâna lui crucea de pe școala al cărei director ajunge. Trebuie trimiși oameni la Canal și la moara Securității? Cuvântul lui are greutate pentru a se ști cine trebuie să ajungă acolo. Are un fiu care-i calcă pe urme și ajunge secretar de partid cu aprovizionarea la județ.

Vrea să ia de la semenii săi casa pe care o râvnește? Cere Securității să-i alunge din sat și să-i ducă acolo de unde să nu se mai întoarcă niciodată. Trebuie alungată o profesoară din învățământ, deoarece vorbește copiilor despre Dumnezeu? Împreună cu alții de aceeași factură îi scot o anchetă și dosarul de desfacere a contractului de muncă e gata făcut. Asta în noiembrie 1989!

Fac însă ochii mari când căruța comunismului, pe care-l cred veșnic, se sfarmă sub ei. O clipă își pierd cumpătul, dar se dezmeticesc repede, se regrupează, convinși că tot lor li se cuvine să construiască capitalismul. Trebuie lichidat C.A.P.-ul pe care

l-au înființat? E la post în comisia de lichidare. Trebuie înfăptuită reforma agrară de retrocedare a pământului (1990)? E primul la înfăptuirea ei după aceeași deviză ca și a întemeietorului familiei: ''cine împarte, parte-și face''. Îi moda să fii credincios și să mergi la biserică, la pomeni și parastase? Lăsăm ateismul la o parte, căci un mai bun epitrop al parohiei decât un predicator de ateism nu poate fi. Sunt convinși că totul li se cuvine, că fac parte dintr-o clasă deasupra muritorilor de rând. Mai trăiesc unii din cei ce-au suferit și de pe urma lor în regimul comunist? Încearcă să-i distrugă acum prin poliție, procuratură și justiție, socotind că nu-i nici o deosebire între ele și corespondentele lor din vechiul regim.

Și se pare că lucrurile merg perfect înainte. Sunt mulți tovarăși cu aceleași interese și se sprijină unii pe alții. Că s-ar putea ca în viitor să intervină piedici în calea familiei? S-au gândit și la asta: un alt ambițios tânăr, un membru de-al familiei, s-a înșurubat bine în conducerea locală a unui partid istoric, drept garanție pentru viitor. Și să nu-ți vină să te întrebi măcar un moment dacă merită acest popor să mai lupți și să mori pentru el? Să nu blestemi în loc să iubești și să binecuvântezi? Să nu-i dai dreptate lui Gilu Radeș, care a prezis cu zeci de ani în urmă acest deznodământ? Să nu dorești uneori să nu mai fii, să nu mai vezi și să nu mai auzi nimic? Cine a prezis o mlaștină a deznădejdii în istoria acestui popor, a știut ce-a prezis!

Îți înalți capul, disperat, legându-te de alți luptători, care trec și ei prin aceleași deznădejdi și aștepți, și speri de undeva, din cuprinsul neamului nostru, să se ridice, ca o ceată de arhangheli, o mână de tineri, așa cum au mai fost în istorie, ca Tudor, ca Bălcescu, ca Iancu, ca Eminescu și Corneliu Codreanu, care să reia lupta în care noi am fost înfrânți. Și simți, cu toate prăbușirile din jurul tău, că nu ai altă cale decât să speri.

1989: O STAFIE UMBLĂ PRIN EUROPA

"O stafie umblă prin Europa: stafia comunismului." Așa se exprimă Karl Marx în manifestul său în preajma Revoluției din 1848.

Nu umbla în acel an o astfel de stafie decât în capetele câtorva gropari ai omenirii și poate prin tavernele întunecoase în lumea lumenproletariatului din marile orașe capitaliste.

Popoarele Europei aveau atunci alte visuri și alte speranțe. În toate trei provinciile românești se dorea și se lupta pentru libertate, unire între frați, pentru naționalitate și dreptate. Țărănimea lupta pentru pământ și demnitate. Pentru un petec de pământ care să fie al lui, al țăranului și al familiei sale, și al nimănui altcuiva. De lucru în devălmășie pe moșia boierului, a grofului, a arendașului sau a călugărului grec era sătul de veacuri.

Dacă în 1848 nu putea fi vorba de stafii, în 1989 o stafie sigur cutreiera statele lagărului comunist: era stafia morții comunismului, ce se plimba cu coasa în spinare, când ici, când colo, răspândind groază în ochii celor ce nu și l-au închipuit decât veșnic și-și vedeau acuma puntea de sub picioare rupându-se în bucăți.

Comunismul a murit de moarte bună, de bătrânețe. A fost moșit, în hrube ascunse, de minți scelerate, alăptat de forțe oculte, a crescut, și-a formulat și și-a pus în practică programul, netulburat de nimeni, a guvernat, a poruncit cum a vrut, și-a impus legile ce le-a voit, a mutat popoare pe alte locuri, a distrus naționalități, destine, culturi și vieți, a umplut jumătate din omenire cu lagăre, temnițe, crime și gropi comune, cu sânge și lacrimi.

Nu l-a supărat nimeni cât a trăit. Dimpotrivă, a fost ajutat să se nască, să crească, să amenințe tocmai pe cei cărora trebuia să le vină rândul pentru a fi distruși. Lenin a spus o vorbă de mare adevăr: ''capitaliștii ne vând cu reducere chiar și funia cu care o să-i spânzurăm''. Comunismul avea cele mai mari armate ale lumii și cei mai numeroși câini de pază. Și cu toate acestea a murit.

Ceva mai presus de puterile noastre pământești îl mâna spre groapa istoriei. Zadarnice îi erau crimele, reformele cu față mai mult sau mai puțin umană, stările de asediu, perestroicile și revoluțiile agrare.

O sete de schimbare, un vânt de primăvară bătea în această parte a Europei. Da, acum cu adevărat umbla o stafie prin Europa. O vedeau și popoarele încătușate. Cădeau lacătele temnițelor și trosneau zidurile. Nu niște voci împotrivă a auzit Ceaușescu la mitingul din 21 decembrie, ci a văzut moartea comunismului și s-a cutremurat.

Stafia cutreiera nu numai palatele primăverii, dar bătea și ulițele satelor, dând speranță unora și îngrozind pe alții. De colindai ulițele satului, auzeai în fiecare casă zumzetul caracteristic al postului ''Europa liberă'', iar a doua zi, de vedeai doi oameni povestind tainic, știai despre ce vorbesc. Numele Doinei Cornea, al Anei Blandiana, al lui Neculai Constantin Munteanu circulau din gură în gură, cu speranță și cu încredere. În imaginația lumii, aceste fragile femei căpătau proporții și puteri supranaturale.

Din zi în zi mă simțeam tot mai supravegheat. În Alba-Iulia mă reperau imediat ce intram, semn că eram semnalat încă din sat. În preajma Crăciunului, mașina Securității venea și ziua și noaptea în vizită la vecini. Cam prin 17 decembrie 1989, soția unui ofițer de Securitate s-a mutat la o vecină. Deși era frig, toată ziua se juca cu un copil, supraveghindu-ne curtea. Vecina

ne-a dat de înțeles că pe mine mă supraveghează, vrea să știe dacă sunt acasă. Când îi întâlneam privirea, o vedeam îngrozindu-se. De când am aflat ce se întâmplase la Timișoara, n-am mai dormit acasă. Eram sigur că noaptea ar veni să mă ridice.

21 decembrie 1989. Mașinile Securității (acum le știam bine) circulau prin sat, purtând figuri crispate. Agenții din sat umblau din curte în curte. Întâlnindu-i pe uliță, mă salutau cu teamă și respect. Preotul satului, înspăimântat, era postat în fața bisericii încuiate. Se părea că primise poruncă să nu tragă cineva clopotele. Sătenii prinseseră curaj. Vorbeau pe față despre spaima lui Ceaușescu de la mitingul transmis la televizor. Din Cugir veni vestea că muncitorii de acolo au dat foc Securității, aruncând în el și pe ofițerii care au tras în ei.

22 decembrie 1989, dimineața: aceeași forfotă, aceeași derută a Securității și a agenților ei. Și..., dintr-o dată, o lume întreagă izbucnește pe ulițe, râzând, plângând, uneori înspăimântată de primul curaj al ei: a plecat, a fugit! Copiii erau cei ce strigau mai tare. Un val de căldură și speranță se revărsa asupra întregului sat. O lume nouă părea că a venit! Numai preotul, îmboldorit în palton, dezorientat, mai zăbovea în fața bisericii, de unde nu îndrăznea să se îndepărteze.

AJUN DE CRĂCIUN ÎN BUCUREȘTI - 1989

Transcriu după notițele ce le-am scris atunci pe scările metroului din stația Aviatorilor: În noaptea de 23/24 decembrie, un bătrân necunoscut coboară din tren în Gara de Nord. În lunga sală a gării - atmosferă de început de vacanță. Grupuri de tineri

de 16-18 ani, băieți și fete, cu banderole tricolore, discutau veseli. Lipsește parcă doar echipamentul de excursie.

Ajung la un astfel de grup, ce face un culoar viu:

- Bună dimineața, vă rugăm să ne permiteți să vă controlăm.

Și ești controlat din cap până-n picioare, să nu ai arme, explozive, să nu fi ''terorist''.

- Deschideți, vă rog, servieta!

O controlează amănunțit. Cercetează buletinul de identitate pe toate părțile uitându-se la mine și la poză. Își cer scuze că fac acest lucru, dar e nevoie.

La intrarea în metrou, alte controale. Mă rușinez când aflu că nu se vând bilete la metrou (nu mai călătorisem niciodată cu metroul), dar nu se supără nimenea. Peste tot domnește voia bună. Metroul se oprește la ''Aviatorilor''. Trec spre ieșire prin alte controale. Suntem opriți pe trepte, sub motiv că afară se trage. Mă uit cu atenție în jur. Culoarele sunt pline cu tineri cu banderolă tricoloră. Unii mănâncă pe mese improvizate din lăzi de aprozar. Frâng pâinea sau mușcă din codru. Nu-și permit să folosească cuțitul, atâta timp cât ei le confiscă pe ale călătorilor.

Pe saltele improvizate, pe cartoane sau pe ziare cu chipurile foștilor dictatori sau direct pe pardoseală, alți tineri dorm îmbrăcați, duși pe altă lume, în zgomotul metroului și al rafalelor de afară, care se aud înfundat. Câteodată, când pentru câteva momente se face liniște, unii se trezesc, deschid ochii uitându-se în jur, apoi pun iar capul pe braț și adorm.

Acasă, la câteva sute de metri sau la sute de kilometri, mâini grijulii de mamă așternpatul copilului dus, de la care nu are nici o veste. În toată țara, mii și mii de mame așteaptă resemnate, cu mâinile în poală și nu mai înțeleg lumea asta: Băiatul sau fetița, pe care i-au ferit ca nici vântul să nu-i atingă, care n-au ieșit niciodată din vorba lor, se ridică și le spune: ''Mamă, eu mă duc, eu trebuie să mă duc acolo!'' și mama nu răspunde, plânge numai

înăbușit, căci înțelege că zadarnic s-ar opune. Nu pot înțelege ce i-a cuprins pe acești tineri, așa, ca o iluminare.

Alții au plecat în ascuns, lăsând doar un bilețel la plecare. Am văzut un astfel de răvaș în mâna unei mame ce-și căuta ''fetița'' printre tinerii de acolo: ''Dragă mamă, eu am plecat. Iartă-mă că ți-am luat cruciulița. Roagă-te pentru mine! Maria.'' Dar cine-i putea spune unde-i Maria ei, între atâtea Mării, din atâtea puncte fiebinți ale capitalei.

Reușisem să ajung până la ieșirea din metrou. Aici era instalat un fel de punct de comandă. Pe o ladă, un telefon. În jurul lui, ''comandamentul'': două fete și doi băieși, elevi sau cel mult studenți. Îmi aduc aminte cum eram și eu la vârsta lor și zâmbesc complice. Lângă perete, o grupă de 10-12 băieți, cu automatele la gât, gata la orice întâmplare. Curieri sosesc de afară. Se dau ordine verbale. Curierii salută cu două degete în ''V'' și pleacă grăbiți.

Între tineri disting ușor pe unii ce-și dau aere de superioritate și se comportă ca atare. Sunt ''veteranii'' care au la activul lor o vechime de o zi sau două în revoluție și care se uită protector spre ''recruții'' sosiți mai târziu.

Mă adresez unei fete din ''comandament'', cu rugămintea de a fi ajutat să ajung la televiziune. Fata expune cererea mea celorlalți. Mi se pun întrebări suplimentare. Mi se cercetează actele ce le dețin și apoi cererea se aprobă. Mi se face un nou control vestimentar, mai minuțios, apoi sunt îndrumat într-un punct mai apropiat de ieșirea din metrou, lângă brancarde și lângă brancadieri, ce stau tăcuți în picioare, cu urechea ațintită afară. Observ petele de sânge încă neuscate pe pânzele brancardelor. La ieșirea din metrou, culcați pe burtă, doi militari și doi tineri în civil mânuiesc automatele, trăgând rafale scurte spre vârful blocurilor din față. În spatele lor, alți tineri stau pregătiți cu încărcătoarele de schimb. Tineri cu binocluri scrutează strada și

blocurile din jur. Este încă întuneric.

În acest punct așteptau încă șapte ofițeri de rezervă și un muncitor de la Brașov, ascuns în țară de la revolta din 1987. Toți au venit în urma aceleiași chemări a crainicului televiziunii: de a organiza tineretul pentru apărarea revoluției. Era limpede ca bunăziua că o revoluție trebuia să-și pregătească, din oameni siguri, armata care s-o apere. De afară se aud rafale de pistol-mitralieră și, rar, bubuiturile înfundate ale A.G.-urilor. Situația durează cam de o oră, apoi se face liniște. Protectoarea noastră din "comandament" vine cu doi tineri încruntați la noi:

- Ei vă vor proteja până la intrarea în televiziune, dar vă repet că mergeți pe propria dumneavoastră răspundere.

- Da, zâmbim noi. Pe propria noastră răspundere. Apoi fata ne sărută. Mă uit la ea și mi se umezesc ochii, o sorb din privire de dragă. O duioșie caldă mi se așează în suflet și-mi pare rău de toate acuzațiile de soacră ce le-am avut sau rostit împotriva tineretului acestei țări. Simt, văd, pipăi ca Toma și mă minunez cum tinerii, dragii noștri nepoți, și-au lepădat dintr-o dată toată crusta de minciuni și falsitate cu care au fost îmbrăcați, rămânând frumoși și curați în zorile unei lumi noi.

Ieșim din metrou și rămânem înmărmuriți. În locul pieții goale la care ne așteptam, o vedem plină cu tineri ce vin valuri, valuri din străzile învecinate și se îndreaptă spre televiziune. Mă simt rușinat și umilit că am stat la adăpost, în timp ce atâția tineri sfidau pericolul afară.

M-am lăsat și eu dus de val, în direcția clădirii televiziunii. Privesc în jur, ca să mă lămuresc ce-i. Pe jos, tuburi de cartușe peste tot. Uneori, călcând, aluneci pe ele ca pe role. Crengi de copac retezate, câteva mașini cu cauciucurile găurite, altele arse. Clădirile din jur, cu geamurile sparte, ferestre ca niște mari orbite negre. Etajele superioare ale blocurilor ard mocnit. Fum înecăcios de masă plastică plutește peste oraș. Pe străzile laterale, camioane

și autobuze sunt așezate astfel ca să-i împiedice pe ''teroriști'' să se apropie. La televiziune, vântul fâlfâie prin geamurile sparte, alături de tricolorul găurit, perdelele zdrențuite. Moloz și cioburi de sticlă peste tot.

Un ostaș roagă mulțimea tinerilor să se oprească mai departe de clădire, dar fără efect. Deviza ''NU PLECĂM! NU PLECĂM!'' le-a intrat în sânge. Intervine un sergent mai dibaci și le explică că armata are nevoie de câmp de manevră și atunci se lasă convinși să se retragă câteva zeci de metri, formând un zid viu. Tinerii noștri protectori, ce veniseră cu noi, se duc să vorbească cu cei care trebuie să ne aprobe trecerea.

Deodată, din înălțimea clădirilor din stânga, pornesc rafale scurte de automate, ce răscolesc frunzișul din parculețul din fața clădirii. Se aud comenzi scurte și ostașii răspund cu focuri de armă. Un ofițer cere tinerilor să se retragă și tinerii se retrag (pentru a câta oară?) liniștiți la câteva sute de metri, pe străduțele ce încrucișează strada Brâncuței. Rafalele se întețesc și se mută tot mai aproape. ''Teroriștii'' trag spre intrarea în metrou. O grupă de militari alergând iau poziții chiar lângă noi, în capătul străzii. Fața nu le-o pot vedea căci le e plină de funingine. Hainele li-s spintecate. Își îngăduie o clipă de răgaz ca să mănânce. Rup cu podul palmei din franzelele ce li se oferă de niște fete, în timp ce mâna dreaptă o țin pe trăgaci, sorb cu lăcomie sticle de apă minerală, apoi aleargă la locurile de tragere. Îs epuizați. Oboseala ultimelor zile a pus stăpânire pe ei. Aleargă apoi în altă parte, urmați de doi tineri civili, purtând cutiile cu încărcătoare.

Deodată, din prima vilă de la capătul străzii Brâncuței, din spatele nostru, sună o rafală cu glas ascuțit:

- E de-a lor! spun tinerii îngrijorați, dar nu se urnesc din loc. Câțiva dintre ''recruți'' se aruncă la pământ, dar un ''veteran'' vine să-i liniștească, explicându-le că de glonțul ce-l auzi nu trebuie să te mai ferești. Zeci de tineri sar în grădina vilei și

o înconjoară. Bat în uși, somând să li se deschidă. Nu răspunde nimeni. Un militar trage cu un agheu. Fumul negru iese pe fereastră. Ușile sunt forțate și zeci de tineri intră după militari. Se întorc dezamăgiți: n-au găsit pe nimeni înăuntru. Fulgeră o rafală din vila de peste drum și, îndată, alta și alta din vilele îndepărtate. O fereastră, undeva, sare țăndări. Tinerii nu se îndepărtează, cel mult se retrag la marginea gardului sau lângă autobuzele așezate drept baricadă. Se aud și rafalele "noastre", recunoscute de tineri după zgomotul mai plin. Vacarmul e în toi. Te simți umilit și neliniștit că te afli în fața unui dușman invizibil. Se vorbește de coridoare subterane secrete, prin care circulă mercenarii teroriști și ies la suprafață când ici, când colo. Totuși nu cade nimeni!... Și nu mai înțelegi nimic. Departe, ca la 200 de metri, pe strada Brâncuței, un individ înarmat, în salopetă, traversează strada, intrând într-o curte. Zeci de tineri neînarmați se reped după el. Ostașii sar gardurile de fier forjat, escaladează balcoanele, se urcă pe acoperișuri. Am asistat cum s-a făcut controlul pe prima stradă perpendiculară pe Brâncuței. Ostașii intră în curți și în case, controlează, trag. Tinerii îi urmează de departe, dar nu găsesc nimic.

După un an îl voi vizita pe Radu Chesaru acasă, pe strada Popa Savu, recunosc casa controlată atunci de armată și de tineri. Mama lui Radu îmi spune că norocul ei de a nu fi ucisă a fost că era mai mică decât înălțimea la care s-a tras. Era singură acasă, Radu, proaspăt ieșit din închisoare, fiind repede rănit în revoluție, era internat, iar tatăl său îl căuta din spital în spital.

Deodată, între tineri se declanșează strigăte și cu toții aleargă spre o vilă unde tremurase o perdea la un geam. Sosește și o grupă de soldați. Zboară ușile de la casă și de la balcoane. Mulțimea intră buluc înăuntru; însă se întoarce din nou dezamăgită. Nu era nimeni. Dar se aud curând strigăte: ''L-am prins! L-am prins! să vină dubița!'' Strigătul se transmite prin

firul uman, așa că de pe o străduță laterală apare o dubiță roșie. Legat și cam înghesuit, un bărbat în vârstă este aruncat în dubiță. După el, cu brațele pline de sticle de băutură, apar tineri zvârlindu-le lângă cel prins. Alții vin cu fotografii cu femei goale și le aruncă și pe acestea. I se aduc și armele găsite. Dacă pentru băuturi n-au simțit vreo atracție, după arme, în schimb, le sticleau ochii. Un ofițer le-a explicat că acestea-s corpuri delicte și că trebuie să-l urmeze pe cel prins. Un tânăr mai aduce și niște tablete găsite în buncărul personajului: ''Droguri!'' țipă el. Poate erau numai medicamente. Se rostește funcția celui prins: era parcă procuror.

Pe după amiază se produce iarăși acalmie. Tinerii se repliază din nou în fața Televiziunii, dar împușcăturile încep cât am ajuns acolo. Mulțimea se întoarce iar pe strada Brâncuței, urmând alei cu copaci. Îmi permit să-l sfătuiesc pe un tânăr să nu traverseze de unul singur piața în loc deschis:

- Tataie, cine cade în gârlă, de ploaie nu se mai păzește, mă liniștește el. Era un ''veteran''. Printre tineri sunt și mulți oameni în vârstă, sau chiar cu părul alb, dați în mintea copiilor de lângă ei, molipsiți de același sfânt entuziasm al dragostei de țară.

- Moșulică, îi strig unui confrate de păr alb, ce-i cu dumneata aici? Nu poți sta acasă?

- Ce să fac, am un drac de nepot aici, am venit după el și uite, am rămas și eu. Un profesor moldovean în pragul pensionării era aici cu clasa al cărei diriginte era și mi-am adus aminte de Jean Valjean din Mizerabilii lui Victor Hugo, cel plecat la revoluție să-l salveze pe Marius. Printre tineri, o mulțime de ''gavrochi'' de toate culorile se țănțoșeau cu steagurile lor înfășurate peste piept.

Pe o stradă lăturalnică, niște copii se jucau de-a revoluția și se certau ''Noi suntem noi! ziceau unii. ''Ba, noi suntem noi!'' Nici unii nu vroiau să fie ei, adică teroriștii. În sfârșit s-au împăcat

ca amândouă taberele să fie numai noi, și nici unii, ei. O bătrânică îndrăznește să deschidă o ușă și să iasă afară. Sute de glasuri de reped asupra ei, strigându-i să intre înăuntru: "Ți s-a urât cu viața, bătrânico?"

Nu pot da de o persoană importantă cu care să vorbesc. Două camioane au adus de mâncare: pâine, lapte și apă minerală. Intru în tratative cu unul din împărțitori, să mă ia și pe mine: vreau să ajung la cineva mai mare.

- Nu vă putem duce, pentru că nu aveți bilet de liberă trecere, dar adresați-vă unui ofițer.

Opresc un căpitan și-i cer ajutorul. El nu intră în Televiziune. Își dă singur cu părerea: problema, poate, nu mai este actuală. Armata a intrat ea în dispozitiv. Încerc să-i explic că toți acești tineri organizați ar fi o forță uriașă și sigură în apărarea Revoluției. Îmi dă dreptate, dar el e mic și mai mult decât să execute ordinele, el nu poate face. Nu mai știu cui să mă adresez.

De Televiziune nu ne putem apropia decât până la o barieră de ostași. Mai încerc cu un ofițer, dar și acesta îmi spune că nu poate face nimic. Aștept o minune. Care nu se mai produce. Am rămas numai cu muncitorul din Brașov, al cărui nume îmi pare rău că nu l-am reținut.

După multe încercări, cu ajutorul protectoarei mele din gura metroului, reușesc să vorbesc cu crainicul Marinescu și-i spun cine sunt și de ce sunt acolo. Îmi pune întrebarea:

- Contra cui v-ați luptat în munți: contra comuniștilor sau contra legionarilor? Îi răspund enervat că nu a înțeles nimic, dar îmi cere să-i trimit o scrisoare. Fac o mică biografie pe o foaie de caiet și i-o trimit, împăturată, printr-un sergent din paza Televiziunii. Încerc să-l mai găsesc pe crainicul Marinescu la telefon, însă nu reușesc să vorbesc cu el. Între timp, pe toate blocurile din jurul Televiziunii se aud împușcături, dar nu mor oameni din jurul meu, mă mir și nu înțeleg ce se întâmplă. De

ce trag totuși? Să mențină o stare de tensiune, până să le vină ajutoare? E singura explicație logică pe care o găsesc.

Tinerii din jur rămân însă entuziaști și liniștiți. Lor li se par toate lucrurile la locul lor. Ei așa își închipuie Revoluția. E Ajunul Crăciunului. Din cerul plumburiu din care se cerne un pospai de zăpadă, într-un colț al străzii, unii tineri încep o colindă, apoi alții - alta. Mâine va fi Crăciunul. Îmi amintesc că exact cu 100 de ani în urmă, în seara colindelor, un bătrân, un învățător, se stingea în Iași, în timp ce elevii lui îl colindau. Era Ion Creangă. Acum moldovenii lui colindau în București și vesteau zorile unei lumi noi. 40 de ani de educație ateistă, în care nici numele de Crăciun nu era permis să fie scris sau rostit, n-au reușit să-i facă să-și uite sufletul. Spre seară cobor în metrou, lăsându-i pe acești tineri minunați să colinde. Aici, tinere fete îndemnau la megafon călătorii să se îndrepte spre spitale pentru a dona sânge. Mă întorceam acasă fericit că mi-a îngăduit Dumnezeu să ajung această zi. Liniștit și mândru că fața măicuței noastre România a fost spălată prin sângele acestor tineri de orice urmă de lașitate și deznădejde. Pot de acum cei fără Dumnezeu și fără țară să se mai zvârcolească trăgând în Gara de Nord în mulțimea ce pleacă în seara Ajunului în țară, pot să aducă iadul, pot să arunce în aer centrul de colectare a sângelui, mii de oameni vor fi gata să-l înlocuiască pe cel pierdut. Soarta comunismului e pecetluită, biruința e pe deplin câștigată.

Așa am scris atunci. Eram și eu furat de entuziasmul general care a aprins țara. Ce minuni nu se puteau înfăptui cu acel elan tineresc! Și ce a urmat? Blestem să cadă aupra acelora care, pentru scopurile lor mârșave, au distrus acel val de entuziasm, de frăție și încredere într-un alt viitor pentru neamul românesc! Asupra acelora care au distrus speranța unui neam!

CEA MAI GREA SITUAȚIE

Niște tineri ce au citit volumul întâi mi-au pus întrebarea: Care a fost cea mai grea situație în care m-am aflat în viața de luptător? Și am răspuns fără să stau pe gânduri:

- Când am văzut la televizor scena în care, în catedrala Patriarhiei din București, catedrala României, tinerii se rugau să-l aducă Dumnezeu sănătos pe Michael Jackson. Și un preot îi mângâia pe creștet zicând "dragul nostru tineret!" Da, dragi tineri, atunci am fost cel mai fără de nădejde. Am fost de multe ori în situația în care credeam că-mi trăiesc ultimele clipe, când nu mai vedeam nici o ieșire, dar în orice situație am fost, mie și tuturor celor care am luptat în munți sau în închisori, ne rămânea credința că, fără noi sau cu noi, va sosi o zi în care neamul nostru va fi mântuit. Că va veni o zi când tineretul acestei țări va relua lupta pierdută de noi și o va duce la biruință.

Dincolo de Nistru, pe mal, la Tiraspol, un luptător român, cu nimic mai prejos în vitejie și idealuri decât Nicolae Bălcescu și Avram Iancu - Ilie Ilașcu și ai lui erau pe punctul de a fi condamnați la moarte, iar tineretul țării se ruga lui Dumnezeu să le aducă o maimuță săltăreață, pe care s-o imite în zbierete și în gesturi deșucheate pe stadioane. Și un preot să le binecuvânteze exhibițiile. Părinte, câți tineri au venit să se roage pentru viața lui Ilie Ilașcu? Pentru că, din fericire pentru neamul nostru, mai sunt și astfel de tineri.

DRAGI STUDENȚI NECUNOSCUȚI

V-am văzut la televizor plângând când ați luat hotărârea de a renunța la greva foamei, făcută în speranța unei solidarități românești pentru schimbarea lucrurilor în țara noastră, solidaritate care nu s-a realizat. Pe unul din voi l-am auzit zicând: "Poporul acesta nu merită să te jertfești pentru el." Și m-au durut vorbele acestea. Desigur, voi v-ați așteptat ca întregul popor să vă înțeleagă, să vină alături de voi ca în zilele Revoluției și, într-un avânt nestăvilit, să schimbăm fața României. Astfel de momente sunt rare în viața poporului nostru: la înscăunarea lui Ștefan, pe câmpul Direptății, la Islaz și la Blaj în 1848, la Alba-Iulia în 1918 și la Revoluție, în 1989. În rest, marii noștri oameni s-au zbătut singuri și puțini, în indiferența generală. Sau, mai degrabă, mulțimea s-a ridicat împotriva lor, ucigându-i sau ajutându-i pe alții să-i ucidă. L-au vândut pe Ioan Vodă trecând de partea păgânilor cu cușmele în vârful săbiilor. L-au vândut propriii lui căpitani pe Tudor, dându-l legat pe mâna eteriștilor, să-l arunce într-o fântână! L-au vândut cei de-un neam pe Horea pentru câțiva arginți, ajutând cătanele să-l prindă. L-au alungat pe Bălcescu ca să piară în străinătăți, într-o groapă comună. L-au lăsat pe Iancu să cutreiere satele, să-și găsească moartea pe o bancă, în ploaie și-n vânt. L-au părăsit pe Eminescu într-o casă de nebuni, pentru a fi ucis cu o cărămidă în cap. L-au strangulat cu funia pe conducătorul tineretului român, Corneliu Codreanu, la Tâncăbești, l-au împușcat la Jilava pe șeful Armatei Române împotriva comunismului, Ion Antonescu, i-au ucis la Sighet pe

Iuliu Maniu și pe George Brătianu. Au murit atâția bătrâni și tineri în închisori și-n munți. Nu străinii ne-au făcut aceste grozăvii, ci frații noștri de-un sânge și-o limbă.

Nu numai rușii au cerut la Tiraspol condamnarea lui Ilie Ilașcu, ci și frați de-ai lui, moldoveni, strigau pe românește: la moarte cu el, că-i român.

Mai mult decât atât: mult timp după uciderea lor, s-a aruncat cu noroi asupra memoriei lor, oți s-a poruncit ca nici numele să nu li se pronunțe.

Va fi altfel în viitor? Într-un viitor apropiat nici într-un caz. Am povestit în această carte despre lupta și jertfa unor tineri de acum 50 de ani, dintr-un colț de țară: Țara Făgărașului. Vor fi înțeleși de cei din ziua de azi? Asemenea iluzii nu-mi fac. Pentru majoritatea contemporanilor, acestea sunt probleme care nu interesează. O știam de mult. Le-au știut și cei ce au murit luptând.

Acei ce au murit cu cei ce mai trăim îngenunchem în fața veșnicei Românii, rugându-ne:

"MAMĂ ȚARĂ, IARTĂ-NE CĂ AM CUTEZAT SĂ LUPTĂM ȘI SĂ MURIM PENTRU TINE."

Puțini, foarte puțini ne vor înțelege, ne vor iubi și vor relua lupta noastră pierdută, ca să meargă spre biruință. Pentru frații aceștia puțini am scris aceste rânduri.

Mulțumesc celor care m-au ajutat să scriu această carte. Volumul al III-lea va cuprinde un "pomelnic" al tuturor celor ce au fost implicați, într-un fel sau altul, în Rezistența anticomunistă, fiecăruia dedicându-i, măcar, câteva rânduri și aducându-l astfel în amintire, singura șansă ce le-a mai rămas în lumea aceasta. Îi rog pe cei care dețin amintiri, sentințe, scrisori și alte mărturii să facă în așa fel ca acestea să ajungă la mine. Să nu rămână nimeni nepomenit.

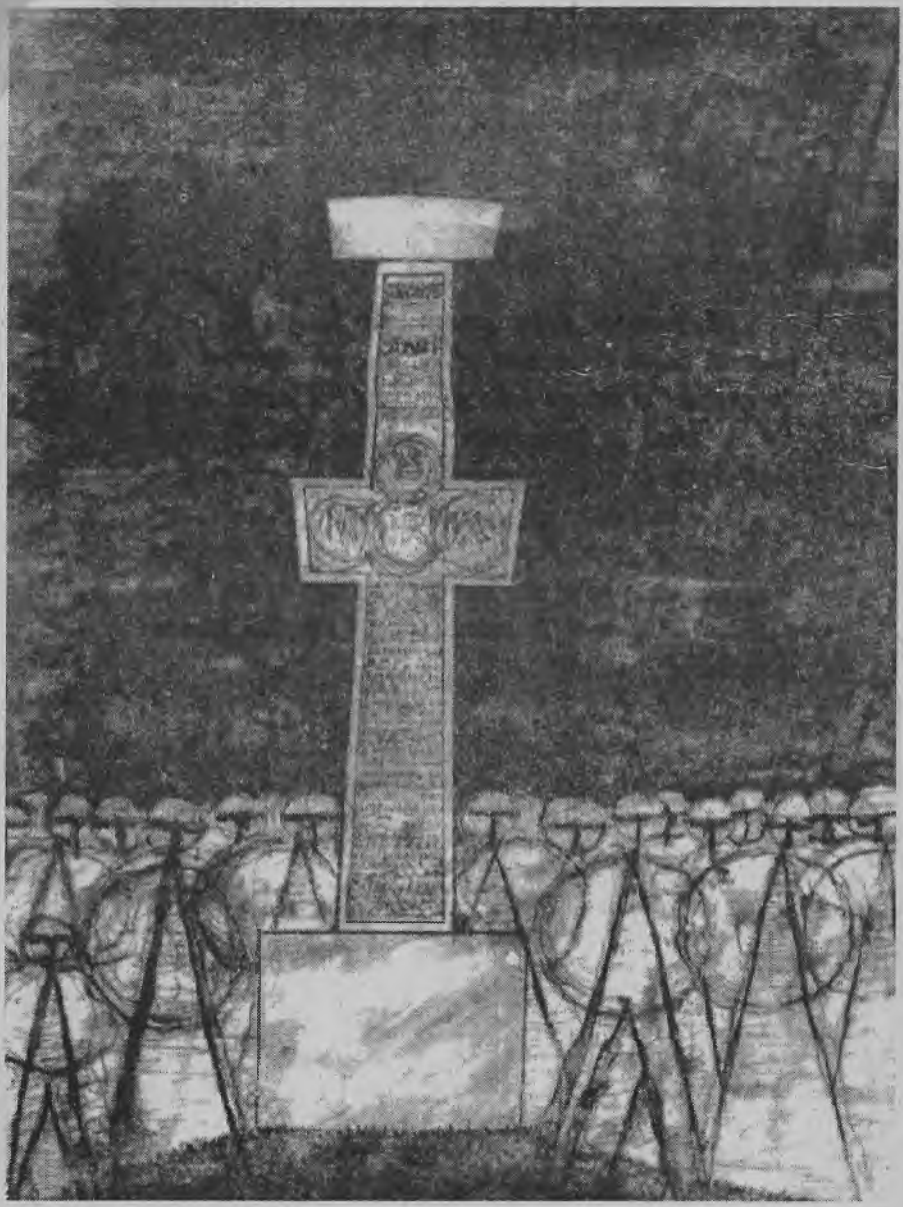

PROIECTUL MONUMENTULUI LUPTĂTORILOR FĂGĂRĂȘENI ÎMPOTRIVA COMUNISMULUI

Ion Mogoș

Nicolaie Mazilu

Nistor Chioreanu

Gheorghe Toader

dr. Stanciu Stroia

Gheorghe Pascu

Laurian Hașiu (Leu)

Jean Pop (Fileru)

Eugen Pintea

Aurel Vișovan

Pop Cornel

Dumitru Oniga

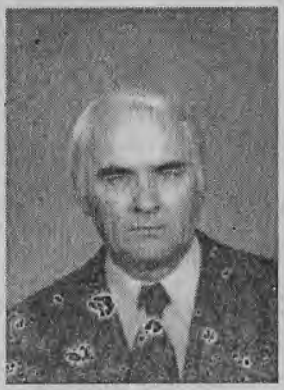

Virgil Radeș

dr. Vasile Muntean

Moise Câlțea

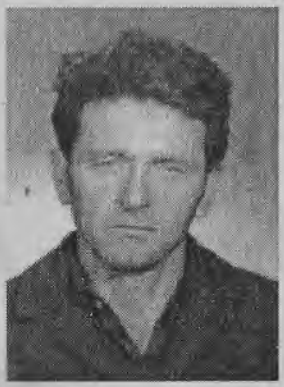

Moldovan Dumitru

Moise Bărcuțean

Ion Grecu

Nicolae Grecu

Petrișor Recea

Victoria Trâmbițaș-Hoșiu

Anica Iftim Stângu

pr. Victor Dâmboi

dr. Nicolae Burlacu

Comșa Constantin

Miloșan Pandeli

Ana Gavrilă (mama)

Ana Gavrilă-Săbăduș

Bunciu Aurel

cpt. Traian Monea

Vasile Motrescu

Liviu Răcean

Câițea Corneliu

Ostăcioaia Gheorghe Haidamac

dr. Lucian Stanciu

Ioan Victor Pica

Coriolian Buracu

Victoria Nicapopii

Marcel Cornea

Ana Gavrilă

I. Gavrilă

I. Gavrilă cu soția Ana

I. Gavrilă cu sora